Usame ibn Munkız

Kitâbu'-l İ'tibâr

İbretler Kitabı

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 346

Üsâme ibn Münkız
İbretler Kitabı
(Kitab el-İ'tibar)

Kapak Tasarım
Onur Sönmez

Tashih/Redaksiyon
Haşim Şahin

Dizgi/İç Düzen
Hülya Aşkın

Baskı - Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No:8
Topkapı - İstanbul
Sertifika No: 12107

6. Baskı 1100 Adet
İstanbul, 2018

ISBN 978-975-9173-75-3

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16450

Online Satış
www.kitabeviyayinlari.com

© Bütün yayın hakları "**KİTABEVİ Yayınları**"na aittir. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

KİTABEVİ
Yerebatan Caddesi. No: 33/6 Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel:(0212) 512 43 28 • Faks:(0212) 527 11 16

Üsâme ibn Münkız

İbretler Kitabı

(Kitab el-İ'tibar)

-Selahaddin Eyyûbî'nin danışmanlarından
Emîr Usâme'nin anıları-

Çeviren
YUSUF ZİYA CÖMERT

KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

Giriş / 11

Birinci Bölüm
Savaşlar, seyahatler, diğer olaylar / 23

Frenklere karşı savaş / 25
Zengi'nin Kinnesrin yakınlarındaki zaferi / 25

Üsâme'nin Şam'daki ilk ikameti / 28

Üsâme Mısır'da / 30
Mısır ordusunda isyan / 30
İbn Mesâl yeniliyor / 33
Kaçak zenci / 34
Bir sahtekârın ölümü / 34
Nureddin'den Frenklere karşı işbirliği isteniyor / 35
El-Cefr'deki garip göçebeler / 36
Çölde kayboluş / 37
Para torbası kayboluyor / 38
Üsâme'nin Nureddin'le görüşmesi / 39
Ashâb-ı Kehf Mescidinde / 40
Askalan'da Frenklerle karşılaşma / 40
El-Adil öldürülüyor / 43
Abbas vezir oluyor / 44
Halife İbn Abbas'ı babasına karşı kışkırtıyor / 45

Halifenin ölümü / 46
Yeni bir isyan / 48
Yol hazırlığı / 50
Tuzak / 51
Üsâme yaralanıyor / 53
Üsâme'nin eğeri / 55
Efdal örneği / 56
Rıdvan Mısır'da hapsediliyor / 59

Üsâme'nin Şam'daki ikinci ikameti / 61

Frenklere ve Müslümanlara karşı savaşlar / 64
Bir atlının onur anlayışı / 64
Üsâme'nin Frenklerle ilk savaşı / 69
Ölüm takdir iledir / 72
Haydut Zamarrakal'ın işleri / 72
Yağma yolunda / 75
Öldürücü darbeler / 76
Mızrak darbeleri / 78
Üsâme'nin babası: bir savaşçı / 82
Sadakat / 84
Frenklerin hilesi bozuluyor / 88
Üsâme ve Cuma'yı alteden piyade / 89
Umulmadık şeyler bazen şifa olur / 90
Antakya Frenklerine karşı / 93
Yanlış hedef / 94
Yine Cuma / 95
Frenk şövalyeleri / 96
Cesaret örnekleri / 100
Sekiz kişiye karşı / 102
Bir Frenk mağarayı ele geçiriyor / 102
Bir kızın mahareti günü kurtarıyor / 103
Kefertâb önlerinde / 105
Bir ihanet / 108
Numeyr Frenklerin gizlendiği bir mağaraya saldırıyor / 109

Kaleyi ele geçiriyor / 111
Bir Hristiyan katırcı / 111
Bir Bedevî'nin sadakati / 112
Üsâme esir kurtarıyor / 114
İlginç kaçış olayları: Amid'de başarısız bir teşebbüs / 115
Arslanın dişlerinden kurtulan adam / 117
Akıl ve savaş / 117
Cehaletin sonuçları / 118
Bir diyakoz yanlışlıkla kilisesini yakıyor / 119
Arslan saldırırken aklı başında olmak / 119
İyi yönetim / 120
Diyarbekir emiri / 121
Bitlis emiri / 122
Ca'ber hâkimi / 123
Kader karşısında cesaret para etmez / 124
Üsâme amcazâdesini kurtarıyor / 125
Frenkler bir dervişi göremiyor / 125
Bir Müslüman esirin fidyesi / 126
Yardıma gelen melek / 127
Peygamber bir mahkûmu kurtarıyor / 128
Ecir için savaş / 128
Yine sadakat / 129
Atlar / 131
Biri de üç yarayla normal hareket ediyor / 132
Savaşta dikkat / 135

Arslanlar ve diğer vahşi hayvanlarla maceralar / 137
Üsâme'nin yetişmesi / 137
Yufka yürekler / 139
Arslanlar / 140
Koyundan kaçan arslan / 141
Arslana saldıran köpek / 142
Arslanı öldürüp akrebe yeniliyor / 143
Arslanın âdetleri / 143

Leopar / 144
Mücahid Leopar / 145

Diğer savaş tecrübeleri / 148
Bizans mancınıkları / 148
Frenklerin Şam'a hücumu / 150
Kılıç darbeleri / 151
Kadınların kahramanca davranışları / 153
Roger'in ölümü / 154
Robert'in başı uçuyor / 154
II. Bohemond / 156
Kadınlar / 157
Şayzer'de bir kadın savaşçı / 158
Üsâme'nin annesi / 159
Üsâme'nin büyükannesinin nasihatleri / 160
İslâm'a ihanet eden kocasını öldüren kadın / 162
Bir Frenk kadın testisiyle bir müslümanı yaralıyor / 164
Bir kadın üç Frenk'i esir ediyor / 164
Ayakkabıcının karısı / 165

Frenklerin ahlâkına dair / 167
Ahmaklıkları / 167
Garip tedaviler / 168
Kabalıkları / 170
Kıskançlık ve namus / 171
Bir başka garip tedavi / 173
Bir yarışma / 174
Mahkeme / 174
Müslümanlara benzeyenler / 176

Bazı tecrübe ve gözlemler / 178
Garip zaaflar / 178
Yılandan korkan kahraman / 179
Önemsiz şeyler ciddi sonuçlar doğurabilir / 180
Sırtlan Üsâme'yi yaralıyor / 181
Kan tutanlar / 182

Zafer nasip iledir / 184
Savaşta hilenin faydası / 187
Fazla cüretin zararları / 189
Kahramanlık ve hırs / 191
Selahaddin Eyyubî Hakkında / 193
Şeyzer'e saldıran İsmâilîler / 197
Yaşlılığa dair / 197
Ömür önceden takdir edilmiştir / 200
Selahaddin'e övgü / 203

İkinci Bölüm

Nâdir olaylar / 205

Mübarek zâtların hikâyeleri / 207
Basrî'nin basîreti / 207
Hama'dan gelen ses / 208
Kabul olunan dilek / 209
Mekke'den gelen ölüm haberi / 210
Sâdık rüya / 211
Fakir ve Melikşah / 212
Fakir ve Halife / 213
Felçli ve Hz. Ali / 215
Makbul Dua: dürüstlüğün mükâfâtı / 216

İlginç tedaviler / 220
Çiğ yumurtayla çıban tedavisi / 220
Karga etiyle fıtık tedavisi / 221
Yılanla tedavi / 222
İbn Butlan'ın ilginç tedavi usulleri / 223
Rüyayla iyileşen ağrı / 225

Üçüncü Bölüm

Üsâme'nin av maceraları / 227

Suriye, Mezopotamya ve Mısır'da av / 229
Üsâme'nin babasının avcılığı / 229

Zengi'yle av / 230
Şam'da av / 231
Mısır'da av / 232
Akka'da av / 233
Hısn-ı Keyfâ'da av / 234
Nureddin'le av / 234

Üsâme'nin babasının avcılığı / 236
Yahşur / 240
Becerikli bir çita / 244
Kızıl gözlü şahin / 246
Frenk şahini / 247
Bir yavru şahin / 247
Av köpekleri / 249
Avı bölen Frenkler / 251
Yük atları ve Arap atları / 251
Müderrisin merhameti / 252
Tavşan avı / 253
Şahinin yakaladığı sığırcık / 253
Kaz ve toy avı / 254
Ayma / 254
Şahin arslanı yaralıyor / 255
Balıkçılar / 255
Şahinci Ganâim / 256
Yaban eşeği avı / 257
Suya dalan şahin / 258
Kader ve kuşlar / 258
Yabandomuzu avı / 259
Yorulmak bilmez bir köle / 260
Köpekle satranç oyunu / 261
Avda usul / 261
Ceylan ve keklik avı / 262
Sonsöz / 263
Senet / 264

Giriş

Müeyyedü'd-Devle Ebu'l Hâris Üsâme ibn Mürşid ibn Ali... ibn Münkız. Kısaca, **Üsâme ibn Münkız**. Biz, daha da kısaltarak, Üsâme diyeceğiz. 4 Temmuz 1095 tarihinde, Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Bizans İmparatoru Diyojen'le yaptığı Malazgirt savaşından 24 yıl sonra; ya da Haçlıların Kudüs'ü işgalinden dört yıl önce, Hama'nın yaklaşık 20 kilometre kuzeyindeki Şeyzer şehrinde doğmuş.

Üsâme'nin, hayatındaki kayda değer olayları ve gözlemlerini hikâye ettiği *Kitâbu'l İ'tibar'ın* daha verimli okunabilmesi için o dönem ve kitapta geçen bazı önemli şahsiyetler hakkındaki bilgilerimizi tazelememiz, hatta takviye etmemiz gerekiyor.

Üsâme'nin doğup yetiştiği *Şeyzer* antik devirlerden beri bilinen müstahkem bir şehir. Adı bazı eski Mısır kitabelerinde ve Mu'allaka şairlerinden İmru'l Kays'ın bir şiirinde geçiyor. Mısır metinlerinde *Senzar* veya *Sezar*, eski Yunan'da *Sidzara* olarak geçiyor. Araplar Şeyzer diyorlar ve bu isim günümüze kadar geliyor.

Şehir, Âsi nehri kıyısında, eski Arap müelliflerin *'Urf el-Dîk* (Horoz İbiği) dedikleri, nehrin bir kıvrımını işgal eden küçük ama sarp bir tepenin üzerinde. Kuzeyden gelen Haçlı ordularının takip edebileceği iki ana yoldan biri bu şehrin yanından geçiyor. Diğer yol, tahmin edilebileceği gibi, Lazkiye (Lazikiye) üzerinden giden sahil yolu. Şeyzer Kalesi bu Horoz İbiği denilen tepenin üzerinde inşa edilmiş. Aynı zamanda Âsi nehri tarafından korunduğu için ele geçirilmesi çok zor bir kale.

İslam orduları buraya Hicretten 17 yıl sonra, 638 yılında ulaşmışlar. Şehir halkı Ebu Ubeyde'yi (r.) türkülerle karşılamış. O tarihten itibaren şehir bazen Bizanslılar tarafından işgal edilmiş. Ama çoğunlukla Müslümanların elinde kalmış.

1025 yılı dolaylarında, o sıralar Bizans'ın elinde bulunan Şeyzer kalesinin çevresindeki arazi Halep valisi Salih el-Mirdasi tarafından *Benî Kinane* kabilesine bağlı Münkızîlere, yani Üsâme'nin atalarına zeamet olarak verilmiş. Üsâme'nin dedelerinden, bölgenin önemli şehirlerinden Kefertab'ın emîri olan Münkızî Mukalled, topraklarını Âsi nehrine kadar genişletmiş ve 1040 civarında Şeyzer Kalesinin biraz aşağısındaki düzlüğe *Köprülü Kale'yi* (Hısn el-Cisr, Cisr-i Benî Münkız) inşa etmiş. Sonradan meskûn bir hale gelen bu mevkiyi biz kitabın çevirisinde 'Köprü Mahallesi' olarak anacağız.

Şeyzer, muhtemelen kısa bir muhasaradan sonra, makamı orada bulunan el-Bâra piskoposuyla yapılan bir anlaşma doğrultusunda Üsâme'nin dedesi *'İzzüddevle Münkız* tarafından ele geçiriliyor. Kaledeki Bizans Muhafız kuvvetinin bölgeyi serbestçe terketmesine izin veriliyor. Kalenin ele geçirilmesinden bir yıl sonra, 1082 yılında vefat eden 'İzzüddevle'nin yerine *'İzzüddevle Ebi'l-Murhaf Nasr* geçiyor. Üsâme'nin amcası olan bu zât, hâkimiyeti döneminde Afâmiye, Kefertâb ve Lazkiye'yi de hudutlarına dahil ediyor. 1086 yılında bu şehirleri Selçuklu Sultanı Melikşah'ın komutanlarına teslim etmek zorunda kalıyor.

1097 yılında, Üsâme iki yaşındayken, Antakya'yı Haçlılar ele geçiriyor. Kısa bir süre sonra, 1098 yılında Ebu'l Murhaf vefat ediyor. Halefi müttaki bir müslüman olan ve Üsâme'nin de anlattığı gibi, hayatını ibadet, hat ve av ile meşgul olarak geçiren Üsâme'nin babası Mecdüddin Ebû Selâme Mürşid "Vallahi, emirliği kabul edemem. Bu dünyadan, gelirken nasıl geldiysem, o şekilde göçmek istiyorum" diyerek, kardeşi İzzeddin ebu'l-Asâkir Sultan lehine emirlikten feragat ediyor.

Ebu'l-Asâkir Sultan'ın hâkimiyetinde kale sık sık Haçlı muhasarasına maruz kalıyor. Zaman zaman Bizanslılar, Bâtınî'ler ve çevredeki bazı Müslüman emirler de kaleyi muhasara ediyorlar. Ancak hiçbiri kaleyi ele geçirmeyi başaramıyor. İşte, Üsâme'nin yetişme çağı böylesine fırtınalı döneme rastlıyor. Şimdi, Üsâme'nin hayatını özetlemeden önce Şeyzer'den biraz uzaklaşıp kısaca dönemin panoramasını vermeye çalışalım.

Dönem, Büyük Selçuklu İmparatorluğunun Sultan **Melikşah** ve büyük veziri **Nizamülmülk** yönetimindeki en güçlü dönemi. Abbasi Halifelerinin varlığı sembolik bir değer taşıyor. Bizans zaman zaman güneye veya doğuya uzanmaya çalışıyorsa da Selçuklu akınlarından baş kaldıramıyor. Anadolu'yu yavaş yavaş elinden çıkarıyor. Üsâme'nin Frenkler *(Efrenc)* diye adlandırdığı Avrupalılar kuzeyden ve doğu Akdeniz sahillerinden gelerek özellikle sahil şeridini işgal etmişler. Kudüs, Nablus, Antakya, Lazkiye, Trablus, Gazze, Şeyzer yakınlarındaki Kefertâb ve Afâmiye Haçlıların elinde. Bölgede, Kudüs Krallığı, Antakya Prinkepsliği gibi küçük Haçlı devletleri kurulmuş. Bu devletler zaman zaman ordularını birleştirerek Müslümanlar üzerine saldırıyorlar. Cüretlerini, Şam'ı muhasara edecek kadar artırmışlar.

Suriye ve Irak bölgesinde Selçuklu Sultanına bağlı büyük komutan **Atabek Nureddin Mahmud b. Zengî**'nin hâkimiyeti var. Sonradan bölgeyi tamamen kontrol altına alacak olan **Selahaddin Eyyûbî** de Nureddin Zengî'ye bağlı komutanlardan biri. Nureddin

Zengî, komutanlarını gece gündüz bir kaleden öbürüne koşturuyor, savaştırıyor.

Bugün Türkiye'nin güneydoğusuna isabet eden bölgenin önemli bir kısmı Artukoğulları'nın hâkimiyetinde. Atabek Zengî'nin kuvvetleri zaman zaman Artukoğulları'nın şehirlerini de muhasara ediyorlar. Giderek hâkimiyetlerini artırıyorlar.

Mısır'da Fatımî halifeleri son dönemlerini yaşıyorlar. Vezirler birbirinin kuyusunu kazıyor. Kıyasıya bir iç savaş yaşanıyor, iç savaşların biri bitmeden diğeri başlıyor. Selahaddin Eyyûbî Fatımî hilafetine son verinceye kadar bu hal devam ediyor.

İşte, Üsâme'nin 'kayda değer anı ve gözlemlerini' topladığı Kitabü'l-İ'tibar bu dönemi bize bütün canlılığıyla anlatıyor.

Üsâme'nin babası Mürşid'in emirlikten feragat etmesiyle yönetimi devralan Üsâme'nin amcası, erkek çocuğu olmadığı için Üsâme'yi veliahd olarak yetiştiriyor. Üsâme'ye mümkün olan en iyi eğitim veriliyor. Bu eğitim, Üsâme'nin mükemmel bir savaşçı, başarılı bir komutan, büyük bir edib ve şair olmasını sağlıyor. O sıralar davet sonucu Şeyzer'e gelmiş olan Trablus'taki Dâru'l-İlm'in reisi, belağat ve nahiv alimi **Ebû Abdullah Tuleytulî**'den (Endülüs, Toledo=Tuleytula), dönemin hadis âlimi es-Sâmanî'den ve Şeyzer'deki diğer üstadlardan ders alıyor. Şeyzer ve çevresinde geçen hemen hemen bütün savaşlara katılıyor. Yaşı genç olmasına rağmen, veliahd olarak yetiştirildiği için bazı savaşlarda komuta kendisine veriliyor.

Ancak, sonradan amcası Ebu'l-Asâkir Sultan'ın erkek çocukları oluyor. Yavaş yavaş amcasıyla araları açılıyor. Amcası, ihtimamla yetiştirdiği Üsâme'den nefret etmeye başlıyor. Üsâme, muhtemelen amcasının zoruyla 1138 yılında Şeyzer'i terkedip Şam'a yerleşiyor. Şam'da, Emîr **Mu'înüddin Enâr**'ın (Unâr) hizmetine giriyor, ondan himaye görüyor. Bir çok savaşa katılıyor ve Atabek Nureddin'le Mu'înüddin'in arası açılınca Şam'ı terkedip Mısır'a gidiyor.

Mısır'da Fatımî vezirlerinin saray çevrelerinde bulunuyor. İsteyerek ya da istemeyerek, çıkan iç çatışmalarda ve entrikalarda taraf oluyor. Şartlar, Mısır'dan ayrılmasını gerektiriyor. Yine Şam'a dönüyor. O sıralarda meydana gelen şiddetli bir deprem, çevredeki bazı şehirlerle birlikte Şeyzer'i de yerle bir ediyor. O sıralar Üsâme'nin amcazadesi Tâcuddevle'nin yönetiminde bulunan Şeyzer'de yıkılmadık tek bir ev kalmıyor. İbnü'l-Esir'in anlattığına göre, deprem sırasında okul binasının dışında bulunan bir müderris, "tek bir veli bile çocuğunun akıbetini sormak için gelmedi. Çünkü herkes ölmüştü" diyor. Böylece Münkızîler'in Şeyzer"deki tarihleri sona eriyor. Bu felaket Üsâme'yi şiddetle sarsıyor. Üsâme, *Ravzateyn*'de nakledilen bir şiirinde,

"Babamın çocuklarının kanı gibi, amcamın çocuklarının kanı da benim kanımdır;
Bana karşı ne kadar husumet ve *nefret duymuş olurlarsa olsunlar"*

diyor.

Şehir sahipsiz kalınca Atabek Zengî Şeyzer'i ilhak ediyor. Muhtemelen Üsâme'nin Şeyzer üzerinde hak iddia edeceği endişesiyle, Üsâme'yi Şam'dan sürüyor. Üsâme bunun üzerine Artukoğulları'ndan Fahreddin Kara Arslan'ın hâkimiyetindeki *Hasankeyf*'e (Hısn-ı Keyfâ) gidiyor. Nureddin Zengî'nin vefatına kadar orada kalıyor.

Nureddin'in ölümünden sonra bölgeyi kontrolüne alan Selahaddin Eyyûbî 1174 yılında tekrar Şam'a geliyor. Şam'da Selahaddin tarafından hoş tutuluyor, ikram görüyor ve himaye ediliyor. O zamana kadar şehirden şehire, ülkeden ülkeye, savaştan savaşa koşmuş. Bitlis'i, Ahlat'ı Diyarbakır'ı, Musul'u, Bağdad'ı, Kahire'yi, Kudüs'ü, Harameyn-i Şerifeyn'i, Askalan'ı, Nablus'u ve daha nice şehri dolaşmış olan Üsâme, ömrünün son yıllarını Şam'da oldukça sakin bir şekilde geçiriyor ve 16 Kasım 1188 Pazartesi günü (H. 23 Ramazan 584) orada vefat ediyor. Ertesi gün *Cebel-i Kasiyun*'un doğu yüzündeki mezarlığa defnediliyor. Suriyeli tarihçi ibn Hallikan

yıllar sonra Üsâme'nin kabrine yaptığı ziyareti *Tarih*'inde şöyle anlatıyor: "Yezid nehrinin kuzey yakasında bulunan türbesine girdim, kabri başında Kur'an'dan bir cüz okudum, Allah'tan onun için mağfiret diledim."

93 yıllık ömründe bir çok eserler vermiş olan Üsâme ibn Münkız, eserlerinin önemli bir kısmının günümüze ulaşmamış olması nedeniyle ne yazık ki yeterince tanınmıyor. Savaşçılığının yanında, belki ondan da önce, bir şair, edib ve tarihçi olan Üsâme ibn Münkız'ın 20'den fazla eserinden söz ediliyor. Bu kitapların çok azı günümüze kadar ulaşabilmiş. Edebi eserlerinin başında beş kısımdan oluşan iki ciltlik **Divan el-Şi'r**'i geliyor. Edebî sanatlar hakkında el-**Bedî fi Nakd el-Şi'r** adlı eseri, Mûsa Aleyhisselam'ın âsâsından başlayarak büyük şahsiyetlerin âsâlarından hareketle kaleme aldığı **Kitâbu'l Asâ**'sı, Hasankeyf'te yazdığı söylenen **EI-Menâzil Ve'd Diyar'ı** ve **Lübebu'l-Âdab'ı**, önemli eserlerinden. Ayrıca, 20 ciltlik **Mekârimu'l-Ahlak** adlı bir eseri var.

Tarih konusunda da, **Tarih el-Bedrî** adlı, Bedir Ashabı'nın hayatlarını anlattığı 5 ciltlik eseri, **Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn**'i, **Târih el-İslam**'ı bilinen eserlerinden bazıları.

Üsâme'nin tarih konusunda günümüze kadar ulaşan kitaplarından en önemlisi şu anda elinizde tercümesi bulunan Kitab el-İ'tibar'dır. Üsâme, bu kitabı vefatından bir kaç yıl önce, artık yazı yazamayacak kadar yaşlandığı için, yazdırmıştır. Kudüs'ün Selahaddin Eyyûbî tarafından fethi bu kitabın yazılmasından bir süre sonra, Üsâme hayattayken gerçekleşmiştir.

Üsâme, bizim **'İbretler Kitabı'** olarak tercüme ettiğimiz bu eserinde değişik kavimlerin içiçe yaşadığı, siyasî ve askerî yönden son derece hareketli bir dönemi bütün canlılığıyla gözler önüne serer. Eser, kronolojik değildir, tarih sırasına göre yazılmamıştır. Kitapta baştan sona bir sohbet havası vardır. Söz sözü açar, kitap çağrışımlarla gelişir ve devam eder. Kitaba son derece sürükleyici bir üslûp hâkimdir. Bu yönüyle kitap, aynı zamanda bir roman lezzeti

verir. Kitapta, o zamanlardaki günlük hayat, haçlılarla ilişkiler, savaş yöntemleri, dönemin tıbbı hakkındaki gözlemler, avcılık, ve hayatın diğer yönleriyle ilgili doğrudan bilgiler vardır. Frenklerin ahlâkı, âdetleri hakkındaki gözlem ve tecrübelerini anlattığı bölümler kitabın en ilgi çekici yerlerindendir.

Üsâme, bunları anlatırken son derece objektiftir. Sırası geldiğinde her şeyi açık açık anlatır. Selahaddin Eyyûbî'nin Nureddin Mahmud b. Zengî'ye bağlı olduğu gençlik dönemlerinde yaptığı yanlış uygulamaları sayfalarca anlatır. Ancak daha sonra Selahaddin'in iyi yönlerini sayar ve ona dualar eder. Kendisinin başarılarını olduğu olayları anlattığı gibi kötü duruma düştüğü olaylardan bahseder. Okuyucu, kitap boyunca son derece uyanık, bilinçli bir adamla yanyana olduğunu hisseder.

İbretler Kitabı, daha önce Fransızca, İngilizce, Almanca ve Rusça'ya çevrilmiş. Arapçası da Fransa'da ve İngiltere'de yayınlanmış. Biz bu kitabı Philip K. Hitti'nin İngilizce çevirisinden Türkçe'ye aktardık. Kitabın Arapça baskısını ne yazık ki temin edemedik. Ancak, Arap asıllı bir müsteşrik olan Philip Hitti'nin bu eseri İngilizce'ye aktaracak ehliyette olduğu düşüncesi bizi nispeten rahatlatan bir keyfiyetti.

Kitabın eldeki tek yazma nüshası Arap yazısındaki noktaların çoğu kez ihmal edildiği bir nüsha. Bu yüzden Arap dili ve yazısı konusunda mütehassıs olmayanların okumalarının hemen hemen imkansız olduğunu kabul etmek zorundayız. Kitabın diğer çevirileri hakkında önemli eleştirilerde bulunan P. Hitti'nin çevirisinin en sağlıklı çeviri olduğu kanaatindeyiz.

P. Hitti'nin çevirisinde çok miktarda ara başlıklar vardı. Kendisi, bu ara başlıkların ve diğer bölüm başlıklarının kitabın orijinalinde olmadığını, okumada kolaylık olsun diye kendisinin eklediğini belirtiyordu. Biz bu ara başlıkları mümkün olduğunca azalttık ve gerekli gördüğümüz yerlerde değiştirdik. Sözgelimi, Hz. Ebubekir döneminde **Mâlik b. Eşter**'le bir mürted arasındaki çarpışmanın

anlatıldığı bölüm 'iki müslüman arasındaki çarpışma' gibi bir başlıkla veriliyordu. Bu ve buna benzer yerlerde değişiklikler yaptık ve okuma kolaylığı sağlamak için ara başlıkları azalttık. Dipnotlardan da, Türkiye'deki okuyucu için gereksiz olduğunu düşündüklerimizi kullanmadık. Bunlar da, sözgelimi domuz etinin haram olduğunu ya da Müslümanların ölülerini andıklarında rahmet dilediklerini belirten notlar türündendi.

Tarihi açıdan belli bir dönemi, miladî 12. yüzyılı defalarca tekrar ettiğimiz gibi son derece canlı bir şekilde, nefis bir üslûpla anlatan ve türünde muhtemelen tek olan bu kitabı en iyi, en sağlıklı şekilde Türkçe'ye aktarmaya çalıştık. Yine de hata ve noksanlarımız olacağı muhakkaktır. Eskilerin dediği gibi, kulun işi hep hatadır.

Allahu Teâlâ'dan Üsâme'ye rahmet ve mağfiret diliyor ve sizi Üsâme'yle başbaşa bırakıyoruz.

Yusuf Ziya Cömert, 20. 2. 1992, İstanbul

Not: Giriş bölümündeki bilgiler, Prof. Şemseddin Günaltay'ın **Tarih ve Müverrihler** adlı eserinden, İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinden ve P. Hitti'nin kendi çevirisine yazdığı girişten temin edilmiştir.

Birinci Bölüm

◆

Savaşlar seyahatler diğer olaylar

Frenklere karşı savaş

Zengi'nin Kinnesrin[1] yakınlarındaki zaferi

(....)[2] Savaş sırasında Müslümanların safında kayıplar çok fazla değildi.

Savaştan önce, İmam[3] er-Reşid ibn el-Müsterşîd'in bir elçisi olan ibn Bişr (Allah ruhlarına rahmet eylesin) Atabek'i[4] Halife'nin huzuruna çağırmak üzere oraya gelmişti. Bişr, savaşa, altın

---

1 Haleb'in güneybatısındaki antik bir şehir.

2 Diğer dillere yapılan çevirilerde de kullanılmış olan eldeki mevcut elyazması nüshanın ilk kırk iki sayfası kayıptır. Metnin diğer yerlerindeki okunamayan kelime veya satırlar konunun akışını bozacak önem ve miktarda olmadığından ayrıca belirtilmeyecektir.

3 7 Eylül 1135-8 Ağustos 1136 tarihleri arasında hüküm sürmüş bir Abbasi Halifesi.

4 Ata ve Bey (Beg) kelimelerinden oluşan bir bileşik isim. Başlangıçta sultanların hoca ve lala'ları için kullanılırken sonradan vezirler ve güçlü emirler için kullanılmış. Burada sözü edilen atabek, dönemin güçlü emirlerinden İmadeddin Zengi'dir. 1127-1147 yılları arasında Musul'da hüküm sürmüştür.

yaldızlı cevşeniyle katıldı. İbni Dakîk[5] adlı bir Frenk şövalyesi mızrakla saldırdı. Mızrak, Bişr'in göğsünden girdi, sırtından çıktı (Allah rahmet eylesin). Frenklerin saflarında kayıp çok daha büyüktü.

Atabek'in verdiği emirler doğrultusunda (Allah rahmet eylesin) [metinde, zaman zaman Üsâme'den sonra vefat edenler hakkında da rahmet dilekleri var. Bu durum, sonraki nüshalar yazılırken bu türden eklemeler yapıldığını gösteriyor. Çev.] sayılan üç bin civarında olan kesik başlar kalenin karşısında bir alanda toplandı.

532 senesinin sonlarına doğru[6] Bizans İmparatoru[7] bir kez daha Suriye'ye yöneldi ve Frenklerle (Allah onları kahretsin) Şeyzer üzerine yürüyüp saldırmak üzere bir anlaşma yaptı. Bunun üzerine Selahaddin bana, "Şu ödlek adamın yaptığını görüyor musun?" dedi. Oğlu Şihabeddin Ahmed'den sözediyordu. "Ne yaptı ki?" dedim. "Bana haber, gönderdi", dedi Selahaddin, "'bölgenin sorumluluğunu üstlenecek başka bir adam bul' diyor." "Peki sen ne yaptın?" diye sordum. "Ben de Atabek'e haber gönderdim, şehri geri al dedim" diye cevap verdi. "Ne yaptın sen!" dedim, "şimdi Atabek sana, 'eti yiyor, kemiği bana atıyor' demez mi?" "O halde, şimdi ne yapmam gerekiyor?" diye sordu. Şöyle cevap verdim: "Ben, kendimi Şeyzer'de tahkim edeceğim. Eğer Allah (Azze ve Celle) oraya emniyet lütfederse bu sana yarayacak, efendinin nezdinde itibarını sana iade edecek. Ancak, kale ele geçirilir, bizler öldürülürsek, bu bizim mukadderâtımızdır ve yakınacak bir şey yoktur." Şöyle karşılık verdi bu sözlerime: "Şimdiye kadar hiç kimse bana böyle bir şey söylemiş değildi!"

Onun, bu söylediklerimi dikkate alacağını düşünerek, koyun, çok miktarda hububat, tereyağı ve kuşatma sırasında lazım olabilecek diğer şeyleri topladım. Ancak, günbatımında, ben evdeyken,

---

5 Arapça'dan Türkçe'ye kelime anlamı "un oğlu" ya da "narin oğlu" diye çevrilebilir. Ancak burada "Benedictus" isminin bozulmuş şekli olduğu anlaşılıyor.

6 Miladî 1137-1138.

7 Rumlar. Bahsedilen imparator Ioannes Komnenos, 1118-1143.

elçisi geldi ve "Selahaddin yarından sonra Musul'a (Mavsıl) hareket edeceğimizi bilmeni istiyor. Binaenaleyh sefer için hazırlan" dedi. Bu, benim kalbimi endişeye sevketti ve şöyle dedim: "Çocuklarımı, kardeşlerimi ve kadınlarımı muhasara altında bırakıp Musul'a mı gideceğim?"

Ertesi gün, erkenden, at üzerinde Selahaddin'e gittim. Hâlâ çadırındaydı. Şeyzer'e gidip yolda lazım olacak şeyleri ve parayı tedarik edip gelmeme izin vermesini talep ettim. İzni verdi ve ekledi: "Orada vakit kaybetme."

Ben de yönümü çevirdim ve Şeyzer'e döndüm. Orada gördüğüm manzara kalbimi hüzne boğdu. Düşman, oğlumu yenilgiye uğratmış, evime kadar girmiş, ne kadar çadır, silah ve eşya varsa yağmalamış, sevdiklerimi tutsak etmiş ve dostlarımı kaçırtmıştı. Felaket, öylesine büyük ve korkunçtu.

Üsâme'nin Şam'daki ilk ikameti (1138-1144)

Şartlar, şimdi, Şam'a gitmemi zorunlu kıldı. Atabek'in elçileri, birbiri ardınca Şam emîrine geliyor ve benim Atabek'e gönderilmemi istiyordu. Bu şehirde sekiz yıl kaldım. Şam emîri, (Allah rahmet eylesin) bana büyük hediyeler ve tahsis ettiği zeametlerle ikramda bulundu. Beni kendisine yakın bir mevkiye getirmekle ve diğer bazı özel ihsanlarla üstün tuttu. Bunlar, Emîr Mu'înüddin'in[1] (Allah rahmet eylesin) iyiliklerine, daimi dostluğuna ve menfaatlerimi korumasına ilave olarak (zikredilmesi gereken) şeylerdi.

Ne var ki, bazı sebepler beni Mısır'a gitmeye zorladı. Bu yüzden de, yanımda taşıyamadığım için, ev eşyalarımın ve silahlarımın bir kısmını kaybettim. Bu, (maddî) varlığım konusunda bana isabet eden ikinci bir yıkımdı. Emîr Mu'înüddin (Allah rahmet eylesin),

[1] Şihabeddin Mahmud'un vezirlerinden Mu'înüddin Enar (ö. 3 Ağustos 1149).

bana karşı hasbi olmasına, beni sevmesine, ayrılmamdan dolayı büyük üzüntü duymasına rağmen, (maddî) durumumu muhafaza etmem konusunda bir şey yapamayacağını ifade etti. Hatta bana yardımcısı Hacib (Mabeyinci) Mahmud el-Musterşid'i (Allah rahmet eylesin) gönderdi ve onun aracılığıyla şunları söyledi:

"Senden ayrı düşmeyi göze almaktansa, Allah'a yemin olsun ki insanların yarısı benden yana olsa onları diğer yarısına karşı saldırtmayı göze alırım. Hatta, insanların üçte biri benden yana olsa, onları diğer üçte ikinin üzerine saldırtmayı da göze alırım. Ancak, şu durumda, herkes benim aleyhimde ittifak etti, ben güçsüz kaldım. Yine de, nerede olursan ol, aramızdaki dostluk en iyi şekliyle bâkî kalacaktır.

Şu mısraları bu münâsebetle tanzim etmiştim:

Ey Mu'înüddin, ne kadar çok sadakat gerdanlığın var
Boynumda, giderilemez, kumrunun boynundaki halkalar gibi

Senin iyiliğin beni gönüllü kölen etti
Zira asil, gördüğü iyiliğin kölesidir

Öyle ki nesebimi senin dostluğuna bağlıyorum artık
Nesep ve şahsiyet olarak asil olsam da

Sana olan muhabbetimdendir bilmez misin
Her yandan okların üzerime gönderilmesi

Senin hatırın olmasaydı benim uslanmaz mizacım susmazdı
Ağyarın kötülüklerine, kılıç çekmeden

Senin düşman ateşine maruz kalmandan korktuğumdandır
Öfke ateşini söndürmekle uğraşıp duruyorsam

Üsâme Mısır'da (1144-1154)

Mısır ordusunda isyan

Benim Kahire'ye varışım 539 senesinin Cemâziye'l-âhir'inin ikisine, Perşembe gününe rastlar[1]. Oraya vardığımda, el-Hafız Lidinillah[2] bana, yaşayacak bir yer tahsis etti, huzurunda bir onur kisvesiyle taltif etti, verdiği yüz dinardan başka çok miktarda giyecek bağışladı, hamamlarını kullanmama müsaade etti, Emîr el-Cuyuş'un oğullarından el-Efdal'in son derece muhteşem, tamamen halılarla müzeyyen, dayalı döşeli, pirinç mutfak eşyalarıyla mükemmel olan konutlarından birini ikametime tahsis etti. İstifademe sunulan bütün bu şeyleri geri istememek şartıyla vermişlerdi. Burada, hürmet, itibar ve ardı arkası kesilmeyen ihsanların muhatabı ola-

1 30 Kasım 1144.

2 1149 Ekim'inde ölen 12. Fatımi Halifesi.

rak uzun bir süre kaldım[3]. Şahsıma tahsis edilen zeametin geliri de cabasıydı.

O sıralarda, (sayıları çok olan) Sudanlılarla, özellikle de el-Hâfız'ın sadık kullan olan Reyhaniyye ile Cuyuşiyye[4], İskenderiyeliler ve Farabiyye arasında büyük bir ihtilaf ve çatışma oldu. Reyhaniyye tek başına bir tarafı teşkil ederken geri kalanlar hep birlikte Reyhaniyye'ye karşı ittifak oluşturdular. Bir özel muhafız birliği Cuyuşiyye ile elele verdi. Her iki taraf da, büyük gruplar halinde toplandı. O sırada Hafız ortalarda yoktu. Adamları ileri-geri koşuşurlarken, kendisi iki taraf arasında bir uzlaşma sağlanmasını istiyordu ama, müsbet bir karşılık alamadı. Reyhaniyye ve bölgenin sakinleri onun yanında yer almışlardı.

Sabahın erken bir vaktinde Kahire'de beklenen çatışma gerçekleşti[5]. Cuyuşiyye ve müttefikleri Reyhaniyye'yi yendiler. Suveyka Emîr el-Cuyuş'da[6] Reyhaniyye'nin 1000 kadar adamı öldürüldü, cesetleri Suveyka'da bir geçidi kapattı. Bize gelince; biz, gece ve gündüz boyunca, benim Mısır'a gelmemden önce yaptıkları gibi, bize karşı saldırıda bulunurlar endişesiyle silah altında kaldık.

Reyhaniyye böyle bir katliama maruz kaldığında herkes Hafız'ın bu hareketi kınayacağını ve katillerini mahvedeceğini düşündü. Ancak Hafız, ölüm döşeğinde yatıyordu. İki gün sonra emr-i hak vâki oldu (Allah rahmet eylesin). Katliamla ilgili olarak iki teke bile boynuz boynuza gelmedi.

En küçük oğlu Zâfir Biemrillah onun yerine geçti ve o zamanlar yaşlı bir zat olan Necmeddin ibn-i Mesâl'i vezir olarak seçti. O sıralar kendi eyaletinde[7] bulunan Emîr Seyfeddin Ebu'l- Hasan Ali ibn Salâr bir miktar asker toplayarak Kahire üzerine yürüdü ve Zâ-

---

3 1144-54.

4 Emir el-Cuyûş Bedrii'l Cemali'ye mensup olanlara verilen isim.

5 23 Eylül 1149.

6 Emir el-Cuyûş'un adıyla anılan bir pazar yeri.

7 İskenderiye ve Buheyre.

fir'in evine haber gönderdi. Zâfir Biemrillah derhal Vezaret Sarayı'nda emîrleri toplantıya çağırdı. Bize, sarayın mâbeyncisiyle şu haberi gönderdi: "Ey emîrler, bilesiniz ki, bu Necmeddin, benim vezirim ve temsilcimdir. Bana itaat eden ona da itaat etsin ve emîrlerine riayet etsin." Emîrler cevap verdi: "Bizler, efendimizin mutî ve sâdık kullarıyız." Mabeyinci bu cevapla geri döndü.

Bunun üzerine, Lakrun adlı yaşlı bir emîr şöyle dedi: "Ey emîrler, Ali ibn Salâr'ı ölüme mi terkedeceğiz?" Ötekiler," Vallahi hayır" dediler. "Kalkın öyleyse" dedi. Hemen saraydan çıktılar, atlarını ve katırlarını eğerleyip Seyfeddin ibn Salâr'ın imdadına koştular. Bunu gören ve karşı koyamayacağını anlayan Zâfir, Necmeddin ibn Mesâl'e büyük miktarda para vererek "Havf'a[8] git, orada bir ordu topla, onlara para dağıt ve ibn Salâr'a karşı koy" dedi.

İbn Mesâl bu emîrleri uygulamak üzere harekete geçti. Bu esnada ibn Salâr Kahire'ye girmiş, Vezaret Sarayına yönelmişti. Bütün ordu, ona itaat etmekte birleşti, o da onlara cömertçe muamelede bulundu. Bana da o geceyi arkadaşlarımla birlikte, bir kısmı benim kullanımıma tahsis edilen konutunda geçirmem yolunda direktif verdi.

İbn Mesâl, el-Havf' ta Levata kabilesinden[9], Mısırlı askerlerden, Sudanlılardan ve Bedevilerden oluşan kalabalık bir ordu meydana getirdi. O arada, Ali ibn Salâr'ın evlatlığı Rükneddin Abbas, kentten çıkmış, çadırlarını Kahire varoşlarına kurmuştu. İkinci gün, ibn Mesâl'in akrabalarından birinin komutasındaki bir Levata grubu Abbas'ın kampına doğru harekete geçti. Abbas'ın ordusundaki bir grup Mısırlı Abbas'ı terkedip kaçtı. Ancak Abbas, maiyetindekiler ve kendisine bağlı kalan askerlerle birlikte sebat etti, gece boyunca düşmanı engelledi.

---

8 Delta'nın doğu kısmında bir meskun mahal.

9 Bir berberî kabile.

Bu haberleri duyan ibn Salâr, gece vakti beni çağırdı, -evinde onunla beraberdik- ve şöyle dedi: "Bu köpekler (Mısırlı firari askerleri kastediyor) önemsiz şeylerle emîr (Abbas)'in dikkatini çektiler. Tâ ki, sabah erkenden bir grup Levata yüzerek onun kampına ulaştı. Sonra terkedip kaçtılar. Hatta bazıları Kahire'deki evlerine gittiler. Ama emîr hâlâ düşmana karşı direniyor." "Efendim" dedim, "şafakta onlara saldıralım, güneş yükselirken -inşaallahu teala- işlerini bitirmiş oluruz." "Haklısın" dedi, "erkenden, atınla birlikte hazır ol."

İbn Mesâl yeniliyor

Ertesi gün erkenden onlara saldırdık, atlarıyla birlikte yüzerek Nil'i geçenler dışında kimse kurtulamadı. İbn Mesâl'in akrabası yakalandı ve kafası uçuruldu.

Ordu, Abbas'ın önderliğinde yeniden birleşti ve Delas[10] yakınlarında bulunan ibn Mesâl'in üzerine yürüdü. Düşmanı mağlub etti, ibn Mesâl'i öldürdü, on sekiz bin Sudanlıyı ve diğerlerini kılıçtan geçirdi. İbn Mesâl'in başı Kahire'ye getirildi. Bu olaydan sonra Seyfeddin'e karşı çıkan, aleyhinde bulunan kimse kalmadı.

Zâfir de onu (Seyfeddin ibn Salâr) vezaretle onurlandırdı ve ona el-Melîkü'l-Adil ünvanını verdi. Bütün işler ibn Salâr'ın kontrolüne girdi. Ne var ki Zâfir, ona karşı nefret ve kötülük besledi, gizliden gizliye düşmanlıkta bulundu.

Zâfir, daha sonra Âdil'i öldürmeyi planladı. Özel muhafızlarından ve aralarında para dağıtarak ikna ettiği bazılarından teşekkül ettirdiği bir grup genç adamla, Âdil'e evinde saldırarak öldürmek üzere anlaştı. Ramazan ayıydı[11]. Suikastçılar, Âdil'in evinin bitişiğinde bir evde toplandılar. Geceyarısını ve Âdil'in arkadaşlarının dağılmasını beklediler. O gece ben de onunla kalıyordum.

---

[10] Yukarı Mısır'da bir şehir.

[11] Ocak 1150.

Misafirleri yemeklerini yiyip dağıldıklarında, suikaste katılan birilerinden suikastle ilgili malumat almış olan Âdil iki adamını çağırdı ve suikastçilere toplandıkları evde ani bir saldırı yapılmasını emretti. Allah bazılarının kurtulmasını dilediğinden olacak, bu evin iki kapısı vardı. Biri Âdil'in evine yakın, biri uzak. Müfrezenin biri uzaktaki kapıya varmadan, öbür adamlar yakındaki kapıdan saldırdılar. Suikastçılar diğer kapıdan kaçmaya başladılar. Bu kaçanlardan on kadarı (Hafız'ın) özel muhafızlarındandı ve benim hizmetimde bulunan adamların arkadaşlarıydı. Bunlar, gelip bana sığındılar. Ertesi gün şehir uyandığında firarilerin yakalanması için hummalı bir arama vardı. Yakalananların hepsi idam edildi.

Kaçak zenci

O gün tanık olduğum hayrete şayan şeylerden biri de suikast teşebbüsüne katılmış olduğu halde evimin çatısına sığınırken bir kaç eli kılıçlı adam tarafından takib edilen Sudanlı'nın başına gelenlerdi. Hatırı sayılır bir yükseklikten, büyük bir lotus ağacının bulunduğu avluya baktı, çatıdan o ağaca atladı. Sonra ağaçtan inip yakınındaki bir kapıdan oturma odasına girdi. Girerken ayağı bir pirinç şamdana takıldı. Şamdan kırıldı ama, o, yüklüğün arasına geçinceye kadar koştu ve oraya saklandı. Yukarıdan aşağıya bakmakta olan takipçilere bağırdım ve adamlarıma onların olduğu yere tırmanmalarını söyledim. Onlar da tırmanıp takipçileri geri püskürttüler. Sonra zenciyi aradım. Zenci, sırtındaki cellabiyeyi çıkarttı ve "al, senin olsun" dedi. "Allah sıdkını artırsın! Cellabiye'ye ihtiyacım yok" dedim. Sonra, adamlarımdan birkaçı eşliğinde dışarı gönderdim. Böylece o da kurtuldu.

Bir sahtekarın ölümü

Sonra, evimin girişindeki taş sedire oturdum. Tam o sırada genç bir adam karşıma geldi ve beni selamladıktan sonra oturdu. Sohbeti ilgi çekici, sözleri ise zekiceydi. O konuşurken bir adam

geldi, onu çağırdı. O da onunla birlikte gitti. Niçin çağrıldığını anlamak için adamlarımdan birini peşlerinden gönderdim. O sırada Adil'in sarayına çok yakındım. O genç adam kendini Adil'e takdim ettiğinde, Adil, adamın başının kesilmesini emretti. Bunun üzerine derhal öldürüldü. Gönderdiğim adam, onun suçunu soruşturduktan ve resmi mühürlerin sahtesini yaptığını (ya da imzaları taklid ettiğini) öğrendikten sonra döndü. Hayatın ne kadar süreceğini belirleyen ve ölüm saatini tayin eden (Allah) ne yücedir!

Nureddin'den, Frenklere karşı işbirliği isteniyor

el-Melikü'l-Âdil (Vezir) (Allah rahmet eylesin) Melikü'l-Âdil Nureddin'e[12] (Allah rahmet eylesin) gitmek üzere hazırlanmamı istedi ve şöyle dedi: "Yanında para götüreceksin ve kendini ona takdim ettikten sonra Taberiyye'ye saldırıp Frenklerin dikkatini bizim üzerimizden çekmesi ve böylece bizim hazırlanıp oradan Gazze'yi yıkmamızı kolaylaştırması için ikna etmeye çalışacaksın" O sıralar Frenkler (Allah onları çaresiz bıraksın) Gazze'nin inşasına yeni başlamışlardı. (Gazze'yi inşa etmekteki) amaçları Askalan'ı kontrol altına alacak bir mevkide bulunmaktı. Cevap verdim: "Ey efendim, ya bahaneler ileri sürerse, bu planı yapmaktan kendisini alıkoyacak başka işleri varsa, o zaman ne yapacağım?" Buna şöyle karşılık verdi: "Taberiyye'ye yürümesi halinde yanındaki parayı ona verirsin. Yok, onu engelleyecek bir şeyler varsa toplayabildiğin kadar asker topla ve Askalan'a gidip Frenklerle savaş için tahkimat yap. Oraya vardığında bana mektup yaz. Ben de ondan sonra ne yapacağını sana bildireyim."

Sonra bana altı bin Mısır dinarı, bir deve yükü Dabîk elbisesi, 25 tane sırmalı, altın işlemeli elbise (Farsça *saklatun*), sincap kürkünden cübbe, Dimyat dokuması ve sarık verdi. Bana eşlik edecek bir grup Arap rehber ayarladı. Yolculukta karşılaşabileceğim her

[12] Atabek Zengi'nin oğlu ve halefi.

türlü zorluğu gidermek için ihtiyaç duyduğum büyük küçük her şeyi temin ederek ortadan kaldırdı ve ben böylece yola çıktım.

El-Cefr'deki garip göçebeler

Mihmandarlarım, Cefr'e yaklaşırken "Frenkler buradan pek eksik olmaz" dediler. Emîrlerim doğrultusunda, Mehri develere binmiş iki rehber Cefr'e bizden önce girdi. Ancak girmeleriyle altlarında uçarcasına koşan develeriyle birlikte dönmeleri bir oldu. "Frenkler Cefr'de" dediler. Derhal durdum, eşyalarımı taşıyan develeri, kervanda bana eşlik etmekte olanları biraraya topladım ve batıya yöneldim. Memlüklerim arasından altı tane atlıyı seçerek onlara "önümüz sıra gidin, ben sizi takib edeceğim" dedim. Onlar dörtnala gittiler, ben de arkalarından. Biri geri döndü ve "Cefr'de bir kişi bile yok, mihmandarlar her halde göçebe Arapları (Bedevileri) gördüler" dedi. Onunla mihmandarlar arasında bir tartışma çıktı. Birini develeri geri çevirmeye gönderdim ve yoluma devam ettim.

Suyu, yeşilliği ve ağaçlan bol olan Cefr'e vardığımda, etrafı kolaçan ederken, yeşilliklerin arasından siyah elbiseli bir adamın çıktığını gördüm. Onu hemen yakaladık. Ardından, arkadaşlarım etrafa yayıldılar ve bir adam, iki kadın ve bir kaç çocuk buldular. Kadınlardan biri bana doğru koştu, elbiselerimden tuttu ve "Ya şeyh, merhametine sığınıyorum" dedi. "Güvenliktesin, söyle bakalım, derdin ne?" dedim. "Arkadaşların" dedi, "benden bir elbise, bir eşek, bir köpek ve bir de kolye aldılar." Adamlarıma, "ondan kim ne aldıysa iade etsin" dedim, içlerinden biri yaklaşık iki zira' uzunluğunda bir elbise parçası çıkardı. Kadın, "elbise bu" dedi. Bir diğeri bir parça sandarak çıkardı. Kadın, "kolye bu" dedi. "Peki, eşekle köpek nerede?" diye sordum. Eşeğin ön ve arka ayaklarını bağladıklarını ve otlağa salıverdiklerini söylediler. Köpeğe ise dokunmamışlardı; oradan oraya, başıboş geziyordu.

Ele geçirilenleri bir araya topladıktan sonra, şiddetli bir hastalığa yakalanmış olduklarını gördüm. Kupkuru derileri kemiklerine yapışmıştı. "Kimsiniz siz?" diye sordum. "Benû Übeyy'deniz" dediler. Benû Übeyy, Tayy adlı bir Arap kabilesinin koluydu. Ölü hayvandan başka bir şey yememelerine rağmen "Arapların en iyisi biziz; hiç birimiz fil hastalığına, cüzzama, herhangi bir kalıcı hastalığa ve körlüğe yakalanmayız" derlerdi. Bir misafir gelse ona bir hayvan boğazlarlar kendilerininkinden başka yemekler yedirirlerdi. "Buraya niçin geldiniz?" dedim. "Hisma'da süpürge tohumu gömdük, onu almaya geldik" dediler. "Ne zamandır buradasınız?" diye sordum. "Ramazanın son gününden beri buradayız ve ağzımız yemek yüzü görmedi" dediler. O zamandan beri neyle idare ettiklerini sordum. Atılmış ve çürümeye yüztutmuş kemikleri kastederek "Ezip, koyun sarmaşığı (oralarda yaygın bir bitki) ve suyla kaynattığımız leşlerle idare ettik, hâlâ da ediyoruz" dediler. "Peki, ya köpekleriniz ve eşekleriniz?" dedim. "Köpeklerimize kendi yiyeceklerimizden verdik, eşekler de ot yediler" diye cevap verdiler. "Peki, niçin Şam'a gitmediniz?" dedim. "Hastalıktan korkuyorduk" dediler. Doğrusu, onların şu anda yakalandıklarından daha kötü bir hastalık olamazdı. Bu hadise Kurban Bayramı'ndan sonra meydana geldi.

Develerimiz gelinceye kadar orada kaldım ve bizde olan bazı yiyecek türünden şeyleri onlara dağıttım. Başımdaki bezi ikiye bölerek o iki kadına verdim. Yemeği bulunca sevinçten neredeyse akıllarını kaybediyorlardı. Onlara, "burada kalmayın, Frenkler sizi tutsak eder" dedim.

Çölde kayboluş

Yolda başıma gelen acayip şeylerden biri şuydu:

Bir akşam, akşam ve yatsı namazlarını -kasr ve cem' ile- kılmak üzere hayvanlarımızdan indik. Bu arada develer yola devam etmişler. Ben, bir yükseltiye çıkıp adamlarıma "dağılıp develeri arayın sonra tekrar bana dönün. Ben bulunduğum yerden kımıldama-

yacağım" dedim. Söylediğim gibi, dağıldılar ve ayrı ayrı yönlere doğru koştular. Ancak develeri göremediler. Sonra bana döndüler ve "onları bulamadık, nasıl gittiklerini de anlayamadık" dediler. Ben de "Allah'ın yardımıyla, yıldızların durumuna bakarak yürüyeceğiz" dedim. Yürümeye başladık. Çölde develerimizden ayrı olmak bizi çok zor bir duruma sokmuştu.

Mihmandarlar arasında Ceziyye adlı uyanık ve zeki biri vardı. Geciktiğimizi farkedince yolu şaşırdığımızı anlamış. Deve üstünde giderken eline aldığı bir çelik parçasıyla sert bir taşa vurmaya başladı. Çıkan kıvılcımların o yana bu yana uçuşmasına sebep oluyordu bu. Onu uzak bir mesafeden görerek çıkardığı ateşi hedefledik ve sonunda grubun geri kalanını yakaladık. Allah'ın merhameti ve o adamın sezgisi olmasaydı kaybolmuştuk.

Para torbası kayboluyor

Bu yolculukta şöyle bir şey daha geldi başıma. (Vezir) Melikü'l-Âdil (Allah rahmet eylesin) bana "sana eşlik eden mihmandarlar yanınızda para olduğunu bilmesin" demişti. Buna binaen, dört bin dinarı büyük bir torbaya koyarak yanımdaki yularla çekilen bir katıra yükledim ve adamlarımdan birini onu kollamakla görevlendirdim. Kendi paramla birlikte, bir altın dizgin ve bir miktar Mağrib dinarrını yanımsıra çekilen bir ata yükledim. Bunu da başka bir adamımın sorumluluğuna verdim. Bir yerde durmak istediğimde torbalan bir yaygının ortasına koyuyor ve yaygının uçlarını birleştiriyordum. Sonra onların üzerine bir yaygı sererek yatıp uyuyordum. Hareket etme zamanı geldiğinde arkadaşlarımdan önce uyanıyor, torbaları sorumlularına veriyor, onlar yükleri yanımdaki hayvanlara yükleyip bağladıktan sonra atıma biniyor ve arkadaşlarımı kaldırıyordum. Bu şekilde harekete hazır hale geliyorduk.

Bir gece Benî İsrail çölünde (Sina çölü) konakladık. Harekete geçmek için kalktığımda yanımdaki katırın sorumlusu torbayı alıp katırın sağrısına iki yanına sarkacak şekilde yerleştirdikten

sonra yükü eğere bağlayıp sağlamlaştırmak için katırın arkasını dolaştı. Katır boşta kaldı ve yük sırtında olduğu halde dörtnala gitmeye başladı. Hemen uşağımın getirdiği atıma bindim ve adamlarıma "çabuk atlarınıza binin" dedim. Katırın arkasından dörtnala sürdüm, fakat yetişemedim. Katır, yaban eşeği gibi gidiyordu. Adamlarımdan biri bana yetiştiğinde, dolaşarak uzun bir misafe kat ettiğimiz için, atım yorulmuştu. Ona, "katırı şu yönde takib et" dedim. Takib etti ve biraz sonra döndü ve "Vallahi efendim, katırı göremedim, ama şu torbayı buldum ve alıp getirdim" dedi. "Bu, aradığım torbanın ta kendisi" diye karşılık verdim. "Katırın kaybolması o kadar önemli değil." Sonra kampa döndüm, baktım ki katır dörtnala geliyor. Dört bin dinarı kaybetmekten başka bir amacı yokmuş gibi atların yemlendiği sıraya girip yerini alıyor.

Üsame'nin Nureddin le görüşmesi

Yolumuzun üzerindeki Busra'da konakladık. Melikü'l-Âdil Nureddin'in (Allah rahmet eylesin) orada, Şam'a saldırmak üzere hazırlandığını, kamp kurduğunu öğrendik. Biz oradayken Emîr Esedüddin Şirkuh[13] da (Allah rahmet eylesin) geldi. Onunla birlikte Pazar akşamı ordunun karargâh kurduğu yere ulaştık. Ertesi sabah erkenden görevimin konusu hakkında Nureddin'le bir görüşme yaptık. Şöyle dedi: "Ey fulan, Şam halkı bizim düşmanımızdır. Frenkler de bizim düşmanımızdır. İkisi arasında olduğumda ne onlara ne ötekilere güvenirim." Bunun üzerine ona şöyle dedim: "Peki, o halde düzenli orduda görev almak istemeyenler arasından asker toplamama izin verir misin? Ben, onları alıp geri döneceğim, ancak sen, askerin senin adına toplandığı düşünülsün diye, otuz süvarinin başında kendi adamlarından birini benimle göndereceksin." Nureddin cevap verdi: "Git ve işini gör."

---

[13] Selahaddin Eyyubi'nin amcası.

Bu şekilde, bir sonraki pazartesiye kadar 860 süvari topladım. Bunlarla birlikte Frenk toprağında ilerledik. Boru sesiyle konaklayıp boru sesiyle yola düzüldük. Nureddin, otuz süvarinin başında Aynüddevle Yarukî'yi[14] benimle gönderdi.

Ashâb-ı Kehf mescidinde

Dönerken, Kehf ve Rakîm'den[15] geçtim. Orada konakladım. Mescide girdim ve namaz kıldım; ancak, oradaki yarıktan geçmedim. Bana eşlik eden Türk emîrlerinden Barsak adlı biri bu dar yarıktan girmek niyetiyle geldi. Ona, "orada ne uğraşıyorsun, dışarıda kıl" dedim. "La ilahe illallah" dedi ve devam etti: "Eğer bu dar yarıktan geçemezsem, piçim demektir!" "Bu dediğin, ne demeye geliyor?" dedim. "Hiç bir zina çocuğu buradan giremez, girmesi imkansızdır" dedi. Bu söz beni harekete geçirdi ve oraya girdim. Orada namaz kıldım ve Allah biliyor ya onun söylediklerine inanmaksızın dışarı çıktım. Bu olanlar üzerine, askerlerin çoğu oradan girdiler ve namazlarını kıldılar. Ancak, subaylarımdan Barak el-Zübeydî'nin, namaza çok düşkün siyah bir kölesi vardı. Bu adam, adamların en incelerinden ve en uzunlarından biri olduğu halde, oraya geldi, yarıktan geçmek için bütün gücünü sarfetmesine rağmen beceremedi. Zavallı adam, yarıktan geçemedim diye ağlayarak, ah u figan ederek geri döndü.

Askalan'da Frenklerle karşılaşma

Şafakta Askalan'a vardık. Yüklerimizi henüz indirmiş ve namazgâhın yanına yerleştirmiştik ki, güneş yükselirken Frenkler şehrin açığında göründüler. O zamanlar Askalan'ın valisi olan Nasıreddin Yakut bize doğru koştu ve "çabuk kaldırın, çabuk kaldırın

[14] Daha önce Zengi'nin hizmetinde bulunmuş bir Türk.

[15] Ölüdeniz'in (Lüt Gölü) güneyinde, Tarsus'taki mağara gibi Ashab-ı Kehf in mağarası olduğu rivayet edilen yer.

yüklerinizi!" dedi. "Frenkler onları bizden almaya kalkar diye mi korkuyorsun?" diye sordum. "Evet" dedi. "Korkma öyleyse" dedim, "bizi çölde gözetliyorlardı. Askalan'a gelinceye kadar bizim karşımızda bir yol izlediler ve biz onlardan korkmadık. Şimdi, kendimize ait olan bir şehirdeyken mi onlardan korkacağız?"

Kısa bir süre bizden hayli uzak bir mesafede kalan Frenkler sonra kendi topraklarına döndüler. Daha fazla adam toplayarak, süvarileri, piyadeleri ve çadırlarıyla Askalan'a saldıracak şekilde karşımıza geldiler. Onlarla karşılaşmak üzere çıktık ve Askalan'ın piyadelerinin de onlara karşı harekete geçtiğini anladık. Bu piyade müfrezesinin etrafında bir tur attıktan sonra onlara şöyle dedim: "Dostlar! Surlarınızın arkasına dönün ve bizi onlarla başbaşa bırakın. Eğer onları yenersek bize katılırsınız. Eğer onlar bizi yenerse surlarınızın arkasında güvenlikte kalırsınız."

Ancak onlar dönmeyi reddettiler. Ben de onları kendi hallerine bıraktım ve çadırlarını kurmak üzere bineklerinden henüz inmiş olan Frenklere karşı yürüdüm. Onları kuşattık ve öylesine yüklendik ki çadırlarını açmaya vakit bulamadılar. Sonra çadırlarını olduğu gibi, dağınık bir şekilde bıraktılar ve aceleyle geri çekildiler.

Frenkler şehirden bir miktar uzaktayken, direnmekten aciz, zayıf bir işgüzar grup tarafından takib ediliyorlardı. Frenkler bir kez daha onlara dönerek saldırdılar, bir kaçını öldürdüler. Daha önce geride kalmalarını istediğim fakat menfi karşılık aldığım piyade grubu bozguna uğradı ve siperlerine püskürtüldü. Sonra biz, Frenklere karşı yeni bir çıkış yaptık, onları püskürttük ve Askalan'a yakın olan kendi topraklarına dönmeye mecbur ettik. Bozguna uğrayan o piyadeler de birbirlerini suçlayarak geri döndüler. Şöyle diyorlardı: "İbn Münkız elbette bizden daha iyi biliyordu. Bize geri dönmemizi tavsiye etti, biz reddettik. Bu yüzden de yenildik ve rezil olduk."

Şam'dan Askalan'a gelirken bana eşlik etmek üzere gelenler arasında kardeşim İzzüddevle Ebu'l-Hasan Ali (Allah rahmet eyle-

sin) ve arkadaşları da vardı. O, (Allah rahmet eylesin) Müslümanların, -dünya için değil, din uğruna savaşan- seçkin savaşçılarından biriydi. Bir gün onunla birlikte Beyt-i Cibril'e saldırmak üzere Askalan'dan çıktık. Oraya varıp savaştıktan sonra şehrimize geri dönerken hububat yığınları gördüm. Hemen, arkadaşlarıma durmalarını söyledim ve tutuşturduğumuz ateşlerle harman yerlerini ateşe vere vere yolumuza devam ettik. Ordunun esas kısmı benden öndeydi. Frenkler (Allah onlara lanet etsin!) birbirine yakın olan mevzi ve barınaklarından görülmemiş miktarda süvari gruplan halinde çıktılar. Gündüz veya gece Askalan'a saldıracak şekilde hazırdılar ve arkadaşlarımızın üzerine yürüdüler.

Bizimkilerden bir süvari dörtnala yanıma geldi ve "Frenkler burada!" dedi. Frenklerin öncüleri onlarla temas haline gelmek üzereyken aceleyle onlara ulaştım. Hepsi savaşta son derece tedbirli olan Frenkler (Allah onlara lanet etsin) küçük bir tepeye tırmandılar ve mevzilendiler. Biz de onların karşısındaki bir başka tepeye tırmandık. İki tepe arasındaki dar alanda bizden ayrı kalmış adamlarımızın ve yedek atları getirenlerin geçmekte olduğu dar bir açık alan vardı. Adamlar Frenklerin hemen alt yanından geçiyorlardı. Ancak, tek bir atlı bile bir saldırı ya da hile endişesiyle onlara ilişmedi. Harekete geçseler hepsini ele geçirebilirlerdi. Sayımızın azlığına ve askerlerimizin çoğunun bizden ilerde olmaları yüzünden eksik olmamıza rağmen onları o tepede bekledik.

Frenkler, arkadaşlarımızın geçişi tamamlanıncaya kadar tepenin üstündeki mevkilerini korudular. Sonra bize doğru yürüdüler, biz onların önünden geri çekildik. Bir yandan da savaşıyorduk. Onlar, bizi izlemek için özel bir çaba sarfetmediler, ancak atını durduranları öldürdüler, atı düşenleri esir ettiler. Sonunda geri döndüler. Böylece Allah (Subhanehu) onların aşırı tedbirlilikleri sayesinde bize güvenliğimizi iade etti. Bizim sayımız onlar kadar olsaydı ve onlara onların bize üstün geldiği gibi üstün gelseydik onları mahvederdik.

Askalan'da, Frenklerle savaşmak amacıyla dört ay kaldım. Bu süre içinde Yubna'ya[16] bir saldırı yaptık. Yaklaşık yüz kişiyi öldürdük ve bir miktar esir aldık.

Bu dört ayın sonunda Melikü'l-Âdil'den (Allah rahmet eylesin) beni huzuruna çağıran bir mektup geldi. Binaenaleyh, kardeşim İzzüddevle Ebu'l-Hasan Ali (Allah rahmet eylesin) Askalan'da kalırken ben Mısır'a gittim. Askalan ordusu Gazze'ye bir saldırı düzenledi. Bu saldırı sırasında kardeşim (Allah rahmet eylesin) şehit düştü. O, Müslümanların seçkin alim, mücahid ve müttakîlerinden biriydi.

El-Adil öldürülüyor

Melikü'l-Âdil ibn Salâr'ın (Allah onun ruhuna rahmet eylesin) öldürüldüğü isyan olayının hikâyesi ise şöyle:

İbn Salar, Biblis'in[17] fethi için karısının oğlu Rükneddin ibn Ebi'l Fütuh ibn Temim ibn Bedis'in komutasında bir ordu donattı. Abbas'ın beraberinde, kendisiyle orduda bir kaç gün kaldıktan sonra el-Adil'den bir izin veya emir almaksızın Kahire'ye dönen oğlu Nasıruddin ibn Abbas da (Allah rahmet eylesin) vardı. el-Adil onun bu hareketini uygun bulmadı ve yeniden orduya katılmasını emretti. Genç adamın Kahire'ye askerlerin kampında yaşamaktan sıkılarak eğlenmek ve can sıkıntısını gidermek maksadıyla gittiğini düşünüyordu.

Ancak bu sırada ibn Abbas, Zâfir'le birlikte bir plan kuruyordu. Plana göre, Zâfir'in adamlarından bir grup, onun komutasında Adil'e saldıracaktı. Saldırı Adil'in evinde, Adil yıkanıp yatmak üzere haremine girdiğinde yapılacak ve Adil öldürülecekti. Ayrıca ibn Abbas, Adil'in hizmetkarlarından biriyle Adil uyur uyumaz kendisini haberdar etmesi konusunda anlaşmıştı. Evin hanımı,

---

16 Filistin'de bir sahil ve liman kasabası.

17 Kahire'nin kuzeydoğusunda, Suriye kervan yolu üzerinde bir şehir.

Adil'in karısı ve ibn Abbas'ın büyükannesi olduğundan, ibn Abbas özel bir izne gerek olmaksızın eve girebilirdi.

Adil uyuduğunda, hizmetkar ibn Abbas'a haber verdi ve o da altı adamıyla Adil uyurken eve girip onu öldürdü (Allah rahmet eylesin). İbn Abbas, onun başını kesti ve Zâfır'e götürdü. Bu olay, 548 yılında, Muharrem'in altısında, Perşembe günü meydana geldi.[18]

Adil'in sarayında köleleri ve nöbetçileriyle birlikte bin kadar adam vardı. Ama bu adamlar, o hareminde öldürülürken, selamlıktaydılar. İşte bu adamlar, Adil öldürülünce saraydan fırladılar ve onlarla Zâfir ve ibn Abbas'ın adamları arasında bir savaş başladı. Savaş, Adil'in başı bir mızrağın ucunda yükseltilinceye kadar devam etti. Adamlar bunu görünce iki gruba ayrıldılar. Gruplardan biri Kahire Kapısı'ndan çıkarak Abbas'ın bulunduğu yere gidip Abbas'a hizmet ve bağlılıklarını sundular. Diğer grup da silahlanın indirip toprağı öperek kendilerini Nasr ibn Abbas'a arzettiler, hizmetine âmâde olduklarını gösterdiler.

Abbas vezir oluyor

Sabahleyin, babası Abbas Kahire'ye girdi ve Vezaret sarayına yerleşti. Zâfir onu onur kisvesiyle taltif etti ve idareyi ona emanet etti. Nasr ise, babası Abbas'tan nefret konusunda halifenin daimi arkadaşı ve müttefiki oldu. Abbas, oğluna güvenmezdi, zira bir tarafın sürekli diğerine karşı kışkırtılması ve her iki taraf bertaraf edildikten sonra ikisinin varlıklarının da kışkırtıcı tarafından temlik edilmesi şeklindeki teamülün bilincindeydi.

Bir akşam, karşılıklı olarak birbirlerini suçlamakla meşgul oldukları kapalı bir oturumda Abbas ve oğlu beni huzurlarına çağırdılar. Abbas, birbiri ardınca suçlamalarını sıralayıp duruyordu oğlu-

[18] 3 Nisan 1153.

na. O da, bir leopar gibi, başını eğip duruyor, suçlamaları birer birer reddediyor, bu Abbas'ı daha da kızdırıyor, azarlamalarını, bağırıp çağırmalarını daha da artırıyordu. Bunları işitince Abbas'a şöyle dedim:

"Ey efendim Efdal[19], Nasıreddin efendimi ne kadar suçluyor, o hiç sesini çıkarmadığı halde ne kadar azarlıyorsunuz? Bilakis, beni suçlayın, zira yaptığı her şeyde ona eşlik ettim, doğru veya yanlış, işlediği hiç bir şeyden kendimi muaf göremem. Ne yaptı ki? Adamlarınıza kötü muamelede bulunmadı, paranızı israf etmedi, yönetiminize yanlış bir eleştiride bulunmadı. Aksine, bu yüksek makama ulaşabilmeniz için hayatını tehlikeye attı. Binaenaleyh, suçlamalarınızı hakedeceği bir şey yok ortada."

Babası bunları duyunca suçlamaları bıraktı, o da benim bu davranışım dolayısıyla memnun oldu.

Halife, ibn Abbas'ı babasına karşı kışkırtıyor

Sonra Zâfir, ibn Abbas'a kendisini vezarete getireceğini vaadederek babasını öldürmeye ikna etmek için teşebbüslerde bulunmaya başladı. Bu maksatla ona zengin hediyeler verdi. Bir gün ben de Nasr'la beraberken içinde toplam yirmi bin dinar bulunan yirmi gümüş tepsi aldığını gördüm. Halife, onu bir kaç gün ihmal ettikten sonra her türlü elbiseyle dolu bir giysi koleksiyonu gönderdi. Öyle ki, şimdiye kadar böyle bir koleksiyon görmemiştim. Yine, bir kaç gün daha ihmal ettikten sonra elli bin dinar taşıyan elli gümüş tepsi daha gönderdi. Yine bir kaç günlük bir ihmalden sonra, otuz tane eğerli katır ve kırk deve gönderdi. Hepsinin bütün takımları, heybe ve yularları tamamdı. Halife ile Nasr arasında aracılık yapan adamın adı Murtefa ibn Fahl idi. Bütün bunlar, ben, gece gündüz benim yanından ayrılmama izin vermeyen ibn Abbas'la birlikteyken oldu. Başım onun yastığının ucunda olduğu halde uyuyordum.

---

[19] Abbas'ın lakaplarından biri.

Bir gece, Şabura Sarayı'nda onunla kalırken, gecenin ilk üçte birlik kısmında Murtafa ibn Fahl'ın gelip onunla konuştuğunu gördüm. Ben tek başımaydım. Murtafa giderken Nasr beni çağırdı ve sordu: "Neredeydin?" "Pencerede Kur'an okuyordum" dedim, "gün boyunca okumaya vakit bulamamıştım." O da, duygularımı öğrenmek için, görüştükleri şeylerin bir kısmını bana açmaya başladı. Bu arada, Zâfir'in onu ikna etmeye çalıştığı kötü iş için kendisini desteklememi de istiyordu. Ona dedim ki, "Ey efendim! Bu kötü maksada meyletme. Seni aldatmak isteyenin tuzağına düşme. Babanı öldürmen Adil'i öldürmenle aynı şey değildir. Binanaleyh, hesap gününe kadar lanetlenmene sebep olacak bir işte hiç bir taahhüt altına girme." Nasr başını eğdi ve söyleşiyi kısa kesti. Sonra uyuduk.

Halife'nin ölümü

Sonunda bu konuda hazırlanan tezgahları babasına açtı. Babası da ona yakınlık gösterdi, onu kendi safına kazandı ve sonunda Zâfir'in öldürülmesi konusunda anlaştılar. Halife ve Nasr, hem yaşıt hem de arkadaş olmaları hasebiyle, geceleri, birlikte tebdil-i kıyafet gezmek itiyadındaydılar. Bir gün Nasr, halifeyi, Suyûfiyyûn caddesindeki[20] evine davet etti. Önceden bir grup adamını evinin bir köşesine gizlemişti. Halife oturur oturmaz adamlar saldırdılar ve onu öldürdüler. Bu olay 549 senesi Muharremin son günü[21] Perşembe akşamı meydana geldi. Nasr cesedi evinin altındaki derin bir çukura attı. Halifenin yanında, yanından hiç bir zaman ayrılmayan Saidü'd-devle adlı siyah kölesi vardı. O da öldürülmüştü.

Ertesi sabah Abbas, her Perşembe yaptığı gibi, selamlarını arzetmek üzere saraya gitti. Mutad sabah bey'atini kabul etmek üzere gelecek olan Zâfir'i beklerken vezirlerin toplanma odasında duru-

[20] Kılıç imalatçıları sokağı.

[21] 15 Nisan 1154.

yordu. Zâfır'in her sabah kabul için geldiği vakit geçince Abbas sarayın başmabeyincisini çağırdı ve "Efendimiz niçin sabah bey'atini kabul için teşrif etmediler" dedi. Başmabeyinci tereddüt etti, ne cevap vereceğini bilemiyordu. Abbas üsteledi: "Niçin cevap vermiyorsun?" Mabeyinci, "Efendim" dedi, "Efendimizin nerede olduğunu bilmiyoruz." Abbas, bu kez, "Efendimiz kaybolmuş olabilir mi? Çabuk git ve ne olup bittiğini öğren." dedi. Mabeyinci gitti ve "Efendimizi bulamadık" diyerek döndü. Bunun üzerine Abbas, "Müslümanlar halifesiz duramaz. Emîrler, halifenin kardeşleri neredeyse oraya git, onlardan biri gelsin. Yeni halife olarak ona biat edelim" dedi. Mabeyinci tekrar gitti ve geldi. "Emîrler 'bu konuda yapacak bir şeyimiz yok; Zâfır'in babası bizi yetki ve idareden tümüyle ayırarak hepsini Zâfir'e verdi. Ondan sonra yetki onun oğluna aittir' diyorlar" dedi. Abbas, "onu getir, ona biat edelim" dedi.

Zâfır'in ölümünü hazırlayan Abbas, şimdi de onun kardeşleri tarafından öldürüldüğü, bu nedenle de kardeşlerinin onu öldürmekten dolayı cezalandırılmaları gerektiği iddiasını ortaya attı. Henüz bir çocuk olan Zâfır'in oğlu hizmetkarlardan birinin omuzunda halkın huzuruna çıktı. Abbas çocuğu aldı ve kucağında taşıdı. Halk ağlıyordu. Abbas, çocuk kucağında olduğu halde Zâfır'in kabul salonuna girdi. Hafız'ın oğulları Emîr Yusuf ve Emîr Cibril, kardeşlerinin oğlu Emîr Ebu'l-Beka ile birlikte oradaydılar.

Biz, sarayda bine yakın Mısır askeri olduğu halde revakta otururken bir grubun kabul salonundan dışarı uğrayıp binaya doğru yürümesiyle ürperdik. Bir kurbanın bedeni üzerindeki kılıçların hışırtıları işitilebiliyordu. Yanımdakilerden bir Ermeni'ye "bak bakalım kimi öldürüyorlar" dedim. Gitmesiyle dönmesi bir oldu ve şöyle dedi: "Bu adamlar Müslüman olamazlar! Öldürdükleri adam efendim Ebu'l-Emane (Emîr Cibril'i kastediyor). Birisi onun karnını yardı ve bağırsaklarını dışarı döktü!" Sonra Abbas, Yusuf'un kanlar içindeki başını koltuğunun altında tuttuğu halde, Yusuf'u sürükleyerek çıktı. Kanlar Abbas'ın kılıcının açtığı yaradan akıyordu. Zâfır'in kardeşinin oğlu Ebu'l-Beka da Nasr ibn Abbas'ın peşisı-

ra getirildi. İkisi de sarayın içindeki bir odaya götürülerek öldürüldüler. Bütün bunlar, sarayın içinde hepsi çekilmiş bin kadar kılıç olduğu halde vaki oldu.

O gün, yaşadığım en kötü günlerden biriydi. Allah (Subhanehu) ve bütün yarattıkları tarafından lanetlenen iğrenç bir zulüm işlenmişti o günde.

O gün meydana gelen bir acayip hadise de şuydu:

Abbas kabul salonuna girmek istediğinde kapının içerden kilitli olduğunu gördü. Kabul salonunun kapısını açıp kapamakla görevli olan Eminü'l-Mülk adlı yaşlı bir kapıcıydı. Birkaç zorlamadan sonra kapıyı açmayı başardılar. İçeri girdiklerinde, o bekçinin, kapının arkasında anahtar elinde olduğu halde ölmüş olduğunu gördüler.

Yeni bir isyan

Kahire'de patlak veren ve Abbas'ın Mısır ordusunu yenmesiyle sonuçlanan isyan da şöyle oldu:

Abbas, Hâfız'ın (Allah rahmet eylesin) çocuklarına yapacağını yaptıktan sonra halkın kalbi ona karşı katılaştı, düşmanlık ve nefret beslemeye başladılar. Sarayda kalmış olan Hâfız'ın kızları, Müslümanların önde gelen savaşçılarından Ebu'l-Gârât Talâ'i' ibn Ruzzîk (Allah rahmet eylesin) ile haberleşip ondan yardım istediler. İbn Ruzzîk idaresini elinde bulundurduğu şehirden[22] çıktı ve Kahire üzerine yürüdü. Abbas emirlerini verdi, ordu gerekli malzemeler, silahlar ve paralarla ıslah ve takviye edildi. Sonra askerlere hareket geçip kendisiyle birlikte yürümelerini emretti. Bu olay, 49 (549) senesi[23] Safer ayının onunda, Perşembe günü meydana geldi. Oğlu Nasıreddin'e Kahire'de kalmasını söyledi. Bana da, "sen de onunla kal" dedi.

---

[22] Yukarı Mısır'da Münye-i Benî Hasîb.

[23] 26 Nisan 1154.

Abbas, ibn Ruzzîk'i karşılamak üzere evinden çıktığında ordu ona bir oyun oynamış ve Kahire'nin kapılarını kapamıştı. Onlarla bizim aramızda, cadde ve sokaklarda yapılan bir muharebe başladı. Süvarileri caddelerde bizimle savaşıyor, piyadeleri çatılardan bize taş ve ok yağdırıyor, kadın ve çocuklar pencerelerden bize taş atıyordu. Aramızdaki savaş sabahın erken saatlerinden öğle sonralarına kadar sürdü. Sonuçta Abbas galip geldi. Âsiler Kahire'nin kapılarını açarak kaçtılar. Abbas onları Mısır içlerine doğru kovaladı ve gücü yettiği kadarını öldürdükten sonra dönüp evine yerleşerek yeniden emirler vermeye, yasaklar koymaya başladı. Barkiyye[24] mahallesinin yakılarak tahrib edilmesini emretti. Zira askerlerin çoğunun evi oradaydı. Ancak ben, ona, "ey efendim, yangın başladığında senin istediğin şeyi de istemediğin şeyi de yakacaktır. Sen de onu nasıl söndüreceğini bilemeyeceksin" diyerek nazikçe sakinleştirmeye çalıştım. Böylece onun bu konudaki fikrini değiştirmeyi başardım. Ayrıca ondan, idamını emrettiği Emirü'l-Mütemen ibn Ebi Ramâda'nın güvenliğini temin etmesi konusunda söz de aldım. Onun adına özür diledim, Abbas da onu affetti.

İsyan bastırılmıştı. Ama Abbas da isyan yüzünden huzursuz olmuştu. Zira isyan, ordunun ve emirlerin kendisine düşmanlık beslediklerini şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde göstermiş, onu bunların arasında yaşayamayacağına ikna etmişti. Mısır'dan ayrılıp, Suriye'ye, yardım istemek üzere el-Melikü'l Âdil Nureddin'e (Allah rahmet eylesin) gitmeye karar verdi. Bu sırada, saraydakilerle ibn Ruzzik arasında elçiler gidip geliyordu. İbn Ruzzik'le (Allah rahmet eylesin) aramızda, Mısır ülkesine geldiğim zamandan itibaren dostluk ve arkadaşlık bağları vardı. Bana, bir elçi vasıtasıyla şöyle haber gönderdi:

"Abbas Mısır'da kalamayacak. Oradan ayrılıp Suriye'ye gitmeye hazırlanıyor. O vakit ben, orayı ele geçireceğim. Ve sen, seninle benim aramda ne olduğunu biliyorsun. Binanaleyh, onunla birlikte

[24] Barkalı askeri birliklerin adıyla anılan doğu Kahire'de bir mahalle.

gitme. Gerçi o, Suriye'de sana muhtaç olacağından, seni kendisiyle gitmeye teşvik edecek. Allah için rica ediyorum ona katılma. Zira sen, ulaşabildiğim her iyilikte benim refikimsin."

Bütün bunları Abbas'ın kulağına ifritler fısıldamış olmalı. Ya da belki de, benimle İbn Ruzzîk arasındaki dostluğu bildiği için kendisi bundan şüphelenmiştir.

Yol hazırlığı

İbn Abbas'ın Mısır'dan ayrılıp Frenklerin elinde ölmesine yol açan oyunun hikâyesi şöyle:

İbn Ruzzîk'le aramızdaki yakınlığa bakarak şüpheye düştükten ya da bu konuda bir istihbarat aldıktan sonra beni huzuruna çağırdı ve benden, kaçmayacağım, onunla birlikte gidip kendisinden ayrılmayacağım konusunda çiğnenmesi mümkün olmayan ağır yeminler aldı. Bu da onu tatmin etmedi ve geceyarısı sarayının onun haremine girmeye mezun başyaverini göndererek karımı, annemi ve çocuklarımı sarayına aldırttı. Bana "onların yolculuklarıyla ilgili bütün masrafı tekeffül ediyorum, onları Nasıreddin'in annesiyle birlikte götüreceğim" dedi. Abbas, yolculuk için atlarını, develerini ve katırlarını Mısır âdetlerine uygun bir biçimde hazırladı. Sayıları iki yüze varan at ve kısraklar önlerindeki bir piyadenin eline tutuşturulmuş bir iple çekiliyordu. İki yüz eğerli katır ve dört yüz deve de yükleri taşımak için hazırlanmıştı.

Abbas İlm-i nücum'a düşkündü. Tanınmış bir müneccimin etkisiyle o yılın Rebiül evvelinin[25] 15'i olan Cumartesi gününü hareket günü olarak kararlaştırdı. Antar el-Kebir adlı onun bütün işlerini üstlenmiş olan mabeyinci gelip şunları söylediğinde ben de oradaydım:

[25] 30 Mayıs 1154.

"Ey efendim, Suriye'ye gitmemizden ne gibi bir beklentiniz var? Onun yerine hazinenizi, ailenizi, kölelerinizi ve sizinle gelmek isteyenleri alıp bizi İskenderiye'ye götürün. Orada toparlanıp yeni askerler toplayarak ibn Ruzzîk ve taraftarlarıyla savaşmak üzere geri dönebiliriz. Muzaffer olursak evinizde ve ülkenizde yerleşirsiniz. Başaramazsak yine İskenderiye'ye döneriz. Orası kendimizi tahkim edebileceğimiz, düşmanımızın da buna engel olamayacağı bir yerdir."

Abbas onu azarladı ve görüşünün yanlış olduğunu söyledi. Halbuki adam haklıydı.

Abbas, ertesi gün, yani Cuma günü sabahleyin erkenden beni çağırdı. Huzuruna çıkarken şöyle dedim: "Ey efendim, sabahtan akşama kadar seninle birlikte olacaksam, yolculuk için gerekli hazırlığı ne zaman yapacağım?"

"Şam'dan elçiler var" dedi. "Onları gördükten sonra döner hazırlığını yaparsın."

Tuzak

Bundan önce o, bazı emîrleri toplamış ve onlardan kendisine ihanet etmeyecekleri ve kendisine karşı bir komploda yer almayacakları yolunda yemin almıştı. Ayrıca, Darmâ', Zurayk, Cudam, Sinbis, Talha, Ca'fer ve Levâta gibi bazı Arap kabilelerinin reislerini huzuruna çağırmış, onlardan da aynı konuda, Kur'an ve talâk yemini almıştı. Fakat Cuma günü sabahleyin, ben de onunla birlikteyken başlarında bir gün önce kendilerinden yeminler alınan emirler olduğu halde insanların pürsilah üzerimize doğru geldiğini görünce şaşırdık.

Abbas, derhal, hayvanlarının eğerlenmesini emretti. Hayvanlar eğerlendi ve Abbas'ın evinin kapısı önüne getirilip bırakıldı. Böylece, bizimle Mısırlılar arasında hayvanlar yol üzerine yığılmak suretiyle, Mısırlıların bize ulaşmalarını engelleyen bir mania oluşturuldu. Adamlarından, daha önce kendisine malum tavsiyede bu-

lunan Antar el-Kebir, reisliğini yaptığı diğer görevlilerin başında göründü. "Evlerinize gidin" diyerek onlara bağırıp çağırıyor, küfürler ediyordu. Bunun üzerine, onlar, hayvanları kendi başlarına bıraktılar. Seyisler, katırcılar ve deveciler hep dağıldılar. Böylece arada bir engel olmaksızın yağmaya devam edildi.

O zaman Abbas bana, "çık ve Bâbü'n-nasr'daki Türkleri buraya getir. Kâtipler onları cömertçe ödüllendirecekler." dedi. Gidip onları çağırdığımda, hemen atlarına bindiler. Yaklaşık sekiz yüz atlıydılar, savaş alanına arkalarını dönerek Kahire kapısından çıkıp gittiler. Türklerden daha da kalabalık olan Memlükler de Bâbü'n-nasr'dan çıktılar. Ben de Abbas'a döndüm ve olan biteni anlattım. Sonra, Abbas'ın kendi evine naklettiği ailemi dışarı çıkarmanın telaşına düştüm. Hem onları, hem de Abbas'ın ailesini kurtarmayı başardım. Bütün hayvanlar sonuncusuna kadar yağmalanıp yol açıldığında Mısır askerleri bize ulaştılar ve bizi yerimizden dışarı attılar. Biz sayıca çok azdık, onlar ise büyük bir orduydu.

Bâbü'n-nasr'dan çıktığımızda şehrin bütün kapılarını dolaştılar, hepsini kapattılar ve gidip evlerimizi yağmaladılar. Benim evimin avlusundan çok miktarda gümüş, altın ve elbise ihtiva eden hepsi tıka basa dolu kırk deve yükünü, ahırımdan eğerleri ve tüm takımlarıyla otuz atı ve dişi katırları, ayrıca yirmi beş deveyi aldılar. Kûm-Afşîn'deki zeametimden ahırlardaki iki yüz baş sığırı, bin koyunu ve bir ambar dolusu buğdayı yağmaladılar.

Bâbü'n-nasr'dan bir miktar uzaklaştığımızda Abbas'ın yemin aldığı Arap kabileleri toplandılar ve Cuma sabahından yirmi Rebiü'l-evvel[26] Perşembe'ye kadar bizimle savaştılar. Bizimle gün boyu savaşıyorlar, akşam olup atlarımızdan indiğimizde, uyuyuncaya kadar bizi kendi halimize bırakıyorlar, sonra da büyük gürültüler çıkararak kampımızın etrafında atlarını koşturan yüz kadar süvari gönderiyorlardı. Bu şekilde atlarımız ürküyor, onları rahatlıkla ele geçirebilecekleri istikametlere doğru kaçıyorlardı.

---

[26] 4 Haziran 1154.

Üsâme yaralanıyor

Bir gün, altımda atlarımın en kötüsü olan beyaz bir at olduğu halde kendimi arkadaşlarımdan ayrılmış buldum. Seyis, ne olacağını bilmeden onu eğerlemişti. Kılıcımdan başka silahım yoktu. Araplar bana saldırdılar, ancak ben, onları püskürteceğim bir şeye sahip değildim. Atım beni onların ulaşamayacağı mesafeye taşımaktan acizdi. Ve kargıları bana ulaşmak üzereydi. Kendi kendime, "atımdan atlayıp kılıcımı çekeyim ve onlarla savaşayım" dedim. Atlamak üzere kendimi toparlarken atım tökezledi ve ben taşların sert ve pürüzlü zeminin üzerine düştüm. Başımdan bir parça deri soyuldu, öyle fena oldum ki nerede olduğumu bilemedim. Şaşırmış, kılıcım kınıyla birlikte düşmüş ve başım örtülü bir halde otururken Araplar yanıma dikildiler. İçlerinden biri beni kılıcıyla iki kez dürterek "sökül paraları!" diye bağırdı. Ama ben söylediğini anlamadım. Onlar da kılıcımla atımı alıp gittiler.

Beni gören Türkler aceleyle peşimden geldiler. Nasıreddin ibn Abbas bana bir at ve bir kılıç gönderdi. Ve ben, yaralarımı sarmak için bir bezim bile olmaksızın kalktım. Saltanatı ebediyyen sürecek olan (Allah)'a övgüler olsun!

Toparlandık. Hiçbirimiz, bir parça eşyaya malik değildik. Su içmek istediğimde avuçlarımla içiyordum. Oysa bir gece önce evimin salonlarından birindeki kürsü üzerinde otururken, birisi bana su taşımak için on altı deve teklif etmişti. Şimdi ise, Allah Subhanehu su ve yiyecek kaplarımızı elimizden almıştı.

Ailemi nakledemeyeceğimi anlayınca onları Biblis'ten el-Melikü's-Salih Ebu'l Gârât Talâi' ibn Ruzzîk'a (Allah rahmet eylesin) götürdüm. O da onlara iyi muamelede bulundu, oturacak ev verdi ve ihtiyaçları için maaş bağladı.

Bizimle savaşan Araplar bırakıp geri dönmek istediklerinde dönüşümüzden sonrası için güvenlik teminatı istemek üzere bize geldiler.

23 Rebiülevvel[27] Pazar gününe kadar yürüdük. O günün sabahında, Muveylih'te[28] Frenkler büyük bir grup halinde karşımıza çıktılar. Abbas'ı ve oğlu Hüsâmü'l-Mülk'ü öldürdüler, öbür oğlu Nasıreddin'i esir aldılar. Abbas'ın hazinelerini ve haremini ele geçirdiler ve (askerlerinden) yakaladıklarını öldürdüler. Ayrıca kardeşim Necmüddevle Ebû Abdullah Muhammed'i de (Allah rahmet eylesin) esir aldılar. Bizler dağlarda onlara karşı mevzilendikten sonra dönüp gittiler.

İnsanlarımız yiyeceksiz, atlarımız yemsiz olduğu halde ölümden daha kötü bir durumda Frenklerin toprağına doğru yöneldik Mûsâ Vadisi'ndeki Beni Fuheyd (Allah onlara lanet etsin) dağlarına varıncaya kadar gittik. Tırmanışımız, dar ve kayalık yollardan geniş bir düzlüğe çıkıncaya kadar sürdü. Mel'un insanların bulunduğu bir güzergahtaydık. Gruptan biraz olsun ayrılanlar, o adamlar tarafından öldürülüyordu.

Bölgede Benû Tayy'in Rabia emîrlerinden bazıları mutlaka bulunurdu. Sordum: "Benû Rabia emîrlerinden burada kim var?" Cevap verildi: "Mansur ibn Gidafl." Bu adam arkadaşımdı. Birine iki dinar verdim ve "Mansur'a git, de ki, 'arkadaşın ibn Münkız sana selam gönderiyor ve sabah erkenden gelmeni istiyor!" O geceyi onların korkusundan huzursuz olarak geçirdik.

Sabahın ışıkları ulaştığında tam teçhizatlı olarak geldiler ve pınarın başına yerleşerek şöyle dediler: "Suyumuzu içmenize izin verip de kendimiz susuzluktan ölemeyiz!" Pınarda Rabia'ya da Mudar'a[29] da yetecek su bulunduğu ve topraklarında bunun gibi bir çok pınar olduğu halde bunu söylediler. Maksatları bizimle aralarında kavga çıkarıp bizi tutsak etmekti.

---

27 7 Haziran 1154.

28 Sina yarımadasının doğusunda bir konaklama yeri.

29 Bütün Arapları kapsayan iki büyük kabile. Suyun bütün Araplara yeteceği söylenmek isteniyor.

Biz böyle kritik bir durumdayken birdenbire Mansur ibn Gidafl geldi, onlara bağırıp çağırdı. Onlar çekildiler. Sonra "binin!" dedi. Atlarımızı sürdük, gelirken geçtiğimiz yollardan daha da dar ve kayalık bir yolda ilerledik. Hayatlarımızı kaybetmek üzereyken, sağ salim vadinin dibine ulaştık. Ben de bin Mısır dinarı hazırlayarak Emîr Mansur'a verdim. Sonra o geri döndü.

Biz, Frenklerin ve Benû Fuheyd'in katliamından kurtulanlar, aynı yılın Rebîü'l-evvel'inin beşinde[30] Cuma günü Şam'a varıncaya kadar yola devam ettik. Böyle bir yolculuğu sağ salim sona erdirmemiz Allah (Azze ve Celle) nin kudretinin ve yüce himmetinin bir işaretidir.

Üsâme'nin eğeri

O çatışma sırasında başıma gelen şaşırtıcı şeylerden biri de şuydu:

Bir defasında Zâfir, ibn Abbas'a Frenk cinsi, genç zarif bir rahvan at hediye etmişti. Bir gün bana ait olan bir köye gittim. Oğlum Ebu'l-Fevaris Murhef de ibn Abbas'la beraberdi. İbn Abbas, "bu taya şık bir eğer bulmamız lazım, şu Gazze'de yapılanlardan", dedi. Oğlum, "bir tane biliyorum efendim, istediğinizden de âlâsı" dedi. İbn Abbas "nerededir?" diye sordu. "Dostunun, babamın evinde" diye cevap verdi oğlum "çok zarif bir Gazze eğeri." ibn Abbas, "biriyle onu aldır" dedi. O da evime bir adam göndererek eğeri aldırdı. İbn Abbas, eğeri övdü ve atın üzerine yerleştirdi. Bu eğeri, Suriye'den gelirken yanımdaki yedek atlardan birinin üzerinde getirmiştim. Dikişliydi, üzeri siyahtı ve olağanüstü güzellikteydi. Yüz otuz miskal ağırlığındaydı.

Köyden döndüğümde Nasıreddin bana, "aramızdaki dostluktan istifadeyle bu eğeri evinden almaya cesaret ettik" dedi. Bunun üzerine, "size hizmet etmekten ne kadar mes'udum efendim" dedim.

---

[30] 19 Haziran 1154.

Frenkler Muveylih'te bize saldırdığında, yanımda, memlüklerimden atları Araplar tarafından alınmış beş tanesi vardı. Deve üzerinde gidiyorlardı. Frenkler saldırıp bizi yenilgiye uğrattıklarında bazı atlar binicisiz kaldı. Adamlarım develerinden indiler ve onlardan binmek için gerekli olanları aldılar. Şu işe bakın ki, onların aldığı atlardan birinin üzerinde ibn Abbas'ın kendisi için aldığı altın eğer vardı.

Grubumuzdan hayatta kalanlardan biri de Abbas'ın yeğenlerinden, Abbas ibn Adil'in[31] kardeşi Hüsâmü'l-Mülk'tü. Eğerin hikâyesini işiten Hüsâmü'l-Mülk benim de duyacağım bir şekilde, "(İbn Abbas'ı kastederek), O zavallının hiçbir şeyi yağma edildi. Kimi Frenkler kimi de dostları tarafından" dedi. Ben de ona, galiba şu altın eğeri kastediyorsun" dedim. "Evet" dedi. Bunun üzerine, eğerin getirilmesini istedim. Sonra ona, "bak üzerinde ne yazıyor. İbn Abbas'ın adı mı, benim adım mı? Hâfız'ın zamanında Mısır'da altın eğere binen benden başka kim vardı?" dedim. Adım, siyah harflerle eğerin üst kısmına, dairevi bir şekilde yazılmış, ortası dikilmişti. Yazıyı görünce özür diledi ve sustu.

Efdal örneği

Yaptığı zulüm ve nankörlükler sonucu takdir-i İlâhi'nin Abbas ve oğlu üzerindeki kaçınılmaz tahakkuku olmasaydı, muhakkak ki Abbas, kendinden önce el-Efdal Rıdvan ibn Vallahşi'nin (Allah rahmet eylesin) başına gelenlerden ders alırdı. Askerler, Hâfız'ın kışkırtması sonucu, tıpkı Abbas'a isyan ettikleri gibi ona karşı da ayaklandıklarında Rıdvan vezirdi ve Mısır'dan göçüp Suriye'ye gitmişti. Evi ve haremi öylesine yağmalanmıştı ki, Kaid[32] Mukbil namıyla bilinen bir adam Sudanlılarda bir kız gördü ve satın alarak evine gönderdi. Mukbil'in fazıla bir hanımı vardı, onu evin üst kıs-

---

31 Adil, ibn Salâr'ın veziridir.

32 Yüz kişilik birliklerin komutanlarına verilen ad.

mındaki odaya yerleştirdi. Sonra kızın, "Bize bunca zulüm edenlere ve iyiliklerimize nankörlükle mukabele edenlere karşı Allah bizi muzaffer kılsın" dediğini işitti. Ona, "kimsiniz siz?" diye sordu. Kız cevap verdi: "Ben Katrunnida'yım, Rıdvan'ın kızı". Kadın derhal kocası Ka'id Mukbil'e haber gönderdi. Saray kapısında görevli olan kocası geldiğinde kızın durumunu ona anlattı. O da Hâfız'a bir mektup yazarak durumdan haberdar etti. Hafız, bir kaç köle ile kızı Mukbil'in evinden aldırtıp saraya getirtti.

Bunun ardından Rıdvan, Emiruddevle Tuğtekin'in[33] Atabek olduğu (Allah rahmet eylesin) Salhad'a[34] gitti. Atabek onu tazimle karşıladı, ona bir ev tahsis etti, hizmette kusur etmedi. O vakit, Melikü'l-Ümera Aksungur oğlu Atabek Zengi (Allah rahmet eylesin) Ba'albek'in dışında orayı muhasaraya hazırlanıyordu. Sonra Rıdvan'la haberleşti ve Rıdvan'ın ona katılması kararlaştırıldı. Rıdvan, mükemmel bir insandı. Cömert, cesur, bilgili ve yazıda usta idi. Cömertliği nedeniyle askerlerin ona özel bir teveccühü vardı. Bu yüzden, Emîr Mutnüddin, (Allah ondan razı olsun) bana, "bu adam Atabek'e katılırsa, onun yüzünden başımıza çok musibetler gelir" dedi. "Peki teklifin nedir?" dedim. "Ona gideceksin ve herhalde onun Atabek'e katılma konusundaki fikrini değiştireceksin. Şam'a gitmesini sağla. Bu işi uygulamakta kendi görüş ve takdirlerini kullanacaksın" dedi.

Ben de Salhad'da bulunan Rıdvan'a gittim. Orada onunla ve kardeşi Evhad'la buluştum ve görüştüm. Efdal Rıdvan bana, "Bu iş benim elimden çıkmıştır. Sultan'a ona katılacağıma dair söz vermiş durumdayım. Sözümü yerine getirmeye mecburum" dedi. Ben de "inşallah doğrusunu yapıyorsundur" dedim ve ekledim: "Şimdi dostuma gideceğim. Zira ben olmadan bir şey yapmayacağını biliyorum. Ancak, dönmeden önce onun tavsiyesini yerine getirip, kalbimde ne varsa sana açacağım." Rıdvan, "aç kalbindekini" dedi.

---

[33] Bir yazı hatası. Tuğtekin o zamanlar ölmüştü. Gümüştekin olmalı.

[34] Havran bölgesinde bir kasaba.

Dedim ki, "Atabek'e katıldığında, Atabek'in yarısını seninle Mısır'a gönderip yarısını da bizi durdurmak üzere yanında tutabileceği kadar askeri olacak mı?" "Hayır" diye cevap verdi. "Peki, Şam önlerinde konaklayıp, orayı uzun süre muhasara ettikten ve ele geçirdikten sonra, bitkin askerleri, harcanmış erzakı ve önünde onca uzun yol ile hayvanların yükünü yenilemeden ve ordusunu takviye etmeden seninle Mısır'a gelebilecek mi?" dedim. "Hayır" dedi. Bunun üzerine şunları söyledim:

"O gün geldiğinde sana 'sefer donanımımızı yenilemek için Halep'e gidelim' diyecek. Halep'e vardığınızda da, Türkmenlerden asker toplamak için Fırat'a doğru gitmemiz lazım' diyecek. Fırat kıyısında konakladığınızda 'Fırat'ı geçmedikçe Türkmenlerden asker toplayamayız' diyecek. Fırat'ı geçince seni öne sürecek ve 'Bakın, bu Mısır'ın azizidir,[35] şimdi benim hizmetimdedir' diye Doğu'nun sultanlarına karşı övünecek. O zaman Suriye'nin taşlarını çok arayacaksın ama bulamayacaksın. Benim sözlerimi hatırlayacak ve 'bana iyi bir nasihatte bulunmuştu ama dinlemedim' diyeceksin."

Rıdvan, düşünceli bir şekilde başını önüne eğdi, ne söyleyeceğini bilemiyordu. Sonra başını bana çevirdi ve "sen hemen dönmek istediğine göre, ne yapabilirim?" dedi. Ben de, "burada kalmam yaranınıza olacaksa kalayım" dedim. "Kal" dedi.

Kaldım. Aramızdaki görüşmeler, yarısı nakit, yarısı da zeamet şeklinde otuz bin dinar verilmesi, Dâr el-Akîkî'yi alması, kendisiyle birlikte olanlara da maaş bağlanması şartıyla Şam'a gitmesi konusunda anlaşmaya varıncaya kadar tekrarlandı, iyi bir hattat olan Rıdvan, bu şartları kendi eliyle yazdı ve "istersen seninle geleyim" dedi. "Hayır" dedim, "ben yalnız gideceğim ve güvercinleri de yanımda götüreceğim. Oraya vardığımda evi senin için tahliye edip herşeyi kâmilen hazırlayacağım. Sonra güvercinleri sana uçuracağım. Bu arada

---

[35] 'Mısır Azizi. 6. Fatımî Halifesi Aziz'den sonra Mısır halifeleri için kullanılmaya başlanan ünvan.

ben de seni karşılamak üzere yola çıkacağım. Böylece Şam'a birlikte gireceğiz." Bu şekilde anlaştık. Ondan ayrıldım ve yola çıktım.

Rıdvan Mısır'da hapsediliyor

Eminüddevle, kendi açısından, ona verdiği sözler ve onda uyandırdığı arzular dolayısıyla Rıdvan'ın Mısır'a dönecek olmasından rahatsızlık duyuyordu. Ben ayrıldıktan sonra toplayabildiği kadar adam topladı ve onunla birlikte gönderdi. Rıdvan Mısır hudutlarını geçer geçmez[36] beraberindeki Türk askerler ona ihanet ettiler ve eşyalarını yağmaladılar. Bölgedeki Arap çadır köylerinden birine sığındı ve Hâfız'la haberleşme sağlayarak ondan himaye istedi. Kahire'ye[37] girdi ve girer girmez oğlu da, kendisi de Hâfız'ın emriyle hapsedildi.

Kahire'ye döndüğümde onun, sarayın yanındaki bir binada hâlâ mahpus olduğunu öğrendim. Sonra, büyük bir demir çiviyle ondört zira uzunluğunda bir tünel kazarak bir Perşembe gecesi kaçmayı başardı. Akrabalarından bir emîrin onun bu kaçış planından haberi vardı. Bu emîr, yanında Levâta kabilesine mensup beslemesiyle onu sarayın yanında bekliyordu. Üçü birlikte Nil'i geçtiler ve Cîze'ye çıktılar.[38] Onun kaçışıyla Kahire altüst olmuştu. Ertesi sabah Cize'de, bir tepenin üstündeki bir evdeydi. Mısır ordusu karşısında onunla savaşmak için hazır dururken, halk da onun etrafında toplanmıştı. Cuma günü, sabahın erken saatlerinde tekrar Kahire'ye geçti. Bu arada Sâhibü'l-bâb[39] Kaymaz[40] liderliğindeki Mısır ordusu zırhlara bürünmüş olarak onunla karşılaşmaya hazır bulunuyordu. Rıdvan onlarla karşılaşır karşılaşmaz onları kaçırttı ve Kahire'ye girdi.

Beraberimdekilerle birlikte at üzerinde saraya doğru ilerlerken Rıdvan henüz şehre girmemişti. Sarayın kapıları kapalıydı ve ya-

36 Eylül 1139.

37 Kasım 1144.

38 Antik Memfis.

39 Tam adı Kaymaz Sahibü'l-bab.

40 İkinci vezirlere verilen bir unvan.

nında kimse yoktu. Ben de geri döndüm ve evime gittim. Rıdvan, el-Akmar Camii'nde mekan tutmuştu.

Emîrler toplu halde, ona para ve yiyecek de getirerek yanına gelmişlerdi. Bu sırada Hafız, sarayda bir grup Sudanlı toplamıştı. Hepsi aşırı derecede sarhoştular. Hafız, onların kapısını açtı ve bunlar hep birden Rıdvan'ı arayarak dışarı fırladılar. Bağırışlar işitilmeye başlandığında Rıdvan'la birlikte olan emîrlerin hepsi atlarına binip ortalıktan kayboldular. Rıdvan da camiden çıktı ve atının çoktan sıvışmış olan seyis tarafından çalındığını farketti.

Rıdvan'ın cami duvarının dibinde bakındığını gören genç bir muhafız ona "Efendimiz, atıma binmek istemez misiniz?" dedi. "Elbette" diye cevap verdi Rıdvan. Genç adam, kılıcı elinde olduğu halde dörtnala Rıdvan'a doğru geldi. Sonra, elini attan inmeye hazırlanıyormuş gibi hareket ettirdi ve kılıcıyla Rıdvan'a bir darbe indirdi. Rıdvan yere düştü. Sudanlı saldırdı ve onu öldürdü. Mısırlılar onun cesedini parçaladılar ve şecaat gösterisi olarak ondan yediler.

Onun başına gelenler, ibret ve uyarı olarak açık bir dersti. Ama takdir-i ilahi'nin tahakkuk etmesi kaçınılmazdı.

O savaş gününde Suriyeli arkadaşlarımızdan biri epeyce yara almıştı. Kardeşi bana geldi ve "kardeşim çok kötü bir durumda, kılıçla ve diğer silahlarla bir çok yerinden yaralanmış. Şu anda aklı başında değil, şuurunu kaybediyor" dedi. "Dön ve ondan kan akıt" dedim. "Zaten nerdeyse yirmi okka kan kaybetti" diye cevap verdi. "Geri dön ve ondan kan akıt. Yaralar hakkında senden daha çok şey biliyorum. Kan akıtmaktan başka tedavisi yok" dedim. Gitti, aşağı yukarı iki saat ortalıkta görünmedi. Sonra, yüzünde memnuniyet işaretleri olduğu halde döndü. "Ondan biraz kan akıttım, şuuru yerine geldi, oturdu, yedi ve içti. Hastalığı tamamen geçti." dedi. "Elhamdülillah" dedim, "Bunu kendi üzerimde defalarca denemiş olmasaydım sana tavsiye etmezdim."

Üsâme'nin Şam'daki ikinci ikameti (1138-1144)

Bundan sonra, kendimi el-Melîkü'l-Âdil Nureddin'in (Allah rahmet eylesin) hizmetine verdim. O, Mısır'da kalmış ve cömertçe ağırlanmış olan zevcem ve çocuklarımın yola çıkarılmaları konusunda el-Melîkü's-Sâlih'le haberleşti. Salih, bir haberci göndererek yolda Frenklerden emin olamayacaklarından korktuğunu bildirdi. Ayrıca bana şöyle bir mektup gönderdi:

"Mısır'a dön ve aramızdaki şeyin ne olduğunu iyice gör. Eğer saray görevlilerinin sana karşı kötü duygular beslediklerini hissedersen Mekke'ye git. Orada sana, Assuan kentinin valiliğinin şahsına verildiğine dair bir belge ulaştırayım. Bunun yanında, Habeşlilere karşı başarılı bir şekilde savaşman için ne gerekiyorsa sana tedarik edeyim. (Assuan İslam topraklarının sınır bölgelerinden biriydi.) O zaman zevceni ve çocuklarım da sana gönderirim."

el-Melîkü'l-Âdil ile görüştüm ve fikrini sordum. Şunları söyledi:

"Ey Üsâme, Mısır'ın isyanlarından yakayı kurtardığın için bu günlerin geldiğine inanamayacak kadar sevinirken şimdi tekrar oraya dönmekten bahsediyorsun. Hayat buna yetmeyecek kadar kısadır. Şimdi Frenklerin kralıyla[1] haberleşip sana ailen için bir himaye belgesi temin edeceğim ve onları getirmesi için birini göndereceğim."

Ve Nureddin (Allah rahmet eylesin) bir elçi göndererek üzerinde haç olan,[2] karada ve denizde geçerli bir himaye belgesi temin etti.

Bu belgeyi adamlarımdan biriyle gönderdim. Yanında, el-Melîkü'l-Âdil'in bir mektubu ve benim el-Melikü's-Salih'e hitaben bir mektubum da vardı. Salih, kendi özel kayıklarından biriyle ailemi Dimyat'a nakletti. Onlara gerekli para ve tedariki sağladı ve gerekli tavsiyelerde bulundu. Bir Frenk teknesiyle Dimyat'tan hareket ettiler. Kralın bulunduğu (Allah ona rahmet etmesin) Akka'ya yaklaşırken kral küçük bir kayıkta bir kaç adam gönderdi. Bu adamlar tekneyi insanlarımın gözü önünde baltalarıyla tahrip ettiler. Kral, atının üstünde sahilde durdu ve orada ne varsa yağmaladı.

Adamlarımdan biri yüzerek kralın yanına gitti, yanındaki himaye belgesini göstererek Krala, "Sayın Kral, bu sizin himaye belgeniz değil midir?" dedi. "Gayet tabii" diye cevap verdi kral. "Ama Müslümanlara yönelik uygulama böyledir. Ne zaman bir şehrin yakınlarında tekneleri batsa, ora ahalisi tekneyi yağmalar." Adamım, "Peki, bizi tevkif edecek misiniz?" diye sordu. Kral, "hayır" diye cevap verdi. Sonra kral (Allah ona lanet etsin) onları bir eve koydu, kadınları arattırdı ve neleri varsa aldırdı. Teknede, kadınlara ema-

---

1 Kudüs kralı Beldwin m. 1142-62

2 *Ve salîbehû'* şeklinde okunarak çevrildi. *Vassalanîhi* şeklinde de okunabilir. O zaman bana ulaştırdı anlamına gelir.

net edilmiş mücevherat, elbiseler, süs eşyaları, kılıçlar, silahlar ve otuz bin dinara yakın kıymette altın ve gümüş vardı. Kral bunların hepsini aldı. Sonra adamlarıma beş yüz dinar gönderdi ve "bu sizi memleketinize götürür" dedi. Oysa, kadm erkek, elli kişiden az değildiler.

Bunlar olup biterken ben Sultan Mes'ud'un[3] himayesi altındaki Ra'ban ve Kaysun bölgesinde el-Melîkü'l-Âdil'le birlikteydim. Çocuklarımın, kardeşimin çocuklarının, haremimizin sağ ve salim olmaları maruz kaldığımız maddi kaybı -kitaplar dışında- dayanılması nispeten kolay bir şey haline getirdi. Dört bin cilt kadar kitap vardı ve bunlar çok kıymetli evsaftaydı. Onların kaybı bende, hayatımın sonuna kadar var olacak bir yürek sızısı bıraktı.

Doğrusu, bunlar, dağları yerinden oynatan, zenginleri mahveden felaketlerdir. Ancak Allah (Subhanehu) rahmetiyle mükafatlandırır, keremi ve bağışıyla işleri iyi bir sona eriştirir. Bunlar, maruz kaldığım ve ölüm saati gelinceye kadar sağ salim kurtulduğum felaketlere ilaveten başıma gelen büyük olaylardır. Bunların, hayatımda şiddetli izleri olmuştur.

Hayatımın, bu büyük olaylar arasında kalan dönemlerinde hem kafirlere, hem de Müslümanlara karşı sayısız muharebede yer almışımdır.

Ve şimdi, savaşlarda şahid olduğum ve yaşadığım olağanüstü hadiseleri hafızamda kaldığı kadarıyla aktaracağım. Uzun yıllar yaşamış bir kimse için unutkanlık bir kabahat sayılmamalıdır. Bilakis unutkanlık, Ademoğullarına, babalarından miras kalmıştır (Allah'ın salat u selamı onun üzerine olsun.)

---

[3] İconium (Konya) Sultanı.

Frenklere ve Müslümanlara karşı savaşanlar

Bir atlının onur anlayışı

Şahid olduğum garip olaylardan biri, süvarilerin onur anlayışları ve aşağıda da bahsedileceği gibi, tehlikeler karşısındaki cesaretleridir.

Bizimle, o zamanlar[1] Hama'nın hâkimi olan Şihabeddin Mahmud ibn Karaca arasında bir çatışma vardı. Aramızdaki çatışma, fasılasız, gruplar her an hazır olduğu ve mahir süvariler daima av peşinde oldukları halde devam etti. En seçkin asker ve süvarilerimizden biri olan Benû Numeyr'li Cuma ağlayarak bana geldi. "Ne oldu sana, ey Ebû Mahmud? Şimdi ağlama zamanı mıdır?" diye sordum. "Şerheng ibn Ebû Mansur'un mızrağıyla yaralandım" dedi. "Diyelim Şerheng seni yaraladı, ne çıkar bundan?" dedim. "Hiç bir

1 1123 civarı.

şey," dedi, "sadece Şerheng gibi bir adam beni yaralamış olur! Allah'a yemin olsun ki benim için ölüm, onun tarafından yaralanmaktan daha kolaydır. Ama birdenbire, ben görmeden saldırdı." Onu teskin etmeye, olanları önemsiz göstermeye çalıştım. Ama o, atının başını çevirdi ve geri döndü. "Nereye gidiyorsun ya Ebû Mahmud?" diye sordum. "Şerheng'e" dedi, "Allah'a yemin olsun ki bu sefer ya ona vuracağım ya da öleceğim!" Ben üzerime gelmekte olanlarla meşgulken o kısa bir süre için kayboldu. Sonra neşeli bir halde geldi. "Ne yaptın?" dedim. "Vallahi onu yaraladım. Onu yaralamasaydım muhakkak ruhum bedenimden ayrılırdı." dedi. Yaptığı şey, adam arkadaşlarının arasındayken ona saldırarak yaralayıp geri dönmekten ibaretti.

Aşağıdaki dizeler sanki Şerheng ve Cuma'nın olayına atfen yazılmıştır:

"Düşündün mü, Allah için, ne kadar büyük iştir yaptığı
İntikama susamış, kötülüğü unutmayan kimsenin

Onu sen uyandırdın, kendin uykuya daldın; ama o uyumadı.
Çünkü öfkesi vardı. Öfkenin uyandırdığı kimse nasıl uyusun?

Zamanın iniş çıkışları ona fırsat verirse -verir herhalde
Bir gün- o zaman o, ölçer ve öder sana, fazlasıyla."

Bu Şerheng, en göze çarpan süvarilerden biriydi, Kürtler arasında bir liderdi. Ama Cuma'nın, yaş kıdemine, cesaret gerektiren işlerde tecrübeli, orta yaşlı biri olmasına karşılık, o, genç bir adamdı.

Şerheng'in bu olayı bana Malik ibn Haris el-Eşter'in (Allah rahmet eylesin) Museyketü'l-Iyâdi'ye yaptığını hatırlattı. Ebû Bekr Sıddîk'ın döneminde (Allah ondan razı olsun) Araplar İslam'dan saptığında, o, çareyi savaşmakta buldu. Askerlerini hazırladı ve mürted Arapların üzerine gönderdi. Ebû Museyke el-Iyâdî Arapların en güçlüsü olan Benû Hanife tarafındaydı; Mâlik el-Eşter ise

Ebubekir ordusunun başında. Ordular savaş meydanında karşı karşıya geldiğinde, Malik, iki ordunun arasına doğru ilerledi ve bağırdı: "Yâ Ebû Museyke!" Bunun üzerine Ebû Museyke de ileri çıktı. Malik ona şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana, ey Ebû Museyke! İslam'ından ve Kur'an okuyanlardan biri olduktan sonra küfre döndün!" Ebû Museyke cevap verdi: "Benden uzak dur, ey Malik! Müslümanlar şarabı yasak ediyor. Bense onsuz duramıyorum." Malik de, "sana meydan okuyorum" dedi. Ebû Museyke "kabul" diye cevap verdi. Mızraklarla birbirlerine saldırdılar. Sonra kılıçlarıyla bir daha saldırdılar. Bu karşılaşmada Ebû Museyke ona güçlü bir darbe indirdi, başını yardı ve gözkapaklarını tersine döndürdü. Bu darbeden sonra el-Eşter[2] lakabını aldı. Sonra Malik, atının boynuna yaslanmış halde çadırına döndü. Akraba ve dostlarından bir grup ağlayarak onun etrafında toplandılar. Malik, onlardan birine, "elini ağzıma sok" dedi. Adam parmağını Malik'in ağzına soktu, Malik parmağı ısırdı. Adam acıyla kıvrandı. "İyi" dedi Malik, "adamınıza bir şey olmadı. Zira derler ki, dişler sağlamsa kafa da sağlamdır. (Yarayı göstererek) orayı saf unla doldurun ve sarıkla sarın." Onlar doldurup sardıktan sonra, "kısrağımı getirin" dedi. "Nereye?" dediler. "Ebû Museyke'ye" diye cevap verdi. İki ordunun arasına çıkarak "Ey Ebû Museyke!" diye bağırdı. Ebû Museyke, ona doğru bir ok gibi saldırdı. Malik, omuzundaki kılıçla indirdiği bir darbeyle Ebû Museyke'nin gövdesini eğere kadar böldü ve öldürdü. Malik, döndükten sonra kırk gün kımıldayamadı. Daha sonra iyileşti ve yarasından kurtuldu.

Bu da ölümüne muhakkak gözüyle bakılırken bir yaralının iyileştiği benim de şahid olduğum bir başka olay:

Toprağımızı işgal edip bize tuzak kuran Şihabeddin Mahmud ibn Karaca'nın[3] öncü kuvvetleriyle bir çatışmamız olmuştu. Bizim kuvvetlerimiz ve onunkiler savaş alanında karşı karşıya geldikten

---

2 Gözkapakları tersine dönmüş anlamına geliyor.

3 Hama hakimi.

sonra bizim süvarilerimiz dağıldı. Süvarilerimizden Ali ibn Selam adlı Numeyrî bana geldi ve "atlılarımız dağıldı, şu anda düşman onlara saldırırsa mahvolurlar." dedi. Ona, "kardeşlerimi ve yeğenlerimi peşime gelmekten alıkoy, ben atlıları toparlayayım" dedim. O da bağırdı: "Ey emîrler, onu takip etmeyin de adamlarımızı toplasın, yoksa düşman onlara saldırıp önüne katıp götürecek!" "Tamam gitsin" dediler. Ben de döndüm, atımı tırısa kaldırdım ve onları toparlayıncaya kadar böyle devam ettim. Düşman, onları mümkün olduğu kadar üzerine çektikten sonra saldırarak daha etkili olmak amacıyla uzak duruyordu. Onları geri çevirdiğimi görünce bize saldırdılar. Pusuya yatmış olanlar ortaya çıktılar. Ben, arkadaşlarımdan biraz uzaktaydım. Derhal, onları karşılamak ve bizim grubun arkada kalan kısmını koruyabilmek için geri döndüm. Yeğenim Leysuddevle Yahya da (Allah rahmet eylesin) adamlarımın arkasından dolaşmış, ben yolun kuzey tarafındayken o da güneyine gelmişti. Onlara ikimiz birlikte saldırdık.

Onların atlılarından Fâris ibn Zimam adlı tanınmış Arap süvarisi, mızrağını bizimkilere atmak için hızla geçti. Yeğenim benden önce davrandı ve mızrağıyla onu vurdu. O da, atı da düştü. Mızrak öyle bir çatırtıyla kırıldı ki, ben de, diğerleri de sesini duyduk.

Bu olaydan bir süre önce babam (Allah rahmet eylesin) Şihabeddin'e bir elçi göndermiş; Şihabeddin bize karşı savaşa karar verince elçiyi alıkoymuştu. Fâris ibn Zimam vurulup Şihabeddin'in bize karşı planı suya düşünce, aynı elçiyi bulunduğu yerden çıkararak kendisine gelen mesaja verdiği cevapla birlikte gönderdi. Sonra da Hama'ya döndü.

Bu elçiye, "Fâris ibn Zimâm öldü mü?" diye sordum. "Vallahi hayır" dedi, "tek bir yarası bile yok." Sonra devam etti:

"Leysuddevle onu mızrağıyla vurduğunda ben de onlara bakıyordum. O fırlattı ve at düştü. Kırılırken mızrağın sesini ben de duydum. Leysuddevle sağından geldiğinde Fâris sağını döndü. Elinde mızrağı vardı. Faris'in atı düşerken mızrak da atın altına gelmiş-

ti. At, bir çukurun üzerine rastlayan mızrağın üstüne düşünce mızrak kırıldı. Leysuddevle mızrakla onu vurmak için tersine döndü, ancak mızrak elinden düştü. Duyduğunuz, Faris ibn Zimam'ın mızrağının sesiydi. Leysuddevle'nin mızrağı ise Şihabeddin'e ben de oradayken getirildi. Sağlamdı, kırığı yoktu. Fâris'te de hiç yara yoktu. Buna ben de şaşırdım." Bu vuruş Anter'ın sözünü ettiği "usta bir savaşçının vuruşu" kadar etkiliydi:

"Atlar ve atlılar biliyor ki ben
onların meclisini usta bir savaşçı vuruşuyla dağıtmışımdır"

Pusuya yatanlar da dahil olmak üzere bütün ordu girişiği işi başaramadan geri dönmüştü.

Yukarıdaki beyit, Anter ibn Şeddâd'ın şu sözlerinin yer aldığı şiirinden alınmıştır:

Ben, bir yanı Arapların asil soyuna ait bir adam
Öbür yanını ise kılıcımla koruyorum.[4]

Kuvvetler ilerleyip durduğunda ve birbirlerini süzdüğünde
Ben, amcası ve dayısıyla öğünene üstün gelirim

Anlatılmalı ölüm anlatılacaksa elbette
Benim anlattığım gibi -kendilerini zor bir yerde bulduklarında

Atlar ve süvari bilir ki ben
Onların meclislerini usta bir savaşçı vuruşuyla dağıtmışımdır.

Bana meydan okunduğunda at üzerinde savaşmak için,
meydana ilk giren ben olurum
Niçin ata bineyim sırtında savaşmayacaksam?

---

[4] Anter, baba tarafından soylu olmakla birlikte annesi bir köledir. Bu yüzden asaletinin eksik kalan kısmını kendisinin tamamladığını söylemek istiyor.

Buna benzer bir olay Afamiye'ye[5] yapılan bir saldırıda benim de başıma geldi. Artukoğlu Necmeddin İlgazi'nin[6] (Allah rahmet eylesin) Balât'ta[7] Frenkleri mağlub edip dağıttığı bu olay 513 yılının 5 Cemâziye'l-evvelinde, Cuma günü meydana geldi. İlgazi Antakya Prensi Roger'i ve adamlarını öldürdü[8]. Bunun üzerine, babam (Allah rahmet eylesin) Şeyzer kalesinde kalırken, amcam Izzeddin Ebu'l-Asakir Sultan (Allah rahmet eylesin) Necmeddin'e katılmaya karar verdi. Amcam babama, beni, Şeyzer'de benimle birlikte bulunan adamların başında Afamiye'ye göndermesini, Araplar da dahil olmak üzere halkı, Afamiye'nin hasadını yağma etmek üzere çağırmasını söyledi. Çok sayıda Arap bize katılmıştı.

Amcamın gidişinden bir kaç gün sonra bir tellal bizi silah altına çağırdı. Ben, sayıları yirmiye ulaşmayan küçük bir grubun başındaydım ve Afamiye'de tek bir savaşçı bile bulunmadığından emindik. Benimle birlikte büyük bir yağmacı ve Bedevi grubu vardı. Ebu'l-Meymun[9] vadisine varıp yağmacılar ve bedeviler ekili araziye dağıldığında büyük bir Frenk askeri grubu bize doğru yöneldi. O gece altmış atlı ve altmış piyadeyle takviye edilmişlerdi. Bizi vadiden sürdüler, tarlalara dağılmış, yağmayla meşgul olan adamlarımızın bulunduğu mıntıkaya gelinceye kadar onların önünde geri çekildik. Bizi gören Frenkler, büyük bir velvele koparmışlardı. Bana, benim sorumluluğumda olan bu topluluğu kaybetmenin yanında ölüm, çok kolay bir şey olarak göründü. Önlerindeki, bize yetişecek kadar hızlı gidebilmek için zırhını üzerinden çıkarmış adama dönerek mızrağımı boynuna soktum. Anında eğerinden düştü ve öldü. Son-

---

5 Şayzer'in kuzeyinde bir şehir ve kale.

6 Mardin emiri.

7 el-Esârib'in kuzeyinde, iki dağın arasındaki dar bir geçit.

8 14 Ağustos 1119. Bu tarih Dânîs'teki ikinci savaşın tarihi. Savaşların çokluğundan burada Üsâme'nin tarihi şaşırdığı anlaşılıyor. Roger'in öldürüldüğü savaş bu tarihten yaklaşık bir buçuk ay önce, 28 Haziran'da yapılmış.

9 Vadi-i Ebu'l-Meymûn.

ra, arkadan gelen atlıların karşısına çıktım. Hepsi kaçtılar. Savaş konusunda çok toy olmama ve ondan önce hiç bir savaşta bulunmamama rağmen, altımdaki kuş kadar çevik kısrakla, onları takib ettim. Elimde mızrağım, onlarla oynayarak gittim; onlara yetiyordum.

Frenklerin artçıları arasında, iri siyah bir at üstünde, deve gibi büyük, zırhlı ve tepeden tırnağa silahlı bir adam vardı. Geri dönüp bana saldırma fırsatı yakalamak için beni üzerine çekmeye çalışıyordur diye endişeleniyordum. Birdenbire atını mahmuzladığını gördüm. Atının kuyruğunu sallamasından yorulmuş olduğunu anladım. Hemen atlıya saldırdım, mızrağımla vurdum, mızrağım sırtından girdi ve ön tarafından bir zira kadar çıktı. Bedenimin hafifliği, darbenin şiddeti ve atımın çabukluğu yüzünden eğerimden kaymıştım. Biraz geri kayarak mızrağımı çekip çıkardım. Adamın öldüğünden emindim. Sonra adamlarımı topladım. Hepsi sağ ve selametteydi.

Beraberimde, bana ait olan siyah bir atın yularını tutmakta olan genç bir memlûk vardı. Altında, eğerinin püskülleri gümüşten olan güzel bir dişi binek katırı vardı. Memlûk, katırdan indi, katırı başıboş bıraktı, yedek atın sırtına atlayarak Şeyzer'e doğru sürdü.

Arkadaşlarıma dönerken, katırı da yanlarında tutmakta olan adamlara oğlanı sordum. "Gitti" dediler. Birdenbire, Şeyzer'e varıp babamı (Allah rahmet eylesin) endişelendireceğini düşündüm. Hemen askerlerden birini çağırdım ve "çabuk Şeyzer'e git, olanları babama anlat" dedim.

Bu arada oğlan Şeyzer'e varmış, babam onu çağırtmış ve "Neler oldu?" diye sormuştu. Oğlan, "Ah efendim, Frenkler bize bin kişiyle saldırdı. Efendim dışında, adamlarımızdan birinin sağ kalacağından şüpheliyim" dedi. Babam, "Onca adamın başında, efendin nasıl kaçar?" diye sordu. "Bilmem" dedi köle, "onu yeşil bir kısrağın üstünde tepeden tırnağa silahlı giderken gördüm." Bu sırada benim göndermiş olduğum atlının yetişmesi yüzünden kölenin kafası ka-

rışmış, ne söyleyeceğini şaşırmıştı. Atlı, babama olan bitenleri anlattı. Ondan sonra da ben vardım. Babam (Allah rahmet eylesin) neler olup bittiğini bana da sordu. Şöyle dedim ona:

"Efendim, bu benim yer aldığım ilk savaştı. Frenklerin adamlarımızla temas halinde olduğunu gördüğümde, ölümün benim için çok kolay bir şey olduğunu hissettim. Sonra, ya ölürüm ya da bu topluluğu korurum diyerek Frenklere saldırdım."

Babam, (Allah rahmet eylesin) benim konumuma misal olarak şu mısra'ı nakletti:

"İnsanın korkağı tehlike anasına bile gelse kaçar, tozolur
Kahraman ise korumak üstüne vazife olmayanları da korur"

Amcam (Allah rahmet eylesin) bir kaç gün sonra Necmeddin İlgazi'yi (Allah onun eylesin) ziyaretten döndü. Bir elçi, amcamın çağırmak âdeti olmadığı bir vakitte, beni amcamın huzuruna çağırmak üzere geldi. Ben hemen gittim. Baktım ki beraberinde bir Frenk var. Amcam bana şöyle dedi:

"Burada bir şövalye var. Afamiye'den gelmiş. Şövalye Philip'i vuran süvariyi görmek için gelmiş. Bütün Frenkler, şövalyenin zırhında iki delik açmasına rağmen öldürmeyen o vuruşa hayret etmişler."

"Ne? Ölmemiş mi?" dedim. Frenk şövalyesi cevap verdi: "Yandan vurmuş, deriyi yaralamış" dedi. "Kader, sarsılmaz bir kaledir" diye söylendim. Ancak şövalyenin bu darbeden kurtulmuş olabileceğine aklıma yatmadı.

Kanaatimce, mızrağıyla vurmak durumundaki adam, mızrağını elinde ve koltuğunun altında mümkün olduğu kadar sıkı tutmalı, vücuduna yapıştırmalı. Atını hızlandırıp vuruşunu yapmalı. Zira, mızrağı tutarken elini oynatır ya da kolunu kaldırsa darbesi etkili olmaz, düşmana zarar vermez.

Ölüm takdir iledir

Bir defasında, Frenklerle bizim aramızdaki bir çarpışmada Bedi ibn Talil el-Kuşeyrî adlı usta bir savaşçımızın, üzerinde sadece iki parça elbise varken bir Frenk şövalyeden boynuna bir mızrak darbesi yediğini gördüm. Darbe yandan gelmiş ve boynundaki damarı kesmişti. Gerisin geriye döndü ama biz onun eve sağ ulaşabileceğini hiç sanmıyorduk. Ama, Allah (Subhanehu)'un takdiriyle, hayatta kaldı ve yarası iyileşti. Ancak bu olaydan sonra, bir yıl süreyle, birisi ona omuzlarından tutup yardım etmedikçe yattığı yerden kalkamadı. Sonunda bu hali de geçti ve eskisi gibi yaşayıp at koşturur oldu. Sadece şunu söyleyebilirim: İradesi yarattıkları arasında daima cari olan'ın işleri ne kadar esrarlıdır. Hayat verir ve öldürür. Ancak kendisi Hayy ve La Yemut'tur. Neylerse güzel eyler ve herşeye kadirdir.

Bir ara bizimle birlikte bir sanatkâr vardı. Adı Attab'dı ve insanların en şişman ve en uzunlarından biriydi. Bir gün evine girdi, otururken, yakınında bulunan bir elbisenin üzerine elini koydu. Elbisenin içinde bir iğne vardı. İğne adamın avucundan içeri gitti ve adam bu yüzden öldü. Ve yemin olsun ki, aşağı mahallede inleyip bağırdığı zaman, vücudunun iriliğinden ve sesinin kuvvetinden olacak, kaleden işitilirdi. Kuşeyrî, boynundan girip yandan çıkan bir mızrak darbesiyle yaralandığı halde sapasağlam kalırken, bu adam bir iğne yüzünden ölüyor!

Haydut Zamarrakal'ın işleri

O yıllarda,[10] Antakya Prensi[11] (Allah ona lanet etsin) atlıları, piyadesi ve çadırlarıyla, bize saldırmak üzere geldi. Onların savaşa hazır olduğu düşüncesiyle atlarımıza atladık ve onlarla çarpışmaya gittik. Ama onlar, geldiler, mutad kamp yerlerine kamp-

[10] 1122 civarı.

[11] Muhtemelen Baldwin H.

larını kurdular ve çadırlarına yerleştiler. Biz ise, günün sonuna kadar bekleyip geri döndük. Sonra bize savaş açtıkları düşüncesiyle tekrar atlarımıza bindik. Ancak onlar, kamplarından çıkmadılar.

Yeğenim Leysuddevle Yahya'nın Frenklerin kampına yakın bir yerde hasada hazır bir buğday tarlası vardı. Tarlaya gidip mahsulü almak üzere bir miktar yük hayvanı aldı. Biz de, yaklaşık yirmi tam teçhizatlı süvari, onunla birlikte gittik ve o mahsulü toplayıp gidinceye kadar Frenklerle onlar arasında bekledik. Sonra ben, Hüsamuddevle Müsâfir adlı evlatlığımla ana yoldan döndüm ve bir bağa girdim. Oradan, nehrin[12] kenarında bir şeyler olduğunu gördük. Bu gün batarken gönlüğümüz şeylere yakından baktığımızda bunların, kadın elbisesi giymiş yaşlı bir adamla, ona eşlik eden başka bir adam olduğunu gördük. Nüktedan bir adam olan Hüsamuddevle (Allah rahmet eylesin) ihtiyara "yâ şeyh, burada ne yapıyorsun?" dedi. İhtiyar, "karanlık oluncaya kadar bekleyip, Allah'ın yardımıyla bu kafirlerin atlarından bir kaçını kendime alacağım" diye cevap verdi. Hüsamuddevle, "peki yâ şeyh" dedi, "atların iplerini dişlerinle mi kesip kaçıracaksın?" İhtiyar, "Hayır" dedi, "bu bıçakla keseceğim." Bunu söylerken, belinden, bir ipe bağlı ve ateş yalımı gibi parlayan bir bıçak çıkardı. Adam içine hiç bir şey giymemişti. Onu bırakıp yolumuza devam ettik.

Ertesi sabah erkenden, Frenklerin saflarında ne var ne yok bir göz atmak için çıktım ve baktım, yine o ihtiyar, bacağı ve ayağı kanlar içinde yol üstündeki bir taşa oturmuş. Ona, "Allah şifalar versin, ne yaptın?" dedim. "Onlardan bir at, bir kalkan, bir de mızrak aldım. Yalnız, askerlerinin arasından çıkmaya uğraşırken bir piyade beni izledi, mızrağıyla kalçama vurdu. Ama ben at, mızrak ve kalkanla birlikte kaçtım" dedi. Bunları söylerken yarasını, sanki başkasının vücudundaymış gibi küçümsüyordu. Zamarrakal adlı bu adam haydutların kötülerinden biriydi.

---

[12] Asi nehri.

Onun hakkındaki şu hikâyeyi de bana Emîr Mu'înüddin (Allah rahmet eylesin) anlattı. Şöyle dedi:

"Humus'ta kaldığım zamanlar[13] Şeyzer'e bir saldırı yapmıştım. O günün sonunda döndüm. Hama hâkimiyle aramızdaki düşmanlığa rağmen, Hama toprakları dahilinde kalan bir köyde konakladım. Sonra, adamlarımdan bir grup, yanlarında şüphelerini çeken yaşlı bir adamla bana geldiler. "Ya şeyh, necisin sen?" diye sordum. "Fakirin biriyim, dermansız bir hastalığa tutulmuş bir ihtiyarım" dedi. (Bunu söylerken o dermansız hastalığın bulaştığı elini gösteriyordu.) "Askerler iki tane keçimi aldılar. Onları bana bağışlama cömertliğini gösterirler ümidiyle peşlerinden gittim." Muhafızlardan birkaçına "onu yarına kadar muhafaza edin" dedim. Adamlar onu aralarına oturttular, kendileri de, onun üzerindaki, hayvan postundan yapılmış elbisenin kollarına oturdular." Geceleyin, onların dalgınlıklarından istifadeyle ihtiyar postun içinden sıyrıldı, postu askerlerin altında bırakıp kaçtı. Peşinden kovaladılar ama, adam onları altetti ve karanlığa karıştı."

Mui'nuddin şöyle devam etti:

"Bundan önce, bir kaç adamımı bir iş için göndermiştim. Onlar geri döndüler. İçlerinden biri, Şeyzer'de yaşamış Savman adlı bir adamdı. Ona ihtiyar adamın hikâyesini anlatınca "Ah! Onu nasıl elimden kaçırmışım! Onu bir elime geçirseydim çiğ çiğ yerdim (kanını içerdim). Mutlaka Zamarrakal'dır!" diye yakındı. "Aranızda ne vardı?" dedim. Cevap verdi: "Frenk ordusu Şeyzer civarında konakladığında, çıktım ve etraflarında bir tur attım. Onlardan bir at çalmayı ümid ediyordum. Karanlık iyice kapattığında atların bağlandığı yere gittim. Birden, o adam önüme çıktı ve "Nereye?" diye sordu. "Şu sıradan at almaya" diye cevap verdim. "Akşamdan beri burayı sen gelip at çalasın diye mi bekliyorum?" dedi. "Saçmalama!" dedim. "Geçemezsin. Vallahi hiç bir şey çalmana

[13] 1135-38 arası.

izin vermeyeceğim!" dedi. Onun söylediklerine kulak asmadım. Atlara doğru gittim. Bunun üzerine kalktı, var gücüyle bağırdı: "Ah! Yazıklar olsun bana! Vay benim emeklerime!" Bağırmasını Frenkler peşime düşünceye kadar sürdürdü. O ise, bir kuş gibi kaçıp gitmişti. Frenkler, kendimi nehre atıncaya kadar beni kovaladılar. Onlardan kurtulduğuma hâlâ inanamıyorum. Onu elime geçirseydim çiğ çiğ yerdim. O adam büyük bir hayduttur. Askerleri takip etmekte de hırsızlıktan başka bir amacı yoktur."

Bu Zamarrakal öyle bir adamdı ki, onu gören, kendi evinden bile bir dilim ekmek çalabileceğini sanmazdı.

Yağma yolunda

Hizmetimde Ali ibn Dudeveyhî adlı aslen Muthirli olan bir adam vardı. Bir gün Frenkler (Allah onlara lanet etsin) Kefertab[14] yakınlarında konakladılar. Orası o zamanlar Salahaddin Muhammed ibn Eyyub Gısyanî'ye[15] (Allah rahmet eylesin) aitti. Bu Ali ibn Dudeveyhi bir şeyler çalıp kampın etrafında bir tur attıktan sonra bir at kapıp atladı ve dörtnala kamptan çıkıp uzaklaştı. Arkasından bir ses duydu. O da, birisinin kendisini at üstünde takib ettiğine hükmetti ve atını mahmuzladıkça mahmuzladı. Ama ses, hâlâ peşisıra geliyordu. İki fersah kadar gitmiş olmasına rağmen ses kendisine eşlik ediyordu. Sonunda, bu karanlıkta peşinden gelenin kim olduğunu anlayabilmek için geri döndü. Baktı ki, atın yanında duran dişi katır yularını koparmış ve peşlerinden geliyor. Ali, yanındaki mendili (ya da çevreyi) katırın boynuna bağlamak için durdu ve katırı da beraberinde götürdü. Ertesi sabah Hama'da onunla beraberdik. At ve katır da yanındaydı. Bu at, atlar arasında, çok iyi beslenip yetiştirilmiş, en güzel ve çevik olanlardan biriydi.

---

[14] Şayzerle Ma'arratu'n Numatı arasındaki müstahkem bir mevki.

[15] Eski Türkçe'deki Yağı-sıyanî'nin (î) takısı (Arapça) kısaltılmış şekli.

Bir gün, ben Atabek'in[16] yanındayken, o sıralar Rafaniye'yi[17] muhasara etmekte olan Atabek beni çağırdı ve bana, "Ey Usâme, o saklayıp durduğun at nerededir?" diye sordu. Birileri atın hikâyesini Atabek'e söylemişti. "Vallahi hayır efendim" dedim, "saklı atım yok. Atlarımın hepsi ordudadır." Sordu: "Peki o Frenk atı?" "O da" dedim. "Peki öyleyse" dedi, "birilerini gönder de onu getirsinler." Onu getirmesi için bir adam gönderdim. "Doğrudan ahıra götür" dedim. Ancak Atabek, "bir süre bende kalsın" dedi. Ertesi gün Atabek atı sürdü ve diğer atlarla bir yarış yaptı. Yarışı benim atım kazandı. Sonra atı benim ahırıma iade etti. Sabahleyin atın yine getirilmesini istedi ve bir yarış daha yaptı. Yine benim atım kazandı. Ben de atı onun ahırına gönderdim.

Öldürücü darbeler

Bu savaşta cereyan eden son muharebede şu olaya şahid oldum:

Rafi' el-Kilabi adında mahir bir süvarimiz vardı. Türkmenleri ve diğerlerini bize karşı toplayan ve hepsiyle birlikte karşımıza çıkan Benû Karaca[18] ile savaşıyorduk. Şehirden uzak bir yerde onları karşıladık. Sayıları bize göre çok fazlaydı, biz de bir grubumuz diğerini savunur halde geri çekildik. Rafi' artçıları koruyanlar arasındaydı. Sırtında deri bir yelek,[19] başında da siperliksiz bir miğfer vardı. Peşindekilere dönüp saldırma fırsatı bulup bulamayacağını anlamak için geri baktı. Yanını döndüğünde sivri bir ok isabet etti, boğazına girdi ve onu öldürdü. O anda düşmüş, ölmüştü.

Şihabeddin Mahmud ibn Karaca'nın olayında benzer bir duruma şahid oldum. Onunla aramızdaki görüş ayrılıkları hallolmuştu.

---

16 Atabek Zengî.

17 Humus'la Hama arasında bir yer. Yıl 1137.

18 Humus'taki Semsâmuddin Hırkan ve kardeşi Hama hakimi Şihabeddin Mahmud.

19 Savaşlarda koruyucu olarak giyilen, çok yumuşak olduğu için kılıcın kolay nüfuz edemediği bir giysi.

Amcama bir elçi gönderdi. Elçi aracılığıyla şunları söyledi: "Afamiye saldırısı için pusuya uygun yer bulmak üzere bir atlıyla birlikte Üsâme'yi Kar'a'ya gönderir misin? Orada buluşup birlikte yer arayalım." Amcam bana gitmemi emretti. Ben de atla gidip Şihabeddin'i buldum. Müsait yerleri araştırdık. Sonra onun ve bizim ordularımız birleşti.[20] Şeyzer ordusunu ben, kendi ordusunu da o yönetiyordu. Birlikte Afamiye üzerine yürüdük ve onların (Frenklerin) süvari ve piyadesiyle şehrin hemen yakınındaki harabelerde karşılaştık. Burası, taşlar, sütunlar ve kalıntılar arasındaki alçak duvarlar yüzünden atların serbestçe hareket edemediği bir yerdi. Bu yüzden, düşmanı mevziinden sökmeyi başaramadık. Bunun üzerine askerlerden biri bana "onları yerlerinden sökmek ister misin?" dedi. "Elbette" dedim. "Öyleyse kalenin kapısına doğru yürüyelim" dedi. Ben de askerlere "yürüyün" dedim. Teklifi yapan asker pişman oldu. Düşmanın bizi ayaklarının altında ezebileceğini ve kaleye bizden önce ulaşabileceğini anladı. Beni vazgeçirmeye çalıştı. Ancak ben reddettim ve askerlerimle birlikte kale kapısına doğru yürüdüm.

Frenkler bizim kapıya doğru yürüdüğümüzü görünce süvari ve piyadeleriyle dönüp bize saldırdılar, bizi aşağı sürdüler ve geçtiler. Atlılar kapının iç tarafında atlarından indiler ve atlarını kaleye gönderdiler. Mızraklarının demir uçlarını kapının önündeki kargaşaya çevirdiler. Bütün bunlar olurken biz, babamın evlatlıklarından (müvelled) Rafı' ibn Sûtekin adlı bir arkadaşla birlikte kapının karşısına isabet eden bir duvarın dibinde dikiliyorduk. Çok sayıda ok ve taş üzerimize yağıyordu. Bu sırada, Şihabeddin, Kürtlerden korktuğu için, bir grup askerin başında, biraz açıkta duruyordu.

Arkadaşlarımızdan, Cuma'nın akrabası olan Harise en-Numeyri'nin atı, göğsünün yan tarafından bir mızrak darbesi aldı. Mızrak düşünceye kadar çırpınan at yaralanmıştı. Atın o kısımdaki derisi tamamıyla soyuldu ve hayvanın ön bacakları üzerine sarktı.

---

[20] Yıl 1124.

Kavganın biraz uzağında kalan Şihabeddin'e kaleden bir ok isabet etti. Ok, dirseğin biraz aşağısından kol kemiğine isabet etmişti. Ancak, arpa tanesi kadar bile girmemişti kemiğe. Bana gönderdiği elçi, onun adına şunları söyledi: "Çevreye dağılmış olan adamlarımızı toplamadan mevziini terketme. Ben yaralandım ve yara sanki kalbimdeymiş gibi acı veriyor. Ben geri dönüyorum. Adamlarımızı gözet."

Şihabeddin gitti ve ben, adamlarımızı toplayıp götürdüm. Burc-i Hureybe Musfân'da durduk. Frenkler bizi uzaktan izlemesi ve Afamiye'ye saldırmaya kalkmamız halinde kendilerine haber vermesi için bir gözcü koymuşlardı.

Öğleden sonra Şeyzer'e vardım. Şihabeddin babamın evinde kolundaki sargıyı almaya ve yarasını tedavi etmeye uğraşıyordu. Ancak amcam, "Allah aşkına, sargılarını kendi evinden başka bir yerde açma" diyerek onu engelledi. Şihabeddin, (benim babamı kastederek -Allah rahmet eylesin-) "şu anda babamın evindeyim" dedi. "Evet," dedi amcam, "kendi evine gittikten ve yaran iyileştikten sonra babanın evi emrine amade olacak."

Bunun üzerine, Şihabeddin, günbatımında atına atladı ve Hama'ya doğru yollandı. Ertesi günü ve bir sonraki günü orada geçirdikten sonra kolu kararmaya başladı. Şuurunu kaybetti ve öldü. Başına gelen, takdir edilmiş olan günlerinin bitmiş olmasından ibaretti.

Mızrak darbeleri

Şahid olduğum en korkunç mızrak darbelerinden biri bir Frenk şövalyesinin (Allah onları çaresiz bıraksın) Sabah ibn Kuneyb adlı Kilabî kabilesine mensup bir süvarimize vurduğu ve onun, sol tarafındaki üç kaburga kemiğini kırıp keskin ucuyla da dirseğini kesen, kasabın bir eklemi ayırması gibi ikiye ayıran darbeydi. (İbn Kuneyb) darbenin akabinde ölmüştü.

Bir defasında da askerlerimizden Meyyah adlı bir Kürt, bir Frenk şövalyesine mızrakla saldırmıştı. Mızrak, halkalarla örülmüş zırhı delerek şövalyenin karnına girmiş ve onu öldürmüştü. Bir kaç gün sonra da Frenkler bize saldırdı. Yeni evlenmiş olan Meyyah tepeden tırnağa silahlı olduğu halde onlara karşı koydu. Zırhının üzerine giydiği kırmızı damatlık elbisesi göze daha fazla çarpmasına sebep oluyordu. Bir Frenk şövalyesi mızrağıyla onu vurdu ve öldürdü (Allah rahmet eylesin.)

"Ah! Cenazesiyle düğünü birbirine ne kadar da yakındı!"

Onun başına gelen bu olay Peygamber (Allah'ın salat ve selamı ona olsun) hakkında anlatılan şu hikâyeyi hatırıma getirdi. Birisi, onun huzurunda Kays ibn Hatim'in şu beytini okudu:

Savaş günü onlara karşı savaşmaya devam ettim, gizlenmeden
Elimde kılıcım, oyuncunun elindeki çomak gibiydi.[21]

Peygamber (Allah'ın salat ve selamı ona olsun) orada bulunan Ensâr'a sordu (Allah onlardan razı olsun): "İçinizde el-Hadîka savaşında bulunan var mı?" Biri cevap verdi: "Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun ya Resûlallah, ben oradaydım. Kays ibn Hatim de, yeni evlenmiş olduğu halde oradaydı. Üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Seni Hak üzre gönderene andolsun ki savaş sırasında Kays, tıpkı şiirinde anlattığı gibiydi."

Bir başka acayip darbe de şuydu:

Bize çok eski dostluk bağlarıyla bağlı olan ve babamla (Allah rahmet eylesin) İsfahan'a, Sultan Melikşah'ın[22] sarayına gitmiş Hemedât adlı bir Kürt vardı. Ancak şimdi yaşlanmış, gözleri de zayıf-

[21] Medine'de, İslam öncesinde Evs ve Hazrec'in savaştığı bir mahal. Kays'ın bahsettiği savaş burada cereyan etmiş.

[22] Selçuklu sultanı (ö. 1092). Sözkonusu ziyaret 1085'te yapılmış.

lamıştı. Çocukları yetişmişti'. Amcam İzzeddin (Allah rahmet eylesin) ona şöyle dedi:

"Ey Hemedât, yaşlandın ve zayıf düştün. Hizmetin dolayısıyla üzerimizde hakkın var. Sadece mescidinin hizmetiyle meşgul olursan (evinin hemen yanında bir mescidi vardı) çocuklarını, maaş alanları kaydettiğimiz defterlere kaydederiz. Sen de, mescidinin hizmetiyle meşgul olduğun sürece ayda iki dinar ve bir yük un alırsın."

"Tamam, öyle yaparım ey Emîr," dedi Hemedât. Bu düzenleme sadece kısa bir süre devam etti. Sonunda geldi, ve amcama "Ey emîr, bütün zamanımı içeride geçirmeye içim razı gelmiyor. Atımın üzerinde ölmek benim için yatakta ölmekten daha güzeldir." dedi. Amcam, "nasıl arzu ediyorsan öyle yap" diye cevap verdi. Sonra da Hemedât'a eskisi gibi asker maaşı verilmesini emretti.

Bunun üzerinden bir kaç gün geçmeden Trablus hâkimi Kont de Cerdagne[23] bize saldırdı. Bizim adamlarımız savaş için dışarı çıktılar. Hemedât da bunların arasındaydı. Bir yükseltide yerini aldı ve kıbleye yöneldi. O orada dururken bir Frenk şövalyesi batı yönünden (sağdan) ona saldırdı. Adamlarımızdan biri bunu gördü ve "Ey Hemedât!" diye bağırdı. O da etrafına bakındı ve kendisine doğru gelmekte olan atlıyı gördü. Birdenbire atının başını kuzeye döndürdü, elindeki mızrağı doğrudan doğruya Frenkin göğsüne sapladı. Öyle kuvvetli saplamıştı ki mızrak adamın arkasından çıkmıştı. Frenk, atının boynuna yaslanmış halde geri döndü ve son nefesini verdi. Savaş bittiğinde Hemedât amcama şöyle dedi: "Ey Emîr, Hemedât camide kalsaydı o darbeyi kim vuracaktı?"

Bu bana Find el-Zimmanî'nin[24] şu sözlerini hatırlattı:

---

[23] Arapça metinde 'el-sardânî. Cerdagne kontu William Jourdain. Olay 1108'de meydana gelmiş.

[24] Cahiliyye şairi Sehl ibn Şeyban.

Ne ihtiyar vuruşuydu o, yıllanmış, çökmüş, çürümüş
Gençleştim onunla, ihya oldum yaşıtlarımınsa
silahta hevesleri kalmamıştır

Bu el-Find, bir mızrak darbesiyle kendisine yaklaşmakta olan iki atlıyı devirdiği ve öldürüp yere yuvarladığı savaşa katıldığında yaşlı bir adamdı.

Buna benzer bir şey daha önce bizim de başımıza gelmişti. el-'Alah'tan bir çiftçi koşarak babamla amcamın yanına geldi (Allah ruhlarına rahmet eylesin). "Yolunu şaşırmış bir grup Frenk gördüm. Çöl istikametinden geliyorlardı. Hemen üzerlerine yürürseniz hepsini yakalarsınız." dedi. Babam ve iki amcam hemen atlarına atladılar ve askerlerin başında o kaybolmuş müfrezeyi yakalamak için çıktılar. Evet! Üç yüz kadar atlı ve Frenklerin okçuluğunu yapan iki yüz kadar Turkubulî'nin[25] başındaki adam Trablus hâkimi Kont de Cerdagne'dı. Bizimkileri gördüklerinde hemen atlarına bindiler, son sür'at bizimkilerin üstüne yürüdüler, geri püskürttüler ve uzun süre takip ettiler. Babamın Yakut el-Tavîl adlı bir kölesi babamla amcam ona bakarlarken, birden çekildi, geri döndü ve mızrağıyla onların atlılarından birini vurdu. Onun vurduğu süvari, yanında başka bir süvariyle adamlarımızın peşinden geliyordu, iki atlı da, atlarıyla birlikte yuvarlandılar. Bu köle zimmetine para geçirmek ve başka yanlış davranışlarda bulunmak itiyadında olan, bu yüzden de babamın cezalandırmak üzere olduğu biriydi. Ancak, ne zaman babam onu cezalandırmaya niyetlense, amcam, "ey kardeşim, başın için, onun suçunu bana bağışla, ve o mızrak darbesini de unutma" derdi. Babam da, kardeşinin bu isteği üzerine onu affederdi.

---

[25] Üsâme b. Münkız, Turkubûlî terimini Frenklerin öncülerini ifade etmek amacıyla kullanıyor. Bazı batılı ve Arap tarihçiler bunların babaları Türk ya da Arap olan, Rum annelerden doğma insanlar olduğunu söylüyorlar. Frenklerin tarafında olmaları Frenklerin arasında doğduklarını gösteriyor. Buradan, o dönemde bu kimselerin Osmanlılardaki devşirmelerin durumuna benzer şekilde bir zümre teşkil ettikleri anlaşılıyor.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Hemedât çok hoşsohbet biriydi. Babam (Allah rahmet eylesin) bana şu hikâyeyi anlatmıştı:

"Bir gün, sabahın erken vaktinde, Isfahan yolundayken Hemedât'a şöyle dedim: "Ey Emîr Hemedât, bugün bir şey yedin mi?" "Evet emîr," dedi, "tirit yedim." "Gece boyunca yoldaydık, ne konakladık ne ateş yaktık. Tiriti nasıl yapabildin" dedim. "Ey emîr," dedi, "tiriti ağzımda yaptım. Ağzıma attığım ekmekle üzerine içtiğim suyu ağzımda karıştırdım ve tirit gibi bir şey oldu" dedi.

Usâme'nin babası: bir savaşçı

Babam (Allah rahmet eylesin) savaş düşkünüydü. Bedeninde korkunç yaraların izleri vardı. Buna rağmen yatakta öldü. Bir defasında, tepeden tırnağa silahlı olarak bir savaşa katılmıştı. Başında, burunluğu da bulunan bir müslüman miğferi vardı. Birisi (o zamanlar daha çok Araplarla savaşıyorlardı) ona bir mızrak attı. Mızrak miğferin burunluğuna çarptı. Burunluk yamuldu ve babamın burnunu kanattı ama başkaca bir zarar vermedi. Fakat Allah (Subhanehu) mızrağın burunluktan kaymasını dileseydi babam ölmüş olurdu.

Bir defasında da bacağına bir ok isabet etti. Çarığının üst tarafında bıçağı vardı. Ok bıçağa çarptı ve bıçağın üstünde kırıldı. Allah (subhanehu)'nun mükemmel himayesi sayesinde babam yaralanmadı bile.

Babam (Allah rahmet eylesin) 497[26] senesi Şevval'inin yirmi dokuzunda, Pazar günü, Kefertâb toprağındaki Afâmiye'nin hâkimi Seyfüddevle Halef ibn Mula'ib el-Aşhabi'ye karşı yapılan bir savaşta yer almıştı. Zırhını giymişti, ama yardımcısı aceleden, yandaki çengelini sıkıştırmayı ihmal etmişti. Bir mızrak, yardımcının kapatmayı unuttuğu sol göğsünün hemen üstünden ona isabet etti ve oradan sağ göğsünün üstüne geçti. Sağ kalması tamamen Allah'ın

[26] Temmuz 1104.

öyle takdir etmiş olmasındandı. Hikmetinden sual olunmayan Allah (subhanehu) yaranın öyle garip bir şekilde olmasını dilemişti.

Aynı gün babam (Allah rahmet eylesin) mızrağıyla bir süvariyi vurmuş, kendi atını biraz yana çekmiş, mızrağı elinde tutarken kolunu eğerek mızrağı kurbanın vücudundan çıkarmıştı. Bu hikâyeyi bana şöyle anlattı:

"Bir şeyin koluma takılıp durduğunu hissettim. Zırhın yeninin verdiği sıcaklıktan kaynaklandığını düşündüm. Ancak mızrağım elimden düşmüştü. Koluma baktım ve birdenbire koluma saplı mızrağı farkettim. Bazı sinirler kesildiği için kolum kuvvetini kaybetmişti."

Cerrah Zeyd onun yarasını sararken ben de oradaydım. Bir yardımcı arka tarafında ayakta duruyordu. Babam, "Zeyd, şu taşı yaramdan çıkar" dedi. Cerrah cevap vermedi. Babam tekrar etti: "Şu taşı görmüyor musun? Onu yaradan çıkarmayacak mısın?" Onun ısrarına kızan Cerrah, "Hangi taş?" dedi, "Bu kesilmiş bir sinirin ucu..." Gerçekten de, Fırat'ın taşları gibi beyaz bir şeydi.

O gün babam bir mızrak darbesi daha aldı. Ancak Allah, 531 senesi Ramazan'ının on ikisinde, Pazartesi günü[27] kendi yatağında ölünceye kadar onu korudu (Allah rahmet eylesin).

Babam çok iyi bir hattattı, o mızrak darbesi de bu özelliğine bir zarar vermedi. Ancak, sadece Kur'an nüshaları yazardı. Birgün ona, "Ey efendim, şimdiye kadar kaç Kur'an nüshası yazdın?" diye sordum. "Çok geçmeden öğrenirsin" diye cevap verdi.

Ölümü yaklaştığında, "Şu kutuda her biri Kur'an'ın tamamından oluşan nüshalar var. Onları mezarıma, yanağımın altına koy" dedi. Onları saydık, herbiri tam Kur'an metni olmak üzere kırk üç nüsha olduğunu gördük. Bunlardan biri oldukça büyüktü ve altınla yazılmıştı. Bütün Kur'an ilimlerini, değişik okunuş şekillerini, müteşabih ıstılahlarını, üslûbunu, gramerini, nasih ve mensuhunu,

[27] 30 Mayıs 1137.

tefsirini, esbab-ı nüzulünü ve ahkamını ihtiva ediyordu. Tefsîr-i Kebîr olarak adlandırdığı bu nüsha siyah mürekkeple yazılmıştı. Yer yer mavi ve kırmızı mürekkep de kullanılmıştı. Altın harflerle yazılmış bir nüsha daha vardı, ama tefsirsizdi. Geri kalan nüshalar siyah mürekkeple yazılmıştı. Sadece kitabın beşinci ve onuncu sayfalarının ilk kelimeleri, âyetlerin numaraları, sure başlıkları ve cüz başları altınla yazılmıştı.

Kitabımda bunları anlatmamın gereği yok. Ancak bunları, kitabımı okuyanları Allah'tan babam için rahmet dilemeye teşvik için zikrettim.

Şimdi, anlatmakta olduğum konuya dönüyorum.

Sadakat

O gün Amcam İzzuddevle Ebu'l Murhef Nasr'a ait (Allah rahmet eylesin) Muvaffakuddevle Şem'un adlı hizmetkâr müthiş bir mızrak darbesi yedi. Diğer amcam İzzeddin ebu'l Asakir Sultan'ı (Allah rahmet eylesin) korumak için mızrağın önüne atılmıştı. Daha sonra amcam (sultan) bu hizmetkârı bir görev için Halep'teki Melik Rıdvan ibn Tacuddevle Tutuş'a gönderdi. Şem'un kendini Rıdvan'a arzettiğinde Rıdvan, yanındakilere "Bütün hizmetkârlar ve dürüst insanlar[28] efendilerine karşı görevlerinde bunun gibi olmalıdır" dedi. Sonra Şem'un'a döndü: "Babamın zamanında efendin için yaptığın şeyin hikâyesini onlara anlatsana!" Şem'un anlattı:

"Ey efendimiz, evvelki gün efendimle birlikte bir savaştaydık. Bir şövalye mızrağıyla onu vurmak için saldırdı. Ben hemen kendi hayatımla efendimi kurtarmak için, onunla efendimin arasına girdim. Şövalye beni vurdu ve iki kaburga kemiğimi kopardı. Lutf u inayetiniz üzerine yemin ederim ki bu kemikleri hâlâ bir kutunun içinde saklıyorum."

---

28 "Evlâd-ı Helâl", meşru çocuklar ya da harama el uzatmayan dürüst insanlar anlamına gelmektedir.

Bunu işiten Melik Rıdvan ona, "Vallahi, o kemikleri koyduğun kutuyu getirtmedikçe görevin hakkında sana cevap vermeyeceğim" dedi. Bunun üzerine Şem'un, melikle birlikte bekledi, birini kutuyu getirmesi için gönderdi. Kutuda kaburgasının iki kemiği vardı. Şaşkına dönen Rıdvan adamlarına, "siz de benim hizmetimde böyle olacaksınız" dedi.

Rıdvan'ın Şem'un'dan anlatmasını istediği, babası Tacuddevle zamanında meydana gelen olaya gelince:

Dedem Sedid el-Mülk Ebu'l Hasan Ali ibn Mukalled ibn Nasr ibn Münkız (Allah rahmet eylesin) oğlu İzzuddevle Nasr'ı (Allah rahmet eylesin) Halep yakınlarında konaklamakta olan Tacuddevle'nin hizmetine gönderdi. Tacuddevle Tutuş onu yakalayıp hapsetti. Gözetimini de bir özel muhafıza verdi. Yanına kölesi Şem'un'dan başka kimsenin girmesine izin verilmiyordu. Şem'un da, ancak muhafız çadırın yanındayken girebiliyordu. Amcam babasına (Allah ruhlarına rahmet eylesin) şu mealde bir mektup yazdı: "Filan gece (zamanını belirterek) arkadaşlarımdan filan ve filanı (isimlerini de veriyor) atlarla birlikte bana göndereceksin. Ben de o atlarla filan yere gideceğim." O gece geldiğinde Şem'un çadıra giriyor, efendisiyle elbiselerini değişiyorlar. Efendisi Şem'un'un elbiseleriyle bekçinin yanından şüphesini celbetmeden geçiyor. Arkadaşlarına ulaşıncaya kadar yürüyor, atına binip gidiyor. Şem'ûn da efendisinin yatağında uyuyor.

Şem'ûn, her sabah erkenden abdest için efendisine (Allah rahmet eylesin) su getirirdi. Zira o (efendisi) gecelerini Kitabullah'ı (subhanehu) okumakla geçiren zâhidlerden biriydi. Muhafız sabahleyin uyanıp da mutad veçhile Şem'ûn'un gelmemiş olduğunu görünce çadıra girdi ve Şem'ûn'u buldu. İzzuddevle kaybolmuştu. Durumu Tacuddevle'ye bildirdiler. Tacuddevle Şem'ûn'un huzuruna getirilmesini emretti. Şem'ûn huzuruna getirildiğinde Tacuddevle sordu: "Bunu nasıl yaptın?" Şem'ûn cevap verdi: "Elbiselerimi efendime verdim. O da giyip çıktı, gitti. Yatağında ben uyudum." Tacüddevle şöyle dedi: "Peki, kafanı uçurabileceğimden

korkmadın mı?" Şem'ûn cevap verdi: "Ey efendim, başımı vurdurursan ve efendim de kaçıp evine dönerse, o zaman ben daha çok mutlu olurum. Zira o, beni ancak kendi hayatımla onu kurtarayım diye alıp yetiştirdi." Bunun üzerine Tacüddevle (Allah rahmet eylesin) mabeyincisine: "Atları, yük hayvanlarını, çadırları ve efendisinin bütün eşyasını getirin bu hizmetkâra verin, bırakın gitsin. Siz de onu takip edin" dedi. Efendisine hizmet için yaptığı şey nedeniyle Tacüddevle onu suçlamadı ve hiç bir kızgınlık belirtisi göstermedi. Rıdvan'ın Şem'ûn'a "babamın zamanında efendin için yaptığın şeyi bunlara anlat" derken kastettiği olay buydu.

Şimdi ibn Mulaib'le yapılan mezkûr savaşın hikâyesine dönüyorum.

Amcam İzzuddevle (Allah rahmet eylesin) o gün bir çok yara aldı. Bunlardan biri, alt göz kapağında, gözün içteki ucuna yakın bir yere isabet eden bir mızrağın yarasıydı. Mızrak, gözkapağını dış köşeden itibaren kesmişti. Gözkapağı düşmüş, derisinin ucundan gözün dış köşesine asılı olarak kalmıştı. Göz, belli bir noktada karar kılmaksızın, hareket halinde kalmıştı. Zira gözü olması gerektiği yerde tutan şey gözkapağıdır. Cerrah gözü dikti ve tedavi etti. Göz, eski haline döndü. Öyle ki, yaralı göz diğerinden ayırdedilemeyecek hale geldi.

Bu ikisi (babam ve amcam) (Allah ruhlarına rahmet eylesin) halkları içinde en yiğit insanlardandı. Bir gün, şahinlerle avlanmak için Tell-Milh'e[29] doğru giderlerken ben de onlarla birlikteydim. Buralarda bol miktarda su kuşu olurdu. Birdenbire Trablus ordusunun şehrimizin üst mahallesine[30] saldırmak üzere olduğunu ve şehrin dışına kamp kurduğunu farkettik. Hemen geri döndük. Babam hastalıktan yeni yeni toparlanıyordu. Amcam ise askerleriyle bir-

---

29 Şeyzer'in kuzeyinde bir tepe.

30 Şeyzer'de 'el-Beled' diye anılan, asıl kale duvarları içinde kalan şehir merkezi. Bizim genellikle 'Köprü mahallesi' diye anacağımız bölüm biraz güneyde, Üsâme'nin Hısn-ı Cisr dediği aşağı mahalledir.

likte sür'atle gitmiş, kendisini gözetlemekte olan Frenklerin konakladığı yerin yakınındaki sığ yerden nehri[31] geçinceye kadar yürümüştü. Babam, rahvan at üzerinde elindeki ayvayı kemire kemire gidiyordu. O zamanlar çok genç yaşta olan ben de[32] ona eşlik ediyordum. Biz Frenklere yaklaşırken babam bana, "kendi başına bendin oradan git" dedi. Kendisi ise nehri Frenklerin olduğu taraftan geçti.

Bir defasında da[33] babamı, Mahmud ibn Karaca'nın adamları şehrimizden uzak bir yerde bize saldırdığı sırada izledim. Mahmud'un adamları şehrimize bizden daha yakındılar. Savaş konusunda bir hayli tecrübe kazanmış olan ben, üzerimde işlemeli yeleğim, elimde mızrağım, at üstünde bu savaşa katılmıştım. Babam da (Allah rahmet eylesin) dişi bir katırın üzerindeydi. Ben, "Ey efendim, atına binmek istemez misin?" dedim. "İstemem" dedi ve hiç istifini bozmadan, acele etmeden yoluna devam etti. Bense, onun güvenliğinden endişe ettiğim için atına binmesi konusunda kendisine ısrar ediyordum. Şehre varana kadar katırın üstünde gitti. Düşman geri çekilip sükunet avdet ettiğinde babama, "Düşmanın bizimle (Şeyzer) arasında olduğunu gördüğün halde, onca ısrarıma rağmen yanıbaşındaki yedek atlara binmeyi reddettin" dedim. Bana, "Ey oğul, yıldızlar benim korku duymayacağımı söylüyor" dedi.

Babam (Allah rahmet eylesin) takva sahibi, çok oruç tutan ve Kur'an okuyan biri olmasına rağmen ilm-i nücum konusunda çok ileriydi. Hep benim yıldızları araştırmamı isterdi, ben de reddeder, kaçınırdım. O da, "hiç olmazsa yükselen ve batan yıldızların adlarını öğrenmelisin" derdi. Yıldızları bana gösterir, adlarını söylerdi.

---

31 Âsi nehri.

32 Usâme o zamanlar on beş yaşındaydı.

33 1120 yılı.

Frenklerin hilesi bozuluyor

Bu da, insanların savaş zamanındaki kahramanlık ve cesaretiyle ilgili tanık olduğum bir şey:

Bir gün,[34] erkenden, sabah namazı vakti kalktığımızda aşağı yukarı on süvariden oluşan bir Frenk müfrezesini gördük. Aşağı taraftaki[35] kapının önündeydiler ve kapı henüz açılmamıştı. Kapı görevlisine sordular: "Bu şehrin adı nedir?" Kapı, üzerinde boydan boya kirişler olan ahşap bir kapıydı ve görevli kapının iç kısmındaydı. "Şeyzer" diye cevap verdi. Bunun üzerine Frenkler kapı aralığından ona bir ok attılar ve tırısta olan atlar üzerinde gittiler.

Biz de atlarımıza bindik. Amcam (Allah rahmet eylesin) hareket edenlerin ilkiydi, ben de ona eşlik ediyordum. Bu arada Frenkler de, endişesiz bir şekilde yollarına devam ediyorlardı. Askerlerimizden birkaçı da bizi izliyordu. Ben amcama, "emret, adamlarımızı alayım, düşmanı takip edip fazla uzaklaşmadan işlerini bitireyim" dedim. Savaş konusunda benden çok daha tecrübeli olan amcam, "hayır" dedi, "Suriye'de Şeyzer'i bilmeyen Frenk var mıdır? Mutlaka bu işte bir bit yeniği var."

Sonra, iki çevik kısrağa binmiş iki süvariyi çağırdı ve "gidip Tell-Milh'e bir bakın" dedi. Burası Frenklerin zaman zaman pusu kurdukları bir yerdi. O iki adamımız Tell'e nazır bir mevkie varır varmaz Antakya ordusu hep birden onlara saldırdı. Öncülerini karşılayabilmek için aceleyle gittik. Çatışma bitmeden ve diğerleri toplanmadan bu öncü kuvveti bastırmak istiyorduk. Cuma el-Numeyrî ve oğlu Mahmud da beraberimizdeydi. Cuma, bizim önde gelen süvarilerimizdendi ve usta bir savaşçıydı. Oğlu Mahmud, nasılsa, düşman saflarının ortasına girmişti. Cuma bağırdı: "Ey gerçek savaşçılar! Oğlum!" Yaklaşık on altı süvari, Cuma'yla birlikte onlara saldırdık. On altı Frenk savaşçısını mızrakladık ve arkadaşımızı

---

[34] Muhtemelen 1122 yılı.

[35] Şeyzer'in köprü yakınındaki 'el-Medîne' diye anılan mahallesi.

onların arasından çekip çıkardık. Çatışma sırasında onlarla öylesine karışmıştık ki Cuma'nın başı onlardan birinin koltuğunun altında sıkışmıştı. Ancak mızrak darbelerimiz onun kısa zamanda kurtulmasını sağladı.

Üsâme ve Cuma'yı alteden piyade

Yine de, insan ne kendi cesaretine çok güvenmeli ne de yiğitliğiyle övünmelidir. Vallahi, bir defasında[36] amcamla birlikte (Allah rahmet eylesin) Afamiye üzerine akına gittik. Bir kervanı uğurlamak için şehir dışına çıkmış olan Afamiyeliler geri dönerlerken biz de onlara karşı ilerliyorduk. Yirmi kadar adamlarını öldürdük. Birden gözüm Cuma'ya takıldı (Allah rahmet eylesin). Yarım bir mızrak ona saplanmıştı. Mızrak eğerin yastığına isabet etmiş, astar içindeki dolguyu delip geçmiş, bacağını arka kısmından delmiş ve kırılmıştı. İlk bakışta telaşa kapıldım. Ancak o, "korkma, bir şeyim yok" dedi. Sonra mızrağın ucunu çekip çıkardı. Atı da kendisi de sağlamdı.

Ona, "Ey Ebû Mahmud, kaleye yaklaşıp iyice görmek istiyorum" dedim. "Haydi öyleyse" dedi. Ve birlikte, altımızdaki atları tırısa kaldırarak kaleyi açıkça görebileceğimiz bir noktaya kadar gittik. Baktık ki, sekiz Frenk atlısı yolumuza çıkmış. Kale, meydana bakan bir yükseltinin üstündeydi ve o yoldan gitmedikçe çıkışımız mümkün değildi. Cuma bana, "dur da onlara ne yapacağımı sana göstereyim" dedi. "Bu doğru değil" dedim, "onlara doğrudan saldırmalıyız, sen ve ben." "Haydi öyleyse" dedi. Onlara saldırdık, bozguna uğrattık ve geri döndük. Hiç kimsenin yapamayacağı bir şeyi başardığımızı düşünüyorduk. Sekiz Frenk süvarisini altetmiştik.

O yükseltinin yakınında durup kaleye bakarken birdenbire ufak tefek bir piyade göründü. Elindeki yay ve oklarla tepeye tırmanmıştı. Yukarıdan bize oklarını göndermeye başladı. Yapacak hiç bir şe-

[36] 1124 civarı.

yimiz yoktu. Kaçtık. Allah biliyor ki, atlarımıza bir şey olmadan kaçabileceğimizi zannetmiyorduk. Afamiye yakınındaki otlağa kadar gittik. Çok sayıda manda, inek ve koyunu da önümüze kattık. Sonra yolumuza devam ettik. Kalbimde, sekiz Frenk savaşçısını yenmiş olmamıza rağmen, yapacak bir şeyimiz olmaksızın o piyadenin bizi altetmesinin üzüntüsü vardı.

Umulmadık şeyler bazen şifâ olur

Sayıca az olan Kefertab süvarilerinin bize saldırdığı bir savaşta bulundum. Sayılarını azımsayarak birden üzerlerine saldırdık. Ancak askerlerinin bir kısmını önceden pusuya yatırmışlardı. Bize saldıran süvariler kaçmaya başladılar. Biz de şehirden epeyce uzaklaşıncaya kadar onları takip ettik. Tuzak o zaman belli oldu, takip ettiklerimiz gerisin geriye dönerek bize saldırdılar. Çekilmemiz halinde hepimizi kılıçtan geçireceklerini düşünüyorduk. Ölümü isteyen insanlar gibi savaşarak onlara karşı koyduk. Ancak Allah zaferi bize nasib etti. Onlardan on sekiz atlıyı alaşağı ettik, bazıları mızrak darbeleriyle ölmüş, bazıları yine mızrak darbeleri almış, atından düşmüş fakat ölmemiş, bazıları da kendileri darbelerden kurtulmakla birlikte atları vurulmuş ve yayan yapıldak kaçıyorlardı. Hayatta kalanların hepsi şimdi yerdeydiler ve kılıçlarını çekmiş beklerlerken yanlarından geçenleri vuruyorlardı.

İçlerinden biri, Cuma yanından geçerken ona doğru ilerledi ve Cuma'nın bir başlıkla örtülmüş başına bir kılıç darbesi indirdi. Darbe başlığı kesti ve Cuma'nın başını ön kısmından yaraladı. Yara, kuruyuncaya kadar kanadı, yaranın bulunduğu yer bir balığın ağzı gibi açık kalmıştı. Frenklerle giriştiğimiz kavganın en şiddetli anlarındaydık. Cuma'nın yanına vardım ve "Ey Ebû Mahmud, yaranı sarmayacak mısın?" dedim. "Şimdi yara sarma, çaput bağlama zamanı değil" dedi. Cuma, gözüne uzun bir süre önce arız olmuş olan iltihaplanma ve damar genişlemeleri yüzünden çoğu kez başına siyah bir çevre bağlardı. Kendisine çok kan kaybettiren bu yara-

yı aldıktan sonra gözlerindeki öteden beri çektiği bu hastalık geçti. Ne iltihaplanma oldu ne ağrı. "Nitekim bazı bedenler hastalıkla şifa bulur."[37]

Frenklere gelince, epeyce kayıp veren Frenkler tekrar toparlandılar ve karşımıza dikildiler. Babamın tarafındaki amcazadem Zahîruddevle Ebu'l Kana Hitam (Allah rahmet eylesin) bana geldi ve "Ey amcamoğlu yanıbaşında iki tane binek hayvanın var, bende ise şu ihtiyar döküntü kısrak." dedi. Yardımcıma, "doru atı ona ver" dedim. O da verdi. Eğerin üzerine yerleştiğinde tek başına Frenklere doğru saldırdı Hitam. Frenkler, Hitam aralarına iyice girinceye kadar ona pek ilişmediler. Sonra mızraklarıyla saldırdılar, atından düşürdüler. Atını vurdular. Sonra tekrar ona dönüp mızraklarıyla kargışlamaya başladılar. Ancak Hitam'ın üzerinde çok sağlam bir zırh vardı. Mızraklar zırha işlemiyordu. Biz, bunu görünce, diğerlerine "Arkadaşınızın yardımına koşun! Arkadaşınızın yardımına koşun!" diye bağırmaya başladık. Saldırıp Hitam'ı aralarından çektik aldık. Sağ salim kurtardık. At ise aynı gün ölmüştü. Esenlik veren o Güç ve Kudret Sahibinin işleri ne esrarlıdır!

Savaş, Cuma için mutlu bir şekilde sonuçlanmış, gözleri iyileşmişti. "Hoşlanmadığınız işlerde sizin için hayır olabilir"[38] diyen (Allah'a) hamdolsun.

Buna benzer bir olaya daha şahit oldum. Atabek'in[39] ordusuyla birlikte yukarı Mezopotamya'dayken bir arkadaşım beni evine davet etti. Oraya, yanımda Guneym adlı, vücudunun su toplaması yüzünden boynu incelmiş ve karnı şişmiş olan bir seyisle birlikte gittim. Bu köle yabancı ülkelerdeki ikametlerimde hep bana eşlik ederdi. Bu yüzden ona özel bir ihtimam gösterirdim. Guneym katırını davet edilen diğer şahısların seyisleriyle birlikte o arkadaşın ahırına götürdü. Aramızda, sarhoş oluncaya kadar içmiş genç bir

---

37 Mütenebbi'nin meşhur bir mısraı.

38 Kur'an-ı Kerîm, 2/213.

39 İmadeddin Zengî.

Türk vardı. Ahıra gitti, hançerini çekerek kölelere saldırdı. Guneym dışında hepsi kaçıp dışarı çıktılar. O ise, eğeri başının altına koyup yattı, ahırdakilerin hepsi dışarı çıkıncaya kadar kalkmadı. Sonra o sarhoş adam onu karnının altından hançerledi, karnında yaklaşık on santim derinliğinde bir yara açtı. Seyis olduğu yere yığıldı kaldı. Basahra kalesinin emîri olan ev sahibi onu benim evime taşıttırdı. Onu bıçaklayan adam da elleri arkadan bağlı olarak getirildi. Onu serbest bıraktım. Cerrah, kölem iyileşip işini görecek hale gelinceye, yürümeye başlayıncaya kadar gelip gitti. Ancak yara hâlâ düzelmemişti, iki ay süreyle yaradan kabuk ve sarı su gibi şeyler aktı. Sonunda kesik kapandı, adamın karnı normal haline geldi ve adam tamamen sağlığına kavuştu. Yara, ona sağlığını yeniden kazandırmıştı.

Bir gün babamın karşısında (Allah rahmet eylesin) durmakta olan bir şahincinin ona şöyle söylediğini gördüm: "Ey efendim, bu şahin hass[40] hastalığına yakalandı, ölüyor. Gözlerinden birini kaybetti. Siz bunu avda kullanın. Akıllı bir şahindir ama mahvolup gidecek." Ava çıktık. Babamın (Allah rahmet eylesin) başka şahinleri de vardı. Hasta şahin kekliğe doğru uçtu. Keklik, sık çalılıkların arasına gizlendi. Gözünde büyük bir nokta gibi bir leke olan şahin onu izledi. Çalılıktaki bir diken o noktadan gözüne battı ve orayı patlattı. Şahinci şahini geri getirdi. Şahinin gözü kapalıydı ve akıyordu. Şahinci, "Efendim, şahinin gözü gitti" dedi. Babam da, "şahin gitti" diye karşılık verdi. Ancak ertesi sabah şahin gözünü açtı. Evet, göz sapasağlamdı. Kuş, iki kere tüy döküp düzelinceye (yeniden tüyleninceye) kadar evimizde kemal-i sıhhatle yaşadı. Şahinlerin en zekilerinden biriydi.

Bu şahinin başına gelenleri Cuma ve Guneym'e olanları anlatırken yeri geldi de anlattım. Yoksa şahin hikâyelerinin sırası değil.

Vücutta su toplanmasından muzdarip olup da karnından kan alındığı halde ölen olduğunu gördüm. Halbuki, karnı o sarhoş

---

[40] Tüy döktüren bir hastalık.

adam tarafından deşilen Guneym iyileşmiş ve normal sağlığına dönmüştü. Kadir olan (Allah)ın usulleri ne esrarlıdır!

Antakya Frenklerine Karşı

Antakya ordusu bize bir saldırıda bulundu.[41] Bizimkiler onların öncülerini karşıladılar; önlerinde, geri çekiliyorlardı. Onların dönüşünü bekleyip düşmana saldırma fırsatı bulurum diye ben de yollara çıkmıştım. Arkadaşlarımız, bozgun halinde yanımdan geçiyorlardı. Geçenler arasında Mahmud ibn Cuma da vardı. "Mahmud dur!" dedim. Bir an durdu, sonra atını mahmuzlayıp geçti. O anda Frenk süvarilerinin öncülerinden biri bana yetişti. Ben de, mızrağımı onlardan tarafa çevirip geriledim. Gözlerimi, atlılarından biri hızla gelir de mızrağıyla beni yaralar endişesiyle onlardan ayırmıyordum. Karşımda bizimkilerden bir kaçı vardı. Etrafımız, duvarları oturan bir adam yüksekliğindeki bahçelerle çevriliydi. Kısrağım, göğsüyle adamlarımızdan birine çaptı. Ben atın başını sola çevirdim ve mahmuzladım. At duvarı aştı. Konumumu Frenklerle aynı hizaya gelecek şekilde ayarladım. Aramızda sadece bir duvar vardı. Atlılarından biri bana doğru geldi. Üzerinde, yeşilli sarılı ipek bir elbise vardı. Altında zırh olmadığını sanıyordum. Bu yüzden beni geçinceye kadar ona dokunmadım. Sonra atımı mahmuzladım. At duvarın öte yanına atladı. Adamı mızrakladım. Öyle yanladı ki başı üzengisine değdi, kalkanı ve mızrağı düştü, miğferi başından çıktı. Bu arada biz de piyadelerimize yetişmiştik. Sonra toparlandı, eğer üzerinde doğruldu. Elbisesin altında zırh olduğundan mızrağım onu yaralamamıştı. Arkadaşları onu aldılar, hep birlikte geri döndüler. Bir piyade de onun kalkanını, mızrağını ve miğferini yerden topladı.

Çatışma bitip de Frenkler geri çekildiğinde Cuma (Allah rahmet eylesin) bana gelip "Bu köpek seni bırakıp kaçtı." diyerek oğlu

[41] 1127 civarı.

Mahmud adına özür diledi. "Ne olmuş kaçtıysa?" dedim. "Hem seni bırakıp kaçıyor, hem de ne olmuş diyorsun diye çıkıştı. "Ey Ebu Mahmud" dedim, "vallahi sen de kaçarsın." Şöyle cevap verdi: "Ne münasebet! Vallahi ölüm, benim için seni bırakıp kaçmamdan daha kolaydır."

Hama atlıları bize saldırdığında bunun üzerinden sadece birkaç gün geçmişti. Bize ait olan sığır sürülerinden birini alıp Celali Değirmeninin altındaki adaya kapattılar. Okçuları, sürüyü korumak için değirmenin üstünde mevzilendiler. Cuma ve evlatlıklarımızdan yiğit bir savaşçı olan Şucauddevle Madî ile birlikte onlara gittik. Yanımdakilere, "suyu geçip hayvanlarımızı alacağız" dedim. Ve geçtik. Madî'nin atına bir ok isabet etti ve atın ölümüne sebep oldu. At onu bizimkilerin yanına kadar güçlükle taşıyabildi. Bir ok da benim atımın boynunun arkasına isabet etti ve epeyce saplandı. Ancak atım, Allah için, ne sendeledi ne düştü, yarayı hissetmiyormuş gibi yoluna devam etti. Cuma ise, atının selametinden endişe ederek kaçtı. Döndüğümüzde, "Ey Ebu Mahmud, oğlun Mahmud'u suçlarken sana senin de kaçabileceğini söylemiş miydim?" dedim. "Vallahi sadece atım için korktum. Onu çok seviyorum" dedi ve özür diledi.

Yanlış Hedef

Aynı gün, Hama süvarileriyle, bazıları sürüyle birlikte Cezire'ye[42] gittikten sonra yine karşılaştık. Aramızda bir çatışma oldu. Aralarında Hama ordusunun Şerheng, Gazi el-Telli, Mahmud ibn Beldacî, Hadru't Tût ve Sipahsalar[43] Kutluk gibi büyük savaşçıları da vardı. Askerleri bizden daha kalabalıktı. Ancak biz onlara saldırıp bozguna uğrattık. Mızraklamak için onların atlılarından birine doğru yöneldim. O ne! Atlı Hadru't Tût idi ve "Üsâme, ne olur"

[42] Cezîre; Şeyzer'in üç yanı sularla çevrili mahallesi.

[43] Arapça 'İsbâslâr', Farsça Sipah-salâr'den gelme, ordu komutanı.

diye bağırıyordu. Onu bırakıp bir başkasına yöneldim ve vurdum. Mızrak koltuk altına yakın bir yerden geçmişti. Öylece kalsaydı düşmeyecekti. Ancak, atı kendi çevresinde dönerken o mızrağı çekip almak için tutup asıldı. Bu onun eğerinden kaymasına, oradan atının boynuna ve sonunda yere düşmesine sebep oldu. Kalktığında kendisini Celali'ye[44] inen sarp yamacın kenarında buldu. Atını tutup önden geçerek yamaçtan indi. O mızrak darbesiyle yaralanmadığı için Allah'a (Subhanehu) şükrettim. Zira adam Gazi el-Telli idi (Allah rahmet eylesin). Mükemmel bir insandı.

Yine Cuma

Antakya ordusu bir gün[45] bize her saldırışında konakladığı yere gelip konakladı. Biz de at üzerinde aramızda nehir olduğu halde karşılarında duruyorduk. Mamafih, hiç biri bize yaklaşmaya kalkmadı. Çadırlarını açtılar ve yerleştiler. Biz de dönüp evlerimize geldik ama kalenin içinden onları görebiliyorduk. Bender Kanîn köyüne, atlarını otlatmaya gittiler. İki Frenk atlısı ayrılıp atlarını otlatan süvarilerin yakınlarında bir yere geldi. Biz kaleden seyrederken bunlar (Frenkler) sığırını gütmekte olan bir adama saldırıp adamı ve sığırı ele geçirdiler. Bizim askerler ise, mızraksız oldukları halde atlarına binip bakakaldılar. Amcam, "yirmi adam iki atlının elinden esiri kurtaramıyorlar Cuma orada olsaydı neler yapardı" dedi. Bunu söyler söylemez Cuma, pürsilah, dörtnala geldi. Bunun üzerine amcam, "bak neler yapacak" dedi. Cuma, dörtnala iki süvariye yaklaşmıştı ki, kısrağının başını çevirdi ve onlardan biraz uzakta durakladı. Kalenin penceresinde bakmakta olan amcam Cuma'nın durduğunu görünce pencereyi terk etti ve "bu düpedüz sadakatsizlik" diye söylenerek içeri girdi. Aslında Cuma, iki atlının gerisinde kalan kuytağı görmüş ve orada birilerinin pusuya yatmış

[44] Celâli, Âsi'nin bir kolu.

[45] 1129 civarı

olabileceğinden endişe ederek duraklamıştı. Ancak oraya bakıp kimsenin olmadığını görünce iki atlıya saldırdı, adamı ve hayvanı kurtardı. Atlıları da çadırlarına kadar kovaladı.

Antakya hâkimi Bohemond olan biteni seyrediyordu. İki Frenk süvari gelir gelmez onları çağırttı ve kalkanlarını alıp hayvan yemliği (çanak) gibi yamulttu, çadırlarını yıktı. Bunları yaparken "Müslümanların bir tek atlısı iki Frenk atlısını kovalıyor! siz erkek değilsiniz, kadınsınız" diyordu, Cuma'ya gelince, amcam onu çağırdı ve onlara ulaşmışken takipten vazgeçtiği için onu paylamaya başladı. O da, "Ey efendim, Râbiye'l-Karamita çukurunda bana pusu kurarlar da saldırırlar diye korktum. Ama çukuru görüp kimse olmadığını anlayınca adamı ve hayvanı kurtarıp iki Frenk süvarisini de kamplarına kadar kovaladım" diyordu. Ne var ki amcam, Allah için, ne onun mazeretini kabul etti ne de yaptıklarından tatmin oldu.

Frenk şövalyeleri

Frenkler (Allah onları çaresiz bıraksın) cesaret dışında insanların faziletlerinden hiç birine sahip değillerdir. Keza, şövalyelerinkinden başka yüksek rütbe ya da imtiyaz tanımazlar, onlardan başka kimseye güvenmezler. Onların tavsiyesine itimad ederler. Hukuki kararları ve hükümleri onlar verirler. Bir defasında,[46] onların bir mahkemesinde bulundum. Konu, bazı koyun sürülerinin aramızda mütareke olduğu bir sırada Baniyas hâkimi tarafından alınmasıydı. O zaman ben Şam'daydım. Fülk'ün[47] oğlu Kral Fülk'e şöyle dedim: "Bu adam hakkımıza tecavüz etti, kuzulama zamanında sürülerimizi aldı. Koyunlar doğurdu ve kuzular öldü. Pek çoğu zayi olduktan sonra koyunları iade etti. "Kral, oradaki altı-yedi şövalyeye, "kalkın, ve bu konuda hüküm verin" dedi. Şövalyeler kabul salonun-

[46] 1140

[47] Anjou kontu. 5. Fülk. 2. Baldwin'in yerine 1131'de Kudüs kralı oldu.

dan çıktılar, bir tarafa çekilip aralarında istişare ettiler. Sonunda bir karar üzerine ittifak edip kralın kabul salonuna döndüler. "Kararımız şudur ki, Baniyas hâkimi onların koyunlarına verdiği zarar miktarınca cezalandırılsın" dediler. Kral da bu karar doğrultusunda ona cezayı ödemesini emretti. Dörtyüz dinarı kabul edinceye kadar bana yalvarıp yakardı. Şövalyeler böyle bir kararı verdikten sonra ne kral ne de Frenklerin herhangi bir rütbelisi değiştiremiyor ve iptal edemiyordu. İşte şövalyeler böylesine yüksek itibar sahibiydi.

Kral bana, "dinim hakkı için, dün çok sevindim" dedi. "Allah kralı daima sevindirsin, neydi seni sevindiren?" dedim. "Bana hep senin büyük bir savaşçı olduğun söylenirdi. Ancak ben düne kadar buna inanmazdım" dedi. "Efendim" dedim, "ben, kendi ırkımın ve halkımın usulünce savaşçısıyım."

Antakya'nın Bohemond'dan sonraki ilk hâkimi Tancred[48] bundan önce[49] bize karşı mevzilenmişti. Savaştan sonra uzlaştık; bize, amcam İzzeddin'in (Allah rahmet eylesin) adamlarından birine ait olan bir atın kendisine verilmesini isteyen bir mesaj gönderdi. Asil bir küheylandı. Amcam atı, Tancred'in huzurunda diğer atlarla yarıştırmak üzere üzerinde genç, yakışıklı ve yiğit savaşçılarımızdan Hasanûn adlı bir Kürd olduğu halde gönderdi. Hasanûn yarıştı ve atı, yarıştaki bütün atları geçti. Tancred'in huzuruna getirildi. Şövalyeler, onun kolunu yoklamaya, gençliği ve ince fiziği karşısında şaşırmaya başladılar. Onu yiğit bir savaşçı olarak gördüler. Tancred ona bir üstünlük hil'ati[50] verdi. Ancak Hasanûn, "ey efendim, savaş zamanında elinize düştüğümde beni bağışlamanız ve serbest bırakmanız için bir güvenlik belgesi vermenizi isterdim" dedi. Tancred ona –Hasanûn'un kanaatince– güvenlik belgesi verdi. Hasanûn'un kanaatince diyorum, çünkü bunlar Frenkçe'den başka bir dil konuşmazlar ve biz onların dediklerini anlayamayız.

---

[48] Arapça metinde 'Dankaî. 1104'te 1. Bohemond'un yerine geçmiş.

[49] 27 Kasım 1108

[50] Hala'a aleyhi; ona hil'at giydirdi. Burada onu ödüllendirdiği söylenmek isteniyor.

Bir yıl veya daha fazla bir süre geçti. Müterake dönemi bitti. Tancred, Antakya ordusunun başında tekrar harekete geçti[51]. Aşağı Şeyzer'in duvarlarının yakınında bir savaş başladı. Süvarilerimiz onların öncüleriyle karşılaştılar. Adamlarımızdan, Kamil el-Maştub adlı bir Kürt onlara karşı mızrağını mükemmel bir şekilde kullanıyordu. Kamil ve Hasanûn, yiğitlikte birbirlerine denktiler. Hasanûn, kısrağının üstünde, babama (Allah rahmet eylesin) yakın bir yerde duruyor ve hizmetçisinin bakıcıdan getireceği atını ve yeleğini bekliyordu. Hizmetçi geç kalmış, Kamil el-Maştub'un vurduğu mızrak darbelerini izleyen Hasanûn sabırsızlanmaya başlamıştı. Babama, "Ey efendim, bana biraz teçhizat ver" dedi. Babam, "İşte silah ve zırh yüklü katırlar orada duruyor. Ne lazımsa al" dedi. O anda ben babamın arkasında dikiliyordum. Çok gençtim.[52] İlk defa gerçek bir savaş görüyordum. Hasanûn yelekleri denedi, katırların üzerindeki yeleklerden hiç biri ona uymadı. Bu arada, ileri atılıp Kamil el-Maştub gibi savaşmak için yanıp tutuşuyordu. Silahsız olarak atına atladı. Bir Frenk savaşçısı onu gözlemiş ve kısrağını sağrısından vurmuştu. Kısrak da, can havliyle, binici üzerinde olduğu halde fırlamış, sonunda onu Frenk saflarının ortasına atmıştı. Onu esir aldılar ve işkencenin her türlüsünü ona uyguladılar. Hatta sol gözünü çıkarmak istediler. Ancak Tancred (Allah ona lanet etsin) onlara "Yoo, sağ gözünü çıkarınki kalkanı eline aldığında sol gözü kapansın da hiçbir yeri görmesin" dedi. Onlar da Tancred'in emri doğrultusunda sağ gözünü çıkardılar ve fidye olarak bin dinarla birlikte Hafâce soyundan, mükemmel bir at olan babama ait siyah bir atı istediler. Babam da (Allah rahmet eylesin) o atı fidye olarak verdi ve Hasanûn'u kurtardı.

Aynı gün çok sayıda piyade Şeyzer'den dışarı çıktı. Frenkler onlara karşı bir saldırı yaptılar, ancak onları mevzilerinden sökmeyi başaramadılar. Bunun üzerine Tancred onlara kızdı ve "siz benim

---

[51] 1110 baharı

[52] 15 yaşında

savaşçılarımsınız, her biriniz yüz Müslüman'ın aldığı maaş kadar maaş alıyorsunuz. Karşınızdaki adamlar sercand (piyade demek istiyor). Yine de onları mevzilerinden sökemiyorsunuz" dedi. Onlar da "sadece atlar için korkuyoruz. Yoksa onları ayaklarımızın altında ezer hepsini mızraklarız" dediler. Tancred "atlar benim malım, atını kaybedenin atı yenilenecek" diye cevap verdi. Bunun üzerine adamlarımıza defalarca saldırdılar. Bu saldırılarda atlarından yetmiş tanesi öldü. Ancak adamlarımızı mevzilerinden sökemediler.

Afamiye'de Frenk şövalyelerinin en cesurlarından Bedrhava vardı. "Bir gün savaşta Cuma'yla karşılaşamayacak mıyım" der dururdu. Cuma da "bir gün savaşta Bedrhava'yla karşılaşamayacak mıyım" deyip duruyordu.

Antakya ordusu çadırlarını her zaman kurdukları yere kurarak bizim karşımızda kamp kurdu. Aramızda nehir vardı.[53] Düşmanın karşısındaki bir tepede görevli bir müfrezemiz bulunuyordu. Savaşçılardan biri atıyla kamptan çıktı ve bizim müfrezenin alt yanına kadar geldi. Aramızı su ayırıyordu. Onlara "Cuma aranızda mı?" diye bağırdı. "Hayır" dediler. O anda gerçekten de Cuma aralarında yoktu. O savaşçı da Bedrhava'ydı.

Savaşçı, çevresine bakındı, nehrin kendi tarafında bizim atlılardan dördünü gördü. Bunlar, Yahya ibn Sâfi el-A'sar, Sehl ibn Ebi Ganim el-Kürdî ve Hârise Numeyrî ile birlikte dördüncü bir atlıydı. Savaşçı onlara saldırdı, onları kaçırdı, içlerinden birini yakaladı, mızrağını salladı ama isabet ettiremedi, Atı, mızrağıyla istediği şekilde vurmasını sağlayacak kadar hızlı gitmemişti. Sonra kampa döndü.

Adamlarımız şehre döndüğünde hikâyeleri ortaya çıktı, insanlar onları ayıpladılar, suçladılar ve "dört savaşçı tek bir savaşçıdan kaçıyor! Onun önünde dağılsaydınız, o mızrağını birinize vurmaya uğraşırken geri kalan üç kişi onu öldürseydi böyle küçük düşmezdi-

[53] Âsi nehri

niz" diyerek kınadılar. En fazla eleştirilen ise Harise el-Numeyri idi. Ancak, sanki bu yenilgi onlara kendi yüreklerinden başka bir yürek, o zamana kadar sahip olmadıkları bir cesaret vermişti. Bu dört savaşçı cesaretle dolmuş, savaşta onları öyle savaştırmış, öyle farklılaştırmıştı ki bu yenilgiden sonra en gözde savaşçılar haline gelmişlerdi.

Bedrhava'ya gelince, kısa bir süre sonra Afamiye'yi[54] terketmiş, bir işi için Antakya'ya doğru yola çıkmıştı. Yolda el-Rûc'daki bir ormandan bir arslan çıkıp ona saldırmış, onu katırından çekip indirmiş ve ormana götürerek yemişti. Allah onun ruhuna rahmet eylemesin!

Cesaret örnekleri

Bir adamın büyük bir grupla karşılaştığı durumlardan biri şudur:

Sipahsalar Mevdûd[55] (Allah rahmet eylesin) 505 senesi Rebiü'l-evvel'inin dokuzunda, Perşembe günü,[56] Antakya hâkimi tancred büyük bir orduyla ona karşı harekete geçtikten sonra Şeyzer yakınlarına kamp kurdu. Amcam ve babam (Allah ruhlarına rahmet eylesin) Mevdûd'a çıkıp şöyle dediler:

"Doğru olan, kampı dağıtıp (kampı yukarı Şeyzer'in doğusuna, nehir kıyısına kurmuştu) şehre gelmendir. Ordu çadırlarını aşağı taraftaki damlara kurar. Çadırlarımızı ve ağırlıklarımızı güvenli bir yere koyduktan sonra Frenkleri karşılarız."

O da kalktı ve dedikleri gibi yerleşti.

Ertesi sabah erkenden amcam ve babam Şeyzer'den tepeden tırnağa silahlı beş bin adamla birlikte ona katıldılar. Sipahsalar onları

---

54 Halep'le Ma'arra arasında Halep'e bağlı bir kasaba.

55 Şerefüddin Mevdûd ibn Altuntekin Seçuklu Sultanı Muhammed Tapar'a bağlı olan Musul valisidir. Abbasi Halifesinin ricasıyla Sultan'ın Tancred'e karşı gönderdiği orduya komuta etmektedir.

56 15 Eylül 1111

görünce çok sevindi ve onların varlığı kendisini çok cesaretlendirdi. Çok iyi bir insandı. (Allah rahmet eylesin) Adamlarını, suyun güney yakasında savaş düzenine koydu. Frenkler de suyun kuzey yakasına kamp kurdular. O gün boyunca Frenkleri su içme ve suya yaklaşmaya koymadılar. Gece olunca Frenkler, adamlarımız etraflarında olduğu halde, kendi topraklarına dönmek üzere hareket ettiler. Yol üstünde, Tell el-Turmesi'de konakladılar. Bir önceki gün olduğu gibi, yine suya ulaşmaları engellendi. O gece tekrar hareket edip, ordumuzun baskısı altında Tell el-Tulûl'de konakladılar. Ordumuz onları ilerletmedi. Onların suya ulaşmalarını engellemek için suyu çevrelemişlerdi. Tekrar, geceleyin harekete geçip Afamiye'ye yöneldiler. Onlar seyir halindeyken bizim askerlerimiz ileri atıldı ve onları sardı. Kendi saflarından ayrılmış olan bir savaşçıları adamlarımızın üstüne geldi. Ortalarına kadar girdi. Onun atını öldürdüler, kendisini de bir çok yerinden yaraladılar. Ancak o, yaya olduğu halde arkadaşlarına ulaşıncaya kadar savaştı. Frenkler kendi topraklarına girerken Müslümanlar onları bırakıp geri döndüler. Sipahsalar Mevdûd da (Allah rahmet eylesin) Şam'a gitmek üzere yola çıktı.

Birkaç ay sonra Antakya hâkimi Tancred'den bize bir mektup geldi. Mektubu, çevresinde hizmetkârları ve maiyeti olan bir şövalye getirdi. Şöyle diyordu:

"Bu, Frenlerin kutsal haccını tamamlayıp ülkesine dönmekte olan büyük savaşçılarından biridir. Benden, kendisini, sizin savaşçılarınızı görmesi için, size göndermemi istedi. Ben de onu size gönderdim. Kendisine iyi muamele ediniz."

Savaşçı, genç bir adamdı. Yakışıklı ve iyi giyimliydi. Ancak vücudunda çok sayıda kesik izleri vardı. Yüzünde, onu başının orta yerinden yüzünün ön kısmına kadar kesmiş olan bir kılıç darbesinin izi görünüyordu. Soruşturdum, şöyle dediler: "Sipahsalar Mevdûd'un ordusuna saldırıp da atı ölen ve arkadaşlarına ulaşıncaya kadar savaşan adam bu" dediler. Dilediğini dilediği şekilde yapan Allah ne yücedir! Uzak durmak kaderi tehir etmediği gibi, tehlikeye atılmak da hızlandırmıyor.

Sekiz kişiye karşı

Mağribli savaşçılarımızdan, şair Ukab, bana benzer bir olay anlattı. Şöyle dedi: "Babam, Şam pazarına gitmek istiyordu. Dört atlı ve satılacak sekiz deveyi güden dört piyade ile birlikte Ted-mur (Palmyra)'dan ayrıldı. Şunlar babamın sözleri:

"Giderken, bir de baktık ki bir atlı geliyor. Çölün ortasından bize doğru yaklaşıyor. Bize iyice yaklaşıncaya kadar ilerlemeye devam etti. Sonra bize, "develeri salıverin" dedi. Ona bağırdık, sövüp saydık. Atıyla fırladı, mızrağıyla adamlarımızdan birini vurdu, atından düşürdü, yaraladı. Onu takip ettik. Atlı, dörtnala gitti. Biraz sonra tekrar geldi ve "develeri salıverin" dedi. Ona yine bağırdık, sövüp saydık. O yine bize saldırdı, bineksiz adamlarımızdan birini mızrağıyla vurdu ve derin bir yara açtı. Peşine düştük ama yakalayamadık. Sonra yine geldi, iki adamımızı saf dışı etmişti. Tekrar saldırdı. Bu kez adamlarımızdan biri ona karşı çıkmış ve mızrağıyla vurmuştu. Ancak mızrak eğerin başına isabet etmiş ve kırılmıştı. Savaşçı, adamımıza yeniden mızrağıyla saldırdı ve yaraladı. Sonra tekrar üzerimize geldi, bir adamımızı daha vurup düşürdü. Yine, "develeri bırakın, yoksa sizi mahvederim" dedi. Biz, "gel, yarısını al" dedik. "Hayır" dedi, "dördünü ayırın, orada bırakın. Diğer dördünü de alın, gidin." Öyle yaptık. Ama elimizde kalanla kurtulabileceğimize inanmıyorduk. Dört deveyi gözümüzün önünde sürdü gitti. Onun karşısında çaresiz ve ümitsiz kalmıştık. Böylece, ganimetiyle birlikte gitti. Halbuki, o sadece bir kişiydi, bizse sekiz."

Bir Frenk mağarayı ele geçiriyor

Antakya prensi Tancred Şeyzer'e saldırıp da bir çok hayvanı önüne katıp bazı adamlarımızı öldürdüğünde, bazılarını da esir aldığında buna benzer bir şey olmuştu. Dağın ortasına asılmış gibi yüksek ve ulaşılması güç bir mağaranın bulunduğu Zelin köyünün yakınında bir yere kamp kurmuştu. Mağaraya yukarıdan inmek için de bir yol yoktu aşağıdan çıkmak için de. Oraya sığınmak isteyen,

ancak ipler yardımıyla ulaşabilirdi. Bu olay 502 yılı Rebiü'l-âhir'inin yirmi beşinde meydana geldi.[57] Savaşçılarının arasından bir iblis Tancred'e geldi ve "Bana ağaçtan, içine oturabileceğim bir sandık yapın. Dağın tepesinden, sandığa bağlayacağınız demir zincirlerle beni düşmanın üstüne alçaltın. Zincirle indirin ki kesemesinler, ben de düşmeyeyim." Onlar da ona bir sandık yapıp zincirlerle mağaranın ağzına sarkıttılar. O da orayı ele geçirdi, oradaki herşeyi Tancred'e götürdü. Şöyle ki, mağara, gizlenecek yeri olmayan açık bir avluydu. Oradan onlara (içeridekilere) ok atmaya başladı. Yerin darlığı ve içerinin kalabalıklığı yüzünden attığı okların hepsi isabet ediyordu.

O gün Frenklerin aldığı esirler arasında asil bir Arap soyuna mensup bir kadın da vardı. Daha babasının evindeyken İzzeddin ebu'l Asakir Sultan'a (Allah rahmet eylesin) medhi yapılmıştı. Bunun üzerine amcam, yakınlarından yaşlı bir kadını onu araştırmak için göndermişti. Kadın da, ya kendisine avanta verildiği için, ya da yanlış bir kız gösterildiği için, kızın güzelliğini ve zekâsını öve öve bitirememişti. Amcam onunla nişanlandı ve sonunda evlendi. Amcamın önünde açıldığında, kızın kendisine anlatılandan farklı olduğunu gördü. Üstüne üstlük, dilsizdi de. Bu yüzden mihrini ödedi ve ailesine gönderdi. Bu kadın, o gün, ailesinin evinden esir olarak alınmıştı. Fakat amcam, "nikahladığım ve huzurumda açılmış bir kadının Frenklerin esaretinde kalmasına müsaade edemem" diyerek beş yüz dinar karşılığında onu satın aldı ve ailesinin yanına gönderdi.

Bir kızın mahareti günü kurtarıyor

Benzer bir olayı bana 565 yılında[58] Musul'da Bağdadlı şair el-Müeyyed anlattı. Şöyle demişti:

---

[57] 27 Kasım 1108.

[58] 1169-70

"Halife[59], babama bir köyü zeamet olarak verdi. Babam zaman zaman oraya gidip kalırdı. Köyde çok sayıda yolda soygunculuk yapan eşkiya bulunuyordu. Babam, hem onlardan çekindiğinden, hem de onların yağmaladığı şeylerden biraz yararlanmak için onlarla iyi geçinmeye gayret ediyordu. Bir gün, biz o köyde otururken at üzerinde genç bir Türk geldi. Yanında da, heybe üstünde oturan bir kızın sürdüğü bir katır vardı. Genç atından indi, kızın inmesine de yardım etti ve "Hey gençler! Yardım edin de heybeyi indireyim" diye bağırdı. Gidip heybeyi indirdik ve baktık ki, heybe altın dinarlar ve mücevheratla dolu. Kızla birlikte oturup bir şeyler yedi. Sonra, "yardım edin de heybeyi yükleyelim" dedi. Biz de yardım ettik. Sonra bize, "el-Enbâr[60] yolu ne tarafta" diye sordu. Babam ona, eliyle işaret ederek, "yol şurası, ama yolda altmış kadar eşkiya var. Korkarım güvenli değil" dedi. Adam, "ben eşkiyadan korkarım" diyerek babamla alay etti. Babam adamı bırakıp eşkiyalara gitti ve onlara adamdan ve taşıdığı şeylerden bahsetti. Eşkiyalar, yolunu kesmek için çıktılar. Adam, onları görünce yayını çıkardı, bir ok yerleştirdi ve atmak üzere gerdi. Kiriş koptu. Eşkiyalar ona saldırdı. O da kaçtı. Eşkiyalar katırı ve kızı, heybe ile birlikte ele geçirdiler. Kız, "gençler, Allah aşkına bana dokunmayın. Türk'ün yanında bulunan kıymetli taşlarla süslü gerdanlık karşılığında kendimi ve katırı satın alayım. En azından beş yüz dinar eder. Heybeyi ve içindekileri de alırsınız" dedi. "Kabul ediyoruz" dediler. Kız, "benimle birlikte birkaç kişi daha gönderin de Türk'le konuşayım ve gerdanlığı alayım" dedi. Yanına birisini verdiler. Onun gözetiminde Türk'ün yanına kadar gitti ve "kendimi ve katırı senin sol baldırına sokulu gerdanlık karşılığında satın aldım. Onu bana ver" dedi. Türk, "peki" dedi ve eğilip çizmesini çıkardı. Çizmesinin içinde bir yay kirişi vardı. Onu hemen çıkarıp yayına taktı ve onlara döndü. Onları birer birer öldürüp kırk üç tanesinin işini bitirinceye kadar onunla savaştılar. Etrafına bakarken, hayatta kalan eşkiyalar arasında ba-

---

59 Abbasi halifesi el-Müsterşid.

60 Irak'ın kuzeydoğusunda Fırat kıyısında bir kasaba.

bamın da olduğunu gördü. "Demek sen de onlardansın, oklardan senin payına düşeni de vereyim mi? ister misin?" dedi. Babam "hayır" dedi. Bunun üzerine Türk, "Şu hayatta kalan 17 tanesini al da şehrin kadısına götür, idam edilsinler" dedi. Bu arada o on yedi kişi korkuyla gözlerini dikmişler, silahlarını bırakmışlardı. Türk, eşyalarıyla birlikte katırını sürdü ve yoluna devam etti. Bu şekilde Allah (Subhanehu) onun vasıtasıyla eşkiyaya bir felaket ve büyük bir ceza vermişti."

Kefertâb önlerinde

509 yılında da bir başka hadiseye tanık oldum.[61] Babam (Allah rahmet eylesin) ordunun başında sultanın[62] emrettiği bir sefer için gelmiş olan Sipahsalar Porsuk ibn Porsuk katılmak üzere çıkmıştı. Porsuk, aralarında Emîr el-Cuyûş Musul hâkimi Özbek,[63] Rahabe Emîri Sungur Dıraz, Emîr Kundugadi, Hâcibü'l-Kebîr Begtimur, (büyük bir kahraman olan) Zengî ibn Porsuk, İsmail el-Bekcî ve diğerleri gibi çok sayıda büyük emîrlerin bulunduğu büyük bir orduya komuta ediyordu. Kefertâb önlerinde konakladılar. Frenklerin başında Theophile'in iki kardeşi bulunuyordu. Onlara saldırdılar. Horasanlı askerler hendeğe girdiler ve bir yeraltı tüneli kazmaya başladılar. Durumlarının iyiden iyiye tehlikeye girdiğini gören Frenkler kaleyi ateşe verdiler. Çatılar yandı ve atların, yük hayvanlarının, koyunların, domuzların ve esirlerin üstlerine çöktü. Hepsi yandı. Frenkler, kalenin tepesinde, duvarlara tutunur halde kaldılar.

Yeraltı tüneline girip kontrol etmek istedim. Oklar ve taşlar yağmur gibi üzerimize yağarken hendeğe indim ve tünele girdim. Kazı işinin çok büyük bir maharetle yapılmış olması beni hayrete düşürdü. Tünel, hendekten gözetleme kulesine doğru yapılıyordu.

---

61 1115-1116.

62 Melikşah'ın oğlu, Selçuklu sultanı Muhammed Tapar.

63 Özbek, Uzbek veya Uz-bey. Subay anlamına.

Tünelin yanlarına ikişerli direkler dikilmiş ve üzerlerine, yukarıdan toprak çökmesin diye tahtalar konulmuştu. Tünelin tümü, kulenin temeline kadar böyle bir ahşap iskeleyle tahkim edilmişti. Sonra, kule duvarının altını eştiler, tahkim ettiler ve kulenin temeline kadar gittiler. Tünel dardı. Sadece kuleye ulaşmak için bir vasıtaydı. Kuleye ulaşır ulaşmaz, kulenin duvarına isabet eden yerde tüneli genişlettiler, kalaslarla takviye ettiler ve taşlar oyulup sökülürken dökülen taş parçalarını azar azar dışarıya taşımaya başladılar. Kazıdan çıkan toprak, tüneli çamura bulamıştı. Tüneli dolaşıp inceledikten sonra, Horasan askerleri beni tanımadan dışarı çıktım. Beni tanısaydılar, yüklü bir bahşiş almadan dışarı bırakmazlardı.

Sonra kuru ağaç keserek tünelin içine yığdılar. Ertesi sabah ateşe verdiler. Biz de tam o sırada, kule yıkılıncaya kadar kaleye bir saldırı yapmak üzere silahlandık ve yoğun bir taş ve ok yağmuru altında hendeğe yürüdük. Ateş etkisini gösterir göstermez taşların arasındaki harçlar düşmeye başladı. Sonra bir çatırtı koptu. Çatırtı büyüdü, büyüdü ve kule çöktü. Kule çöker çökmez düşmana ulaşabileceğimizi düşünüyorduk. Ama duvarın sadece dış yüzü çökmüş, iç duvar sağlam kalmıştı. Güneş bizi iyice kızdırıncaya kadar orada bekledik. Sonra çadırlarımıza döndük. Üzerimize fırlayan taşlar bize epeyce zayiat verdirmişti.

Öğle vaktine kadar istirahat ettik. Sonra, bir adam, birdenbire, elinde kılıcı ve kalkanı olduğu halde tek başına bizim saflarımızdan çıktı. Kulenin yıkık duvarına gitti. (Dış duvar yıkılınca kenarları merdiven basamakları gibi olmuştu.) En yüksek noktaya kadar tırmandı. Ordunun diğer askerleri onu görünce, aralarından on kadarı hızla onu takip ettiler ve birbiri ardınca kuleye tırmandılar. Frenkler onların hareketlerinden habersizdi. Biz de silahlandık ve ilerledik. Bizim ordu tamamen oraya varmadan birçok asker oraya tırmanmıştı.

Sonra Frenkler bizimkilere döndüler ve oklarını fırlatmaya başladılar. İlk tırmanan adamı yaraladılar. O düştü. Ancak diğer

adamlar iki beden arasındaki kule duvarları üzerinde Frenklerin karşısına dikilinceye kadar başarıyla tırmandılar. Tam karşılarında, kapısı, elinde kalkanı ve mızrağı tepeden tırnağa silahlı bir şövalye tarafından korunan bir kule vardı. Şövalye kuleye girişi engelliyordu. O kalenin tepesinde bir grup Frenk oklar ve taşlarla bizimkilere saldırıyordu. Türklerden biri, gözümüzün önünde, tırmandı ve kuleye doğru yürümeye başladı. Ölümle burun burunaydı. Yaklaştı ve kulenin üstündekilere bir neft şişesi fırlattı. Neft, o sert taşların üstüne düşen bir göktaşı gibi patladı. Kuledeki adamlar yanma korkusuyla kendilerini aşağı attılar. Türk geri döndü.

Ardından bir başka Türk tırmandı ve o iki beden arasındaki duvarda yürümeye başladı. Kılıcı ve kalkanı elindeydi. Kapısında bir şövalyenin durduğu kuleden çifte zırh giymiş bir Frenk elinde bir kargı ile kalkansız olarak onunla karşılaşmak üzere çıktı. Türk, kılıç elinde onu karşıladı. Frenk kargısıyla saldırdı. Türk, kalkanıyla kargının ucunu boşa çevirdi ve kargıya rağmen Frenk'in üzerine yürüdü. Frenk kaçarak, başını korumak için diz çöker gibi, arkasını dönerek eğildi. Türk, kılıcıyla ona bir kaç defa vurdu, ama bir tesiri olmadı. Sonra, yürümeye devam etti ve kuleye girdi.

Bizimkiler, düşmana göre çok kalabalık ve çok güçlüydü. Sonunda kaleyi ele geçirdiler. Esirler Porsuk ibn Porsuk'un karargâhına gelmeye başladı.

Kurtulmalık için bir bedel kararlaştırmak üzere Porsuk ibn Porsuk'un çadırına gelenler arasında kargısıyla o Türk'e saldıran adamı tanıdılar. Bir piyadeydi. Kalktı ve "benden ne kadar istiyorsunuz?" diye sordu. "Altı yüz dinar istiyoruz" dediler.

"Ben piyadeyim. Aylık iki dinar maaşım var. Size altı yüz dinarı nerden bulayım" diyerek güldü ve dönüp arkadaşlarının arasına oturdu, iri yarı bir adamdı. İleri gelen emîrlerden Emîr Seyyid Şerif babama (Allah rahmet eylesin) "Görüyor musun kardeş, bunlar ne biçim adamlar. Ne'uzü billah" dedi.

Allah'ın izniyle (O'na hamdolsun) ordumuz Kefertab'dan Dânis'e[64] hareket etti. Rebî'ül-âhir'in yirmi üçünde, Salı sabahı[65] Antakya ordusunu karşısında görünce şaşırdı. Kefertab Rebî'ül-âhir'in on üçünde, Cuma günü teslim alınmıştı.[66] Çok sayıda Müslümanla birlikte Emîr el-Seyyid öldü. (Allah rahmet eylesin).

Ordu yenildikten sonra babamla (Allah rahmet eylesin) birlikte Kefertâb'a döndük. Sipahsalar Kefertab'ı bize teslim etmişti. Biz, yeniden imar etmek niyetiyle oranın muhafazasında kaldık. Hepsi, ikişer ikişer bir Şeyzerli adama bağlı olarak esirleri çıkarıyorduk. Bazılarının vücudu yarı yarıya yanmış, bacakları kalmıştı. Bazıları yanarak ölmüştü. Başlarına gelen ibret verici hâli kavradım. Bütün çadırlarını, yüklerini, katırlarını, deve ve teçhizatını kaybeden, ordusu dağılmış olan babamla birlikte (Allah rahmet eylesin) Kefertab'dan ayrılıp Şeyzer"e döndük.

Bir ihanet

Bu terslikler, o zamanlar Halep'in hâkimi olan Lü'lü' el-Hâdim'in bir tuzağı sonucu ordunun başına gelmişti. Lü'lü' Antakya hâkimiyle[67] işbirliği yaparak Müslümanlara bir oyun oynamış, onları bölmüş, böylece Antakya lordu Antakya'dan harekete geçerek onları (Müslümanları) yenmişti. Söylendiğine göre, Lü'lü', Sipahsalar Porsuk'a (Allah rahmet eylesin) şu mealde bir mesaj göndermişti:

"Emirlerden birini, askerler eşliğinde Halep'e gönder, Halep'i ona teslim edeyim. Zira Halep ahalisinin şehri sana teslim konusunda benimle ittifak etmeyeceğinden korkuyorum. Emîri askerler

64 Halep-Kefertab arasında, Halep'e bağlı bir şehir.

65 15 Eylül 1115.

66 5 Eylül 1115.

67 Antakya Prensi Roger.

eşliğinde istemem, o askerler vasıtasıyla Halep halkına galebe çalmak içindir."

Porsuk ona, üç bin süvarinin başında Emîr el-Cuyûş Özbek Han'ı gönderdi. Roger de (Allah belasını versin) bir sabah onları gafil avladı ve -ilahi takdir sonucu- yenilgiye uğrattı.

Frenkler (Allah belalarını versin) sonradan Kefertâb'a dönüp tamir ettiler ve yerleştiler.

Allah (Subhanehu) Kefertab'da ele geçirilen Frenk esirlerin kurtulmasını takdir etmişti. Zira emîrler onları aralarında paylaşmış, kendi diyetlerini ödeyinceye kadar onları ellerinde tutmuşlardı. Tek istisna Sipahsalar'dı. Sipahsalar, Halep'e gitmek üzere yola çıkmazdan önce emir verdi ve kendi payına düşen esirlerin başlarını vurdurdu.

Danîs savaşından artakalanlar dağıldılar ve memleketlerine gittiler. Ancak, o kalenin ele geçirilmesine tek başına Kefertab kulesine tırmanan adam sebep olmuştu.

Numeyr Frenklerin gizlendiği bir mağaraya saldırıyor

Bir başka levha:

Hizmetimde Numeyr el-Allârûzi adlı bir adam vardı. Cesur ve güçlü bir piyadeydi. Şeyzer'den bir grup adamla birlikte Frenklere saldırmak üzere Rûc'a gitti. Henüz bizim toprağımızdayken, Frenklerin mağaraya gizlenmiş bir kervanına rastladılar.

Birbirlerine, "onlara kim saldıracak" diye sormaya başladılar. "Ben" dedi Numeyr. Bunu söylerken, kılıcını ve kalkanını arkadaşlarına teslim etti. Hançerini çekti ve (Frenklere) doğru gitti. O mağaraya girerken içlerinden biri karşısına çıktı. Ancak Numeyr, onu derhal bıçakladı, devirdi ve boğazlamak için üzerine çöktü. O Frenkin arkasında, elinde kılıcıyla bir başka Frenk duruyordu. Kılıcıyla Numeyr'e vurdu. Numeyrin sırtında, içine ekmek koyduğu bir torba vardı. Torba onu korudu. Altındaki adamı öldüren Numeyr

kılıçlı adama döndü. Ona saldıracaktı. Ancak Frenk, birdenbire kılıcıyla Numeyr'i yüzünün yan tarafından vurdu. Kaşını, gözkapağını, yüzünü, burnunu ve üst dudağını kesti. Yüzünün bir tarafı sarkmıştı. Numeyr mağaradan çıkıp arkadaşlarına gitti. Arkadaşları yarasını sardılar ve yağmurlu bir gecede geri getirdiler. Şeyzer'e o haliyle kavuştu. Orada yüzü dikildi, yarası iyileşip eski haline gelinceye kadar tedavi edildi. Ancak gözünü kaybetmişti. Bu Numeyr, hikâyesini anlatmış olduğumuz, İsmailîlerin Şeyzer kalesinden yere attıkları üç kişiden biriydi.[68]

Aşağıdaki olay bana Refaniye hâkimi Emîr Şemsu'l-Havas'ın hizmetindeki Reis Sahri tarafından anlatıldı. Sahri'nin, Hama emîri Alameddin Ali Kürd'le bitmeyen bir düşmanlık ve anlaşmazlığı vardı. Şunlar Sahri'nin sözleri:

"Şemsu'l-Havâs bana, gidip Refaniye mahsullerini takdir etmemi (değer biçmek anlamına) ve ekili alanlarını kontrol etmemi emretti. Bir grup askerle birlikte çıktım ve şehrin ürünlerini takdir ettim. Bir akşam, Refaniye'nin köylerinden birinde konakladım. Köyde bir kule vardı. Arkadaşlarımla birlikte kuleye çıktık, akşam yemeğimizi yedik. Yemekten sonra, atlarımız kulenin kapısındayken, yerleşmeye başladık. O sırada, kalenin mazgallarından aşağı bir adam bize bakıyormuş. Adam, bize bağırdı ve ortamıza atladı. Elinde bir hançer vardı. Hepimiz kaçıştık. O peşimizde olduğu halde ilk merdiveni indik. Yine o peşimizde olduğu halde ikinci merdiveni de indik ve kapıya vardık. Dışarı çıkarken, kapıya adamlar yerleştirdiğini gördük. Adamlar bizi birer birer yakaladılar, iplerle bağladılar, Hama'ya götürüp Kürd Ali'ye teslim ettiler. Henüz ecelimiz gelmediği için ölümden kurtulmuştuk. Ali bizi hapsetti ve bize ağır fidyeler koydu. Bütün bunları başımıza getiren bir tek adamdı."

---

68 Kitabın kayıp sayfalarında anlatılmış.

Kaleyi ele geçiriyor

Buna benzer bir olay da Kirbe kalesinde meydana geldi. Bu kale Selahaddin Muhammed ibn Eyyûb el-Gisyânî'ye aitti (Allah rahmet eylesin) ve valisi Hâcib İsâ idi. Burası, yüksek bir kayalığın başında, her tarafı uçurum, müstahkem bir kaleydi. Tek ulaşım vasıtası ahşap bir merdivendi. O da kaldırılmış ve ulaşılma imkânı kalmamıştı.

Kalede valiyle birlikte sadece oğlu, kölesi ve bir de kapıcı vardı. Bu kapıcının, Mercî adlı (Murahhî de olabilir) zaman zaman bir iş için kendisine uğrayan bir arkadaşı vardı. Bu adam İsmailîlerle görüştü ve Hirbe kalesini onlara teslim etmesi şartıyla kendisine tatminkâr miktarda para ve zeamet sağlayacak bir anlaşma yaptı. Sonra kaleye gelip kabul edilmek için izin istedi ve girdi. İlkin kapı görevlisinden başladı ve onu öldürdü. Ardından, karşısına çıkan köleyi de öldürdü. Sonra da valinin odasına girdi ve valiyi öldürdü. Dönüp valinin oğlunu da öldürdü ve kaleyi İsmaililere teslim etti. İsmaililer de anlaşma gereği üzerlerine düşeni yerine getirdiler.

İnsanlar bir şeyi yapmaya azmettiklerinde genellikle başarılı olurlar.

Bir Hristiyan katırcı

Diğer örnekler gayretli ve çekingen insanlar arasındaki farklarla ilgilidir. Babam (Allah rahmet eylesin) bana şöyle derdi:

"Her cinsin iyisinin kıymeti kendi cinsinin kötüleriyle ölçülebilir. Sözgelimi, iyi bir at yüz dinar edebileceği gibi beş kötü at da yüz dinar edebilir. Aynı şey deve için de geçerlidir. Değişik giysi türleri için de geçerlidir. Bunun tek istisnası Ademoğludur. Zira, bin kötü adam bile bir iyi adam etmez."

Ve babam haklıydı (Allah rahmet eylesin).

Bir defasında,[69] acil bir iş için bir kölemi Şam'a gönderdim. Öyle oldu ki, tam o sıralarda Atabek Zengî (Allah rahmet eylesin) Hama'yı zaptetti ve Humus yakınlarında konakladı. Böylece adamımın dönüş yolu kapanmıştı. O da Baalbek'e, oradan da Trablus'a gitti. Trablus'ta Yûnân adlı bir Hristiyanın katırını kiraladı. Katırcı, onu anlaştıkları yere götürdükten sonra veda ederek döndü. Adamıma gelince; o da dağ yollarından[70] Şeyzer'e ulaşmak amacıyla bir kervana katıldı. Yolda, kervan sahiplerine "ilerlemeyin, zira yolunuz üzerinde filan ve filan yerlerde bir grup eşkiya var. Sayıları altmış yetmiş kadar. Sizi enselerler." diyen bir adamla karşılaştılar. Kölem, hikâyeyi anlatırken şöyle dedi:

"Orada durduk. Ne yapacağımızı bilemiyorduk. Ne geri dönme fikrine yanaşıyor, ne de korkudan, ilerlemeye cesaret edebiliyorduk. Biz tereddüt içinde bocalarken, birden, el-Râ'is Yûnân çıkageldi. "Ne oldu Râ'is" dedik. "Yolunuzun üstünde eşkiya olduğunu duydum, sizi geçirmeye geldim" diye cevap verdi. "Yürüyün" dedi. Onunla birlikte, dedikleri yere kadar gittik. Bir de ne görelim! Kalabalık bir eşkiya grubu dağlardan aşağı, bizi ele geçirmek için üzerimize doğru geliyor. Yûnân onların karşısına çıktı ve "Gençler, yerinizde kalın! Ben Yûnân'ım ve bunlar benim korumam altında. Vallahi hiç biriniz onlara yaklaşamazsınız" dedi. Andolsun ki, böylece, onları, bir dilim ekmeğimizi bile yedirmeden bizden uzaklaştırdı. Yûnân tamamen selamete ulaşıncaya kadar bizimle geldi, sonra veda edip gitti."

Bir Bedevi'nin sadakati

538[71] yılında benimle Mısır'a da gelmiş olan bu köle, kendisine olayı şu aşağıdaki cümlelerle anlatan el-Tûr (Sina) hâkiminin oğlu hakkında bir hikâye anlatmıştı (Tûr, Hâfız li-dînillah'ın

---

69 1129 veya 1130.

70 Trablus ve Şeyzer arasında, Lübnan ve Nusayriye dağları üzerinde.

71 1143-1144.

-Allah rahmet eylesin- sürgün etmek istediği emîrlerini vali olarak tayin ettiği, Mısır'a bağlı, Frenk topraklarına yakın bir şehirdir):

"Babam Tûr'a vali olarak tayin edildi. Onunla birlikte ben de gittim. Av düşkünüydüm. Bir gün ava çıktım. Bir grup Frenk üzerime çullandı, beni yakalayıp Beyt-i Cibril'e götürdü. Beni bir zindana kapattılar. Beyt-i Cibril'in hâkimi, fidyemi iki bin dinar olarak belirledi. O zindanda, hiç kimse beni arayıp sormaksızın bir yıl kaldım.

"Sonra bir gün, ben yine zindandayken, kapak açıldı ve bir Bedevi yanıma indirildi. "Seni nerde yakaladılar" diye sordum. "Yolda" dedi. Benimle bir kaç gün kaldıktan sonra fidyesi elli dinar olarak tespit edildi. Bir gün bana, "Biliyor musun, seni benden başka kimse bu zindandan kurtaramaz. Beni kurtar, ben de seni kurtarayım" dedi. Kendi kendime, "adam çaresiz kalmış kurtulmak için yol arıyor" dedim. Ona bir cevap vermedim. Bir kaç gün sonra aynı isteği tekrarladı. Ben de kendi kendime, "Vallahi onu kurtarmaya çalışacağım, belki karşılığında Allah beni kurtarır" dedim. Zindancıyı çağırdım ve "Efendine söyle, onunla görüşmek istiyorum" dedim. Zindancı gitti ve döndü. Beni zindandan çıkarıp efendisinin yanına götürdü. Ona, "bir yıldır hapisteyim, kimse beni arayıp sormadı. Öldüm mü yaşıyor muyum kimse bilmiyor. Sonra da o Bedevi'yi getirip yanıma koydun. Elli dinar da değer biçtin. Şimdi, onun fidyesini benimkine ekle de onu babama göndereyim. Babam da ücreti verip beni kurtarsın." dedim. Adam, "pekâlâ" dedi. Ben de dönüp Bedevi'ye durumu anlattım. Bedevi bana veda edip çıktı gitti.

"İki ay süreyle ondan bir sonuç bekledim. Ancak ne bir izine rastladım ne de hakkında bir haber aldım. Artık ümidi kesmiştim. Ama bir gece, beni fevkalade şaşırtarak, zindanın yan tarafındaki tünelden karşıma çıkıverdi. "Kalk" dedi, "vallahi yıkık bir köyden buraya, sana ulaşmak için beş aydır şu tüneli kazmakla uğraşıyorum." Kalktım ve onunla birlikte o yeraltı geçidinden dışarı çıktık. Zincirimi kırdı ve benimle birlikte eve kadar geldi. Şimdi, hangi yönünü öveceğimi bilemiyorum; vaadini yerine getirmekteki sadâkatini mi, yoksa zindanın duvarını açan tüneli kazmaktaki kararlılığını mı..."

Allah (Subhanehu) bir yardımın gelmesini dilediğinde onu meydana getirecek sebepler ne kadar kolaylaşır!

Üsame esir kurtarıyor

Cemaleddin Muhammed ibn Tâcü'l-Mülûk (Allah rahmet eylesin) ile aralarında ateşkes varken Frenklerin kralını[72] sık sık ziyaret ederdim. Fulk'un oğlu Kral Fulk'un eşi olan Kraliçe'nin babası Kral Baldwin'in babama (Allah rahmet eylesin) minnet borcu vardı. Bu ziyaretler sırasında Frenkler, fidyelerini ödeyip almam için esirleri bana getirirlerdi. Ben de, onlardan Allah'ın (Subhanehu) mümkün kıldıklarını alırdım.

Bir defasında William Jiba[73] adlı bir Frenk iblisi teknesiyle vurgun için çıkmış ve sayıları kadınıyla erkeğiyle dört yüze varan Mağripli hacıların bulunduğu bir tekneyi ele geçirmişti. İşte o Mağripliler sahipleri tarafından bana getirildi, ben de onlardan alabildiğim kadarını aldım. Esirlerden biri genç bir adamdı. Selam verip tek bir kelime konuşmaksızın oturuyordu. Soruşturdum, derviş olduğunu, sahibinin bir debbağ olduğunu söylediler. Debbağ'a, "bunu bana kaça satarsın?" dedim. Debbağ, "dinim hakkı için, onu, ancak şu şeyhle birlikte ve onlar için ödediğim fiyata satarım. Yani kırk üç dinara" dedi. İkisini de aldım. Kendi kullanımım için bir kaç tane daha aldım. Emîr Mu'înüddin için de bir kaç tanesini aldım (Allah rahmet eylesin); hepsi yüz yirmi dinar tuttu. Yanımdaki parayı verdim, geri kalanı için de senet verdim.

Bir süre sonra Şam'a gittim. Emîr Mu'înüddin'e (Allah rahmet eylesin) "Senin için bir kaç esir aldım. Ama ücretlerinin tamamını ödeyemedim. Şimdi evime geldim. Eğer onları istiyorsan ücretlerini öde. İstemiyorsan ben öderim" dedim. "Yoo, hayır" dedi, "ben ödeyeceğim. Hediyeli gelenleri severim." Gerçekten de Mu'înüd-

---

72 Kudüs kralı 5. Fülk.

73 Arapça metinde 'Kilyam Ciba'.

din (Allah rahmet eylesin), iyilik yapmakta insanların en acelecisiydi. Tabii, hediye almakta da (kesbetmek anlamına). Ücreti ödedi. Ben bir kaç gün sonra Akka'ya döndüm.

William Jiba'nın elinde otuz sekiz esir kalmıştı. Bunlardan biri Allah'ın benim elimle kurtardığı bir esirin karısıydı. Onu, parasını peşin olarak ödemeden satın aldım. Kısa bir süre sonra Jiba'nın evine gittim (Allah ona lanet etsin) ve "bana esirlerden on tanesini satar mısın?" dedim. "Dinim hakkı için, ancak hepsini birden alırsan satarım" dedi. "Hepsine yetecek kadar param yok" dedim, "şimdi bir kısmını alayım, sonra geri kalanını alırım." "Ancak hepsini alırsan satarım" diye tekrar etti. Ben de ayrıldım. Ancak, Allah'ın (O'na hamdolsun) takdiriyle, o gece hepsi kaçıp kurtuldu." Hepsi Müslüman olan Akka köylerinin ahalisi, bir esir kaçıp kendilerine sığındığında onu saklarlar ve İslam toprağına geçmesini sağlarlardı. O mel'un adam, esirlerin peşine düşmüş, ancak Allah (O'na hamdolsun) esirlerin kurtulmasını dilediği için hiç birini yakalayamamıştı.

Ertesi sabah, benim satın alıp da parasını ödemediğim ve diğerleriyle birlikte kaçan kadının ücretini benden istemeye başladı. Ona, "getir, teslim et, parasını al" dedim. "Onun ücretini o kaçmadan önce haketmiştim" dedi. Parayı ödemem konusunda ısrar etti. Ben de ödedim. O garip insanların kurtulması beni öyle mutlu etmişti ki, ücreti ödemek bana zor gelmedi.

İlginç kaçış olayları: Amîd'de başarısız bir teşebbüs

Bu, kaderin ve ezelde tekerrür etmiş olan ilahi iradenin müdahalesi açısından olağanüstü bir kaçış olayı.

Artukoğlu Sökmen'in oğlu Emîr Fahreddin Kara Arslan[74] (Allah rahmet eylesin) ben kendisinin hizmetindeyken Amid (Diyarbekir) şehrine yönelik bir kaç teşebbüste bulunmuş, ancak gayesine

[74] Hasankeyf Emîri.

ulaşamamıştı. Son teşebbüsünde Amid'in sicil sorumlusu olan bir Kürt emîr, bir grup adamla birlikte Fahreddin'le haberleşmiş ve anlaşmıştı. Kararlaştırdıkları bir gecede Fahreddin'in ordusu onun mekanına yakın bir yere gelecek; o da iplerle surlara tırmanmalarına yardım edecekti. Fahreddin, böylece şehri ele geçirecekti. Fahreddin, bu hassas ve önemli planın icrasını Yârûk adlı bir Frenk kölesine yüklemişti. Yârûk, kötü karakteri yüzünden bütün ordunun nefret ettiği biriydi.

Yârûk, bir grup askerin başında ilerledi. Diğer emîrler onun gerisinde kalmışlardı. Sonra yavaşlamaya başladı. Diğer emîrler Amid'e ondan önce ulaştılar. O Kürt emîr, arkadaşlarıyla birlikte kuleden onları gördü ve ipleri sarkıtıp "tırmanın" dedi. Ancak hiç biri tırmanmadı. Onlar da kuleden inip şehir kapısının kilidini kırdılar ve "girin" dediler. Ama onlar girmedi. Bütün bunlar Fahreddin'in bu önemli planın icrasını büyük emîrler yerine acemi bir gence vermesinden kaynaklanıyordu.

Emir Kemaleddin Ali ibn Nisan,[75] şehir sakinleri ve ordu ihaneti farkettiler. (Fahreddin'in) işbirlikçilerine saldırdılar, bazılarını öldürdüler. Kimisi de kendini duvardan aşağı attı. Bazılarını yakaladılar. Kendisini surdan aşağı boşluğa atanlardan biri ise kollarını bir şeyi yakalamak istermiş gibi kastı. Eli gecenin erken vaktinde sarkıtılan o kimsenin tırmanmadığı iplerden birini yakaladı. Oradan inerek yalnız başına kurtuldu. Ancak avuçlarının derisi iple temastan soyulmuştu. Bütün bunlar benim gözlerimin önünde oldu.

Ertesi gün Amid valisi kendisine karşı bu tezgaha katılanların hepsini takip etti, ve öldürdü. Tek kurtulan o adamdı. Bir insanın kurtulmasını dilediğinde, onu arslanın dişleri arasından bile kurtarana hamdolsun. Bu söylediğim yaşanmıştır, mesel değildir.

---

[75] Diyarbakır (Amid) valisinin veziri.

Arslanın dişlerinden kurtulan adam

Hısn-ı Cisr'de (Köprü Hisarı) Benû Kinaneli dostlarımızdan ibn Ahmer namıyla maruf biri vardı. Bir iş için Kefertab'a gitmek üzere hisar içinde atına binmişti. Bir kervanın yoldan geçtiği sırada Kefernabuda'dan geçiyordu. Kervandakiler bir arslan gördü. İbn Ahmer'in mızrağı parlıyordu. Kervandakiler ona "Hey parlak sopalı adam, arslana saldır!" diye bağırdılar. Onların bağırışları karşısında, durmayı kendine yediremeyerek, arslanın karşısına çıktı. Kısrak, o eğerde olduğu halde şahlandı. O da düştü. Arslan geldi ve onun üstüne çöktü. Ancak, Allah onun esenliğini dilediği için, arslanın karnı toktu. Yüzünün ön ve yan kısmından bir ısırım kopardı, arkasına çökmüş olduğu halde onu öldürmeden kanı yalamaya başladı. Şunlar, ibn Ahmer'in sözleri:

"Gözümü açtığımda arslanın ağzının tavanını gördüm. Kendimi arslanın altından çektim, kalçasını üzerimden ittim. Sonunda onun altından çıktım ve yanıbaşımızdaki ağaca tırmandım. Arslan ağaca tırmandığımı görünce ardımdan geldi ama ben ona göre çok hızlıydım. Ağaca çıktım. Arslan ağacın altına uzandı. Bir sürü küçük karınca üzerime tırmandı ve yaranın üstünü kapladılar. (Leoparın yaraladığını fare nasıl severse, arslanın yaraladığını da karıncalar sever.) Sonra arslanın oturduğunu gördüm. Bir şey dinlermiş gibi kulaklarını dikmişti. Sonra birden fırladı gitti. Baktım, yolda bir kervan var. Anladığım kadarıyla, arslan, kervanın yaklaşan sesini duymuştu.

Kervandakiler adamı tanıdılar ve evine taşıdılar. Başındaki ve yüzünün iki yanındaki arslan dişi izleri yanık izine benziyordu. Kurtarıcıya hamdolsun.

Akıl ve savaş,

Bir başka hikâye:

İbn Munîre diye anılan Hocam Allâme Şeyh Ebû Abdullah Muhammed ibn Yusuf'un huzurunda (Allah rahmet eylesin) savaş-

tan konuşuyorduk. Karşılıklı konuşurken hocama "ey üstad, beline bir kılıç takıp miğferle yelek giysen, mızrağın ve kalkanın elinde olsa ve Meşhedü'l-Asî'de[76] dikilsen (Frenklerin-Allah onlara lanet etsin- nehri geçtikleri dar bir yer), hiçbiri geçmeye cesaret edemez" dedim. "Aksine, vallahi hepsi geçer" dedi. "Senden korkarlar ve kim olduğunu da bilmezler" dedim. "Sübhanallah! Ben kendimi bilmiyor muyum" dedi üstad. Sonra devam etti: "Ey Üsame, akıllı insan savaşmaz." Ben de, "ey üstad, filanın, filanın, şunların ve şunların (halkımız arasındaki en yiğit savaşçılardan bazılarını saydım) aptal olduklarına hükmetmiş olmuyor musun?" dedim. "Söylemek istediğim o değildi" dedi, "sadece, savaş sırasında akıl aradan çekilir demek istedim. Akıl orada hazır bulunsa, insan yüzünü kılıçlara, mızrak ve oklara hedef yapmaz. Bu, aklın emrettiği bir şey olamaz."

Ne var ki hocam (Allah rahmet eylesin) savaştan ziyade ilimde ilerlemiş bir zat idi. Zira, ödleklikle yaftalanma ve kötü ün kazanma zilleti karşısında insanı kılıçların, mızrakların ve okların tehlikesiyle yüzleşmeye iten akıldır aslında. Bunun delili şudur ki, savaşçı, muharebeye girmezden önce titrer, ürperir, benzi sararır. Zira aklına bir takım düşünceler gelir, bütün tehlikeleriyle yapmak üzere olduğu şeylere ilişkin fikirler öne çıkarlar. İnsan ruhu böyle durumlarda hep ürperir, tepki gösterir. Ancak savaşçı, savaş alanına girip kendini savaşın bin bir türlü tehlikesinin içinde bulduğunda, heyecanı, ürpermesi ve benzinin sararması gider. Doğrusu, akıl olmaksızın yapılan her iş hata ve başarısızlıkla sonuçlanır.

Cehaletin sonuçları

Şu olay ibretamiz bir örnektir.

Frenkler Hama'ya saldırmak üzere gelip şehrin zengin başaklarla süslenip duran sulak arazisindeki buğday tarlalarının ortasına

[76] Şehitlik anlamında. Ancak nehrin geçilebileceği sığlık ya da köprü anlamına da kullanılıyor.

kamp kurdular.[77] Bir grup yağmacı Şeyzer'den çıktı ve birşeyler aşırmak maksadıyla Frenk ordugâhının etrafında dolaşmaya başladı. İçlerinden biri, buğdayların ortasındaki çadırları görünce, sabahın erken saatlerinde Hama emîrinin[78] huzuruna çıktı ve ona, "bu gece ordugâhlarını yakacağım" dedi. Emîr, "bunu yaparsan seni ödüllendiririm" dedi. Akşam olunca bu adam hemfikir olduğu bir grup arkadaşıyla çıktı ve rüzgar ateşi çadırlara doğru götürsün diye batı tarafından tarlayı yakmaya başladılar. Ateşin ışığıyla gece gündüze dönmüştü. Bunları gören Frenkler saldırdılar ve çoğunu öldürdüler. Kendilerini nehre atıp karşıya yüzenlerden başka hiç kimse kurtulamadı. Cehaletle yapılan işler ve neticeleri işte böyledir.

Bir diyakoz yanlışlıkla kilisesini yakıyor

Buna benzer bir şey daha gördüm, ancak savaş sırasında olmamıştı. Frenkler, Patrik'in[79] beraberliğinde, kalabalık bir orduyu Bâniyas önlerinde topladılar. Patrik, ayinlerini yaptıkları bir kilise olarak kullanılan büyük bir çadır kurdu. Kilise hizmetlerini yaşlı bir diyakoz yürütüyordu. Adam, zemini hasır sazları ve otlarla kaplamıştı. Bu da oraya pirelerin musallat olmasına yol açmıştı. Diyakoz, pireleri öldürmek için sazları ve otları ateşe verdi. O zamana kadar kurumuş olan sazlar ve otlar tutuşunca alevler bütün çadırı sardı ve kül etti. Adam bunu yaparken aklı orada değildi.

Arslan saldırırken aklı başında olmak

Bu da tam tersi bir olay. Bir gün, ava çıkmak üzere at sırtında Şeyzer'den ayrıldık. Amcam da (Allah rahmet eylesin) bir grup askerle birlikte bize eşlik ediyordu. Bir kekliği kovalarken sazlık bir yere girdik. Sazlıktan bir arslan çıkıp bize doğru geldi.

---

[77] 1117 yılında Trablus Frenkleri tarafından yapılan saldın.

[78] Şihabeddin Mahmud ibn Karaca.

[79] Kudüs piskoposu William.

Kibar görünüşü dolayısıyla Kıbrısî[80] diye anılan Zahruddevle Bahtiyar adlı bir Kürt (Allah rahmet eylesin) arslanın karşısına çıktı. Kıbrısî en iyi savaşçılarımızdan biriydi. Arslan da ona yöneldi. At, üstündeki adamla birlikte şahlandı ve onu düşürdü. Zahruddevle yerde yatmış vaziyetteyken arslan ona doğru yürüdü. O bacağını havaya kaldırdı ve arslan bacağından ısırdı. Biz arslana saldırdık, öldürdük ve adamı sağ salim kurtardık. Sonra ona, "ey Zahruddevle, niçin bacağını arslanın ağzına doğru kaldırdın?" diye sorduk. O şöyle cevap verdi:

"Görüyorsunuz, vücudum zayıf ve nahif. Üzerimde sadece bir şalvarla bir entari var. Çorabıyla, botlarıyla ve konçlarıyla en sağlam giyinmiş yerim ayaklarım. Bu yüzden, kaburgamla, elimle, ya da başımla uğraşacağına Allah (Subhanehu) yardım gönderinceye kadar arslanın ayağımla meşgul olmasının daha iyi olacağını düşündüm."

İşte bu adam, akılların baştan gittiği bir durumda aklıyla hareket etmiş, ama diğerleri akılsızca davranmışlardır. Binaenaleyh, insanın en büyük ihtiyacı akıldır. Cahil de alim de aklı över.

İyi yönetim

Bir başka misal:

Antakya hâkimi Roger amcama şöyle bir mektup yazdı[81].

"Şövalyelerimden birini acil bir iş için Kudüs'e gönderiyorum. Onu Afamiye'den alıp Refaniye'ye kadar götürecek bir grup refakatçi süvari tahsis etmeni rica ediyorum." Amcam müfrezeyi hazırladı ve adamı almak üzere gönderdi. Şövalye amcamla karşılaşınca şöyle dedi: "Efendim beni bir iş, gizli bir görev için göndermişti. Ancak, akıllı bir adam olduğunuzu gördüğüm için bu işi size açıkla-

[80] Kıbrıslı.

[81] 1116 civarı.

yacağım." Amcam ona, "beni şu dakikadan önce hiç görmemiş olduğun halde nerden anladın akıllı biri olduğumu?" diye sordu? Şövalye cevap verdi: "Geçtiğim yerlerde her tarafın harabeye dönmüş olduğunu gördüm. Sadece sizin bölgeniz mamur haldeydi. Zekanız ve iyi yönetiminiz olmasaydı buraların mamur olmasını sağlayamazdınız diye düşündüm." Sonra da kendisine verilen gizli görevin ne olduğunu anlattı.

Diyarbekir emîri

Bu hikâyeyi bana Ebu'l-Heycâ'dan rivayetle Erbil hâkimi Emîr Fadl ibn Ebi'l-Heycâ anlattı. Bunlar Ebu'l-Heycâ'nın sözleri:

"Sultan Melikşah Suriye'ye vardığında beni, kendisinden otuz bin dinar almam için Diyarbekir hâkimi Emîr İbn Mervan'a gönderdi. Oraya varınca ibn Mervan'la görüştüm ve getirdiğim mesajı okudum. Bana şu karşılığı verdi: "Önce istirahat et, sonra konuyu görüşürüz." Ertesi gün kendi özel hamamına götürülmemi emretti. Bana, hepsi gümüşten yapılma hamam takımı ve tam takım bir elbise gönderdi. Hizmetçime de bütün hamam takımının bana ait olduğunu söyledi. Ancak hamamdan çıkarken kendi elbiselerimi giydim ve bana sunulan şeyleri iade ettim. İbn Mervan beni bir kaç gün kendi halime bıraktı ve sonra yine hamama buyur edilmemi söyledi. Hediyelerini geri çevirmem konusunda bir rahatsızlık belirtisi göstermemişti. Yine, öncekinden daha iyi bir hamam takımıyla beni hamama götürdüler. Getirdikleri elbiseler de bir öncekinden daha zengindi. Hizmetçisi, benim hizmetçime aynı şeyleri yine söyledi. Hamamdan çıkarken ben yine kendi elbiselerimi giydim ve bana gönderdiği şeyleri iade ettim. Beni üç dört gün yine kendi halime bıraktı, sonra tekrar hamama davet etti. Yine öncekilerden daha iyi gümüş hamam takımı ve daha zengin elbiselerle beni hamama buyur ettiler. Hamamdan çıkarken yine kendi elbiselerimi giydim ve bana sundukları şeyleri iade ettim. Emîr'in huzuruna çıktığımda bana, "ey oğlum, sana elbiseler gönderdim giymedin.

Hamam takımları gönderdim, kabul etmeyip iade ettin. Bunun sebebi ne olabilir?" dedi. Cevap verdim: "Efendim, sultan beni bir görevle gönderdi, iş henüz yerine getirilmedi. Sanki kendi çıkarım için gelmiş gibi, lütfettiğiniz şeyleri kabul edip sultanın işini görmeden mi geri dönecektim?" "Ey oğlum" dedi, "ülkemin ne kadar mamur olduğunu görmüyor musun? Sularını, bahçelerini, sayısız çiftliklerini ve zengin konaklarını... Otuz bin dinar için bütün bunların harab olmasını göze alacağımı mı sandın? Vallahi daha geldiğin gün altınları hazırladım ve torbalara doldurdum. Sadece, sultanın benim toprağımdan çıkmasını bekliyordum. Zira, parayı anında ödemem halinde, toprağıma yaklaştıkça defaatle para isteyeceğinden korkuyordum. Bu konuda endişen olmasın. İşin halledilmiştir." Sonra daha önceden gönderip de benim reddettiğim elbiseleri hamama gidişlerimde sunduğu üç hamam takımıyla birlikte bana verdi. Ben de kabul ettim. Sultan Diyarbekir'i geçtikten sonra ibn Mervan parayı bana teslim etti. Ben de sultanın peşine düştüm."

Bitlis (Bedlîs) emîri

İyi yönetim, ülkenin zenginliği açısından büyük bir kazançtır. Atabek Zengî (Allah rahmet eylesin) Hilât[82] (Ahlat) hâkiminin kızıyla nişanlanmıştı. Kızın babası[83] ölmüştü ve şehir annesinin idaresindeydi. Bitlis'in[84] hâkimi olan Hüsamuddevle ibn Dilmaç da bir elçi göndererek oğlu için o kızın dest-i izdivacını talep etmişti. Atabek, büyük bir ordunun başında, Bitlis üzerinden giden normal yolun dışında bir yol takip ederek Ahlat'a gitti. Bu yol dağlardan geçiyordu. Ahlat'a varıncaya kadar, geceleri çadır açmadan yolda geçiriyorduk. Herkes, yol üzerinde, kendi bulunduğu noktada sa-

82 1134 yılında. Ahlat, Ar. Hilat.

83 Şah-ermîn hanedanının kurucusu Sökmen el-Kutbî.

84 Ar. Bedlîs. Şimdiki Bitlis.

bahlıyordu. Atabek şehrin dışında ordugâhını kurdu. Biz kaleye girdik ve nikahı, mihri akdettik.

İş bittiğinde Atabek, Selahaddin'in[85], ordunun büyük bir kısmını alıp Bitlis üzerine yürümesini ve şehre saldırmasını emretti. Biz de gecenin erken saatlerinde atlara binip hareket ettik ve sabah erkenden Bitlis'e vardık. Oranın hâkimi Hüsamuddevle çıktı ve bizi şehirden uzak bir mevkide karşıladı. Sonra Selahaddin'i şehrin içinde açık bir alana yerleştirdi. Salahaddin'i en iyi şekilde ağırlayıp hizmet ettikten ve onunla birlikte çadırında içtikten sonra şöyle dedi: "Efendim, ne emredersiniz? Muhakkak ki buraya gelirken zahmet çektiniz, yoruldunuz." Selahaddin cevap verdi: "Nişanlı olduğu kızla evlenmeyi taleb ettiğin için Atabek sana kızdı. Size bu insanlara on bin dinar ödemeniz emrediliyor, biz bunu almaya geldik." Hüsamuddevle "hay hay" dedi ve söylenen meblağın bir kısmını hemen verdi. Geri kalanı için de bir kaç gün mühlet istedi. Onun iyi siyaseti sayesinde, bölgesini mamur halde bırakarak ve zerre kadar tahribat yapmadan geri döndük.

Ca'ber hâkimi

Bu, Necmüddevle Mâlik ibn Sâlim'in[86] (Allah rahmet eylesin) başına gelenlere epeyce benziyor. Şöyle ki, Cûslin, Rakka ve Kal'a'ya bir saldırıda bulundu, çevrelerini zaptetti, çok sayıda esir aldı, büyük hayvan sürülerini de önüne katarak Kal'a'nın karşısına kamp kurdu. Kal'a'yla aralarında Fırat nehri vardı. Necmüddevle, üç veya dört adamıyla birlikte bir tekneyle Fırat'ı geçip Cûslin'e gitti. Bu ikisi eskiden beri tanışırlardı. Doğrusu Malik Cûslin'e, onu minnet altında bırakacak iyiliklerde bulunmuştu. Cûslin, teknede Malik'in bir elçisi olduğunu düşündü. Frenklerden biri ona gelip, "teknede Malik var" deyince o, "bu doğru değil" diye karşılık verdi.

---

85 Eyyubî. Kitapta geçen diğer Selahaddin'ler de Selahaddin Eyyubî'dir.

86 Caber kalesi komutanı.

Bir başka Frenk geldi. "Malik tekneden indi ve yürüyerek benim geldiğim yere kadar geldi" dedi. Bu sefer Cûslin kalktı, Malik'i karşıladı ve kendisine itibar gösterdi. Aldığı bütün hayvan ve esirleri de ona iade etti. Necmüddevle'nin ince siyaseti olmasaydı bölgesi viran olurdu.

Kader karşısında cesaret para etmez

Günler bitince (ecel gelince) cesaret ve kuvvet para etmiyor. Kale köprüsüne (Hısn-ı Cisr) yapılan bir saldırıda[87] bir kısmı Atabek Tuğtekin'e[88] katılan Frenk ordusunun üzerimize yürümesi sonucu meydana gelen bir savaşa tanık oldum. Atabek Afamiye'de, Artukoğlu İlgazi ve Frenklerle toplanarak sultanın[89] ordusuna karşı müşterek bir savaş açmışlardı. Sultan'ın ordusu, Sipahsalar Porsuk ibn Porsuk'un komutasında 509 senesi Muharrem'inin 19'unda,[90] Pazar günü Suriye'ye ulaşıp Hama'da kamp kurmuşlardı. Bize gelince, düşman şehir surlarının yakınında bize saldırdı. Ancak muharebeyi biz kazandık, onlan geri püskürttük, dağıttık. O savaşta silah arkadaşlarımızdan güçlü kuvvetli genç bir adam olan Muhammed ibn Serâya'yı bir Frenk'in (Allah lanet etsin) karşısında gördüm. Frenk Muhammed'i mızrağıyla uyluğundan vurdu. Muhammed mızrağı yerinden oynamasın diye tutmaya çalışırken Frenk de çekip çıkarmaya uğraşıyordu. Bu yüzden de mızrak, uyluğun içinde ileri geri gidip geliyordu. Sonunda uylukta bir yatak oluştu. Uyluk iflah olmaz bir şekilde yaralandıktan sonra Muhammed mızrağı almayı başarmıştı. İki gün sonra öldü (Allah rahmet eylesin).

---

87 Kudüs kralı I. Baldwin, Antakya Kralı Roger ve Trablus kralı Pontius'un ortak girişimi.

88 Tuğtekin 'savaşçı şahin' anlamına geliyor.

89 Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar.

90 14 Haziran 1115.

Üsame amcazadesini kurtarıyor

Aynı gün, ben ordunun bir kanadında savaşmakla meşgulken bir düşman atlısının bizim süvarilerden birine saldırdığını ve mızrak darbesiyle atını öldürdüğünü gördüm. Arkadaşımız atsız kalmış, yerde dikiliyordu. Aramızdaki mesafenin uzunluğu yüzünden onun kim olduğunu anlayamadım. Hemen atımı ona doğru sürdüm. Ona saldıran Frenk'e karşı savunmasız kalmasından korkmuştum. Mızrağı, bağırsakları karnından sarkmış yerde ölü olarak yatan atının üstünde kalmıştı. Frenk ona yaklaşmış, kılıcını çekmiş saldırmaya hazırlanıyordu. Oraya vardığımda adamın amcamoğlu Nasırüddevle Kâmil ibn Mukalled olduğunu (Allah rahmet eylesin) gördüm. Yanında durdum, ayağımı üzengiden çekip ona binmesini söyledim. Eğere çıkar çıkmaz atımın başını batı yönüne çevirdim. Şehir doğuda kalıyordu. Bana, "nereye gidiyorsun?" dedi. "Atını öldüren adama. Şimdi tam zamanı" dedim. Kamil, elini uzatarak atımın dizginlerini yakaladı ve "atın üzerinde iki zırhlı adam olduğu halde istediğin gibi saldıramazsın Beni güvenli bir yere götür, sonra dönüp onunla savaşırsın" dedi. Ben de atı açığa doğru sürdüm, onu bırakıp çoktan arkadaşlarının arasına karışmış olan o köpeğe döndüm.

Frenkler bir dervişi göremiyor

Şu olayda Allah'ın (Subhanehu) ikram ve himayesinin tezahürüne şahid oldum: Frenkler, (Allah onlara lanet etsin) Âsi boyunda, piyadeleri ve süvarileriyle bize karşı ordugahlarını kurmuşlardı.[91] Âsi'nin suları öylesine yükselmişti ki, aramızda akıyor, ne onların bize ulaşmasına, ne de bizim onlara ulaşmamıza izin veriyordu. Çadırlarını dağa kurmuşlardı. İçlerinden bir grup nehrin kendi taraflarında kalan bahçelere inmişler, atlarını yeşil otlaklara salıp uykuya dalmışlardı. Şeyzer piyadesinden bir kaç genç bu durumu görmüşler ve soyunup kılıçlarını yanlarına alarak onların ya-

[91] 1115 yazında yapılan saldırı.

nına yüzmüşlerdi. Onların bir kısmını öldürdüler. Sayıları bizimkilere göre çok fazla olduğu için bizimkiler kendilerini suya atıp beri tarafa geçtiler. O sırada Frenk ordusu dağdan aşağı sel gibi iniyordu. Frenklerin tarafında Mescid-i Ebi'l-Mecd ibn Sümeyye adlı bir cami vardı. Camide Hasenü'l-Zâhid adlı bir adam yaşardı. Hasan o sırada cami yanındaki bir damda nafile namaz kılıyordu. Üzerinde siyah bir yün hırka vardı. Onu görüyorduk, ama ulaşmamız mümkün değildi. Frenkler geldiler, kapıya ulaştılar ve tırmandılar, biz o sırada "La havle vela kuvvete illah billah! Onu öldürecekler!" deyip duruyorduk. Vallahi o, ne namazını kesti ne de yerinden kımıldadı. Frenkler geri döndüler, aşağı inip atlarına bindiler, oradan ayrıldılar. O hâlâ yerinde, namaz kılmaya devam ediyordu. Allah'ın (O'na hamd olsun) gözlerini perdeleyip onu onlardan gizlediğine hiç şüphemiz yoktu. Aziz ve Rahim olan Allah'a hamd ü senâlar olsun!

Bir Müslüman esirin fidyesi

Allah'ın lütufkârlığının bir başka misali:

532[92] senesinde Bizans İmparatoru[93] Şeyzer'e karşı ordugahını kurduğunda bir grup piyade muharebe için Şeyzer'den çıktı. Bizanslılar onları kuşattılar, kimini öldürdüler, kimini esir aldılar. Esir aldıkları arasında Salih'in azadlılarından, yani Halep hâkimi Mahmud ibn Salih'in[94] evlat edindiği kölesi, Benû Kerdûslu bir zahid de vardı. Bizanslılar döndüğünde, o da onların yanında esir olarak Konstantıniyye'ye gitti. O şehirde bir adam "sen ibn Kerdûs musun" diye sordu ona. O, "evet" dedi. Öteki adam, "benimle gel ve sahibini bana göster" dedi. O da onunla gidip sahibini gösterdi. Adam, ibn Kerdûs'un fiyatı konusunda pazarlık etti, sonunda Bi-

92 1138.

93 Arapça, 'Melik el-Rûm'. İmparator II. Ioannes Comnenos, 1118-1143.

94 Mirdasi Hanedanından Tacü'l-Mülûk Mahmud ibn Nasır ibn Salih, 1060-1074.

zanslı'yı tatmin edecek bir ücrette anlaştılar. Adam ücreti ödedi, ibn Kerdûs'a biraz da harçlık verdi ve "bu seni eve götürür. Allah'ın himayesinde (ona hamd olsun) yola çık" dedi. İbn Kerdûs Konstantıniyye'den ayrıldı ve Şeyzer'e dönmeyi başardı. Bütün bunlar, Allah'ın (O'na hamdolsun) yardımı, ve görülmeyen lutfu ile gerçekleşti. Zira ibn Kerdûs kendisini satın alıp âzad eden adamı hiç tanımıyordu.

Yardıma gelen melek

Mısır'a giderken Frenkler bize saldırıp[95] Abbas ibn Ebi'l-Fütuh'u ve büyük oğlu Nasr'ı öldürdüklerinde, benzer bir olay benim de başıma geldi. Biz, yakındaki bir dağa kaçmıştık. Askerlerimiz, atlarını peşlerinden çekerek, yaya olarak dağa tırmandılar. Bense, bir yük atının sırtındaydım. Yürüyecek durumda olmadığım için dağa at üstünde tırmanıyordum. Dağın etekleri taş parçaları ve çakılla dolu olduğu için atın ayağı onlara her çarpışında bu parçalar geri fırlıyordu. Tırmanmasını sağlamak için ata vurdum, ama yine başaramadı. Taş parçaları ve çakıllar ayağının altından kayıyor, bu yüzden ilerleyemiyordu. Ben de indim, atın ayağına destek olmaya çalışırken kaldım, kımıldayamıyordum. O anda dağdan aşağı bir adam geldi, eliyle beni tuttu. Öbür elimle ben atı tutuyordum. Beni yukarı kadar çıkardı. Vallahi o adamı o zamana kadar hiç görmemiştim. Ondan sonra da görmedim. Korkulu, zorlu zamanlarda insanlar küçük bir iyilik için sizi minnet altında bırakırlar ve karşılık beklerler. Bir Türk'ten bir içim su almıştım da iki dinar vermiştim. Şam'a vardıktan sonra bile, benden kendisine hizmette bulunmamı, bazı işlerinde aracı olmamı istemeyi bırakmadı. Hep bana verdiği su yüzünden. İmdadıma yetişen öbür adamsa bana rahmetiyle yönelen Allah'ın yardımıma gönderdiği bir melekten başkası değildi.

---

[95] 1154 yılı.

Peygamber bir mahkûmu kurtarıyor

Allah'ın (Subhanehu) lûtfunun bir başka misali de bana Abdullah Muşrif tarafından şu sözlerle anlatıldı:

"Hayzen'de[96] hapse atıldım, zincirlendim ve kötü muamele gördüm. Ben zindandayken, kapıda bir muhafız olduğu halde, rüyamda Peygamber'i (Sallallahu aleyhi ve sellem) gördüm. Bana, zinciri çıkart ve git dedi. Uyandım. Ayağımdan çözülmüş olan zinciri çıkardım, açmak için kapıya doğru yürüdüm. Ancak kapı zaten açıktı. Muhafızın yanından geçerek dış duvardaki küçük mazgal deliğine gittim. Delik öyle küçüktü ki elimin bile içinden geçeceğini sanmıyordum. Oradan geçip çıktım. Bir kemreliğe düştüm. Vücudum ve ayaklarım, düştüğüm yere açık seçik bir iz yapmıştı. Sonra sûrun dışındaki bir vadiye ulaştım. Sonra, dağın eteğinde, benim bulunduğum taraftaki bir mağaraya sığındım. Kendi kendime hep 'şimdi çıkacaklar, izlerimi görüp beni yakalayacaklar' diyordum. Ancak Allah (O'na hamdolsun) kar göndererek izleri kapattı. Çıktılar, gün boyunca, gözlerimin önünde beni arayıp durdular. Akşam olup da kendimi güvende hissedince mağaradan çıktım ve selamete erdim."

Bu el-Muşrif, Salahaddin Muhammed ibn Eyyub el-Gısyani'nin (Allah rahmet eylesin) emrindeydi.

Ecir için savaş

İnsanlar arasında bir isteği tatmin amacıyla ya da ün kazanmak için değil de Peygamberin ashabı gibi (Allah onlardan razı olsun) cennet ümidiyle savaşanlar da vardır. İşte bir örnek:

Germenlerin Frenk kralları"[97] (Allah ona lanet etsin) Suriye'ye geldiğinde[98] Suriye'deki bütün Frenkler onun etrafında top-

96 Hîzan.

97 III. Conrad.

98 Nisan 1148.

landılar ve Şam üzerine yürüdüler. Ordu ve Şam ahalisi onlara karşı koymak için çıktılar.[99] Aralarında fukahâdan Findalavî ve zahidlerden Şeyh Abdurrahman el-Halhulî de vardı (Allah rahmet eylesin). Bunlar Müslümanların en faziletlilerindendiler. Düşmana yaklaştıklarında Fakih, Abdurrahman'a, "bunlar Bizanslılar, değil mi?" dedi. Abdurrahman, "evet, elbette" diye cevap verdi. "Peki" dedi Findalavî, "ne zamana kadar devam edeceğiz?" "Allah Subhanehu'nun adıyla, ilerle" dedi Abdurrahman. İlerlediler ve ikisi de aynı yerde ölünceye kadar savaştılar (Allah ruhlarına rahmet eylesin).

Yine sadakat

Bazıları da sadakatleri nedeniyle savaşırlar. Bunun bir örneği, Fâris adlı, adına yakışır bir süvari olan bir Kürd'ün olayıdır. Müthiş bir savaşçıydı. Babamla amcam, (Allah ruhlarına rahmet eylesin) kendilerini gafil avlamak isteyen ve ihanet eden Seyfüddevle Halef ibn Mula'ib'e karşı savaşmışlardı.[100] ibn Mula'ib asker toplayıp hazırlandığı halde onların bir hazırlıkları yoktu. Sebep de şuydu. Gelmiş ve onlara "Asfune'ye[101] gidip oradaki Frenkleri yakalayalım" demişti. Ancak bizimkiler ondan önce oraya vardılar, atlarından indiler, kaleye yürüdüler ve kalenin altını kazmaya başladılar. Onlar savaşla uğraşırken ibn Mula'ib geldi. Bizimkilerden, atından inmiş olanların atlarını ele geçirdi. Bunun üzerine, savaş Frenklere karşıyken ibn Mula'ib'e karşı oldu. Çok şiddetli bir savaştı. Fâris el-Kürdî çok dikkatsiz savaşıyordu ve bir kaç yerinden yaralanmıştı. Bütün bedeni kesikler ve yaralarla doluncaya kadar savaşmaya ve yaralanmaya devam etti. Sonra savaş durdu. Fâris adamlarımız tarafından taşınırken babamla amcam (Allah ruhlarına rahmet eylesin) gelip onun yanında durdular. Aldığı bunca yaraya rağmen sağ

---

[99] 24 Temmuz 1148.

[100] 1109 yılı.

[101] Ma'arra yakınında, Kefertab'ın batısında.

kalmış olmasından dolayı onu kutladılar. O, şöyle cevap verdi: "Vallahi kendim sağ kalacağım umuduyla değil, size karşı büyük bir yükümlülük ve manevi borç altında olduğum için savaştım. Sizi hiç bu günkü kadar zor durumda görmemiştim. Hayatımı sizin uğrunuzda tehlikeye atarak sizin için savaşmam ve ihsanlarınızın karşılığını ödemem gerektiğini düşündüm." Sonra, Allah'ın (O'na hamdolsun) takdiriyle adamın yaraları iyileşti.

Daha sonra Fâris, Fahrü'l-Mülk ibn Ammar'ın bulunduğu Cebele'ye gitti.[102] Frenkler Lazikiye'deydi. Bazı süvariler, tam da Lazikiye'deki Frenk savaşçıları Cebele'ye saldırmak üzere çıktıkları bir sırada, Cebele'den çıkıp Lazikiye'ye saldırmak üzere harekete geçtiler. İki grup, aralarındaki bir tepenin çevresinde mevzilendiler. Bir Frenk savaşçısı, tepenin Frenklerin bulunduğu taraftaki yüzünden düşmanı tarassut için tırmanıyordu. Bu Fâris el-Kürdî de tam o sırada yine tarassut için, tepenin öbür yüzünden tırmanmaya başladı. İki süvari tepenin zirvesinde karşılaştılar ve birbirlerine cephe aldılar. İkisi de birbirlerine birer mızrak darbesi vurdu. Ve ikisi de düşüp öldü. Bu iki savaşçının cesetleri cansız yatarken, atları tepenin üstünde birbirlerine saldırmaya devam etti.

Fâris'ten bize 'Allan adlı bir oğul yadigar kaldı. Orduya mensuptu. Şâhâne atları ve iyi bir geliri vardı. Ama babası gibi değildi. Bir gün Antakya Prensi Tancred bizim üzerimize geldi ve muharebe daha onlar çadırlarını kurmadan başladı. Bu 'Allan ibn Fâris çok güzel, çevik ve soylu bir atın üzerindeydi. Küçük bir yükseltinin üzerinde duruyordu. O öyle dalgın dururken bir Frenk şövalyesi ona saldırdı ve atının boynuna doğru bir mızrak darbesi vurdu. Mızrak atın boynunu deldi, at düştü, düşerken 'Allan'ı da üstünden attı. Frenk, boynuna mızrak saplı atı mızraktan tutarak, götürdü. Atı sanki yularından çekermiş gibi, zengin ganimetiyle mağrur bir haldeydi.

---

[102] Lazkiye'nin güneyinde, sahilde.

Atlar

Atlardan söz açmışken, tıpkı insanlarda olduğu gibi atlar arasında da mukavemetliler ve yüreksizler olduğunu ekleyebilirim. Anlatacağım bunlardan mukavemetli olanlara bir örnek. Askerlerimiz arasında Kâmil el-Maştûb[103] adlı, yiğitlik, takva ve cömertlikte zengin bir Kürt vardı (Allah rahmet eylesin). Simsiyah ve deve kadar büyük bir atı vardı. Onunla bir Frenk şövalyesi arasında bir kapışma oldu. Frenk, mızrağıyla boynunun yan tarafından ata bir darbe indirdi. Atın boynu darbenin şiddetinden dolayı bir tarafa eğildi. Mızrak boynun aşağı tarafından kayarak Kâmil el-Maştub'un baldırına vurdu ve baldırı delip geçti. Ne atın, ne de atlının bu darbeye bir tepkisi olmadı. Yara iyileşip kapandıktan sonra bazen baldırdaki yaranın izini görürdüm. Hiç bir yara ondan daha büyük olamazdı. At da hayatta kaldı. Kâmil, aynı atla, bir başka savaşta da bir Frenk savaşçıyla karşılaştı. Frenk, bir mızrak darbesiyle atın ön küreğine vurdu ve kemik tamamen yüzüldü. Yine ata bir şey olmadı ve hayatta kaldı. Yara iyileştikten sonra bile yaranın oyduğu yere yumruk yapılmış bir el sokulup saklanabilirdi.

Bu atla ilgili bir başka garip hadise de şu. Kardeşim İzzuddevle Ebu'l-Hasan Ali (Allah rahmet eylesin) atı Kâmil el-Maştub'dan satın aldı. Atın yürüyüşü iyice yavaşladığında kardeşim onu Kefertablı bir Frenk savaşçısına ait olan bir köyün kira borcuna mahsuben verdi. At bir yıl o Frenk savaşçısında kaldıktan sonra öldü. Frenk bize haber göndererek atın ücretini istedi. Ona, "atı satın aldın, kullandın, ve senin mülkiyetinde öldü. Ne hakla ücretini istiyorsun" dedik. Cevap verdi: "Ata, bir yıl sonra ölmesi için bir şey içirdiniz, onun için öldü." Adamın cehaleti ve kafasızlığı bizi hayrete düşürdü.

Humus'ta savaşırken altımdaki at yaralandı. Mızrak darbesi kalbini kesip yaralamış, vücuduna oklar isabet etmişti. Ancak o,

---

[103] Sonradan Trablus Emîri oldu.

beni savaş alanının dışına kadar taşıdı. Burnunun iki deliğinden, iki tarafından delinmiş bir kovadan su akar gibi, kan akıyordu. Ama hareketlerinde hiç bir gariplik yoktu. Arkadaşlarıma ulaştığımda öldü.

Biri de üç yarayla normal hareket ediyor

Mahmud ibn Karaca'yla yaptığımız savaş sırasında[104], Şeyzer'de, bindiğim at üç kez yaralandı. Ben de yaralı olduğunun farkında olmadan savaşmaya devam ettim. Zira atın hareketlerinde hiç bir fevkaladelik yoktu.

Atların kıyımsızlığına ve yaralara mukavemetsizliğine gelince, işte bir örnek. Şam ordusu, o zamanlar Salahaddin Muhammed ibn Eyyub el-Gısyani'ye ait olan Hama önlerine geldi.[105] Şam şehri Şihabeddin Mahmud ibn Böri ibn Tuğtekin'e aitti. Ben Hama'da bulunuyordum. Ordu, büyük bir kalabalıkla üzerimize saldırdı. Hama'nın valisi, Salahaddin'in oğlu Şihabeddin Ahmed'di ve o anda Tell-Mucahid'de bulunuyordu. Mabeyincisi Gazi el-Telli ona geldi ve "düşman piyadesi savaş düzenine girdi, miğferler çadırların arasında parlıyor, şimdi saldırıp adamlarımızı mahv edecekler" dedi. Şihabeddin, "git ve onları buraya geri getir" dedi. Gazi, "Vallahi" dedi, "onları senden ve -beni kastederek- şundan başkası geri getiremez." Bunun üzerine Şihabeddin bana "öyleyse sen git de onları geri getir" dedi. Ben de adamlarımdan birinin üzerindeki zırhı aldım, bir âsâ yardımıyla, altımda doru, soylu, uzun boyunlu bir at olduğu halde adamları geri getirmek üzere çıktım.

Ben adamlarımızı geri çevirmeye başladığımda düşman da bize doğru ilerlemeye başladı. Hama surları dışında bizim taraftan benden başka süvari kalmamıştı. Yakalanacağımı farkedenler suriçine gitmiş diğer bir kısmı da atından inerek benimle yürümeye başla-

104 1110 yılı.
105 1137-38.

mıştı. Düşman bize saldırmaya kalktığında atın dizginlerini çekip onu yavaşlatıyordum. Gözümü onlardan ayırmıyordum. Geri döndüklerinde de farkettirmeden arkalarından yürüyordum. Yerin dar, kalabalığın çok yoğun olması buna imkan veriyordu. Bir ok atımın bacağına isabet etti. Sadece sıyırmıştı. At, ben de sırtında olduğum halde yere yığıldı. Ben ata şiddetle vurmaya başladım. At kalktı, sonra tekrar yığıldı. Yanımdakiler, "kuleye git, başka bir at al" dediler. Fakat ben, "vallahi inmem" dedim. Hasılı kelam bu atta gördüğüm mukavemetsizliği başka hiç bir atta görmedim.

Atların mukavemetli oluşlarına bir örnek de şu:

Tirad ibn Vahib el-Numeyrî, Rakka valisi Ali ibn Şemsüddevle Salim ibn Malik'i öldürüp şehri ve valinin kardeşi Şihabeddin Malik ibn Şemsüddevle'yi ele geçiren Benî Numeyr içindeki bir savaşa katılmıştı[106]. Tirad ibn Vahib'in altında kendine ait, çok soylu ve kıymetli bir at vardı. Savaş sırasında at bir mızrak darbesi yedi ve bağırsakları dışarı sarktı. At bağırsakların üstüne basıp onları parçalamasın diye Tirad yarayı bir kuşakla bağladı. Savaş bitene kadar öylece savaştı. Sonra o atla Rakka'ya girdi. At, Rakka'ya girer girmez öldü.

Benim başımdan geçen şeylere dönecek olursak; atlardan bahsederken aklıma Selahaddin Muhammed ibn Eyyûb el-Gısyânî ile birlikteyken (Allah rahmet eylesin) yaşadığım bir olay geldi. Şöyle olmuştu:

530 senesinde[107] Melikü'l-Ümera Zengî (Allah rahmet eylesin) Şam önlerine gelmiş, Dârayya'da[108] karargâhını kurmuştu. Baalbek hâkimi Cemaleddin Muhammed ibn Bûri ibn Tuğtekin (Allah rahmet eylesin) Atabek'le ona katılmak üzere haberleşmiş, Şam'a varıp Atabek'in emrine girmek üzere Baalbek'ten çıkmıştı.

---

106 1135-38 arası.

107 532/1137-38 olması gerekiyor.

108 Şam'a 6 kilometre mesafede zengin bir köy

Atabek, Şam ordusunun Cemaleddin'i yakalamak için hareke-te geçtiğini haber aldı. Selahaddin'e, Cemaleddin'i karşılayıp Şam-lıları kaçırmamız için harekete geçmemizi emretti. Geceleyin Sela-haddin'in elçisi geldi ve "atla atına" dedi. Çadırım onunkinin ya-nındaydı. O, çadırının yanıbaşında ata binmiş duruyordu. Hemen atıma bindim. Bunun üzerine sordu: "Benim ata binmiş olduğumu biliyor muydun?" "Vallahi hayır" dedim. "Sana yeni haber gönder-miştim, ne çabuk hazırlandın" dedi. "Efendim" dedim, "atım mutad veçhile arpasını yer, seyis gemini yerleştirip dizgin elinde olduğu halde çadırın kapısı önünde oturur. Ben de bu arada silahlarımı ku-şanır, kılıcımı belime takar yatıp uyurum. Bu yüzden adamın bana geldiğinde gecikmeme sebep olacak bir şey yoktu."

Selahaddin, ordunun bir kısmı kendisine katılıncaya kadar ye-rinde kaldı. Sonra, "zırhınızı giyin" dedi. Oradakilerin büyük çoğun-luğu denileni yaptılar. Ben onun yanıbaşında duruyordum. Bir süre sonra yeniden "kaç kere söyleyeceğim, zırhlanın diye?" dedi. "Beni mi kasdettiniz efendim?" diye sordum. "Elbette" dedi. Cevap ver-dim: "Vallahi daha fazla bir şey giyemem. Gecenin erken saatinde-yiz. Yeleğimde çift zırh var, birbirinin üstünde. Düşmanı görür gör-mez giyerim" dedim. Selahaddin cevap vermedi ve yola koyulduk.

Sabahleyin Dumeyr'e[109] vardık. Salahaddin bana, "inip bir şey-ler yemeyecek miyiz, akşamdan beri yoldayız, acıktım" dedi. "Ne emredersen onu yaparım" dedim. İndik. Ayağımız yere basar bas-maz Selahaddin, "yeleğin nerede" diye sordu. Emrim üzerine hiz-metçim getirdi. Deri mahfazasının içinden alıp bıçağımla göğüs kısmından açarak iki kat zırhın kenarını gösterdim. Yelek, Frenk yapımı zırhı etek kısmına kadar kaplıyordu. Üst kısmında da ortaya kadar gelen bir zırh vardı. Her ikisi de keçe, ham ipek ve tavşan tü-yü ile takviye edilerek kamilen astarlanmıştı. Selahaddin onu gö-rünce adamlarından birine döndü, Türkçe bir şeyler söyledi. Ben anlamadım. Adam, Atabek'in önceki günlerde Salahaddin'e verdi-

[109] Şam'ın kuzeyinde bir köy.

ği, bir tepenin zirvesinden koparılmış sağlam bir kaya gibi görünen (griye yakın) kır bir at getirdi. Sonra Selahaddin, "bu at o yeleğe pek yaraşır. Bunu falan'ın hizmetçisine ver" dedi. Selahaddin'in adamı da atı benim hizmetçime verdi.

Savaşta dikkat

Bu da başka bir hâtıram.

Amcam İzzeddin (Allah rahmet eylesin) savaş zamanında kontrolümü kaybedip kaybetmediğimi soruşturur, sorularla beni imtihan ederdi. Bir gün, biz Hama hâkimiyle savaş halindeyken amcam, askerler içinden altmış yetmiş kadar süvari ayırdı ve bana, "al bunları, düşman üzerine yürü" dedi. (İbn Karaca) askerlerini toplayıp Şeyzer'in köylerinden birinde üslenmiş, orayı yakıp yağmalamıştı. Biz, dörtnala, mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde gittik, öncü süvarilerini karşıladık, bozguna uğrattık, mızraklarımızı üzerlerinde istediğimiz gibi kullandık, işgal ettikleri mevkiden onları söktük.

Sonra, yanımdaki süvarilerden birini ordunun geri kalanı ve kalabalık bir piyade grubuyla birlikte bekleyen babamla amcamın (Allah ruhlarına rahmet eylesin) yanına gönderdim ve onlara, düşmanı bozguna uğrattığımızı bildirdim ve piyadeyle birlikte ilerlemelerini haber verdim. Benim bulunduğum yöne doğru ilerlediler, birlikte düşman üzerine yürüdük ve onları dağıttık. Onlar atlarını o sırada suyu epeyce çoğalmış olan Şarûf'a[110] saldılar, nehri yüzerek geçtiler. Onlar giderken biz de galip olarak geri döndük. Amcam bana "Bana gönderdiğin mesaj neydi?" diye sordu. Cevap verdim: "size şöyle bir mesaj gönderdim: 'piyadeyle birlikte ilerleyin, biz düşmanı bozguna uğrattık." Devam etti: "peki mesajı kimle gönderdin?" "Recebü'l-Abd ile" dedim. "Doğru" dedi. "Görüyorum ki aklın başında, savaş kafanı alt-üst etmiyor."

---

[110] Âsi'nin bir kolu.

Bir defasında, yine Hama ordusuyla savaşıyorduk. Mahmud ibn Karaca bize karşı savaşında kardeşi Humus hâkimi Hirkan ibn Karaca'nın yardımını da sağlamıştı. O sıralar iki mızrağın birbirine eklenmesiyle yapılan uzun mızrakları yeni yeni kullanmaya başlamışlardı. Bu şekilde mızrağın boyu yirmi, veya on sekiz zira'a kadar (10-12 metre) uzamış oluyordu. Ben onbeş kadar süvarinin başındayken karşımda da bir düşman birliği duruyordu. O birlikten, en iyi savaşçılarından olan Iraklı Elvan bize yöneldi. Bize epeyce yaklaştı, sonra bir şey yapamayacağını anlayınca geri döndü. Mızrağı da peşinden sürükleniyordu. Mızrağın yerde ip gibi sürüklendiğini, savaşçının onu yerden kaldırmasına imkan olmadığını gördüm. Atımla ona saldırdım ve mızrağımı atıp onu vurdum. O anda arkadaşlarının yanına kadar gitmişti. Flamaları başımın üzerinde dalgalanacak kadar yakınken geri döndüm. Kardeşim Bahâuddevle Münkız de dahil olmak üzere (Allah rahmet eylesin) arkadaşlarım, peşimden gelenlerin önüne çıktılar ve onları geri püskürttüler. Elvan'ı vurduğumda mızrak ikiye ayrılmıştı. Bir parçası yeleğinde kalmıştı. O sırada beni seyretmekte olan amcamın yanına varmıştık. Muharebe bittiğinde amcam bana, "Elvan-ı Irakî'yi neresinden vurdun?" diye sordu. "Sırtına nişanlamıştım ama," dedim, "rüzgârın etkisiyle mızrak savruldu ve yan tarafına isabet etti." "Doğru söyledin" dedi. "Gerçekten, bunu yaparken aklın başındaymış."

Arslanlar ve diğer vahşi hayvanlarla maceralar

Üsame'nin yetişmesi

Babamın (Allah rahmet eylesin) bana olan ve benim de pek iyi bildiğim onca sevgi ve düşkünlüğüne rağmen savaşmamı ya da bir tehlikeye atılmamı engellediğini hiç görmedim. Onun bu özelliği bir gün[1] bir tavrından dolayı dikkatimi çekmişti. Şeyzer'de, Frenk ve Ermeni savaşçılardan bir miktar esirimiz vardı. Frenklerin kralı Baldwin, onların güvenliği karşılığında Hüsameddin Timurtaş İlgazi'ye[2] (Allah rahmet eylesin) borçlu olduğu meblağı vermeyi kabul etti. Gerekli meblağ ödenip rehineler yurtlarına dönmeyi beklerken Humus hâkimi Hirkân'ın gönderdiği pusuya yatmış bir grup süvari çıkıp onları esir aldı. İmdat çığlıkları bize ulaştığında

1 1124 yılı

2 Mardin Emiri.

babamla amcam (Allah ruhlarına rahmet eylesin) atlarına atladılar ve belli bir mevkide durarak yanlarına gelen herkesi rehinelerin kurtarılması için gönderdiler. Ben de oraya gittim. Babam, "Adamlarınla birlikte çapulcuların peşine düş, üzerlerine atıl ve rehineleri kurtar!" dedi. Ben de onları takip ettim, gün boyunca süren bir koşudan sonra onlara yetiştim, ellerine düşen rehineleri kurtardım, ayrıca bir kaç Humuslu süvariyi de esir aldım. Ancak, babamın "çapulcuların üzerlerine atıl" sözü beni şaşırtmıştı.

Bir defasında o evin iç avlusunda ayakta dururken ben de yanında bulunuyordum (Allah rahmet eylesin). Büyük bir yılan avlu üzerindeki revak süslemelerinin üzerinde başı yapışık duruyordu. Babam, yerinde, onu seyrederken, ben avlunun bir kenarındaki merdiveni aldım ve yılanın tam altına isabet eden bir yere yerleştirdim. Babamın gözleri önünde yılana doğru tırmandım, kuşağımdan küçük bir bıçak çıkardım ve yılan uyurken bıçağımı boynuna sapladım. Benim yüzümle yılanın başı arasında bir zira'dan az bir mesafe vardı. Yılanın boynunu kesmeye başladım. Yılan vücudunu yukarı çekti, koluma dolandı ve ben başını kesinceye kadar orada kaldı. Sonunda yılanı cansız olarak avlunun zeminine attım. Babam beni seyretmiş, ama engellememişti.

Babamın (Allah rahmet eylesin) farklı davrandığını sadece bir defa gördüm. Bir gün, el-Cisr'de görülen bir arslanı öldürmek üzere çıkmıştık. Oraya vardığımızda arslan gizlendiği çalılıktan üzerimize atladı. Atlara saldırdı. Sonra, kardeşim Bahaüddevle Münkız'le ikimiz (Allah rahmet eylesin) başında babamla amcamın bulunduğu (Allah ruhlarına rahmet eylesin) küçük bir grup askerle arslanın arasındayken arslan durdu. Göğsünü yere çarpa çarpa kükremeye başladı. Ben arslana bir hamle yaptım. Babam (Allah rahmet eylesin) "üstüne gitme! Deli! Seni yakalayacak!" diye bağırdı. Ancak ben, mızrağımla arslanı vurdum ve andolsun, yerinden kımıldayamadan, orada öldü. O gün dışında, babamın beni döğüşten menettiğini hiç görmedim.

Yufka yürekler

Allah (Azze ve Celle) mahlûkatını, tabiat ve mizaçları farklılık arzeden, değişik türlerde yaratmıştır. Aralarında beyazlar ve siyahlar, güzeller ve çirkinler, uzunlar ve kısalar, güçlüler ve zayıflar, cesurlar ve korkaklar vardır. Bütün bunlar O'nun hikmet ve kudreti doğrultusunda meydana gelmiştir.

Türkmen emîrlerinden birinin Melikü'l-Ümerâ Atabek Zengî'nin hizmetinde bulunan (Allah rahmet eylesin) oğluna bir ok isabet ettiğini ve okun, deriye arpa tanesi kadar bile girmediğini hatırlıyorum. Birdenbire düşmüş, adaleleri gevşemiş, konuşma kabiliyeti gitmiş, bilincini kaybetmişti. Oysa bir arslan kadar iri bir adamdı. Az rastlanır bir cüsseye sahipti. Onu bir hekim ve cerraha götürdüler. Hekim, "şu anda korkulacak bir şey yok, ama bir daha yaralanırsa ölür" dedi. Sonra adam düzeldi. Atını sürmeye ve eskisi gibi davranmaya (savaşmaya) başladı. Ancak, kısa bir süre sonra öncekinden daha hafif ve zararsız bir yara daha aldı ve öldü.

Buna benzer bir şeye daha tanık oldum. Şeyzer'de, Benû Meccacu diye anılan iki kardeş vardı. Birinin adı Ebu'l-Mecd, diğerininki Mehâsin'di. Köprüdeki değirmeni sekiz yüz dinara kiralamışlardı. Değirmenin yakınında, şehir kasaplarının koyun kestikleri ve eşekarılarının da kan yüzünden çokça rağbet ettikleri bir mezbaha vardı. Bir gün, Mehasin ibn Meccacu değirmene giderken eşekarısı onu soktu. Bunun üzerine kuvvetten düştü, konuşamaz oldu ve ölümün eşiğine geldi. Bir süre böyle kaldıktan sonra toparlandı, bilinci yerine geldi. Ancak değirmene daha seyrek gitmeye başladı. Kardeşi Ebu'l-Mecd, "kardeşim, bu değirmeni sekiz yüz dinara kiraladık, ama sen onu çalıştırmaya ve başında bulunmaya pek yanaşmıyorsun! Yarın kirasını ödeyemezsek zindanda öleceğiz" diye azarladı. Mehâsin ona, "galiba başka bir eşek arısının beni sokup öldürmesini istiyorsun" dedi. Ancak ertesi gün değirmene geldi. Bir eşek arısı onu soktu. O da öldü. Sayılı günler bittiğinde en basit bir şey bile insanı öldürebilir, iyi bir önsezi mantığa galip gelir.

Şeyzer arazisinde bir arslan[3] göründüğünde de benzer bir olay olmuştu. Arslanın ardına düştük ve Emîr Sâbık ibn Vassab ibn Mahmud ibn Salih'in Şemmas adlı kölesinin, arslanın görüldüğü yerde katırını otlattığını gördük. Amcam ona, "arslan nerede?" diye sordu. Şemmas, "şurada, böğürtlenliklerin içinde" diyerek arslanın yerini gösterdi. Amcam ona, "düş önüme, bizi ona götür" dedi. Köle, "arslanın çıkıp beni kapmasını istiyorsun herhalde" diye cevap verdi. Ve amcamın önünde yürümeye başladı. Derken, arslan birdenbire çıktı ve sanki Şemmas için gönderilmiş gibi onu kapıp öldürdü. O kadar adamın içinden Şemmas'ı seçmişti. Sonunda arslan öldürüldü.

Arslanlar

Arslanların, hiç beklemediğim bir çok şeyi yaptıklarına şahid oldum. Arslanların da insanlar gibi cesurları ve korkakları olduğuna da inanmıyordum. Şu olay durumu değiştirdi.

Bir gün atlarımızın çobanı koşarak bize geldi ve "Teli el-Tulûl[4] çalılığında üç tane arslan var" dedi. Atlara bindik ve oraya doğru gittik. Bir de ne görelim, bir dişi arslan, arkasında iki erkek arslanla birlikte gidiyor. Çalılığı araştırırken, dişi arslan bize saldırmak üzere çıktı, sonra durdu. Kardeşim Bahâuddevle Ebu'l-Muğis Münkız (Allah rahmet eylesin) arslanın önüne çıkıp mızrağıyla vurdu ve öldürdü. Mızrak, arslanın vücudunda kırıldı. Çalılığa döndüğümüzde öbür iki arslandan biri de saldırmak üzere bize doğru geldi. Atların peşine düştü. O atları kovalamaktan gelirken biz, kardeşim Bahaüddevle ile birlikte onun dönüş yoluna dikildik. Zira, arslan bir yerden gittiğinde aynı yere muhakkak döner, bunda zerre kadar şüphe yoktur. Onun yolu üstünde beklerken atlarımızın arkasını ona çevirmiş, mızraklarımızı da geri doğru tutmuştuk. Onun bize

---

3 Sab'. Suriyeliler tarafından arslanla eşanlamlı olarak kullanılıyor.

4 Şeyzer yakınında bir tepe.

saldırmasını bekliyorduk. Bize saldırdığında mızraklarımızı saplayacak ve onu öldürecektik. Birdenbire, arslanın yanımızdan rüzgâr gibi geçtiğini hayretle gördük. Bizi geçip, arkadaşlarımızdan Sadullah Şeybani'nin yanına gitmiş ve pençesiyle onun katırını yere yuvarlamıştı. Mızrağımı arslana sapladım. Vücudunun ortasından vurmuştum. Hemen öldü.

Sonra, okçulukta çok iyi olan yirmi kadar Ermeni piyadesiyle birlikte diğer arslana döndük. Önceki iki arslandan da iri olan üçüncüsü de çalılıklardan yürüyerek çıktı. Ermeniler yoğun ok atışıyla arslanın yolunu kapattılar. Ben de, arslan onlara saldırıp içlerinden birini yakalarken mızrağımla vurayım diye bir yanda bekliyordum. Ancak o yürümeye devam etti. Kendisine bir ok isabet ettiğinde kükrüyor, yelelerini silkeliyordu. Ve ben, her defasında, "şimdi saldıracak" diyordum. Ama o, yine yoluna devam ediyordu. Vurulup ölünceye kadar da devam etti. Bir arslanın böyle yapacağını düşünemezdim bile.

Koyundan kaçan arslan

Sonraları, bir başka arslanın, bundan da garip, hayret verici bir şekilde davrandığına şahit oldum. Şam'da bir arslan yavrusu vardı. Bir arslan terbiyecisi onu büyüyünceye kadar eğitmişti. O da, büyüdükten sonra atların peşine düşmeye, bazı adamlara zarar vermeye başlamıştı. Emîr Mu'înüddin'e, benim de bulunduğum bir yerde, şöyle söylendi: "Bu arslan bazı kimselere zarar verdi, o yola çıktığında atlar ondan korkuyorlar." Arslan, günlerini ve gecelerini Mu'înüddin'in evinin bitişiğindeki bir bölmede (mastaba) geçirirdi. Mu'înüddin, "terbiyeciye söyleyin arslanı getirsin" dedi. Sonra da aşçıya döndü ve "mutfak için kesilecek hayvanlardan bir koyun al getir de avluya bırak. Bakalım arslan onu nasıl parçalayacak" dedi. Söylendiği gibi, aşçı, bir koyun getirip avluya salıverdi. Sonra da arslanla birlikte terbiyeci geldi. Koyun, terbiyecisinin zincirinden çözdüğü arslanı görür görmez saldırdı ve toslamaya başladı. Arslan kaçtı ve peşinde kendisini sürekli boynuzlayıp gelen koyun

olduğu halde avlunun ortasındaki havuzun çevresinde dönmeye başladı. Biz gülmekten kırılıyorduk. Emîr Mu'înüddin, (Allah rahmet eylesin) "bu zavallı bir arslan" dedi, "götürüp boğazlayın, derisini de bana getirin." Onlar da arslanı boğazlayıp derisini yüzdüler. Koyun ise, (şimdilik) boğazlanmaktan kurtulmuştu.

Arslana saldıran köpek

Bu da arslanlarla ilgili başka bir garip olay. Şeyzer arazisinde bir arslan görüldü. Biz de, aralarında Mu'abbed'in bir kölesi de bulunmak üzere Şeyzer'den bir grup piyadeyle birlikte onu bulmak için çıktık. Mu'abbed, dağ halkının taparcasına sevdiği bir adamdı. Kölesinin bir de köpeği vardı. Birdenbire bir arslan, dörtnala gitmekte olan atların önüne çıktı. Atlar ürkmüş kaçıyordu. Arslan piyadelere saldırdı. Köleyi yakaladı ve üzerine çöktü. Köpek birdenbire arslanın sırtına atladı. Arslan da adama saldırmayı bırakıp çalılıklara doğru gitti. Adam babamın huzuruna geldi ve gülerek, "ah efendim! Arslan beni ne yaralayabildi ne de incitti" dedi. Biraz sonra arslan öldürüldü ve adam evine döndü. Ancak aynı gece, yara almamış olmasına rağmen şokun etkisiyle kalbi durdu ve öldü. O zamandan beri, bütün hayvanlar arslandan korkup kaçtıkları halde o köpeğin arslan karşısındaki cesaret ve ataklığından sık sık övgüyle bahsederim.

Bir arslan başı evlerimizden birine götürülürken o zamana kadar hiç arslan görmemiş kedilerin evden kaçtığını, kendilerini çatılardan attıklarını gördüm. Biz, arslanın derisini yüzer, cesedini de kaleyle burcun arasındaki harabeye atardık. Hiç bir köpek ya da kuş oraya yaklaşamazdı. Kargalar bile, cesedi görüp yaklaştıkları halde, iyice gördüklerinde ürker ve kaçarlardı. Arslanın hayvanlara verdiği korku şahinin kuşlara verdiği korku gibidir. Önceden hiç şahin görmemiş bir tavuk şahini gördüğünde bağırarak kaçar. Allah (subhanehu) bu iki hayvandan, diğer hayvanların kalbine işte böyle bir korku vermiştir.

Arslanı öldürüp akrebe yeniliyor

Arslanlardan bahsettiğime göre şunu da ekleyebilirim. Dostlarımız arasında Benû Ru'am diye bilinen, Şeyzer'le Lazikiye arasında (o zamanlar Lazikiye amcam Izzüddevle Ebu'l-Murhaf Nasr'a aitti ve o da kardeşi İzzeddin Ebu'l-Asakir Sultan'a karşı sorumluydu (Allah ruhlarına rahmet eylesin) gidip gelen ve habercilik eden iki piyade vardı. Bana anlattıkları hikâye şöyle:

"Lazikiye'den çıktık. Aşağıdaki düzlüğü tepeden gören, inişli çıkışlı bir tepe olan Akabetü'l-Mende'den bakıyorduk. Tepenin hemen yanıbaşındaki nehrin kenarına uzanmış bir arslan gördük. Olduğumuz yerde kaldık. Hayvandan korktuğumuz için ilerleyemiyorduk. O sırada bir adam aşağıdan geliyordu. Ona yüksek sesle bağırdık, arslana karşı uyarmak için elbiselerimizi çıkarıp salladık. Ancak o bize kulak asmadı. Yayını çıkarıp bir ok yerleştirdi ve ilerledi. Arslan onu görünce yerinden fırlayıp saldırdı. Ancak adam, oku attı ve arslanı kalbinden vurdu. Sonra arslanın yanına gidip işini bitirdi. Okunu da alıp nehrin kenarına indi. Çarıklarını ve elbiselerini çıkarıp suya girdi. Sonra çıktı, elbiselerini giydi. Bütün bunlar olurken biz onu seyrediyorduk. Saçının ıslaklığını gidermek için başını sallamaya başladı. Derken ayakkabısının tekini giydi ve yan üstü uzandı. Uzun bir süre öyle kaldı. Kendi kendimize, "Allah için, becermesine iyi becerdi ama, kime gösteriş yapıyor?" diyorduk. Yanına kadar gittik. O hâlâ yan yatmış duruyordu. Baktık ki ölmüş. Ne sebeple ölmüş olduğunu anlayamadık. Ayakkabısını ayağından çıkardık ve küçük bir akrebin onu başparmağından ısırmış olduğunu gördük. Arslanı öldüren bir kahramanın parmak kadar bir akrep tarafından öldürülmesi bizi hayrete düşürmüştü."

İradesi, yarattıkları arasında dâima hâkim olan kudret sahibi Allah'ın işleri ne esrarlıdır!

Arslanın âdetleri

Benim bu konudaki tecrübeme gelince: Arslanlara karşı o kadar çok savaşım oldu ki hepsini saymam mümkün değil. Ayrıca,

başkalarıyla birlikte öldürdüklerim dışında, tek başıma da çok sayıda arslan öldürdüm. Arslanlar ve arslanlarla savaş hakkında herkesten daha çok tecrübe sahibiyim. Sözgelimi, arslanın, diğer bütün hayvanlar gibi insandan korktuğunu ve kaçtığını bilirim. Yaralanmamışsa mutlaka bir kayıtsızlık ve gaflet halindedir. Ancak yaralandığında gerçek bir arslan olur. İşte o zaman ondan korkmak lazımdır. Bir arslan, atlılara saldırmak üzere bir ormanın ya da çalılığın içinden çıktığında mutlaka başlangıçta bulunduğu yere, aynı çalılığa döner yolunun üzerine ateş yakılmış olsa bile.[5] Bunu tecrübelerimle keşfettikten sonra, atlılarımıza saldırmak için çıktığında dönüş yolu üzerinde onu beklemeyi hiç ihmal etmedim. Eğer yaralanmamışsa tabii. O dönerken, yanımdan geçinceye kadar hep onu kendi haline bıraktım. Geçtikten sonra mızrakladım ve öldürdüm.

Leopar

Leoparlara gelince; çevikliği ve uzun sıçrayışları yüzünden leoparlarla savaşmak arslanlarla savaşmaktan bile zordur. Dahası, arslanlar sadece ormanlara ve çalılıklara saklanırken, leoparlar sırtlanlar gibi mağara ve kuytulara da girerler.

Arslanlar ve diğer vahşi hayvanlarla maceralar

Bir defasında Şeyzer bölgesi dahilindeki Ma'azraf köyünde bir leopar gördük. Amcam İzzeddin, (Allah rahmet eylesin) atına atladı ve ben şahsî bir iş için at üzerinde beklerken bana bir atlı göndererek kendisini Ma'azraf a doğru izlememi bildirdi. Kendisini izledim. Birlikte leoparın görüldüğü söylenen yere geldik. Ancak onu bulamadık. Orada bir çukur (küçük bir kuyu) vardı. Attan indim ve mızrağım elimde olduğu halde çukurun başına oturdum. Çukur

[5] Araplar arslanın ateşten korktuğuna inanırlar. Bu yüzden çölde konakladıklarında 'nâru'l esed' diye adlandırdıkları bir ateş yakarlar. Bu ateş kampın etrafını çevreleyen ateş veya ateşlerdir.

derin değildi, bir kulaç kadardı. Kenarında da in gibi bir yarık vardı. Mızrağımı çukurun içindeki o yarığa soktum. Leopar, mızrağı yakalamak için başını yarıktan çıkardı. Onun orada olduğunu görünce arkadaşlardan bazıları da yanıma geldiler. Bir kısmımız leoparın çıkmasını sağlamak için mızrağını ine sokup çıkarmaya başladı. Diğerleri de o çıkarken mızraklarıyla vuracaklardı. Leopar her çıkmaya çalıştığında onu mızrakladık ve sonunda öldürdük. İri bir hayvandı. Ancak köyün hayvanlarını yiye yiye öyle ağırlaşmıştı ki kendisini savunamıyordu. Hayvanlar içinde sadece leopar kırk zira'dan fazla atlayabilir (20-25 m).

Mücahid Leopar

Hunâk[6] kilisesinde kırk zira' yüksekliğinde bir pencere vardı. Her gün öğle vaktinde bir leopar gelip pencereye atlar, orada günün sonuna kadar uyur ve sonra aşağı atlayıp giderdi. O zamanlar Hunâk, zeamet olarak Sir Adam adlı, bir Frenk'in elinde bulunuyordu. Sir Adam, Frenklerin iblislerindendi. Sir Adam'a bu leoparın hikâyesi anlatıldı; o da "onu görür görmez bana haber verin" dedi. Leopar, her zamanki gibi geldi ve pencereye atladı. Köylülerden biri gidip Sir Adam'a haber verdi. Sir Adam, zırhını giydi, kalkanını ve mızrağını alıp kiliseye gitti. Kilise harap bir durumdaydı. Sadece o pencerenin bulunduğu duvarı sağlamdı. Leopar Sir Adam'ı görür görmez pencereden üzerine atladı. Adam at üzerindeydi. Belkemiğini kırdı ve öldürdü. Sonra çekip gitti. Hunâk köylüleri o leoparı "mücahit leopar" diye anarlardı.

Leoparın özelliklerinden biri de, bir adamı yaraladığında bir farenin yaraya işemesi sonucu adamın ölmesidir. Fareyi leoparın yaraladığı bir adamdan uzak tutmak son derece zordur. Bazıları, işi, yaralıya suyun ortasında bir yatak yapıp etrafına kediler bağlamaya kadar vardırırlar.

---

6 Ma'arra'yı koruyan kalelerden biri.

Leoparı insanlara alıştırmak ve insanın bulunduğu yerde uysalca davranmasını sağlamak hemen hemen imkânsızdır. Bir defasında[7] sahil yoluyla Frenklerin elinde bulunan Hayfa'dan geçerken Frenk'in biri bana, "sana güzel bir çita satayım mı?" dediğinde "olur" demiştim. Adam, bana bir leopar getirdi. Onu bir köpeğin büyüklüğüne erişinceye kadar büyütmüştü. "Hayır" dedim, "bu bana yaramaz. Bu çita değil, leopar." Yine de, leoparın bu adama alışması garibime gitmişti.

Leoparla çita arasındaki fark şudur: Leoparın yüzü bir köpeğin yüzü gibi uzun ve gözleri mavidir. Çitaların yüzü ise yuvarlaktır ve gözleri siyahtır.

Bir halepli, bir leopar yakalayarak çuval içinde, Benû Muhriz'e ait olan Kadmus[8] emîrine getirdi. Emîr, arkadaşlarıyla birlikte içki içiyordu. Halepli çuvalı açar açmaz leopar fırladı ve odadaki herkese saldırdı. Bir pencerenin yakınında bulunan emîr ise pencere boşluğuna girdi ve pencerenin iç kanatlarını arkasından kapadı. Leopar evin içinde dört bir yana saldırdı, bazılarını öldürdü, bazılarını yaraladı, sonunda kendisi de öldü.

Vahşi hayvanlar arasında kaplan adlı (babr) bir tür olduğunu işitirdim. Ama hiç görmedim. Şeyhu'l-İmam Hüccetüddin Ebû Hâşim Muhammed ibn Muhammed ibn Zafer bana şu hikâyeyi anlatıncaya kadar da böyle bir hayvanın varlığına inanmıyordum. Bunlar onun sözleri:

"Babama ait ve çok seyahat etmiş, başından çok olaylar geçmiş yaşlı bir köleyle birlikte Mağrib'e gittim. Yolda suyumuz bitti ve susamaya başladık. Sadece iki kişiydik, onunla benden başka kimse yoktu. Çok güzel iki devenin üzerindeydik. Yolumuz üzerindeki bir su başına doğru gittik. Orada uyuyan bir kaplan[9] gördük. Arkada-

---

7 1140-1143 arası.

8 Şeyzer'in güneybatısındaki Nusayriye bölgesinin müstahkem yerlerinden biri.

9 Mağrib'de kaplan bulunmuyor. Burada sözü edilen hayvan leopar olabilir.

şım, biraz geri çekildikten sonra devesinden indi, dizginlerini bana verdi, kılıcını ve kalkanını aldı. Su tulumuyla birlikte giderken, "devenin arkasından beni izle" dedi. Sonra suyun yanına vardı. Kaplan onu görür görmez fırladı ve ona doğru atladı. Adamın yanından geçince, yavrularını çağırır gibi hırladı, yavrular da kalkıp onun peşinden gittiler. Ne yolumuzu kesti ne de bize bir zarar verdi. Biz de suyumuzu içtik, yanımıza yeterince su aldık ve yolumuza devam ettik."

Onun (Allah rahmet eylesin) bana anlattığı bu. Ve o, Müslümanların, dinde ve ilimde en iyi olanlarındandı.

Diğer savaş tecrübeleri

Bizans mancınıkları

Bu da kaderin harikalarından biri:

532[1] yılında Bizanslılar gelip Şeyzer önlerinde karargâhlarını kurduklarında yanlarında getirdikleri, ağır şeyleri fırlatmakta kullanılan korkunç mancınıklarını da kalenin karşısına yerleştirdiler. Bu mancınıklar bir taşı okun ulaştığı mesafeden daha uzağa atarlar. Taşların ağırlığı da 20-25 okka *(ritl)* ağırlığındadır.

Bir defasında, Yusuf ibn Ebi'l Garib adlı bir arkadaşımın evine büyük bir kaya fırlatmışlardı (Allah rahmet eylesin). Bu taş en üstten dibe kadar bütün evi yıkmıştı.

Emir'in ikamet ettiği kulenin üzerinde ucuna bayrak bağlı bir mızrak dikiliydi. Kale halkının geçtiği yol tam bayrağın altına isa-

[1] 1138 yılı

bet ediyordu. Mancınıktan çıkan bir taş mızrağa isabet etmiş ve ortasından ikiye bölmüştü. Kırılan ve mızrağın uç kısmının bulunduğu parça fırlamış ve tam da adamlarımız oradan geçerken yola düşmüştü. Bu sivri uçlu yarım mızrak o yükseklikten düştü ve bir adamı köprücük kemiklerinin arasından vurarak (adamın içinden) yere kadar indi. Adam oracıkta öldü.

Babamın memlükü Kutluk bana şu hikâyeyi anlattı:

"Bizanslıların Şeyzer muhasarası sırasında tüm teçhizat ve kılıçlarımızla kalenin girişindeki açıklıkta oturuyorduk. Birden bire yaşlı bir adam bize doğru koştu ve "ey Müslümanlar! Hareminiz! Bizanslılar şehre girdiler!" diye bağırdı. Hemen kılıçlarımızı çektik ve çıktık. Mancınıklarının dış duvarda açtığı bir gediğe tırmanıp geçmeye çalıştıklarını gördük. Onları oradan söküp atıncaya kadar döğüştük, arkadaşlarının yanına varıncaya kadar onları kovaladık. Sonra döndük ve dağıldık.

"Olayı haber veren yaşlı adamla ikimiz başbaşa kaldık. Ayağa dikildi, su dökmek için yüzünü sura çevirdi. Ben de dönüp ayrıldım. Ayrılır ayrılmaz düşen bir şeyin kütürtüsünü işittim. Etrafıma baktım. Bir de ne göreyim! Bir mancınık taşı adamın başına vurmuş parçalayıp duvara yapıştırmış. Beyin de fırlayıp duvara akmış. Adamı alıp götürdüm. Cenaze hizmetini yaptıktan sonra onu kabrine defnettik. Allah ruhuna rahmet eylesin."

Bir başka mancınık taşı da adamlarımızdan birinin bacağına çarpmış ve kırmıştı. Onu, kalenin girişindeki açıklıkta oturmakta olan amcamın yanına getirdiler. Amcam, "kırıkçıyı çağırın" dedi. Şeyzer'de kırıkçıkıktan çok iyi anlayan Yahya isminde bir usta vardı. Geldi, kale kapısının dışındaki girintiye oturdu ve adamın bacak kemiklerini onarmaya başladı. Bir başka taş gelip bacağı kırık olan adama isabet etti ve onu öldürdü. Kırıkçı içeri döndü. Amcam, "kemiği ne çabuk onardın" deyince adam, "efendim, bir taş daha geldi ve onu bu tamir ameliyesinden kurtardı" diye cevap verdi.

Frenklerin Şam'a hücumu

İlahî iradenin insanın mukadderatı ve ömrü üzerindeki hâkimiyetine bir başka örnek:

Frenkler (Allah onları çaresiz bıraksın) hep birlikte güçlerini Şam'da toplayıp orayı ele geçirmek üzere karar aldılar. Bu cümleden olarak büyük bir ordu topladılar.[2] Bu orduya Ruha(Urfa), Tell-Beşir[3] ve Antakya[4] Prensleri de katıldı. Antakya Prensi, Şam'a giderken Şeyzer önlerinde durdu. Prensler Şam'ı ele geçireceklerinden öylesine emindiler ki, Şam'ın evlerini, hamamlarını ve pazarlarını aralarında paylaşmışlar ve parasını ödeyen tüccarlara şimdiden satmışlardı.

O sıralar Kefertab Antakya Prensi'nin elindeydi. Ordusundan yüz tane seçme süvariyi ayırdı ve onlara, Şeyzer ve Hama'ya karşı bir güvenlik tedbiri olarak Kefertab'da kalmalarını emretti. O Şam üzerine yürürken Suriye Müslümanları Kefertab'a saldırmak üzere toplandılar. Kuneyb ibn Mâlik adındaki bir adamımızı geceleyin Kefertab hakkında istihbarat yapsın diye gönderdiler. Şehre varınca adam şehrin etrafında bir tur attı ve "ganimete ve esenliğe doğru, yürüyün" dedi. Müslümanlar, oradaki askerler üzerine yürüdüler, ansızın saldırıp çarpıştılar ve Allah (Subhanehu) bütün Frenkleri öldüren Müslümanlara zafer ihsan etti.

Kefertab hakkında bizim için istihbaratta bulunan Kuneyb, kale hendeğinde çok sayıda hayvan görmüştü. Müslümanlar Frenkleri mağlub edip öldürünce Kuneyb hayvanları almak istedi. Bütün ganimeti alacağını ümid ediyordu. Hendeğe doğru hızlı hızlı yürüdü. Kaledeki Frenklerden biri onun üzerine bir taş attı ve öldürdü. Arkasında, çok yaşlı bir kadın olan, cenazelerde mersiyeler söyleyen annesini bıraktı. Kadın, her vesileyle oğlu için ağıt yakardı. Ne

---

2 I. Baldwin'in ordusu, 1113 yılı.

3 Halep'le Urfa arasında.

4 Roger.

zaman oğlu Kuneyb için ağlasa, göğüsleri, elbiselerini ıslayacak derecede, sütle dolup taşardı. Ancak, ağlamasını kesip, ızdırabı dininince de göğüsleri, içinde bir damla bile süt olmayan iki kurumuş deri parçasına dönerdi. Kalpleri evlat sevgisiyle doldurup taşıran Allah'a hamd ü senalar olsun!

Şam önlerinde savaşmakta olan Antakya hâkimine "Müslümanlar adamlarını öldürdü" denildiğinde o, "bu doğru olamaz" diye cevap verdi, "Kefertab'da Müslümanların hepsine karşı koyabilecek yüz tane adam bırakmıştım."

Allah'ın (O'na hamdolsun) inayetiyle Şam'daki Müslümanlar da Frenklere galip geldiler, çok sayıda adamlarını kılıçtan geçirdiler ve hayvanlarını aldılar. Onlarda Şam'ı, sefil ve zelil bir şekilde terk ettiler. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

O savaş sırasında Frenklerle ilgili olarak meydana gelen garip olaylardan biri de şuydu: Hama ordusunda iki kürd kardeş vardı. Birinin adı Bedr, ötekinin de 'Annaz'dı. Annaz'ın gözleri biraz zayıftı. Frenkler mağlub edilip kılıçtan geçirildiğinde, başları kesilip atların kayışlarına bağlanıyordu. Annaz da bir baş kesti ve atının kayışına bağladı. Bunu gören Hama askerleri ona, "Hey Annaz! O yanındaki kelle nedir? diye sordular. O da, "Allah'a hamdolsun ki, onunla benim aramda olanlar onun ölümüyle sonuçlandı" dedi. Ona, "Be adam, bu kardeşin Bedr'in başı!" dediler. Annaz, kafaya baktı, inceledi ve gerçekten başın kardeşine ait olduğunu gördü. Adamların karşısında öyle bir utandı ki, Hama'yı terketti. Nereye gittiğini bilmiyoruz. Doğrusu, o gün bu gündür onun hakkında tek bir kelime işitmedik. Meğer, kardeşi Bedr'i, savaş sırasında Frenkler öldürmüş.

Kılıç darbeleri

O yaşlı adamın (Allah rahmet eylesin) mancınık taşıyla kafasının parçalanması aklıma, keskin kılıçlarla vurulan darbelerin hikâyelerini getirdi. Bu, onlardan birisi. Arkadaşlarımızdan Hacı

Hummam, İsmailîler, Şeyzer kalesine saldırdığında[5] amcamın evinin (Allah rahmet eylesin) revakları altında onlardan biriyle savaşıyordu. İsmailî'nin elinde bir hançer, Hacı'da da kılıç vardı. Bâtınî ona hançerle saldırırken Hummam, kılıcıyla onun gözlerinin üstüne vurdu. Darbe, adamın kafatasını parçaladı, beyni dışarı fırladı ve yere saçıldı. Kılıcını elinden bırakan Hummâm'ın midesinde ne varsa dışarı döküldü. Gördüğü beyin parçalan yüzünden fenalık geçirmişti.

O gün ben de bir İsmailî ile döğüştüm. İsmailî'nin elinde bir hançer, bende de kılıç vardı. Bana hançerle saldırdı. Ben de, o hançerin kabzasını bıçak kısmı koluna yakın gelecek şekilde tutarken, onu kolundan vurdum. Kılıç, bıçağın yaklaşık on santimlik bir kısmını kesip kolunu da ikiye böldü. Hançerin ağzının izi kılıcımın kenarında kaldı. Şeyzer'de bir usta "bu izi giderebilirim" dedi. Ancak ben, "boşver, öyle kalsın. Bu, kılıcımdaki en güzel şey" dedim. O iz hâlâ duruyor. Kim görse bir hançer izi olduğunu anlıyor.

Aynı kılıcın, şimdi anlatacağım bir hikâyesi daha var. Babamın (Allah rahmet eylesin) Cami adlı bir seyisi vardı. Frenkler bize bir saldırıda bulunmuştu ve babam yeleğini giyip atına binmek üzere evden çıkmıştı. Ancak atı bulamadı. Bir süre bekledi. Sonra seyis Cami atı getirdi. Babam, kını omuzunda asılı duran kılıcını seyise doğru salladı. Kılıç, seyisin elindeki takımları, gümüşlü sandalı, hırkayı, ve yün atkıyı kestikten sonra dirsek kemiğini de kesti. Kolun dirsekten aşağısı düştü. Bu olaydan sonra babam (Allah rahmet eylesin) onu, o öldükten sonra çocuklarını hep destekledi, onlara yardım etti. O zamandan beri de kılıç, o seyisin anısına, el-Cami'i diye anılır.

Kayda değer kılıç darbelerinden biri de şu:

Ebû Kubeys[6] kalesinin emîri İftiharuddevle Ebu'l-Futûh ibn Amrûn'un yakınlarından dört kardeş, o uyurken kaleye çıkıp, kale-

---

5 1109 veya 1114.

6 Şeyzer'in batısında bir kale.

de kendisinden ve oğlundan başka kimse yokken kendisini bir çok yerinden yaraladılar. Sonra, onu öldürdükleri zannıyla çıkıp oğlunu aramaya başladılar. Bu İftiharuddevle'ye Allah fevkalade bir kuvvet vermişti. Çıplak olduğu halde yataktan kalktı, odada, yakınında bir yerde asılı duran kılıcını aldı, suikastçilerin peşine düştü. İçlerinden en kuvvetlisi olan liderleri onun karşısına çıktı. İftiharuddevle kılıcıyla adama vurdu ve adam elindeki hançerle kendisine zarar verebilir endişesiyle kendisini yana attı. Sonra baktı, adamın yerde yüzükoyun uzandığını gördü. Adam, o darbeyle ölmüştü. Sonra ikinci adama doğru gitti, onu da kılıcıyla vurarak öldürdü. Diğer ikisi kaçtılar ve kendilerini kaleden aşağı attılar. İçlerinden biri düşer düşmez öldü, diğeri kaçtı.

Haber Şeyzer'e ulaştığında bir elçiyle geçmiş olsun dileğimizi ilettik. Üç gün sonra onu ziyaret için Ebu Kubeys kalesine gittik. Zira, kızkardeşi amcam İzzeddin'le evliydi ve amcamın ondan çocukları vardı. Bize hikâyesini, neler olup bittiğini anlattı. Sonra da, "sırtımda, elimin ulaşamadığı bir yerde bir kaşıntı var" dedi. Bir hizmetçisini, orada ne olduğuna bakması için çağırdı. Adam baktı ve hayretle sırtında kırılmış bir hançer ucunun oradaki bir kesiğin içinde kalmış olduğunu gördü. Onun haberi bile yoktu. Kesik iltihaplanıp kaşıntı yapmaya başlayıncaya kadar da farkına varmamıştı.

Bu adam öyle kuvvetliydi ki, bir katırın ayak bileğinden tutar ve katırın ayağını elinden kurtarmasına imkan vermeden onu döverdi. Bir at nalını eline alır ve meşe ağacının gövdesine sokardı. Yemeğe olan iştahı kuvvetiyle doğru orantılıydı, hatta kuvveti daha da fazlaydı.

Kadınların kahramanca davranışları

Böylece, erkeklerin fiilleriyle ilgili bir çok şey anlatmış olduk. Şimdi, konuya giriş babından bazı ayrıntılar verdikten sonra kadınların fiilleriyle ilgili örnekler vereceğim.

Roger'in ölümü

Antakya, Roger adlı şerir bir Frenk'e aitti. Roger, yaşlı bir adam olan prens Baldwin'in hâkimiyetindeki Kudüs'e hacca gitti. Roger genç bir adamdı. Baldwin'e, "aramızda bir sözleşme yapalım. Ben senden önce ölürsem Antakya senin olsun; sen benden önce ölürsen Kudüs bana kalsın" dedi. Bu konuda anlaşmaya vardılar ve sözleştiler.

Sonra, Allah'ın (Subhanehu) inayetiyle Artukoğlu Necmeddin İlgazi (Allah rahmet eylesin) 513[7] Cemaziye'l-evvel'inin 5'inde, Perşembe günü Dânis'te Roger'le savaştı, onu öldürdü,[8] bütün ordusunu kılıçtan geçirdi. Antakya'ya dönebilenlerin sayısı yirmiden azdı. Baldwin de Antakya'ya geldi ve şehri teslim aldı.

Kırk gün sonra Baldwin, savaşa hazır olarak İlgazi'nin karşısına çıktı. İlgazi'nin şöyle bir özelliği vardı: ne zaman şarap içse, yirmi gün sarhoşluğu geçmezdi. Frenkleri yenip kılıçtan geçirdikten sonra da şarap içmiş ve sarhoşluk 'periyoduna' girmişti. Kral Baldwin ordusuyla birlikte Antakya'ya girinceye kadar da sarhoşluğu geçmedi.

Robert'in başı uçuyor

İlgazi'yle Baldwin arasındaki ikinci savaşın da[9] benzer sonuçları oldu. Bazı Frenkler bazı Müslümanları yendiler. Başka Müslümanlar da başka Frenkleri. Her iki taraftan da çok sayıda insan öldü. Müslümanlar Sıhyevn,[10] Balatunus[11] ve çevresinin hâkimi olan Robert'i esir aldılar. Robert o zamanlar Şam'ın hâkimi olan Atabek Tuğtekin'in dostuydu. Necmeddin İlgazi, Porsuk ibn Porsuk'un ko-

---

7 14 Ağustos 1119.

8 Roger, yukarıda Üsâme'nin de söylediği gibi Dânis'te değil Balat'ta öldürüldü.

9 Balat'taki savaş.

10 Lazkiye'yle Humus arasında bir kale.

11 Lazkiye'yle Antakya arasında bir müstahkem yer.

mutasındaki doğu ordusunun Şam'a varması üzerine Afamiye'de Frenklere katıldığında o da Necmeddin'le beraberdi.[12]

Bu Abras Robert, Atabek Tuğtekin'e, "sana nasıl bir ikramda bulunayım, bilemiyorum. Ancak, arazimi emrine veriyorum. Askerlerin geçsinler ve kimseyi öldürmemeleri ve esir almamaları kaydıyla, ne bulurlarsa alsınlar. Hayvan, para ve erzak, ne bulurlarsa alıp istedikleri gibi kullansınlar" demişti.

Şimdi, Robert, Atabek Tuğtekin'in de İlgazi'ye yardım için katıldığı bu savaşta esir alındığında, kendi fidyesini on bin dinar olarak belirlemişti. İlgazi, "onu Atabek'e götürün. Belki Atabek onu korkutur da daha fazla fidye alırız" dedi. Atabek'e götürdüler. Atabek, çadırında içiyordu. Robert'in kendisine doğru geldiğini görünce kalktı, elbisesinin, kılıç kayışının altındaki eteklerini topladı, kılıcını eline aldı ve Robert'in yanına gidip kafasını uçurdu. İlgazi, bir elçi aracılığıyla Atabek'e, "Türkmen askerlerin parasını ödeyebilmek için biz bir dinara bile muhtacız. Bu adam kendine on bin dinar fidye biçmişti. Sana onu belki korkutursun da fidyesini yükseltir diye göndermiştim. Sense onu öldürdün!" dedi. Atabek cevap verdi: "Ben bundan başka bir korkutma usûlü bilmiyorum."

Bunun ardından Prens Baldwin Antakya'yı ele geçirdi. Babamla amcam (Allah ruhlarına rahmet eylesin) onu büyük bir minnet borcu altında bırakmışlardı. Şöyle ki, Nureddin Belek[13] (Allah rahmet eylesin) onu esir almıştı. Belek'in ölümünden[14] sonra Hüsameddin Timurtaş ibn İlgazi'nin eline geçti. O da, babamla amcam (Allah ruhlarına rahmet eylesin) fidye miktarının belirlenmesinde aracı olsunlar diye Baldwin'i Şeyzer'e getirdi. İkisi de ona ihsanla muamelede bulundular. O kral olduğunda bizim Antakya'ya tazminat[15] borcu-

---

12 1115 yılında.

13 İbn Behram, Malatya'daki bir kalenin komutanı.

14 6 Mayıs 1124.

15 Tancred'in 1110'daki galibiyetinden sonra Şeyzer emirlerine yüklenen 4000 altın tutarındaki bir tür haraç.

muz vardı. Baldwin o borcu üzerimizden kaldırdı. Sonra biz, Antakya'nın meselelerinde çok etkili bir hale geldik.

II. Bohemond

Baldwin krallık mevkiinde bizden bir elçiyi kabul ederken[16] bir gemi Süveydiye'ye[17] hırpanî kılıklı bir genç getirdi. Bu genç, Baldwin'in huzuruna çıktı ve kendisini Bohemond'un oğlu (İbn Meymûn) olarak takdim etti[18]. Bunun üzerine Baldwin Antakya'yı ona teslim etti ve çadırlarını şehrin dışına kurdu. O sırada onu ziyaret etmekte olan elçimiz yeminler ederek Kral Baldwin'in, Antakya'nın ambarları erzakla dolu olduğu halde, hayvanları için çarşıdan saman satın aldığını söyledi. Daha sonra Baldwin Kudüs'e döndü.

Bu şerir, Bohemond'un oğlu, bizim halkımız için korkunç bir felaket oldu. Bir gün, ordusuyla birlikte bize saldırmak üzere geldi ve çadırlarını kurdu. Biz atlarımıza bindik, onların karşısında durduk. Ancak hiç biri üzerimize gelmedi. Kendi çadırlarında kaldılar. Biz, atlarımıza binmiş bir tepenin üzerinde dururken onları rahatça görebiliyorduk. Aramızda Âsî nehri vardı.

Yeğenim Leysuddevle Yahya ibn Mâlik ibn Humeyd (Allah rahmet eylesin) saflarımızı terkedip Âsî'ye doğru indi. Kısrağını sulayacağını sandık. Ancak suyu geçti ve çadırlarına yakın bir yerde durmakta olan bir Frenk birliğine doğru gitti. Onlara yaklaşır yaklaşmaz bir Frenk şövalyesi harekete geçti, ikisi karşı karşıya geldiler ve ikisi de birbirinin mızrak darbesini savuşturdu. Ben, hepsi benim gibi genç olan arkadaşlarımla birlikte bu iki savaşçıya doğru atıldım. Birliğin geri kalanı da bizimle karşılaşmak üzere harekete geçti. Bohemond'un oğlu ve askerleri da atlandılar ve sel gibi gelmeye başladılar. Bu arada, arkadaşımızın (yeğenimin) kısrağı yara-

16 1126 yılı.

17 Antakya limanı.

18 O sıralar II. Bohemond 18 yaşındaydı.

lanmıştı. Bizim Öncü süvarilerimiz onların öncüsünü karşıladı. Askerlerimiz arasında Mikâil adlı bir Kürt vardı. Onların öncü piyadelerinin önünde bize doğru kaçıyordu. Arkasında da bir Frenk şövalye vardı ve ona nefes aldırmıyordu. Kürt, Frenk'in önünde bağırıyor, kıyameti koparıyordu. Ben karşısına çıkınca Frenk Kürt savaşçıyı bıraktı, benim yolumdan sapıp arkamızdaki suyun yanında mevzilenmiş olan bizim atlılara doğru gitti. Onun peşini bırakmadım ve mızrağımla onu vurabileyim diye ardından atımı mahmuzladım. Ancak, atım ona yetişemediği gibi, o da benim tarafıma bir kez olsun bakmadı. Tek hedefi orada toplanmış atlılardı. Bu Frenk, arkasında ben olduğum halde, atlılarımıza ulaştı. Bizimkiler onun atına bir mızrak vurdular. Nerdeyse işini bitiriyorlardı. O sırada arkadaşları yardıma geliyorlardı.

O kadar kalabalıktılar ki biz onların karşısında güçsüz kalırdık. Frenk şövalyesi geri döndü. Atını çatlatırcasına gidiyordu. Arkadaşlarının yanına vardı ve geri çekilmelerini emretti. O da onlarla birlikte döndü. Bu savaşçı, hâla gençlik çağında olan Antakya Prensi'nden, yani Bohemond'un oğlundan başkası değildi. Kalbi korkuyla dolmuştu. Adamlarını bıraksaydı bizi yenerler ve şehre kadar kovalarlardı.

Kadınlar

Bütün bunlar, bizim adamlarımızdan Ali ibn Mahbûb adlı bir Kürt'ün sahibi olduğu Bureyke adlı yaşlı bir köle kadın nehrin kenarında dikilip elindeki testiyle adamlarımıza içecek su verirken oldu. Yüksekçe bir yerde durmakta olan adamlarımızın çoğu Frenklerin öylesine kalabalık bir halde geldiklerini görünce şehre doğru gitmişlerdi. O şirret kadın ise bu tehlikeli olaya rağmen hiç istifini bozmadan orada kalmıştı.

Şimdi bu Bureyke ile ilgili bazı olaylardan bahsedeceğim. Gerçi bunun yeri değil, ama söz sözü açıyor işte. Efendisi Ali, muttakî bir insandı, asla şarap içmezdi. Bir gün babama, "beytülmâl'den

tahsis edilen maaşa kendimi müstehak görmüyorum. Bureyke'nin gelirinden başka bir şeyle geçinmek istemiyorum" demişti. Bu cahil adam o gayrimeşru kazancın kendisini istihdam eden devletin hazinesinden daha meşru olduğu görüşündeydi.

Bu kadının, olgun bir adam olan Nasr adlı bir oğlu vardı. Bakıyye ibn Usayfir'le birlikte, babama (Allah rahmet eylesin) ait olan bir köye nezaret ediyorlardı. Bakıyye bana şu hikâyeyi anlattı:

"Bir gece, evimdeki bazı şahsi işlerimi görmek üzere şehre gittim. Şehre yaklaşırken, kubbelerin arasında, insana da hayvana da benzemeyen canlı bir şey gördüm. Belli bir uzaklıkta durdum. Doğrusu korkmuştum. Sonra kendi kendime, "Ben Bakiyye değil miyim? Yalnız bir mahluktan, bu korku ne?" dedim. Kılıcımı çektim, deri kalkanım ve miğferimle adım adım ilerledim. O mahluktan mırıltıya benzer sesler geliyordu. İyice yaklaştım ve üzerine atladım. Kılıcım elimdeydi. Yaratığı yakaladım. Bir de ne göreyim! Bureyke'nin ta kendisi! Bir kamışın üzerine (süpürge de olabilir) ata biner gibi binmiş, kubbelerin, damların arasında, kişneyip bağırıp duruyordu. "Allah belanı versin!" dedim, "bu saatte burada ne işin var!" "Büyü yapıyorum" dedi. Dedim ki, "sana da, büyücülüğüne de, sanatına da, Allah lanet etsin!"

Şeyzer'de bir kadın savaşçı

Bu şirret kadının pervasız tabiatı bana her ne kadar bu iki kadın türü birbirinden gayet farklıysa da İsmaili'lerle bizim aramızda meydana gelen savaşta kadınlarımızın yaşadığı bazı olayları hatırlattı.

O gün, İsmailîlerin lideri Alvân ibn Harrâr bizim kalenin içinde yeğenim Sinanüddevle Şebîb ibn Hamîd ibn Humeyd'le (Allah rahmet eylesin) karşılaşmıştı. Sinan, benim akranımdı. 488 yılı Cemâziyelâhir'inin 27'sinde[19], Pazar günü, yani benim doğduğum

[19] Nisan 1109.

gün doğmuştu. Fakat o zamana kadar hiç bir savaşta bulunmamıştı. Oysa ben, savaş konusunda artık ustalaşmıştım. Şebîb'i kendisine karşı minnet altına sokmak isteyen Alvân, ona, "evine git. Taşıyabildiğin herşeyi alıp git de ölümden kurtul" dedi. Şebîb, eve gitti ve "herkes, nesi varsa bana versin" dedi. Bunu, halasına ve amcasının eşlerine söylemişti. Hepsi de ona bir şeyler verdiler. O bunları almakla meşgulken birdenbire içeriye üzerinde zırhlı elbise, başında miğfer ve elinde kılıç kalkan, biri girdi. Şebîb, onu görür görmez sonunun geldiğini hissetti. Gelen şahıs miğferini çıkardı. Şebîb bir de baktı ki gelen Leysüddevle Yahya'nın (Allah rahmet eylesin) annesinden başkası değil. Kadın ona, "ne yapmak istiyorsun?" diye sordu. Cevap verdi: "alabildiğim kadar bir şeyler alıp bir iple kaleden inmek ve yaşamaya devam etmek." Bunun üzerine kadın:

"Ne kadar kötü! Amcanın kızlarını, ailenin kadınlarını eşkiyaya bırakıp çekip gidiyorsun. Ailen seni kınadıktan, sen onları bırakıp kaçtıktan sonra yaşayacağın hayat neye yarayacak? Git! Ailen için ölünceye kadar savaş! Allah seni şöyle şöyle etsin!"[20] diye bağırdı.

Bu şekilde kadın (Allah rahmet eylesin) onu kaçmaktan menetti. Daha sonra Şebîb, en iyi savaşçılarımızdan biri oldu.

Üsâme'nin annesi

O gün annem (Allah rahmet eylesin) benim kılıçlarımı ve savaş giysilerimi dağıttı. Sonra, eni konu yetişkin bir kız olan kızkardeşime gitti ve "çarıklarını ve 'izârını giy" dedi. O da denileni yaptı. Sonra annem, onu, batıdan vadiyi gören evimin balkonuna götürdü. Onu oraya oturttu ve kendisi de balkonun girişinde bir yere oturdu. Allah (O'na hamdolsun) bizi düşmana (İsmâilîlere) karşı muzaffer kıldı. Ben, eve gelip silahlarımı aradığımda kılıçların kınlarından ve zırhların deri torbalarından başka bir şey bulamadım.

[20] Onu şiddetli bir dille kınadığı söylenmek isteniyor.

"Anne, silahlarım nerede?" dedim. "Yavrum" dedi, "ben silahları bizim için savaşan insanlara dağıttım. Senin hâlâ sağ olduğunu zannetmiyordum." "Peki kızkardeşim? O burada ne yapıyor?" dedim. "Ey sevgili oğlum, ona balkonda yer yaptım. Ben de onun arkasına oturdum. Bâtınîler bize ulaştığında onu itip vadiye yuvarlayacaktım. Ölmesi, o çapulcuların ve şakilerin eline düşmesinden iyiydi" dedi. Bu davranışı için anneme teşekkür ettim. Kendi yerine annesinin (Allah tarafından) mükafatlandırılması için dua eden kızkardeşime de. Kadınların haysiyet ve namus konusundaki hassasiyetleri gerçekten erkeklerinkinden güçlüdür.

Aynı gün, dedem Emîr Ebu'l-Hasan Ali'nin (Allah rahmet eylesin) kölelerinden olan Fünûn adlı bir kadın da, örtüsüyle, elinde kılıç savaş meydanına fırlamıştı. Biz ona yetişip sayımız düşmandan fazla oluncaya kadar savaşmaya devam etti.

Üsâme'nin büyükannesinin nasihatleri

Asil kadınların âlicenaplığını, sezgilerinin kuvvetini ve kararlarının, yargılarının sıhhatini kimse inkâr edemez. Bir gün babamla birlikte (Allah rahmet eylesin) ava gittik. Babam ava çok düşkündü ve zengin bir şahin, doğan ve atmaca koleksiyonuna sahipti. Kendi çocuklarından ve kölelerinden oluşan, her biri av işinde usta kırk kadar atlının başında ava giderdi. Şeyzer'de iki tane av arazisi vardı. Bir gün, şehrin batısındaki bataklık arazi ve derelere doğru gider, orada keklik, sukuşu, yaban tavşanı ve ceylanlar avlar, yaban domuzları öldürürdü. Başka bir gün şehrin güneyindeki dağa giderek yine keklik ve tavşan avlardı. Bir gün, biz dağdayken, öğle namazı vakti gelmişti. Atından indi. Biz de indik ve münferit olarak namazlarımızı kıldık. Sonra birden, hizmetkârlardan birisi koşarak geldi ve, "şurada arslan var!" diye bağırdı. Ben babam beni arslanla savaşmaktan menetmesin diye namazımı babamdan (Allah rahmet eylesin) önce bitirdim. Atıma bindim ve mızrak elde arslana doğru gittim. Arslan karşıma geldi ve kükredi. Atım, ben eğerin üstünde

olduğum halde, şaha kalktı, mızrağım, ağırlığı sebebiyle, elimden düştü. Arslan, beni epeyce kovaladı. Sonra dağın eteğine döndü ve orada durdu. Arslanların en büyüklerinden biriydi.

Olağanüstüydü ve açtı. Yaklaştığımızda o da dağdan iniyor, atları kovalıyordu. Sonra tekrar eski yerine dönüyordu. Her inişinde de arkadaşlarımızda büyük bir heyecan uyandırıyordu.

Sonunda, amcamın kölelerinden Baştekin Garze adlı birinin atının sağrısına birdenbire atladığını gördüm. Elbiselerini ve bacağını pençesiyle yırtıyordu. Sonra yine dağa döndü. Ona saldırmanın yolunu bulamadım. Sonunda, dağın yamacından onun bulunduğu yerin biraz üstüne tırmandım ve atımla onun üzerine doğru saldırırken mızrağımı fırlattım. Mızrak arslanın vücuduna saplandı. Mızrağı öylece bıraktım. Arslan, mızrak vücuduna saplı olduğu halde dağın dibine kadar yuvarlandı ve öldü. Mızrak kırılmıştı. Bütün bunlar olup biterken babam da (Allah rahmet eylesin) bizi seyrediyordu. Yanında kardeşi İzzeddin'in genç yaştaki çocukları vardı ve çocuklar da olanları yakından izliyorlardı.

Sonra, arslan da beraberimizde olduğu halde, akşamın erken vaktinde şehre döndük. Biz girerken, babaannem (Allah rahmet eylesin) karanlıkta beni karşıladı. Yanmakta olan bir kandili önünde tutuyordu. Çok yaşlı bir kadındı. Nerdeyse yüz yaşındaydı. Bana geçmiş olsun demek ve yaptığım işten dolayı memnuniyetini belirtmek için geldiğinden hiç şüphem yoktu. Yanına gittim ve elini öptüm. Ancak o bana, kızgınlık ve sitemle "ah oğlum, niçin bu maceralara atılıyor hem kendi hayatını, hem atının hayatını tehlikeye sokuyor, silahını kırıp amcanın kalbinde sana karşı duyduğu nefreti artırıyorsun?" Cevap verdim: "ey nineciğim, böyle durumlarda kendimi tehlikeye atmamın tek sebebi amcama kendimi daha çok sevdirmektir." "Vallahi hayır" dedi, "bu seni amcana yaklaştırmaz, aksine, uzaklaştırır ve senden hoşlanmamasına sebep olur." O zaman anladım ki büyükannem bana güzel öğütte bulunuyor ve doğru söylüyor. Anneler işte böyledir!

Bu yaşlı kadın (Allah rahmet eylesin) Müslümanların en erdemlilerinden biriydi. Dininde, orucunda, namazında, zekat ve sadakasında çok hassastı. Bir defasında, Şaban ayı ortasında babamın evinde namaz kıldığını gördüm. Babam, (Allah rahmet eylesin) Allah'ın Kitabı'nı en güzel okuyanlardan biriydi ve annesi, namazda ona iktida etmişti. Babam onun ayakta yorulacağını düşünerek, "ey anne, istersen otur, namazını oturarak da kılabilirsin" dedi. O cevap verdi: "Ey sevgili oğlum, hayatımda bu şekilde durabileceğim günler kaldı mı ki? Hayır, vallahi oturmam." O sıralar babam yetmiş yaşındaydı,[21] o ise neredeyse yüzüne varmıştı. Allah rahmet eylesin.

İslama ihanet eden kocasını öldüren kadın

Şu anlatacağım hâdisede de görüleceği gibi, kadınların hamiyetleri konusunda muhteşem tezahürlere şahit oldum.

Allah (O'na hamdolsun) Halef ibn Mulâ'ib'in[22] adamlarından Ali Abd-i ibn Ebî Reydâ'ya Zerka el-Yemâme[23] ile yarışabilecek bir görme kabiliyeti ihsan etmişti. İbn Mulâ'ib'le birlikte kalkar, bir günlük yoldaki kervanları görürdü.

Aşağıdaki hikâyeyi bana, Halef ibn Mulâ'ib'in öldürülmesinden[24] sonra babamın hizmetine giren ve onun (Ali'nin) bir arkadaşı olan Salim el-İcâzî anlattı.

"Bir gün kalktık ve sabahleyin erkenden Ali Abd-i ibn Ebî Reydâ'yı gözcülük etmesi için gönderdik. Biraz sonra döndü ve "kalkın, ganimet var. Bize doğru büyük bir kervan geliyor" dedi. Hepimiz baktık, ama bir şey göremedik. Ona, "ne kervan görüyo-

---

21 Doğum yılı 460/1068.

22 Afamiye hakimi Seyfüddevle.

23 Uzağı görmesiyle ünlü bir adam. Arap müelliflere göre üç günlük yolda olan bir şeyi görebiliyor.

24 1106 yılı.

ruz, ne de başka bir şey" dedik. "Vallahi" dedi, "önünde kuyruklarını sallaya sallaya gelen iki at bulunan bir kervan gördüm." Öğleyin geç vakitlere kadar pusuda bekledik. Sonunda, önünde iki alaca at olan bir kervan geldi. Saldırdık ve kervanı ele geçirdik."

Salim el-İcâzî bana şu hikâyeyi de anlattı:

"Bir gün, biz kalktıktan sonra, bize gözcülük eden Ali Abd-i ibn Ebî Reydâ çıkıp gitti. Oralarda bir yerde uyuyakaldı ve o uyurken vurguna çıkmış Türk müfrezesinden bir Türk gelip onu yakaladı. Türkler ona, "necisin sen?" diye sordular. "Ben fakir bir adamım. Devemi bir kervandaki zengin bir adama kiraladım. Devemi bana iade edeceğinize söz verirseniz sizi o kervana götürürüm" dedi. Başkanları ona söz verdi. O da önlerine düşerek onları pusuda beklemekte olan bizlerin yanına kadar getirdi. Onlara saldırdık ve yakaladık. Ali de, karşısındaki adamı tuttu ve adamın atını sahiplendi. Gerçekten iyi bir vurgun yapmıştık."

İbn Mulâ'ib öldürüldükten sonra Ali Abd-i ibn Ebî Reydâ Kefertab hâkimi Frenk Theophile'in hizmetine girdi. Frenkleri Müslümanlara götürmeye (onlara rehberlik etmeye), Frenklerin yağmacılığına yardımcı olmaya başladı. Müslümanların mallarını alıp kanlarını dökmekte öyle aşırı gitti ki, yollarda artık güvenlik diye bir şey kalmamıştı. Frenklerin hâkimiyetindeki Kefertab'da bir de karısı vardı. Sürekli onun davranışlarına karşı çıkar, onu engellemeye çalışır, ama bir çare bulamazdı. Sonunda, yakındaki köylerden birinden bir akrabasına haber gönderdi ve evine getirdi. Zannediyorum kardeşiydi. Onu akşama kadar evde sakladı. Akşamleyin, onunla birlikte kocası Ali Abd-i ibn Ebî Reydâ'ya saldırdı, onu öldürdü ve bütün malıyla birlikte kaçtı. Ertesi gün Şeyzer'de bizimle birlikteydi. "Bu kâfirin Müslümanlara yaptıklarından dolayı, Müslümanlar adına kızmıştım" diyordu. Böylece halkımızı o şerirden kurtarmıştı. Onun bu yaptıklarını nazarı itibara alarak kendisine özel bir hürmet ve ihtimamla muamelede bulunduk.

Bir Frenk kadın testisiyle bir Müslümanı yaralıyor

Mısır emîrleri arasında Bedî el-Suleyhî adlı biri vardı. Yüzünde, biri sağ diğeri de sol kaşından başlayıp saçına kadar gelen iki tane yara izi taşıyordu. Bir defasında o yaraları sordum. Şöyle cevap verdi:

"Gençken, piyade olarak, Askalan'dan vurgunlara katılırdım. Bir gün, Frenk hacılara rastlarız diye Kudüs yoluna doğru gittik. Onlardan bir grupla karşılaştık. Onlardan biriyle döğüştüm. Elinde bir mızrak vardı. Karısı da küçük ağaç testisiyle arkasında duruyordu. İlk mızrak darbesini adam vurdu ve beni şuramdan yaraladı. Ben de ona vurdum ve öldürdüm. Sonra karısına doğru yürüdüm. Kadın, elindeki ağaç testiyle bana vurdu. Öbür yara da onun hâtırasıdır. İki yaranın da yüzümde izi kaldı."

Bir kadın üç Frenk'i esir ediyor

Şu olay da kadınların maceraya düşkünlüğünü gösteriyor:

Bir grup Frenk hacı, ziyaretlerini bitirdikten sonra, o zamanlar Frenklerin elinde bulunan Refaniye'ye geldiler. Sonra da Afâmiye'ye gitmek üzere oradan yola çıktılar. Geceleyin yollarını kaybedip, o zamanlar etrafında sur bulunmayan Şeyzer'e geldiler. Şehre girdiler. Kadın ve çocuklarla birlikte sayıları yedi sekiz yüz kadardı. Şeyzer ordusu, amcamların nikahladığı Halepli Benû Sûfi'ye mensup iki kızkardeş olan gelinleri karşılamak üzere amcam İzzeddin Ebu'l Asâkir Sultan ve Fahreddin Ebû Kâmil Şâfî ile birlikte (Allah ruhlarına rahmet eylesin) şehirden çıkmıştı. Kalede babam (Allah rahmet eylesin) kalmıştı. Adamlarımızdan biri, bir iş için şehrin dışına çıkarken birdenbire bir Frenk gördü. Geri dönüp kılıcını aldı ve o Frenk'i öldürdü. Savaş narası bütün şehirde yankılandı. Şehir sakinleri çıkıp Frenkleri öldürdüler, onların kadınlarını, çocuklarını, gümüşlerini ve hayvanlarını ele geçirdiler.

O sıralar Şeyzer'de Bûzarmat'ın kızı Nedre adlı bir kadın vardı. Adamlarımızdan birinin karısıydı. Bu kadın, adamlarla birlikte çık-

tı, bir Frenk'i yakalayıp evine hapsetti. Sonra tekrar çıkıp bir tanesini daha yakaladı. Sonra bir tane daha. Böylece evinde üç Frenk olmuştu. Üzerlerinde bulduğu ve beğendiği şeyleri aldıktan sonra komşularını çağırdı. Onları öldürdüler.

Aynı gece, iki amcam, orduyla birlikte döndüler. Bazı Frenkler kaçmıştı ve Şeyzer'den bazı adamlar onların peşine düşüp şehrin civarında onları öldürmüştü. Amcamın ordusunun atları geceleyin şehre giderken yerdeki cesetler yüzünden tökezlediler. Ancak yerde ne olduğunu bilmiyorlardı. Sonunda süvarilerden biri atından indi ve karanlıkta cesetleri gördü. Bu, adamlarımızı korkutmuştu. Şehrin bir baskına uğradığını düşünmüşlerdi. Halbuki bu, Allah'ın (O'na hamdolsun) insanlarımıza sunduğu bir ganimetti.

Ayakkabıcının karısı

Frenklerden esir alınan kadınlardan bir kısmı babamın evine getirilmişti (Allah rahmet eylesin). Frenkler (Allah onlara lanet etsin) kendi cinslerinden başka hiç bir şeyle imtizac etmeyen lânetli bir kavimdirler. Babam, o kadınlar arasında ilk gençlik çağlarında olan bir kız gördü ve hizmetçiye "bu kadını hamama götür, elbiselerini değiştir ve yolculuğa hazırla" dedi. Hizmetçi denileni yaptı. Babam kızı, bir kölesine teslim ederek, arkadaşı olan Caber kalesi emîri Şihabeddin Mâlik ibn Sâlim'e gönderdi. Ayrıca bir mektup yazdı ve şöyle dedi: "Frenklerden bir miktar ganimet aldık. Sana da ondan bir pay gönderiyorum." Kız Şihabeddin'den, o da kızdan hoşlandı. Onu kendine aldı. Kadın, ona, Bedran adlı bir oğlan doğurdu. Babası Bedran'ı kendine veliahd olarak tayin etti. Sonra yaşlandı. Babası öldüğünde Bedran şehrin ve ahalinin valisi oldu. Yine de gerçek güç annesinin elindeydi. Kadın, bir grup adamla anlaştı. Onların yardımıyla, kaleden aşağı ip sarkıtarak indi. Adamlar onu o zamanlar Frenklerin elinde olan Serûc'a[25] götür-

[25] Urfa'nın güney batısında, Suruç.

düler. Kadın orada bir Frenk ayakkabı imalatçısıyla evlendi. Oğlu da Caber Kalesi emîriydi.

Babamın evine getirilen Frenk esirler arasında yaşlı bir kadın vardı. Çok güzel ve genç bir kadın olan kızı ve yetişkin oğlu da bu yaşlı kadınla beraberdi. Oğlan İslam'a girdi. Namaz kılıp oruç tutmasına bakılacak olursa, İslam'ı kabul edişinde samimi idi. Babamın evini yapan bir taş ustasından mermercilik sanatını öğrendi. Bizimle birlikte uzun bir zaman kaldıktan sonra babam onu takva sahibi bir ailenin kızıyla evlendirdi. Evi ve evlenmesi için gerekli masrafları da babam karşıladı. Karısından iki oğlu oldu. Çocuklar büyüdü. Beş-altı yaşlarına geldiklerinde onlara sahip olmaktan dolayı çok mutlu olan babaları genç Râ'ul, annelerini ve evdeki her şeyi aldı ve ertesi gün Afamiye'deki Frenklere katıldı. Namazı ve akidesiyle birlikte o kadar süre İslam'ı yaşadıktan sonra orada çocukları da kendi de Hristiyan oldu. Allah, dünyayı böyle insanlardan temizlesin!

Frenklerin ahlâkına dair

Ahmaklıkları

Herşeyin sahibi olan o Yaratıcının işleri ne kadar da hikmetlidir. Frenklerle ilgili olaylar, onların halleri sayılıp dökülse, insan, onları tıpkı sadece kuvvet ve yük taşıma gibi özelliklere sahip olan hayvanlar gibi sadece cesaret ve savaşçılık yeteneğine sahip hayvanlar olarak görür ve Allah'ı (O'na hamdolsun) teşbih ve takdis etmek zorunda kalır. Şimdi, onların işlerinden ve tuhaf düşünüşlerinden bazı örnekler vereceğim.

Fulk'un oğlu Kral Fulk'un ordusunda onların ülkesinden haccetmek üzere gelmiş, sonra tekrar oraya dönen saygın bir şövalye vardı. Aramızda yakın bir dostluk doğdu, arkadaşlığımız öyle bir noktaya vardı ki bana 'kardeşim' demeye başladı. Aramızda karşılıklı dostluk ve arkadaşlık bağları oluştu. Deniz yoluyla memleketine dönmeye karar verdiğinde bana şöyle dedi:

"Kardeşim, memleketime gidiyorum ve oğlunu benimle beraber göndermeni istiyorum (O zamanlar oğlum[1] on dört yaşındaydı ve yanımda bulunuyordu). Orada savaşçılarla tanışır, bilgelik ve şövalyelik öğrenir. Bilge bir adam olarak döner."

Bu işittiğim sözlerin akıllı bir adamın ağzından çıkması mümkün değildi. Zira, oğlum esir bile olsa, o esaret ona Frenklerin ülkesine götürülmek kadar kötülük getirmezdi. Yine de, o adama şöyle dedim:

"İnan, ben de hep bunu düşünürdüm. Beni, bunu yapmaktan alıkoyan tek şey ninesinin ona çok düşkün olmasıdır. Öyle düşkün ki meselâ şimdi, onu kendisine geri götüreceğime dair yemin almadan benimle gelmesine izin vermedi."

Bunun üzerine, "annen hâlâ yaşıyor mu?" diye sordu. "Evet" dedim. "Haa!" dedi, "öyleyse ona itaatsizlik etme."

Garip tedaviler

Onların garip tebabetlerini izah eden bir örnek:

Muneytira[2] hâkimi amcama bir mektup yazarak halkı arasındaki bazı hasta kimseleri iyileştirecek bir tabip göndermesini istedi. Amcam ona Sabit adlı bir Hristiyan hekim gönderdi. Sabit, on gün kaldıktan sonra döndü. Ona, "hastalarını ne çabuk iyileştirdin!" dedik. Şöyle cevap verdi:

"Bana, bacağında büyümekte olan bir çıban bulunan bir savaşçı, bir de delimsek,[3] kuruluk hastalığına yakalanmış bir kadın getirdiler. Savaşçıya çıbanı açıp iyileştirecek bir merhem uyguladım, kadına da tabiatını nemlendirecek bir perhiz verdim. Derken Frenk hekim geldi ve onlara, "bu adam tedavi konusunda hiç bir şey bil-

---

1 Ebu'l-Fevaris Murhef.

2 Lübnan'da, Afkah yakınında, antik Adonis.

3 Neshaf, kuruluk'. Bir hastalık adı olarak kullanılmış. Bir tür zihinsel sayrılık.

miyor" dedi. Sonra savaşçıya, "tek bacakla yaşamak mı istersin, yoksa iki bacakla ölmek mi?" diye sordu. Adam, "tek bacakla yaşamak isterim" diye cevap verdi. Hekim, "öyleyse bana güçlü bir asker, bir de keskin balta getirin" dedi. Bir savaşçı, elinde baltayla geldi. Ben de yanlarındaydım. Hekim, hastanın bacağını bir kütüğün üzerine koydu ve askere, baltayla bacağa vurup bir defada kesmesini emretti. Gözlerimin önünde asker baltayla vurdu, ama bacak kopmadı. Adam bir daha vurdu. Bu vuruşla bacağın iliği çıktı ve savaşçı oracıkta öldü. Sonra kadını muayene etti. "Bu kadının başında şeytan var, ona sahip olmuş. Saçını kazıyın" dedi. Saçını kazıdılar ve kadın yeniden onların hardal ve sarımsaktan ibaret olan perhizlerine devam etti. Kuruluğu daha da arttı. Bunun üzerine hekim, "şeytan onun başının içine girmiş" dedi. Bir ustura aldı ve kafa derisini haç şeklinde çizdi. Çiziğin ortasından itibaren kafatası kemiği açılıncaya kadar deriyi soydu ve orayı tuzla doldurdu. Kadın ruhunu hemen teslim etti. Bunun üzerine benim hizmetime artık ihtiyaçları olup olmadığını sordum. Menfi cevap alınca da döndüm. Daha önceden tebabetlerinin nasıl olduğunu bilmiyordum, öğrenmiş oldum."

Mamafih, ben, onların, bundan çok farklı olan tedavi usullerine de şahit oldum.

Frenk kralının[4] Bernard adlı, Frenkler arasında en mel'un ve en şerirlerinden olan (Allah ona lanet etsin) bir hazinedarı vardı. Bir at onu bacağından tepti, bacağı iltihaplandı ve on dört farklı yerden patlak verdi. Yaralardan biri kapandığında başka bir yerinden bir başka yara açılıyordu. Bunlar olurken ben de onun helaki için dua ediyordum. Sonra bir Frenk hekim gelerek onu tedavi etti. Bacağındaki bütün merhemleri temizledi ve bacağı keskin bir sirkeyle yıkamaya başladı. Bu tedaviyle bütün yaraları iyileşti ve adam şifa buldu. Yeniden, şeytan gibi ayağa kalktı.

---

[4] Kudüs kralı Fulk.

Onların ilginç tedavi usullerinin bir örneği de şu:

Şeyzer'de, Ebu'l-Feth adlı bir usta vardı. Oğlunun boynu sıraca hastalığına tutulmuştu. Bir yeri kapandığında bir başka yeri açılıyordu. Bu adam, oğlunu da yanına alarak, bir iş için Antakya'ya gitmişti. Oğlan, bir Frenk'in dikkatini çekti ve babasına çocuğun durumunu sordu. "oğlumdur" diye cevap verdi. Frenk ona, "sana, bu oğlanı iyileştirecek bir tedavi önerirsem, bu tedaviyi başkalarına ücret karşılığı vermeyeceğine dinin hakkı için yemin eder misin? Eğer söz verirsen sana bu çocuğu iyileştirecek bir ilaç öğreteceğim" dedi. Adam yemin etti ve Frenk şöyle bir ilaç önerdi:

"Ezilip yıpranmamış camotu yapraklarını topla, onları yak, küllerini zeytinyağı ve keskin sirkeyle karıştır. Bu ilacı sıracaya, üzerindeki büyüyen leke kaybolunceya kadar tatbik et. Sonra erimiş kurşunu manda yağıyla karıştırarak uygula. Bu onu iyileştirecektir."

Adam, oğlunu, bu anlatılan usulle tedavi etti. Çocuk iyileşti. Yaralar kapandı ve çocuk normal hale döndü.

Ben de bu tedaviyi aynı hastalığa yakalanan bazı kimselere uyguladım. Tedavi, illetin giderilmesinde başarılı oldu.

Kabalıkları

Frengistan'dan yeni gelenler, Müslümanlarla uzun süre ilişkide bulunmuş ve alışmış olanlara nisbetle daha kaba sabadır. Şu olay onların bu özelliklerini gösteriyor:

Her Kudüs'e gidişimde, yanında Frenklerin kiliseye çevirdikleri küçük bir mescid bulunan el-Aksa Camii'ne girerdim. Benim tanıdığım mâbed şövalyelerinin denetiminde bulunan el-Aksa Camii'ne girdiğimde şövalyeler, benim namaz kılmam için bitişikteki küçük mescidi boşaltırlardı. Bir gün[5] bu mescide girdim, tekbir getirip kı-

[5] 1140 civarı

yama durdum. Frenklerden birisi gelip üzerime atıldı ve yüzümü doğu tarafına çevirerek şöyle dedi: "bu tarafa dönerek namaz kılmalısın!" Şövalyelerden bir kaçı ona koştular, tutup benden uzaklaştırdılar. Ben namazımı iade ettim. Öbürleri başka bir şeyle meşgulken o adam tekrar üzerime geldi, yönümü doğuya çevirerek "bu tarafa döneceksin" dedi. Şövalyeler tekrar gelip onu uzaklaştırdılar. "Bu Frenk ülkesinden yeni gelmiş ve şimdiye kadar doğudan başka hiç bir yöne doğru ibadet eden kimseyi görmemiş bir yabancıdır" diyerek özür dilediler. Bunun üzerine, kendi kendime, "bu kadar namaz yeter" dedim. Sonra dışarı çıktım. O iblis herifin kıbleye doğru ibadet eden birini gördüğündeki davranışı, yüzünün renginin değişmesi, titremesi, haleti ruhiyesi beni hayrete düşürmüştü.

Frenklerden birinin Emîr Mu'înüddin Kubbetü's-Sahra'dayken (Allah rahmet eylesin) gelip ona "Tanrı'nın çocukluğunu görmek ister misin?" dediğini gördüm. Mu'înüddin, "evet" dedi. Frenk önümüz sıra yürüdü ve İsa aleyhisselam'ı kucağında tutan bir Meryem tasviri gösterdi. Sonra, "işte Tanrı'nın çocukluğu" dedi. Allah, kafirlerin kendisi hakkında söylediklerinden münezzeh ve berîdir.

Kıskançlık ve namus

Frenkler kıskançlık ve hassasiyetten tamamen yoksundur. Biri, karısıyla birlikte yürürken başka bir adamla karşılaşsa, karşılaştığı adam karısını eliyle kenara çekip konuşabilir. Koca da sohbet bitene kadar karısını kenarda bekler. Sözün uzaması halinde karısını adamla başbaşa bırakır ve çeker gider.

İşte, bizzat tanık olduğum bir örnek:

Nablus'a gidişlerimde daima Mu'izz adlı, evi Müslümanlar için bir misafirhane özelliğinde olan adamda kalırdım. Evin yola bakan pencereleri vardı. Pencerelerin karşısında, yolun öte yakasında tüccarlara şarap satan bir Frenk'in evi vardı. Şişeye biraz şarap doldurur ve "evet, tacirler! Bu şarabın fıçısı yeni açıldı. Almak isteyenler filan yerde bulabilirler" diye bağırarak çevrede do-

laşırdı. Frenk'in bu ilana karşılık aldığı ücret, şişesindeki şaraptı. Bir gün bu Frenk eve gitti ve karısının yatağında bir adam gördü. Adama, "karımın odasına ne cesaretle girdin?" diye sordu. Adam, "yorgundum, dinlenmek için girdim" diye cevap verdi. Frenk, "ama, yatağıma nasıl girdin?" diye sordu. Öteki cevap verdi: "serilmiş bir yatak buldum, girip uyudum." "Ama" dedi Frenk, "karım da seninle birlikte uyuyor!" "Doğru", diye cevap verdi öteki, "ama yatak onun. Onu kendi yatağını kullanmaktan nasıl menedebilirdim?" Frenk, "dinim hakkı için" dedi, "bunu bir daha yapacak olursan, bozuşuruz." Frenk'in, itirazının ve kıskançlığının ifadesi bundan ibaretti.

Bir başka örnek: Yanımızda Salim adlı bir hamamcı vardı. Aslen Ma'arra'lıydı. Babamın (Allah rahmet eylesin) hamamından sorumluydu. Şu hikâyeyi o adam anlattı:

"Maişetimi temin için Ma'arra'da bir hamam açmıştım. Bu hamama bir Frenk şövalyesi geldi. Frenkler hamamda peştamal takılmasından hoşlanmazlar. Bu Frenk, peştamalımı belimden çekip çıkardı ve attı. Eteğimin traşlı olduğunu görünce aynı şeyin kendisine de yapılmasını istedi. Ben de yaptım. Sonra, "Salim" dedi, "dinim hakkı için, aynısını madama da (el-dâmâ) yap." (Adam bununla karısını kastediyordu, dâmâ, onların dilinde kadın anlamına gelir.) Adamlarından birine "madama söyleyin buraya gelsin" dedi. Adam, çıkıp kadını hamama getirdi. Şövalye tekrar etti, "bana ne yaptıysan ona da yap." Ben de, kocasının gözleri önünde, söyleneni yaptım. Sonunda adam bana teşekkür etti ve hizmetime karşılık para verdi."

Şu tezada bakın! Bunlarda ne kıskançlık vardır ne de hamaset. Ancak cesurdurlar. Gerçi cesaret de, kötü bir üne sahip olmaktan kaçınma gayretinin ürününden başka bir şey değildir.

Bu da, yukarıdakine benzer bir hikâye:

Sûr'daki umumi hamama girdim ve müstakil bir bölmede yerimi aldım. Kölelerimden biri, bana, "hamamda, bizimle birlikte bir

kadın var" dedi. Dışarı çıktığımda, taş çıkıntılardan birine oturdum. Bir de ne göreyim, hamamdaki kadın çıkmış, giyinik olarak babasıyla birlikte karşıda dikiliyor. Ancak, kadın olduğuna kanî olamadım. Yanımdakilerden birine, "bak bakalım gerçekten kadın mıymış" dedim. Bununla, gidip sormasını kastetmiştim. Ancak o gitti, eteğini kaldırdı ve dikkatle ona baktı. Bunun üzerine babası bana döndü ve "kızımdır" dedi, "annesi öldü de, başını yıkayacak kimsesi olmadığı için onu hamama getirdim ve başını yıkadım." Ben de, "aferin, iyi yapmışsın!" dedim, "Allah bunun mükafatını sana verir."

Bir başka garip tedavi

Onların garip tababetleriyle ilgili bir başka hikâye de Frenklerin büyük liderlerinden biri olan Taberiyye hâkimi William de Bures'un (Kilyam dabûr) bana anlattığıdır. Akka'dan Taberiyye'ye giderken William Emîr Mu'înüddin'e (Allah rahmet eylesin) eşlik ediyordu ve ben de onlarla beraberdim. Yolda William bize şu hikâyeyi anlattı:

"Memleketimizde, hastalanmış ve ölüm noktasına gelmiş sevilip sayılan bir şövalye vardı. Büyük rahiplerimizden birine gittik ve "bizimle gel de filan şövalyeyi bir muayene et" dedik. "Olur" dedi ve yanımızsıra geldi. İçten içe, bu rahibin elini sürmesiyle hastanın iyileşeceğine inanıyorduk. Rahip hastayı görünce, "bana balmumu getirin" dedi. Hemen, biraz balmumu bulup getirdik. Rahip, balmumunu yumuşatıp parmak gibi yuvarladı ve adamın burun deliklerine doldurdu. Şövalye oracıkta öldü. Biz, "öldü" dedik. Rahip, "evet" dedi, "büyük acı çekiyordu. Burnunu tıkadım ki, ölsün ve rahatlasın."

Bu böyle gider, biz Harim konusundaki sohbetimize dönelim.[6]

---

6 Cahiliyye şairi Züheyr ibn Ebi Suhna el-Müzenî'den alınmış bir deyim.

Bir yarışma

Onların, vücuttaki deliklere ne yaptıkları bahsini bir tarafa bırakalım.

Frenklerin, bayramlarından birini kutladıkları bir zamanda Taberiyye'deydim. Atlılar mızrak talimi yapıyorlardı. Onlardan başka, yarış sahasının sonunda duran iki zayıf, yaşlı kadın vardı. Alanın öbür ucunda da kızartılıp bir kayanın üstüne koyulmuş bir domuz vardı. Sonra o iki kadını yarıştırmaya başladılar. Kadınların herbirinin yanısıra bir grup atlı yürüyor ve onları teşvik ediyordu. Kadınlar, attıkları her adımdan sonra düşüyorlar, sonra tekrar kalkıyorlardı. Seyirciler de gülmekten kınlıyordu. Sonunda biri ötekini geçti ve domuzu kazandı.

Mahkeme

Bir gün, Nablus'ta, iki Frenk arasındaki bir düelloya tanık oldum. Düellonun sebebi bazı Müslüman korsanların Nablus'un köylerinden birine yaptıkları baskındı. Köylülerden biri, köye gelen korsanlara yol göstermekle suçlanıyordu. Köylü kaçmıştı. Kral adamlarını gönderdi ve köylünün çocuklarını yakalattı. Bunun üzerine köylü krala geldi ve "adalet yerini bulsun, eşkiyaya yol gösterdiğimi söyleyen adamı düelloya çağırıyorum" dedi. Kral, köyü arpalık olarak elinde bulunduran mutasarrıfa "bununla düello edecek birini bul" dedi. Adam köyüne gidip yabancı bir nalbantı tuttu ve ona düello etmesini emretti. Böylelikle kendi köylülerinin ölmemesi ve malının eksilmemesini garantiye almıştı.

Nalbantı gördüm. Güçlü, genç bir adamdı. Ancak yüreksizdi. Bir kaç adım atıp oturdu ve içki istedi. Düello çağrısında bulunan köylü, yaşlı bir adamdı. Ancak ruhen güçlüydü. Düellodan hiç korkmadığını göstermek için parmaklarını şıklatıyordu (başparmağının tırnağını işaret parmağının tırnağına vuruyordu). Sonra viskond (viscound, el-biskund), yani köyün sahibi geldi ve iki rakibe

birer kalın sopa ve birer kalkan verdi. Orada bulunanların da etraflarında halka oluşturmalarını sağladı.

İki adam karşılaştılar. Yaşlı adam, nalbantı, seyircilerin yanına kadar itti, sonra meydanın ortasına döndü. İki adam, kana bulanmış direkler gibi oluncaya kadar birbirlerine vurmaya devam ettiler. Kavga uzadı. Viskont "çabuk olun" diye bağırıyor, kavgayı hızlandırmaya çalışıyordu. Doğrusu, çekiç sallamış olmak, mesleği dolayısıyla nalbanta büyük avantaj sağlıyordu. Yaşlı adam yorulmuştu. Nalbantın bir vuruşu onu düşürdü. Sopası da arkasından düştü. Nalbant adamın üzerine çöktü, parmaklarını rakibinin gözlerine sokmaya çalıştı. Ancak, fışkırmakta olan kanın çokluğu yüzünden başaramadı. Sonra kalktı ve adamı öldürünceye kadar sopayla kafasına vurdu. Sonra, ölen adamın boynuna bir ip bağladılar, sürüklediler ve astılar. Nalbantı getiren efendi nalbanta kendi pelerinini giydirdi, onu yanındaki ata bindirdi ve onunla birlikte gitti. Bu hadise Frenklerin ne biçim bir hukuka ve hükümlere sahip olduklarını gösteriyor. Allah onlara lanet etsin!

Bir defasında Emîî Mu'înüddin'le (Allah rahmet eylesin) Kudüs'e gitmiştim. Nablus'ta durduk. Orada, Müslümanlardan, henüz genç ve iyi giyimli olan kör bir adam kendisini emîre takdim etti. Yanında emîre hediye etmek üzere meyveler vardı. Emîr'in, kendisini Şam'da hizmetine almasını istiyordu. Emîr kabul etti.

Adamı soruşturdum, annesinin bir Frenkle evlendiğini, sonra da o Frenki öldürdüğünü öğrendim. Kadının oğlu Frenk hacılara saldırıyor, onları annesiyle yardımlaşarak öldürüyordu. Sonunda onu suçladılar ve Frenk usullerine göre cezalandırdılar.

Büyük bir fıçı getirip suyla doldurdular. Üzerine de tahtadan bir iskele kurdular. Suçladıkları adamın ellerini bağladılar omuzlarının etrafına bağladıkları iple fıçıya sarkıttılar. Düşüncelerine göre, adam masumsa suya batacaktı. Onlar da suyun içinde boğulup ölmesin diye iple adamı çekeceklerdi. Suçluysa suya batmayacaktı. Adam, kendisini suya attıklarında, batmak için elinden geleni yap-

tı, ancak başaramadı. Mecburen, verdikleri cezaya razı oldu. Allah onlara lanet etsin! Kızgın şişle gözlerini dağladılar.

Sonra bu adam Şam'a geldi. Emîr Mu'înüddin (Allah rahmet eylesin) ona, bütün ihtiyaçlarını karşılayacak bir maaş bağladı ve kölelerinden birine "onu Burhaneddin-i Belhî'ye (Allah rahmet eylesin) götür. Ondan, benim adıma, bu adama Kur'an ve fıkıh öğretmesi için birini görevlendirmesini rica et" dedi. Kör adam bunu duyunca, "daima muzaffer ve galip olasın! Ama ben bunu düşünmüyordum" dedi. Mu'înüddin, "senin için ne yapmamı bekliyordun?" diye sordu. Kör, "bana bir at, bir katır, bir zırh verip beni savaşçı yaparsın diye düşünüyordum" dedi. Bunun üzerine Mu'înüddin, "kör bir adamın savaşçı olabileceğini sanmam" dedi.

Müslümanlara benzeyenler

Frenkler arasında Müslümanlara alışıp uyum sağlayanlar da vardır. Bunlar, Frenk topraklarından yeni gelmiş olanlara nazaran daha iyidir. Ancak bunlar istisnadırlar ve genel bir yargı olarak kabul edilemezler.

İşte bir misal: Adamlarımdan birini bir iş için Antakya'ya göndermiştim. O sıralar Antakya'da, aramızda bir dostluk bulunan Reis Theodoros Sophianos (Tâdrûs ibn-al-Saffi) vardı. Antakya'daki nüfuzu kuvvetliydi. Bir gün, adamıma şöyle dedi: "Bir Frenk dostum beni davet etti. Sen de benimle gel de âdetlerini öğrenirsin." Adamım, hikâyeyi şu sözlerle anlattı:

"Onunla birlikte gittim. Frenklerin önceki seferlerinde gelmiş yaşlı kuşaktan bir şövalyenin evine vardık. Kütükten düşülmüş, hizmetten alınmıştı. Antakya'da bir mülkü vardı ve o mülkün geliriyle geçiniyordu. Şövalye, son derece temiz ve leziz yiyeceklerle dolu olağanüstü bir sofra kurdu. Yemekten kaçındığımı görünce "gönül rahatlığıyla yiyebilirsin. Ben Frenk yemekleri yemem. Yemekleri, kendi pişirdiklerinden başka bir şey yemeyen Mısırlı ka-

dınlarımız pişiriyor. Ayrıca, evime kesinlikle domuz girmez" dedi. Çekine çekine yedim. Sonra oradan ayrıldık.

"Pazar yerinden geçerken bir Frenk kadın birdenbire yakama sarıldı ve kendi dillerinde, anlayamadığım sözler söylemeye başladı. Bu, beni birdenbire büyük bir Frenk kalabalığının merkezi haline getirdi. Sonum geldi sandım. Sonra, ansızın, aynı şövalye geldi. Beni görünce kadına, "bu Müslümanla aranda ne var?" diye sordu. Kadın, "bu, kardeşim Hurso'yu öldüren adam" dedi. Bu Hurso, Hama ordusundan biri tarafından öldürülmüş, Afamiyeli bir savaşçıydı. Hristiyan şövalye bağırarak kadına "bu bir tüccar, (burcâsi, burjuva) ne savaşır, ne savaşta bulunur" dedi. Oraya toplanmış olan kalabalığa bağırdı ve onları dağıttı. Beni de oradan çıkardı ve gitti. O yemek sayesinde mutlak bir ölümden kurtulmuştum."

Bazı tecrübe ve gözlemler

Garip zaaflar

İnsan kalbinin en garip yönlerinden biri de, hiç bir korku duymaksızın muharebelerin en kesif bölgelerine dalıp çıkan, her türlü tehlikeye atılan birinin, kadın ve çocukların bile korkmadığı kimi şeylerden korkmasıdır.

Halkı arasındaki en yiğit insanlardan, başından birçok hatırı sayılır savaşlar geçmiş iyi bir savaşçı olan amcam İzzeddin Ebu'l Asakir Sullan'ın fareyi görünce benzinin sarardığını, tüylerinin diken diken olduğunu, kaçtığını gördüm.

Amcamın köleleri arasında cesareti ve maceraseverliğiyle tanınan Sandûk adında bir savaşçı vardı. Yılanlardan, aklını kaybedecek derecede korkardı. Bir gün babam (Allah rahmet eylesin) ona, amcamın yanında, "Ey Sandûk, sen cesaretinle tanınan iyi bir adamsın. Yılandan korkman sana garip gelmiyor mu?" diye sordu. Adam, "Bunun neresi garip?" dedi "Humus'ta bir cesur adam var,

gerçek bir kahraman. Fareden ölesiye korkar." Amcamı kastediyordu. Amcam, (Allah rahmet eylesin) bunu duyunca kölesine "Allah kahretsin seni, şöyle şöyle herif!" diye bağırdı.

Yılandan korkan kahraman

Babamın (Allah rahmet eylesin) iyi bir insan ve iyi bir savaşçı olan Lü'lü' adlı bir memlükü vardı. Şimdi onu hatırladım. Bir gece, çok sayıda katır ve yük hayvanını, dağdan, bana ait olan su dolabı için kestiğim odunları getirmek üzere alıp, Şeyzer'den çıkmıştım. Şeyzer civarından ayrılırken fecrin yaklaştığını düşünüyorduk. Oysa, Dubeys köyüne vardığımızda daha geceyarısı bile olmamıştı. Adamlarıma, "atlarınızdan inin, dağa şimdi gitmeyeceğiz" dedim.

Atlarımızdan inip yerleşmeye kalmadan bir at kişnemesi işittik, "galiba Frenkler" dedik. Karanlıkta, atlarımızla koştuk. Kendi kendime, tam bizim atlarımızı ve adamlarımızı yakalamaya çalışırlarken, onlardan birini mızraklayıp atını alacağım diye söz verdim. Lü'lü'e ve diğer üç köleye "bakın bakalım, ne oluyor?" dedim. Dörtnala sürdüler ve ötekilerin yanına vardılar. Adamlar çok kalabalıktı. İlk varan Lülü'dü. Çok iyi bir okçu olan Lü'lü', "konuşun, yoksa hepinizi öldürürüm" diye bağırdı. Adamlar Lü'lü'ün sesini tanıdılar. "Sen hâcib Lü'lü' müsün?" diye sordular. "Evet" dedi ve baktı ki bunlar, Frenk topraklarına yaptıkları yeni bir saldırıdan[1] dönmekte olan Emîr Seyfüddin Suvâr'ın[2] komutasındaki Hama ordusudur. İşte Lü'lü' o kadar kalabalık bir topluluk karşısında böylesine cüretkar davranabilecek bir cesarete sahipti. Ama, kendi evinde bir yılan gördüğünde, hemen dışarı kaçar, karısına, "yılanı öldürmek senin işin" derdi. Karısı da kalkar, yılanı öldürürdü.

---

1 1137 yılı.

2 Zengî'nin Halep'teki vekili.

Önemsiz şeyler ciddi sonuçlar doğurabilir

Bir savaşçı, bazen, cesarette bir arslan bile olsa, Humus'un dışında benim başıma geldiği gibi, ufak tefek şeyler yüzünden eli kolu bağlı kalabilir. Bir yarma harekatı sırasında atım öldürülmüş ve elli kılıç darbesi almıştım. Bu, takdir-i ilahi sonucu olmuştu ama seyisimin atın dizginlerini bağlarkenki dikkatsizliğinin de başıma gelen şeyde payı vardı. Dizginleri, içinden geçirmeden halkalara iliştirmişti. Düşmanın ortasından sıyrılıp kaçmak için dizginlere asıldığımda dizginler halkadan boşanmış ve olacaklar olmuştu.

Bir gün, Şeyzer"de, kıble tarafından tellalın sesi işitildi. Hemen zırhlandık ve teyakkuz haline geçtik. Ancak, tellalın yalan söylediği anlaşıldı. Babamla amcam (Allah ruhlarına rahmet eylesin) gittiler, ben arkalarında kaldım. Tellalın sesi bu kez kuzeyden, Frenklerin tarafından geldi. Atımla, dörtnala tellalın bulunduğu tarafa doğru koştum ve adamlarımızın, birbirlerini çiğnercesine, "Frenkler!" diye bağırarak ırmağı geçmekte olduklarını gördüm. Hemen ırmağı geçtim ve oradakilere "korkmayın, düşmanla sizin aranızdayım" dedim. Sonra dörtnala Karâfıta[3] tepesine tırmandım. Kalabalık bir atlı birliğinin önlerinde zırhlı ve miğferli bir şövalye olduğu halde ilerlemekte olduğunu gördüm.

Şövalye bana oldukça yakındı. İlk darbeyi indirmek için ona doğru hamle yaptım. Sonra peşindekilere saldıracaktım. Atımı onlara doğru mahmuzladığımda üzengim kırıldı. Adam beni karşılamak üzere hazırlanmıştı ve o anda geri dönme imkanım da kalmamıştı. Üzengisiz olarak hamlemi sürdürdüm. Mızrakları sallamaktan başka bir şey kalmayacak şekilde birbirimize yaklaştığımızda adam beni selamladı ve emrime âmâde olduğunu söyledi. Bir de ne göreyim! Saldırmak üzere olduğum adam Hama ordusuyla birlikte Kefertab'a giden Salar Zeyneddin İsmail ibn Ömer ibn Bahtiyar'ın annesinin amcası Salar Ömer'den başkası değildi. Frenkler onlara

---

3 Karamita'nın farklı bir yazılışı.

saldırmış, onlar da Emîr Suvar'ın komutasında (Allah rahmet eylesin) Şeyzer'e sığınmak üzere gelmişlerdi.

Binâenaleyh, bir savaşçı atının takımlarını sık sık kontrol etmelidir. Zira, çok önemsiz ve basit bir şey çok büyük zararlar verebilir, mahvına sebep olabilir. Yine de, hiç bir şey, kaderin sınırlarından dışarı çıkamaz.

Sırtlan Üsâme'yi yaralıyor

Arslanlarla sayısız savaşlarım olmuştur. Birçoklarını, kimsenin yardımı olmadan tek başıma öldürmüşümdür. Ve hiç birinde en ufak bir yara almamışımdır. Bir gün babamla birlikte (Allah rahmet eylesin) şehrimizin yakınlarındaki bir dağda, şahinlerle keklik avlamak üzere çıkmıştık. Planımıza göre, babamla ben, şahincilerle birlikte dağda bekleyecektik. Bir kaç adam ve şahinci de kuşların gizlendikleri yerleri tespit etmek ve şahinlerin yakaladığı avları getirmek üzere aşağıda duracaktı. Bir dişi sırtlan birdenbire önümüze çıktı. İçinde küçük bir in olan bir mağaraya kaçtı ve ine girdi. Adamlarımdan, seyislikle uğraşan Yusuf adlı birini çağırdım. Adam, elbiselerini çıkardı, bıçağını eline aldı ve ine girdi. Ben de çıkar çıkmaz sırtlanı vurabileyim diye mağaranın çıkışında durdum. Adamım, "dikkat et, çıkıyor!" diye bağırdı. Ben, mızrağı fırlattım, ama sırtlan küçük cüsseli bir hayvan olduğu için, isabet ettiremedim. Adam, "burada bir sırtlan daha var!" diye tekrar bağırdı. O sırtlan da, ötekinin izleri üzerinden çıktı. Ben kalktım ve mağaranın kapısının üstüne çıktım. Kapı dardı. Ama, iki adam boyu kadar yüksekti. Oradan, aşağıya, vadideki arkadaşlarımızın kendilerine doğru gelen sırtlana ne yapacaklarına bakıyordum. Adamım, ilk iki sırtlanın peşinden bakarken üçüncü bir sırtlan çıktı, bana saldırdı ve beni mağaranın ağzından aşağı düşürdü. Az kalsın bacağım kırılıyordu. Arslanlar bana hiç bir şey yapamamışken, bir dişi sırtlan tarafından yaralanmıştım. Binâenaleyh, akıbetleri takdir eden ve bütün olayları yaratan Allah'ın işleri ne kadar esrarlıdır!

Kan tutanlar

Bazı adamların ruh zayıflığına ve yürek yufkalığına şahid oldum ki kadınların bile böyle olabileceğini sanmazdım. İşte bir örnek:

Bir gün, ben henüz on yaşımı geçmemişken, babamın (Allah rahmet eylesin) evinin kapısı önünde duruyordum. Babamın hizmetlilerinden Muhammed el-Acemî evin küçük kölelerinden birine vurdu. Çocuk kaçtı, gelip benim eteklerime sarıldı. Muhammed, çocuk benim eteklerime sarılmışken, gelip çocuğa tekrar vurdu. Ben de, elimdeki sopayla ona vurdum. Beni itti. Bunun üzerine kuşağımdan bıçağımı çekip ona sapladım. Bıçak sol göğsüne girdi ve adam düştü. Babamın, Kâid Esad adlı adamı geldi, onu kontrol etti ve yaralı nefes aldıkça, kaynayan sudaki hava kabarcıkları gibi köpürüp akan kanı gördü. Benzi attı, sarsıldı ve kendini kaybedip düştü. Bu haliyle, kalenin içinde bulunan evine götürüldü ve günün sonuna kadar kendine gelemedi. Yaralanan adam da bu arada ölmüş ve defnedilmişti.

Buna benzer bir olay da şu:

Halepli, mahir ve bilge bir adam bizi zaman zaman ziyaret ederdi. Önündeki tablaya bakmaksızın satranç oynayabilirdi. Adı Ebu'l-Mürecca Salim ibn Kânit'ti (Allah rahmet eylesin). Ziyaretlerinde, bazen bir yıl, bazen daha az ya da daha fazla kaldığı olurdu. Hastalandığında, hekim kendisine kan aldırmasını söylerdi. Kan alıcının her gelişinde Salim'in rengi değişir, titremeye başlardı. Kan alıcı bıçağı vurunca bayılır, kesik sarılana kadar baygın olarak kaldıktan sonra toparlanırdı.

Şimdi de bunun tam tersi durumlara geçelim.

Adamlarımız arasında Benû Kinâne'den Ali ibn Ferah adlı siyah bir adam vardı. Ayağında bir çıban çıktı. Çıban azdıkça azdı. Adamın tırnakları düştü ve bacak bütünüyle çürümeye başladı. Cerrah ona, "bacağını kesmekten başka çare yok, aksi takdirde ölürsün" dedi. Adam bir keski aldı ve kan kaybı kendisini bayıltıncaya kadar bacağını kesti. Şuuru yerine geldiğinde yeniden kesme-

ye başladı. Bu, bacak ortadan kesilinceye kadar sürdü. Belli bir tedavi süresinden sonra bacak düzeldi.

Bu Ali, (Allah rahmet eylesin) insanların en mukavim ve en güçlülerinden biriydi. Tek üzengi kullanır, öbür dizini de diğer taraftaki kayışa sokardı. Bu haliyle savaşlara girer, Frenklere karşı mızrak savururdu. Bazen kendisini seyrederdim (Allah rahmet eylesin): Kimse ona karşı koyamaz, onunla vuruşamazdı. Bütün kuvvet ve cesaretine rağmen neşeli ve muzip bir adamdı. Bir gün, sabahın erken saatlerinde, o ve Benû Kinane kalede kalırlarken, Benû Kinâne'den bazı adamlara şöyle bir mesaj gönderdi: "Bu gün yağmurlu bir gün. Evimde biraz yemek ve şarap var. Lütfedip evime gelin de birlikte içelim." Onun evinde toplandılar. O, evin kapısı önüne oturdu ve "içinizde, izin vermediğim halde bu kapıdan çıkabilecek kimse var mı?" diye sordu. "Vallahi yok" diye cevap verdiler. Bunun üzerine, onlara:

"Bu gün yağmurlu bir gün ve evimde ne ekmek, ne un ne de şarap var. Ancak, herbirinizin evinde gün boyunca ihtiyacını karşılayacak şeyler mevcut. O halde, evlerinizden yiyeceğinizi ve şarabınızı getirin. Ev benden. Böylece, içip muhabbet etmek üzere gün boyunca beraber olalım." dedi. Ötekiler de, hep birlikte, "Ey Ebû Hasan, ne güzel bir fikir" dediler. Sonra, evlerinden içki ve yiyecek getirterek günü geçirdiler. Gerçi saygın bir adamdı. Mahlukatı değişik niteliklerle yaratan Allah ne yücedir! Sözünü ettiğimiz adamlarla bu adamın kuvvet ve mukavemeti kıyaslanabilir mi?

Bu da ona benzer bir olay:

Benû Kinâne'den biri, kaledeki içi cerahatli (su toplamış) bir hastanın kendi karnını kesip yararak iyileştiğini, eski sağlıklı haline döndüğünü anlattı. "O adamı görüp bilgi almak istiyorum" dedim. Bana bu hikâyeyi Benû Kinâne'den Ahmed ibn Ma'bed ibn Ahmed anlatmıştı. Ahmed bu adamı yanıma getirdi. Ben, adama durumunu ve kendisini nasıl tedavi ettiğini sordum. Şöyle cevap verdi:

"Ben yoksul bir adamım, yalnız yaşarım. İçimde cerahat oluştu. Öyle ihtiyarladım ki, hareket edemiyordum. Hayatımdan bezmiştim. Bir ustura alıp göbeğimden itibaren kamıma vurdum ve orası kesilip açıldı. Aşağı yukarı iki tas su çıktı. Karnım iyice çekilinceye kadar su akmaya devam etti. Sonra kesiği diktim ve iyileşinceye kadar tedavi ettim. Böylece o hastalıktan kurtuldum."

Bunu söyledikten sonra karnındaki kesilen yeri bana gösterdi. Bir karış kadar vardı.

Demek ki bu adamın, kendisi için tahsis edilmiş rızkı vardı bu dünyada. Yoksa, başka şartlarda, aynı hastalığa tutulup da bu adamınki gibi karnından su akan, ama karnı yarıldığından dolayı ölen insanlar gördüm. Kader müstahkem bir kaledir.

Zafer nasib iledir

Savaşta zafer, yönetime, planlamaya ya da asker sayısının çokluğuna bağlı değildir, Allah'tandır (O'na hamd ü senalar olsun). Amcam (Allah rahmet eylesin) ne zaman beni Türklere ya da Frenklere karşı savaşa gönderse ona "Efendim, bana düşmanla karşılaştığımda nasıl davranmam gerektiği konusunda talimat verin" derdim. O da, "oğlum, savaş kendi planını yapar" derdi. Haklıydı.

Bir defasında[4] amcam, karısını, yani Tâcuddevle Tutuş'un[5] kızı olan hanımefendiyi ve çocuklarını, bir askeri kuvvet eşliğinde o zamanlar kendisine ait olan Hısn Mesyad'a götürmemi istedi. Onları Şeyzer'in aşırı sıcağından korumak istiyordu. Birlikte, atlar üzerinde yola çıktık. Babam ve amcam (Allah ruhlarına rahmet eylesin) yolun bir kısmını bizimle geldiler ve döndüler. Yanlarında yedek atları çeken ve silahları taşıyan genç memlükler kalmıştı. Ordu benimle birlikteydi. Babam ve amcam Şeyzer'e yaklaştıklarında köprü davulunun sesini işittiler. "Köprüde bir şeyler oluyor" dediler. Atla-

4 1122 veya 1123.

5 Melikşah'ın kardeşi, Halep sultanı.

rını köprü istikametine doğru hızlandırdılar. Frenklerle (Allah onlara lanet etsin) bizim aramızda o zamanlar mütareke vardı. Buna rağmen, Köprü mahallesine ulaşmanın kolay olduğu nehrin sığ bölgesini keşif için bir kuvvet göndermişlerdi. Burası bir yarımadacığın üzerindeydi ve baş tarafı taş ve kireçle inşa edilmiş olan köprüyü kullanmadan oraya ulaşmak imkânsızdı. Bu müfreze Frenkler için bir sığ geçiş yeri tespit etti. Hepsi birlikte Afami'yeden çıktılar, kendileri için tespit edilen geçiş noktasına geldiler. Suyu geçtiler, mahalleyi ele geçirip yağmaladılar, esirler aldılar ve bir çoklarını öldürdüler. Evleri sahiplendiler. Herbiri bir eve haç işareti koydu, üstüne de kendi bayrağını dikti.

Babam ve amcam Şeyzer'in görüş alanına girince (Allah ruhlarına rahmet eylesin) Şeyzer sakinleri "Allahu Ekber!" diye bağırdılar, büyük bir gürültü çıkardılar. Bunun üzerine Allah (O'na hamdolsun) Frenklerin kalbine korku ve çaresizlik hissi verdi. Geçtikleri yerde tutunamadılar. Üzerlerinde zırhları olduğu halde bindikleri atları nehrin sığ olmayan yerlerine doğru sürdüler. Çokları bu şekilde boğuldu. Atlar kurtulduğu halde, süvariler (zırhlı oldukları için) eğerlerinden düşüyor ve suyun dibine batıyordu. Sağ kalmayı başaranlar, birbirinden habersiz, dağınık bir şekilde kaçtılar. Babamla amcamın yanında sadece on kadar genç memlûk vardı. Oysa Frenkler, kalabalık bir orduydu.

Amcam Köprü mahallesinde kaldı, babam da Şeyzer'e döndü. Bana gelince, ben Amcamın ailesini Hısn Mesyad'a götürdükten sonra aynı gün geri döndüm. Sabaha yakın Şeyzer'e ulaştım. Olan biteni öğrenir öğrenmez babamın (Allah rahmet eylesin) huzuruna çıktım. Köprü mahallesindeki amcama katılıp katılmamam konusunu babamla müşavere ettim. Bana, "şimdi gecedir, uyuyorlardır. Sabahleyin gidersin" dedi.

Sabahleyin erkenden harekete geçtim ve amcamın huzuruna çıktım. Birlikte gidip Frenklerin boğuldukları yerde durduk. Bazı yüzücüler dalıyor ve onların ölü savaşçılarını nehirden çıkarıyordu. Amcama, "efendim, başlarını kesip Şeyzer'e götürmeyecek miyiz?"

dedim. "Haydi git" dedi. Biz de yaklaşık yirmi kadar kafa kestik. Kanları, daha yeni öldürülmüşler gibi, fışkırarak çıkıyordu. Halbuki bir gün bir gece evvel ölmüşlerdi. Kanaatimce, su kanlarını muhafaza etmişti. Adamlarımız Frenklerden çeşit çeşit silahlar, zırhlar, kılıç, mızrak, miğfer ve baldırlıklar ganimet aldılar.

Köprü halkından birinin, eli elbiselerinin altına saklı olduğu halde amcamın huzuruna geldiğini gördüm. Amcam ona şaka yollu, "ganimetten bana ne ayırdın?" diye sordu. Adam, "size koşumlarıyla birlikte bir at, bir zırh, bir de kılıçla kalkan ayırdım" diye cevap verdi. Sonra gidip bu söylediklerini getirdi.

Amcam, getirilenleri aldı, atı adama iade etti ve "peki elinde ne var?" diye sordu. Adam şöyle cevap verdi:

"Efendim, bir Frenkle boğuşuyordum. Ne kılıcım, ne de başka bir şeyim vardı. Onu yere düşürdüm. Sonra, yumruğumla, zırhla kaplı olan yüzüne vurmaya başladım. Sonunda şuurunu kaybetti. Ben de kılıcını aldım ve onu öldürdüm. Parmak eklemlerimin derisi parça parça kıyıldı. Elim fena halde şişti. Hâlâ kullanamıyorum."

Bunu söyledikten sonra elini bize gösterdi. Aynı söylediği gibiydi. Parmak kemikleri açığa çıkmıştı.

Köprü ordusunda Ebu'l-Ceyş adlı bir Kürt vardı. Refûl adındaki kızını Frenkler esir almıştı. Kızının üzüntüsünden adamın aklî muvazenesi sarsılmış, önüne çıkan herkese "Refûl esir oldu" demeye başlamıştı. Ertesi gün, nehrin kenarında yürürken suda bir şey gördük. Adamlardan birine, "oraya yüz de bak bakalım neymiş" dedik. Adam gitti. Bir de ne görelim, o şey, mavi elbiseleri içinde, Refûl'ün ta kendisiydi. Kendisini alıp götürmekte olan Frenk'in atının terkisinden suya atlamış ve boğulmuştu. Elbisesi bir söğüt ağacına takılmıştı. Babası Ebu'l-Ceyş'in fikr-i sabiti de böylece geçti.

Frenkleri korkutan bağırışlar, kaçmaları ve mahvolmaları hep yüce ve kudret sahibi olan Allah'ın takdiriyleydi. Ordunun ya da üstün bir gücün etkisiyle değil. Dilediği her şeyi yapan Allah yüceler yücesidir!

Savaşta hilenin faydası

Düşmana korku salmak savaşta bazen yararlıdır. İşte örneği:

529 senesinde Atabek[6], yanında ben olduğum halde Suriye'ye geldi ve oradan Şam'a müteveccihen yoluna devam etti. Kuteyyifa'da[7] kamp kurduğumuzda Selahaddin[8] (Allah rahmet eylesin) bana, "hazırlan ve bizden önce el-Fustuka'ya git. Yol üstünde mevzilen. Askerlerin hiçbiri Şam'a firar etmesin." dedi.

Bunun üzerine yola çıktım ve oraya vardım. Bir süre durduktan sonra Selahaddin, kendi adamlarından oluşan küçük bir birlikle geldi. Adrâ'dan yükselmekte olan bir duman gördük. Selahaddin dumanın ne olduğunu keşif için atlılar gönderdi. Atlılar, Şam ordusuna bağlı bir birliğin orada saman yaktıklarını tesbit ettiler ve kaçtılar. Selahaddin onların peşine düştü, biz de otuz ya da kırk atlıyla ona eşlik ettik. el-Kuseyr'e vardığımızda Şam ordusunun tamamının orada, köprünün karşısında olduğunu gördük. Oradaki hana yakın bir yerdeydik. Orada durup hanın arkasına gizlendik. Bizim atlılardan beş altı tanesi, Şam ordusunun dikkatini çekmek ve burada bir pusu kurulduğu intibaı uyandırmak için çıkıp tekrar hanın arkasına döndü.

Bu arada, Selahaddin, buradaki kritik durumumuzu bildirmek üzere Atabek'e bir atlı gönderdi. Sonra, hızla bize doğru ilerleyen on kadar atlı gördük. Arkalarındaki ordu da sürekli hareket halindeydi. Geldiklerinde, Atabek'in komutasındaki öncüler olduğunu anladık. Ordu da arkalarından gelecekti. Atabek, "Ey Mûsâ,[9] mahvolmak için mi otuz atlıyla Şam kapısına kadar geldin! Ne acelen vardı!" diye Selahaddin'i eleştirdi. Karşılıklı atıştılar. İkisi de Türkçe konuşuyordu. Bu yüzden söylediklerini anlayamadım.

---

6 1135 baharı. Atabek Zengî.

7 Şam'ın kuzeydoğusunda.

8 Eyyûbî.

9 Adı Muhammed. Burada her nedense Mûsâ deniyor.

Öncüler bize yetiştiklerinde Selahaddin'e, "emrinle gelen birliklerin başına geçeyim, nehri geçip karşımızda üslenen Şam süvarisini oradan sökeyim" dedim. "Hayır, bu adamın hizmetinde sadakat gösteren şöyle şöyledir.[10] Bana ne yaptığını işitmedin mi?" dedi.

Allah'ın (Subhanehu) rahmeti ve onları korkutup (pusu kurduğumuzu) düşündürme teşebbüsümüz olmasaydı muhakkak ki bizi ezip geçerlerdi.

Benzer bir olay, amcamla (Allah rahmet eylesin) Şeyzer'den Kefertab'a giderken başımıza geldi. Beraberimizde, Kefertab arazisinden buğday ve pamuk yağmalamak niyetiyle gelen bir köylü ve fukara kalabalığı vardı. Bizim adamlarımız yağmaya dalmışken Kefertab süvarisi atlarına binmiş ve kendi şehirlerinin yakınında mevzilenmişti. Buğday ve pamuk tarlalarındaki adamlarımızla onlar arasında biz bulunuyorduk. Birdenbire, keşifteki adamlarımızdan biri dörtnala geldi ve "Afamiye süvarisi geliyor" diye bağırdı. Bunun üzerine amcam bana "sen burada, Kefertab ordusunun karşısında kalacaksın. Ben de ordunun başında Afamiye süvarisine saldıracağım" dedi. Ben, on süvariyle birlikte, zeytin ağaçlarının arasına gizlendim. Bunlardan üç dört tanesini zaman zaman Frenkleri yanıltmak için çıkartıp dolaştırdım. Sayımızın kalabalık olduğunu sanan Frenkler toplanıp üzerimize geldiler, bize iyice yaklaştılar. Yerimizden kımıldamadığımızı görünce geri döndüler. Amcam Afamiye'den gelen Frenkleri yenip dönünceye kadar biz bu hileyi yapmaya devam ettik.

Amcamın adamlarından biri ona, beni kastederek, "Efendim, ne yaptığını gördünüz mü? Geride kaldı ve Afamiye ordusuna saldırırken size katılmadı" dedi. Amcam cevap verdi: "On atlının başında Kefertab süvari ve piyadesinin karşısında beklemeseydi buradaki herkes esir düşerdi." Binanaleyh, o anda, Frenkleri korkutmak ve muhayyilelerini yanıltmak, onlarla savaşmaktan daha yararlıydı. Zira, onlar çok kalabalık bir birlik oldukları halde biz sayıca çok azdık.

---

[10] Keza ve keza. Söylenmesi uygun olmadığı için aktaramıyor.

Şam'da da buna benzer bir şey yaşadım.[11]

Bir gün, Emîr Mu'înüddin'le birlikteyken (Allah rahmet eylesin) bir atlı geldi ve ona "eşkiya tepede kumaş yüklü bir kervanı ele geçirdi" dedi. Mu'înüddin, "hemen peşlerine düşelim" dedi. "İstersen çavuşlara söyle de askerleri atlarına bindirsinler, onlarla birlikte gidelim" dedim. Mu'înüddin, "askerlere ne gerek var" dedi. "Bizle gelmelerinin ne mahzuru var?" diye cevap verdim. "Onlara ihtiyacımız yok" diye diretti.

Mu'înüddin, en kahraman savaşçılardan biriydi. Ancak, bazı hallerde cesaret, bir zaaftır ve kötü sonuç verir.

Topu topu yirmi süvariyle çıktık. Aramaktan yorulunca yolları gözetlemeleri için, bir yöne iki, bir başka yöne iki, üçüncü istikamete yine iki, dördüncü istikamete de bir süvari gönderdi. Biz de bir kaç kişiyle yolumuza devam ettik. İkindi namazının vakti geldiğinde Mu'înüddin, benim adamlarımdan birine, "Ey Sünûc, yukarı çık da biz namaz kılarken nöbet tut" dedi.

Selamı henüz vermiştik ki adam koşarak geldi ve "vadide, başlarında kumaş taşıyan adamlar var" diye bağırdı. Mu'înüddin (Allah rahmet eylesin) derhal at binmemizi emretti. Ona, "fırsat ver de zırhlarımızı giyelim. Yetişir yetişmez saldırır, bizim çok mu az mı olduğumuzu hesab etmelerine fırsat vermeyiz" dedim. Cevabı şu oldu: "onlara ulaştığımızda zırhlarımızı giyeriz."

Atına bindi, hep birlikte onlara doğru yürüdük. İki dağ arasındaki mesafenin beş zira' kadar olduğu çok dar bir boğaz olan Vadi-i Halbûn'da[12] onlara yetiştik. İki yandaki dağlar kayalık ve sarptı. Vadideki yol öyle dardı ki bir anda ancak bir atlı yürüyebilirdi. Eşkiya, ok ve yaylarla silahlı yaklaşık yetmiş kişiydi.

---

11 Ûsâme'nin Şam'daki ilk ikameti sırasında.

12 Şam'ın kuzeyinde.

Onlara kavuştuğumuzda adamlarımız hâlâ arkadaydı. Silahlarımızı taşıyorlardı ve o anda bize yetişmeleri mümkün değildi. Eşkiyanın bir kısmı dağın eteğinde bir kısmı da vadideydi. Vadidekilerin, bizden yana olup eşkiyanın peşine düşen köylüler, dağdakilerin de eşkiya olduğunu düşünerek kılıcımı çektim ve dağın eteğindekilere doğru yürüdüm. Atım kayalığa doğru tırmandı ama nefesi de tükenmişti. Hâlâ ayakta durabilen, ama kımıldayacak hali kalmayan atımla onlara ulaştığımda içlerinden biri yayına bir ok yerleştirdi. Beni vurmak üzereyken son bir gayretle üzerine doğru hareketlendim ve bağırdım. O da geri çekildi. Sonra atımı geri çevirdim ve aşağı indim. Kurtulduğuma inanamıyordum.

Emir Mu'înüddin dağın tepesine tırmandı. Orada, kavgaya katabileceği köylüler bulabileceğini düşünüyordu. Tepeden "ben dönünceye kadar düşmanı koyverme" diye bağırıp kayboldu. Ancak ben, dar bir yerde bulunduğum için geri döndüm. Dağdaki eşkiya inip vadidekilere katıldı. Bunun üzerine, vadidekilerin de onların bir parçası olduğunu anladım ve vadinin darlığından istifadeyle tek başıma üzerlerine gittim. Ellerindeki kumaşları atarak kaçmaya başladılar. Kumaş yüklü iki hayvanı da ellerinden almayı başardım. Onlar, dağın eteğindeki bir mağaraya tırmandılar. Onları görüyor, ama ulaşamıyorduk.

Emir Mu'înüddin (Allah rahmet eylesin) gün biterken döndü. Eşkiyanın peşine koşacak bir kimse bulamamıştı. Halbuki, askerler yanımızda olsaydı eşkiyanın hepsinin başlarını keser, ellerindekini de geri alırdık.

Başka bir vesileyle benzer bir olay daha yaşadım. Bunda, İlahi irade kadar, savaş konusunda tecrübesizliğin de payı vardı. Şöyle oldu:

Emir Kutbüddin Husrev ibn Talil'le birlikte Şam'a gidip el-Melikü'l Âdil Nureddin'in (Allah rahmet eylesin) huzuruna varmak üzere Hama'dan çıkıp Humus'a ulaştık. Hüsrev Ba'albek yolunu ta-

kip etmeye karar verdi. Ona, "ben önden gideyim. Ta'nil[13] kilisesini ziyaret edeyim. Orada seni beklerim" dedim. "Öyle yap" dedi.

Atıma bindim ve yola koyuldum. Kilisenin içindeyken bir atlı geldi ve bana Hüsrev'den bir mesaj getirdi. Şöyle diyordu:

"Bir grup piyade eşkiya bir kervana saldırıp ele geçirdi. Harekete geç ve beni dağda karşıla." Gidip onu buldum. Dağa tırmandığımızda aşağımızdaki vadide bulunan eşkiyayı gördük. Bulunduğumuz dağ aşağıdaki vadiyi dört bir yanından kuşatıyordu. Hüsrev'in bir adamı ona, dağdan üzerlerine inmemizi tavsiye etti. Ancak ben, "öyle yapma, dağa onları çevreleyecek şekilde yayılalım, batı yönüne doğru yollarını keselim. Sonra hepsini yakalarız" dedim. Eşkiya Frenk topraklarından geliyordu. Bir başkası, "dağa yayılıncaya kadar geçecek süre içinde onlara yetişir ve yakalarız" dedi. Bunun üzerine aşağıya indik. Ancak eşkiya bizi görür görmez dağa tırmandı. Hüsrev bana, "çabuk onlara yetiş" dedi. Uğraştım, ama yetişemedim.

Dağda bizim atlılardan sadece altı yedi tanesi kalmıştı. Atlarından inmiş, atları çekerek eşkiyaya doğru yaklaşıyorlardı. Oldukça kalabalık olan eşkiya onlara saldırdı. İki tanesini öldürdü ve atlarını ele geçirdi. Birinin de atını ele geçirdiler, kendisi kaçtı. Sonra, yağmaladıkları şeylerle birlikte dağın öbür tarafından indiler. Bize gelince, iki adamı ve üç atı kaybettiğimiz gibi, kervanı da elimizden kaçırmıştık. Öylece geri döndük. İşte bu, savaş tecrübesizliği yüzünden verilmiş kaybın örneğidir.

Kahramanlık ve hırs

Savaş sırasında tehlikeye atılmak normaldir. Yani, yaşama isteğinin kaybolmasından değil; bir adam yiğitliğiyle tanınmaya başlayıp cesur olduğu söylenmeye başlayınca, savaşa girdiğinde hırsının

[13] Yazı yeterince net değil. Bugün Ti'nayil diye anılan kasaba burada anlatılan yere çok uzakta.

onu başkalarının güç yetiremediği kayda değer şeyler yapmaya zorlamasından kaynaklanır. Başlangıçta ölümden ve tehlikeye atılmaktan öylesine korkmaktadır ki, korku ona galebe çalar ve yapmayı tasarladığı şeyden neredeyse vazgeçilir. Sonuna kadar o korkuyla boğuşur durur. Bütün vücudunda bir titreme hisseder, beti benzi atar. Ancak, savaşa gerçekten girdiğinde korkusu kaybolur ve duyguları yatışır.

Adını sık sık andığım Melikü'l-Ümerâ Atabek Zengi'yle (Allah rahmet eylesin) birlikte Sevr kalesi[14] muhasarasına katılmıştım. Kale, Artukoğlu Emîr Fahreddin Karaarslan ibn Davud ibn Sökmen'e (Allah rahmet eylesin) aitti. Kale tümüyle okçularla (kale savunması için hazırlanmış özel oklar) doluydu. Zengi, (Amid'de) Diyarbakır'da yenildikten sonra[15] burayı muhasara etmişti.

Çadırlar kurulur kurulmaz Zengi adamlarından birini gönderdi ve adam kalenin dibine gidip "Hey, okçular! Atabek size şöyle diyor: 'Sultan'ın[16] keremiyle, adamlarımdan birinin oklarınızla ölmesi halinde hepinizin ellerini keseceğim!" Atabek kalenin karşısına mancınıkları kurdu. Mancınıklar kalenin bir yerini yıktı. Ancak yıkılan yer, adamlarımızı gönderip aşabilmemiz için yeterli değildi. Buna rağmen, Atabek'in muhafızlarından ibn Arık adlı Halepli biri gediğe tırmandı ve oradaki adamlara kılıç vurmaya başladı. Adamlar onu birkaç yerinden yaraladıktan sonra aşağıdaki hendeğe attılar. Bu arada gedikteki adamlarımız müdafilerin başedemeyeceği kadar çoğalmış ve kaleyi ele geçirmişlerdi. Atabek'in adamları hemen kaleye gittiler ve kalenin anahtarlarını aldılar. Anahtarlar Artukoğlu Hüsameddin Timurtaş ibn İlgazi'ye verildi. Atabek kaleyi de ona devretti."

Muhasara sırasında bir ok Horasanlı bir askerin dizine isabet etmiş, dizkapağını ikiye bölmüş, adam da oracıkta ölmüştü.

---

14 Diyarbakır'da bir kale.

15 1133-1134 yıllarında.

16 Selçuklu Sultanı Muğiseddin Mahmud.

Kale teslim alınır alınmaz Atabek okçuları çağırdı. Dokuz kişiydiler. Yayları sırtlarında asılı olduğu halde geldiler. Zengi, başparmaklarının eklemlerinden kesilmesini emretti. Böylece elleri (ok atmakta) kullanılamayacak hale geldi.

İbn Arîk'a gelince, o, yaralarını tedavi ettirdi ve ölmesine ramak kalmışken iyileşti. Her türlü tehlikeye atılan kahraman bir adamdı.

Atabek Bâria[17] kalesini muhasaraya geldiğinde de buna benzer bir olaya şahid oldum. Kalenin çevresi kayalıktı. Öyle ki çadır kurmak bile mümkün değildi. Bu yüzden Atabek aşağıdaki alçak arazide karargâh kurdu ve muhasara işini münavebeli olarak emîrlere emanet etti. Bir gün, sıra, savaş için tam anlamıyla hazırlanmamış olan Emîr Ebubekir el-Dubeys'deyken, Atabek kaleye doğru ilerleyip mevzilendi ve Ebubekir'e "ilerle ve savaş" dedi. Ebubekir, neredeyse silahsız olan adamlarıyla ilerledi. Kalenin müdafileri de bir yarma harekatına giriştiler. Ebubekir'in adamlarından, adı o zamana kadar büyük savaşçıya çıkmamış olan Mezyad adlı biri müthiş bir kavga verdi. Onlara karşı durmadan kılıç salladı, topluluklarını dağıttı ve bir çok yara aldı. Onu karargâha geri götürürlerken gördüm: son nefesini vermek üzereydi. Ancak sonradan iyileşti. Ebubekir onu subay yaptı, onur elbisesi giydirdi (ödüllendirdi) ve özel muhafızları arasına koydu.

Selahaddin Eyyubî Hakkında

Atabek şöyle derdi:

"Üç adamım var. Bunlardan birisi Allah'tan (Subhanehu) korkar ama benden korkmaz (Zeyneddin Ali Koçak'ı[18] kastediyor, Allah rahmet eylesin). İkincisi benden korkar, ancak Allah'tan (Subhanehu) korkmaz (Nâsıreddin Sungur'u[19] kastediyor, Allah rahmet

17 Humus'un kuzeybatısında.

18 Zengî'nin oğlu Kutbeddin Mevdud'un bir veziri.

19 Zengî'in vezirlerinden biri.

eylesin). Üçüncüsü de ne benden, ne de Allah'tan (Subhanehu) korkar (Selahaddin Muhammed ibn Eyyub el-Gısyânî'yi kastediyor, Allah rahmet eylesin).

Selahaddin'in işlediği (Allah taksiratını affetsin), Atabek'in bu sözünü de doğrulayan bazı olaylara şahid oldum. Bu anlatacağım o olaylardan biri. Bir gün Humus üzerine yürüyorduk. Bir gece önce öyle bir yağmur yağmıştı ki, atlarımız çamurdan yürüyemiyordu. Piyademizse düşmanla temas halindeydi. Selahaddin durmuş bekliyordu, ben de onunla beraberdim. İkimiz de bulunduğumuz yerden piyadeyi görebiliyorduk. Bir ara, bizim piyadelerden biri, Humus piyadesine koştu ve onlara katıldı. Selahaddin de bunu gördü. Bunun üzerine adamlarından birine "kaçan adamın yanındaki askeri buraya getirin" dedi. Adam gitti ve kaçan askerin yanındaki piyadeyi getirdi. Selahaddin, "senin yanından kaçıp Humus'a giren adam kimdi?" diye sordu. Adam, "vallahi onu tanımıyorum" diye cevap verdi. Selahaddin, adamın ortadan ikiye kesilmesini emretti. Bunun üzerine ben, "efendim" dedim, "onu hapsedin, ve kaçan adamın durumunu soruşturun. Eğer bu adam onu tanıyorsa ya da firarıyla ilgisi varsa başını vurdurursunuz. Değilse, uygun gördüğünüz şekilde davranırsınız." Selahaddin, benim tavsiyeme meyleder gibi göründü. Ancak, onun arkasında durmakta olan bir adam, "bir asker kaçtığında, onun yanındaki asker yakalanır, ya başı kesilir ya da ortadan biçilir." dedi. Bu açıklama Selahaddin'i kızdırdı ve arkasındaki adamın ikiye biçilmesini emretti. Bunun üzerine, böyle durumlarda yaptıkları gibi adamı bağladılar ve ortadan ikiye kestiler. Oysa adamın, musirr olmaktan ve Allah (Subhanehu)'nun cezasından korkmamaktan başka bir suçu yoktu.

Selahaddin'in başka bir fiiline de şahit oldum. Bu, Bağdad savaşından döndükten sonraydı.[20] Dayanıklılık ve kuvvet gösterisine meraklı olan Atabek, Selahaddin'e, Emîr Kafcak[21] üzerine yürüyüp

[20] Muhtemelen 1133 yılında.

[21] Kıfçak veya Kıpçak, bir Türkmen emir.

onu gafil avlamasını emretti. Biz de, altı günlük mesafede bulunan Musul üzerine yürüdük. Son derece yorgunduk. Kafcak'ın bölgesine vardığımızda, onun, Kuhistan dağlarının erişilmez yüksekliklerine tırmandığını tespit ettik. Bunun üzerine Mâsurra kalesine indik ve güneş yükselirken kale etrafına yerleştik. O sırada kaleden bir kadın göründü ve "patiskanız var mı?" diye sordu. Biz de, "alışveriş için çok iyi bir zaman!" diye cevap verdik. Kadın, "sizi defnetmek için patiskaya ihtiyacımız var. En fazla beş gün içinde hepiniz ölmüş olacaksınız" dedi. Bununla, orada salgın hastalık olduğunu anlatmak istiyordu.

Selahaddin atından indi ve kaleye hemen saldırmak için bir plan yaptı. Lağımcılara, kulelerden birinin altına girmelerini emretti. Kale tümüyle kerpiçten yapılmıştı ve köylülerle doluydu. Bu arada biz de kalenin bulunduğu tepeye tırmandık. Horasan askerleri kulenin altına lağım yerleştirdiler ve üzerindeki iki adamla birlikte kuleyi yıktılar. İki adamdan biri öldü, diğerini adamlarımız yakaladı. Adamı Selahaddin'in huzuruna getirdiler. Selahaddin, "onu ortadan ikiye kesin" diye emretti. "Efendim" dedim, "Ramazan ayındayız ve bu adam Müslüman. Öldürülmesi büyük günahtır. Bu günahı yüklenemeyiz!" Selahaddin, "onu kesin ki kaleyi teslim etsinler" dedi. Dedim ki, "efendim, kale zaten elinizde." O yine, "ikiye kesin onu" diye tekrar etti ve bu işin çabuk yapılmasını istedi. Bunun üzerine adamı ortadan ikiye kestiler ve kaleyi hemen ele geçirdik.

Sonra Selahadddin, kaleyi terketmek üzere yanında kalabalık bir grup ve galipler olduğu halde kale kapısına geldi. Kaleyi bir grup adamına emanet etti ve çadırına inip kısa bir süre kaldı. Bu süre, etrafındaki kalabalığın dağılmasına yetecek bir süreydi. Sonra atına bindi ve bana "yürü" dedi. Atlarımızla kaleye yürüdük. Orada bir yere oturdu ve kalede ne var ne yok öğrenmek için kalenin bekçisini çağırttı. Ayrıca, Hristiyan bir kadınla Yahudi bir genci huzuruna getirtti.

Yaşlı bir Kürt kadını geldi ve bekçiye "oğlum filan'ı gördün mü?" diye sordu. Bekçi, "ona bir ok isabet etti ve öldü" dedi. Sonra

kadın, "öbür oğlum falan'ı gördün mü?" diye sordu. Bekçi de, "emir onu ortadan ikiye biçtirdi" dedi. Kadın başından örtüsünü attı ve bağırmaya başladı. Bekçi ona, "sakin ol, emîr burada" deyince kadın, "Emîr'in bana yapacak neyi kaldı? İki oğlum vardı, ikisini de öldürdü" dedi. Onu çekip götürdüler.

Bekçi gitti ve ancak iki bastonla yürüyebilen yaşlı bir şeyhi huzura getirdi. Şeyhin bembeyaz saçları onda çok güzel görünüyordu. İhtiyar, Selahaddin'i selamladı. Selahaddin, "kimdir bu şeyh?" diye sordu. Bekçi, "bu kalenin imamıdır" diye cevap verdi. Selahaddin, "yaklaş yâ şeyh, yaklaş" dedi. Adamcağız gelip Selahaddin'in karşısına oturdu. Selahaddin elini uzattı, şeyhin sakalını tuttu, elbisesinin kuşağına bağlı bıçağını çıkarıp adamcağızın sakalını dibinden kesti. Kesik sakalı, deniz ayısının perçemini[22] tutar gibi elinde tuttu. Şeyh ona, "efendim, ne yaptım da bu yaptığınızı hakettim" diye sordu. Selahaddin, "Sultan'a[23] karşı çıktın" diye cevap verdi. "Vallahi" dedi ihtiyar, "bu bekçi gelip söyleyinceye ve huzurunuza getirinceye kadar gelişinizden haberim olmadı."

Sonra yola çıktık ve Emîr Kafcak'a ait olan Kerhîni[24] adlı bir başka kaleye gidip ele geçirdik. Orada, Mekke fakirlerine sadaka olarak dağıtılmak üzere ayrılmış pamuklu elbiselerle dolu bir bölme bulduk. Selahaddin, kaledeki, zımmîler olan Hristiyan ve Yahudilerin hepsini esir aldı. Sanki Rumlarınmış gibi, iki kaleyi de yağmaladı. Allah (O'na hamdolsun) taksiratını affetsin.

Bu bölümü, hadiseye uygun düşen şu mısralarımla kapatacağım:

Şimdi bırak zulmile öldürülenlerden bahsetmeyi, zîrâ
Onların hikâyeleri yeni doğmuş bebeğin saçlarını ağartır.

---

[22] Perçem (Ar. *Bercâm)* deniz ayısının kuyruğunu anlatan Farsça bir kelime. Türkçe'de saçın alna düsen kısmı için kullanılıyor. P. Hitti'ye göre o zamanlar atların boyunlarına dolarlarmış.

[23] Muğiseddin Mahmud.

[24] Erbil yakınlarında bir yer.

Şeyzer'e saldıran İsmâilîler

Şimdi, İsmâilîler Şeyzer'deyken bizim başımıza gelen şeylerin bahsine geçiyorum.

O gün,[25] Abdullah ibn Hâşim adlı (Allah rahmet eylesin) yeğenim yoldan geçerken, amcamın evinin kulesinde kılıç ve kalkanla silahlı bir Bâtınî gördü. Kapı açıktı. Dışarıda büyük bir kalabalık vardı ama kimse içeri girmeye cesaret edemiyordu. Yeğenim dışarıda bekleyenlerden birine "içeri gir" dedi. Adam içeri girdi. Bâtınî, hiç vakit kaybetmeden, onu kılıcıyla yaraladı. Adam yaralı olarak dışarı çıktı. Yeğenim, bir başkasına da içeri girmesini söyledi. O da girdi ve aynı şekilde yaralanıp kendinden önce giren adam gibi dışarı çıktı. Yeğenim, "hey, Cevâd Reis, şimdi de sen gir" dedi. Bâtınî kuzenime, "Hey arkada duran, kendin niçin gelmiyorsun? Milleti üzerime yolluyor, kendin arkada bekliyorsun. Gel de göstereyim gününü!" dedi. Cevâd Reis içeri girdi ve adamı öldürdü.

Bu Cevâd, döğüş ustasıydı. Yiğit bir adamdı ve kılıç kullanma konusunda uzmandı. Bundan bir kaç yıl sonra, 534 senesinde[26] onu Şam'da gördüm. Yemci dükkânında arpa ve saman satıyordu. Yaşlanmış ve eski bir su torbasına dönmüştü. Öyle zayıftı ki fareleri dükkandan kovmaktan bile acizdi. Son günlerindeki halini, yaşlılığın onda yaptığı değişiklikleri görünce, adamcağızın o eski haline şaşırmaktan kendimi alamadım.

Yaşlılığa dair

O zamanlar yaşlılık illetinin evrensel olduğunu, ölümün ihmal ettiği herkese bulaştığını pek iyi anlayamamıştım. Ancak şimdi, doksanıncı yaşımın sonuna tırmandım, birbiri ardınca gelen günler ve yıllar beni eskitti. Ben de yemci Cevad gibi oldum; parasını harcamayı bilen cömert adamlar (Cevâd) gibi değil ama... Güçsüzlük

[25] 1135 civarı.
[26] 1139-40

belimi yere kadar büktü, yaşlılık bedenimin bir yerini ötekinin içinden geçirdi. Öyle ki kendimi zor tanıyorum ve sürekli olarak geçmişimden âhu zâr ediyorum. İşte, hâlimi tasvir için söylediklerim:

Hayatta yüksek bir noktaya ulaştığımda
Ölümü istedim, oysa hep o noktayı özlerdim.

Yaşlılık bende takat bırakmadı ki
Zaman dönüp bana hasım olduğunda karşı koyayım.

Gücüm gitti, zayıflığın ellerinde kaldım.
Güvendiğim görme ve işitme. Onlar da yâr olmuyor bu yükseklikte

Ayağa kalktığımda sanki sırtımda bir dağ var;
Ve yürürken sanki zincirlerle bağlıyım.

Elimde bir bastonla yürüyorum ağır aksak
Ne kılıç taşıyacak savaşta o el artık ne de mızrak.

Gecelerim yumuşak yatağımda geçiyor, uykusuz
Uykusuz, sanki çetin bir kayanın üstündeyim.

Hayat işte öyle döndürür, ne zaman ki insan
Kemale erer, tamam olur, döner başladığı yere tekrar oradan.

Bir de, Kahire'de hareketsiz ve âsûde bir hayatı kınayan şu aşağıdaki şiiri yazmıştım (hayat ne çabuk eridi ve geçip gitti!)

Zamanın rüzgârları bak nasıl yeni âdetler çıkarıyor
İşte ağaran saçım, farklı eski alışkanlıklarımdan.

Ve değişirken zaman, alınacak bir ders var
Var mı günler dizilince birbiri ardına değişmeyen?

Savaşın hep meşalesi oldum, sönmeye yüz tuttukça
Yeniden tutuşturdum onu keskin bir darbeyle kılıcımı
sallayarak düşmanın boynuna.

Tek emelim savaşmaktı rakiplerimle. Rakipler,
Benim avlarım. Beni hatırlayınca bir titreme alır onları.

Savaşta geceden korkunç saldırırken daha güçlü
Fırtınadan ve savaş meydanında alın yazısından bile cüretkâr!

Ama şimdi aylak bir kocakarı gibi oldum, yatıp duran
Camlar ve perdeler arkasına serilmiş minderler üstünde.

Ne zamandır yata yata neredeyse çürüdüm, tıpkı
Kınında çok durunca paslanan Hint çeliğinden yapılma kılıç gibi

Savaş zırhlarından başka giysi bilmezken şimdi entariler giyiyorum
Dabîk kumaşından. Lanetler olsun, bana da kumaşlara da!

Refahı ne düşündüm ne peşine düştüm;
Safa benim derdim de değil işim de.

Yata yata ulaşılan ihtişamda gözüm yok
Gözüm yok kılıçlar ve mızraklar kırılmadan varılan mevkilerde.

Hayatın tazeliği hiç gitmeyecek, kuvvet zaafa dönüşmeyecek diye düşündüğüm bir zaman vardı. Suriye'ye döndüğümde eski günlerimi bıraktığım gibi bulacağımı sanıyordum. Zaman, ben ayrıldıktan sonra onlara hiç elini sürmemiş, onları hiç değiştirmemiş olacaktı. Ne var ki, döndüğümde, arzu ve heveslerimin ettiği vaadler boş çıktı, eski düşüncelerim gözalıcı bir seraba dönüştü.

Allah'ım, bu saçmalıklarımı bağışla! Yukarıda anlattıklarım konu dışı şeylerdi. Acılarımdı beni seslendirip söyleten.

Ve şimdi, gecenin karanlığındaki yollara sapmadan, daha önemli olan şeylerin bahsine dönüyorum.

Ömür, önceden takdir edilmiştir

Kalpler günahların kirinden temizlenip bilinmezleri bilen'e tevekül edebilseydi, insanlar, savaşın tehlikelerine atılmanın önceden takdir edilmiş olan ömrü eksiltmediğini anlarlardı.

Şeyzer kalesinde İsmailîlerle savaştığımız gün, akıllı olsun ahmak olsun, herkese, insan hayatının ne kadar süreceğinin önceden belirlenmiş olduğunu, öne alınamayacağını ve ertelenemeyeceğini gösteren ibretâmiz bir olaya tanık oldum. Şöyleydi:

O gün, bir çatışmanın içinden yeni çıkmıştık ki, kalenin öbür tarafından adamın biri "düşmanlar!" diye bağırdı. Yanımda, hepsi silahlarla donanmış bir grup arkadaş vardı. O adama doğru koştuk ve "Ne var, ne bağırıyorsun?" diye sorduk. "Şu taraftan düşmanın sesi geliyor" dedi. Birlikte, adamın işaret ettiği, boş, karanlık ahıra girdik. Orada iki tane silahlı adam gördük ve hemen öldürdük. Yine orada, yerde, bir şeyin üzerine uzanmış yatan bir ölü gördük. Bizimkilerdendi. Cesedi kaldırınca altından bir Bâtınî çıktı. Bir örtüye bürünerek yere uzanmış, cesedi de göğsünden tutuyordu. Adamımızı dışarı taşıdık ve altındakini öldürdük. Arkadaşımızın derin yaralarla kaplı cesedini yakındaki bir camiye götürdük. Öldüğünden hiç şüphemiz yoktu. Ne hareket etmiş, ne de nefes almıştı. Hatta ben, Allah biliyor, avlunun taş zemininde başını ayağımla itmiştim. Öldüğünden emindik. Adamcağız ahırın önünden geçerken bir ses duymuş, sesin nereden geldiğini anlamak için başını uzattığında Batınîlerden biri onu içeri çekmiş ve iki Bâtınî, öldüğünden emin oluncaya kadar onu bıçaklamıştı. Ancak, Allah'ın (O'na hamdolsun) takdiri farklıydı. Adamın boynundaki ve bedenindeki yaralar kapandı ve adam iyileşti. Eskisi gibi sapasağlam oldu. Doğrusu, kaderleri takdir eden ve ömürlerin süresini belirleyen Allah ne yücedir!

Buna benzer bir olaya daha tanık oldum. Bir gece, gecenin son üçte birlik bölümünde, Frenkler (Allah onlara lanet etsin) bize saldırmışlardı. Peşlerine düşmek üzere atlarımıza bindik. Ancak, amcam İzzeddin (Allah rahmet eylesin) "bu bir tuzak" diyerek bize mani oldu. Mamafih, piyadalerimizin bir kısmı bizim bilgimiz dışında yukarı mahalleden çıkıp onları takip etmişti. Geri dönüşlerinde Frenkler onlara saldırmış ve kaçmayı başaran bir kaç kişi dışında hepsini öldürmüştü.

Ertesi gün, ben Şeyzer yakınlarındaki Bender Kanîn köyünde dururken yaklaşmakta olan üç adam gördüm. İkisi insan görünümündeydi; ama ortadakinin yüzü, insan yüzünden çok farklıydı. Bize iyice yaklaştıklarında gördük ki, ortadaki adam bir Frenkten yüzüne kılıç darbesi yemiş, kılıç, burnunun tam ortasından itibaren hemen hemen kulaklarına kadar yüzünü yarmıştı. Yüzünün aşağı kısmı sarkmış, sallanıyordu. İki yarım yüz arasında bir karışa yakın mesafe vardı. Bu haliyle, iki adamın arasında yürüyordu. Bu şekilde Şeyzer'e girdi. Cerrah yüzünü dikip tedavi etti. Kesilen taraflar kaynadı, ve adam eski haline döndü. Sonunda adam, normal bir ölümle, kendi yatağında öldü. Hayvan tüccarlığı yapardı ve ibn Gazi el-Maştub adıyla anılırdı. el-Maştub, yani yaralı adam lâkabını bu kesik dolayısıyla almıştı.

Dolayısıyla, hiç kimse bir an bile, tehlikeye atılmakla ölüm saatinin yaklaşacağını, aşırı ihtiyatla gecikeceğini zannetmesin. Benim bile hayatta kalmam ibret alınacak bir örnektir. Zira, nice dehşetli olaylarla karşılaştım, nice tehlikelere atıldım! Sayısız atlıyla savaştım, sayısız arslan öldürdüm. Vücudumda nice kılıç ve mızrak yarası; nice ok, kargı, sapantaşı izleri var. Bütün bunlara rağmen, Ölümün karşısında müstahkem bir kale gibiydim ve şimdi doksan yaşımı dolduruyorum. Şimdi, sağlığa ve hayata "dert olarak sağlık yeter" diyen Peygamber'in (O'na salat ve selam olsun) baktığı nurla bakıyorum.

Doğrusu, onca korkunç olaylardan kurtulup sağ kalmam beni savaştan ve ölümden daha çetin hallere soktu. Bir ordunun başında

ölmek bana uzayan bir ömrün dertlerinden daha kolay gelirdi. Hayatım öyle uzadı ki, devran benden bütün hoşlanılacak şeyleri aldı. Sefaletin, düşkünlüğün kiri saadetin ak pak rengini bulandırdı. Halim, şu mısralarımda tasvir ettiğim gibi:

Seksenimde, zaman benim mukavemetimi tarumar ettiğinde
Yorgun ayaklarım ve titreyen elim beni gafil avladı

Yazarken, yazım kırılıp dökülüyor
Titrek, kırık dökük bir elin yazısı

Garip, bir kalemi bile taşıyacak takat yok elimde
Mızrağı arslanın göğsünde kıracak kadar güçlüyken bir zamanlar

Elimde baston, yürürken bir ağırlık hissediyorum
Çamurlu bir ovada bata çıka yürür gibi ayağımda

Öyleyse çok yaşamak isteyenlere söyle
Uzun bir hayatın sonu, budur işte!

Kuvvetim gitti ve zayıf düştüm, hayatın lezzeti son buldu. Uzun ömür beni tersime döndürdü. Nitekim, ışık da karanlıkta doğar ve sonunda karanlığa döner. Şu mısralarda söylediğim gibi oldum:

Galiba kader beni unuttu, şimdi
Kervanın çöle salıverdiği ihtiyar deveye döndüm.

Geçip giden seksen yıl bende can bırakmadı
Doğrulmak istesem, sanki kırık bacağım.

Namazımı oturarak kılıyorum, çünkü dizlerim
İzin vermiyor doğrulmama.

Bütün bunlar bana haber veriyor
Vakti geldi o uzun yolculuğun.

Yıllar gücümü alıp götürünce sultanlara hizmet edemeyecek duruma geldim. Artık onların kapılarına gitmiyorum, maişetim de onlardan gelmiyor. Onların hizmetinden ayrıldım ve bana yaptıkları ihsanları onlara iade ettim. Zira, yaşlılığın sebep olduğu güçsüzlüğün hizmetleri kaldıramayacağını çok yaşlı bir adamın malının emîrlerin yanında para etmeyeceğini anladım. Kendi ilkelerimi kendime saklayarak kendi evime çekildim.

Selahaddin'e övgü

Bir köşeye çekilip oturuncaya kadar, yaban ellerinde yalnız kalmaktan, evden ocaktan uzak durmaktan, hoşnuttu ruhum... Zincire vurulmuş esirin ve sudan uzak kalmış susuzların sabrını tattım... Efendimiz el-Meliku'n-Nâsır Salâhu'd-Dünya ve'd-dîn,[27] Sultânu'l-İslam ve'l-Müslimîn, iman ilkelerinin birleştiricisi, ehl-i salibi kahreden, adalet ve rahmet bayrağını yücelten, Emîrü'l-Mü'minîn'in sultasını ihya eden[28] Ebu'l-Muzaffer Yusuf ibn Eyyûb. Allah İslam'ı ve Müslümanları onun varlığıyla süslesin, onun keskin kılıçları ve tedbiriyle muzaffer kılsın, onun koruyucu gölgesini etraflarından eksik etmesin. Nitekim Allah, onun ihsanının kaynaklarını temiz olarak sundu! Allah onun emir ve yasaklarını bütün dünyada hâkim kılan kılıcını düşmanlarının ensesinden eksik etmesin. Onun ihsanı ülkenin dört bir yanında beni arayıp buldu, ben dağların ve ovaların ardında, dünyanın kaybolmuş bir köşesindeyken,[29] malım ve ailem yokken bile.

İyilikseverliğiyle beni bir anda felaketlerin dişleri arasından kurtarıp ihsanıyla Yüce Kapı'ya (Şam'a) götürdü ve zamanın bana ettiklerini unutturdu. İhtiyarlığım yüzünden artık işe yaramayacağım düşünülürken cömertliğiyle beni hizmetine aldı. Bana şaşılacak bağışlarda bulundu; keremiyle beni en sevindirici hediyelerin

---

[27] Eyyubî. Burada 1174'te Üsâme'nin Selahaddin'den aldığı hediyelere bir atıf sözkonusu olabilir.

[28] Selahaddin Eyyûbi'nin hilafeti Fatımîlerden alıp el-Müstedi'ye vermesinden sözediliyor.

[29] Hasankeyf i kastediyor.

muhatabı kıldı. Öyle ki, onun kabına sığmayan cömertliği ondan önce başkalarına yaptığım hizmetlerin karşılığını da bana ödedi. Sanki bu hizmetlere tanık olmuş gibi, onları da sayıp hesaba kattı. Onun ihsanları, bir köşeye çekildiğim şu anda bile, ben uyurken kapımı çalıyor, beni buluyor. Bana olan ikramı gün gün artmaktadır. Beni, ailesinden birini kollar gibi kolluyor, hoş tutuyor. Oysa ben onun hakir bir hizmetkârıyım. Onun hakkımdaki hüsnüzannı beni bütün felaketlerden emin kıldı; cömertliği, korkunç felaketleriyle zamanın beni mahrum ettiği şeyleri bana bağışladı. Hizmetin ve âdetlerin gerektirdiği şeyleri verdikten sonra bana fazladan verdiği hediyelerin en küçüğü bile omuzların taşıyacağından fazladır. Cömertliği bende ulaşmak istediğim bir emel bırakmadı. Bu yüzden, günüyle, gecesiyle, hayatımı ona dua etmekle geçiriyorum.

O, Allah'ın halka imdad için gönderdiği bir rahmettir, O'nun rahmetiyle o, ülkeyi yeniledi. Raşid Halifeler geleneğini dirilten sultan. Devletin ve dinin direğini yeniden diken. Suyu, içenlerin çokluğu yüzünden tükenmeyen kaynak; varlığı, muhtaçları ne kadar çok olursa olsun, tükenmeyen bir cömertlik.

Halkımız devran döndükçe, onun kılıçları sayesinde yenilmez; onun cömertliğiyle bitmeyen bir baharda; onun adaletiyle, zulmün karanlığını dağıtan ve mütecaviz elleri durduran bir aydınlıkta; muzaffer idaresi sayesinde kesintisiz bir güvenlikte; ve geceyle gündüzün birbirini takip ettiği gibi, yeni bir mutluluğun eski mutluluğu izleyip durduğu kesintisiz bir saadet halinde olsun.

Ben dua ettim, iki koruyucu melek "âmin" dedi
Arş'ın sahibi, kendisine yakarana yakındır
Kullarına bizzat söyledi Hamîd
Beni çağırın, ben işiten, duâlara icabet eden'im.

Ve, Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Allah'ın salat ve selamı Muhammed'e ve bütün Ehl-i Beyt'ine olsun. Allah bize yeter, o ne güzel vekildir!

İkinci Bölüm

◆

Nâdir olaylar

İkinci Bölüm[1]

"Mücrimlerin yolu apaçık ortaya çıksın diye, âyetlerimizi işte böyle birer birer açıklarız."

Kur'an-ı Kerim, 6/55

Üsâme ibn Mürşid ibn Ali ibn Mukalled ibn Nasr ibn Münkız (Allah onun, ebeveyninin ve bütün Müslümanların günahlarını bağışlasın) der ki:

Bunlar, kimini bizzat yaşadığım, kimi de itimad ettiğim insanlar tarafından bana anlatılmış nadir olaylardır. Önceki sayfalarda ele almak istediklerimin bir parçasını teşkil etmediklerinden olayların hikâyelerini bir ek olarak bu kitaba ilâve ediyorum.

1 Yazma nüshada 'bölüm' olarak sadece burada bir ayrım yapılmış.

Mübârek zâtların hikâyeleri

Basrî'nin basîreti

Bu olaylardan, ilkin mübarek zâtlarla ilgili olanlarını anlatacağım -Allah hepsinden razı olsun!

Bu hikâye bana, ben oradayken, Is'ird[1] şehrinin hatibi Şeyhü'l-İmam el-Hatîb Sırâceddin Ebû Tahir Huseyn ibn İbrahim tarafından 562 yılının Zi'l-kâde'sinde,[2] Ebu'l Ferec el-Bağdâdî'den[3] naklen anlatıldı. Şöyle ki:

"Bir defasında Bağdad'da Şeyhü'l-İmam Ebû Abdullah Muhammed el-Basrî'nin meclisindeyken, bir kadın geldi. Kadın ona, "ey efendim, nikâh belgemdeki tanıklardan birisiniz. Mihrimin kaydedildiği belgeyi kaybettim. Şimdi kadılık makamına gelip

1 Şimdiki Siirt.

2 19 Ağustos -17 Eylül arası, 1167 yılı.

3 Cemaleddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, ö. 1201.

hakkımda şahitlik ederek bana lütufta bulunmanızı istirham ediyorum." dedi. Şeyh, "bana biraz tatlı (şeker) getirmedikçe gelmem" diye cevap verdi. Kadın, şaka yapıldığını zannederek üsteledi. Şeyh tekrar etti: "ısrar etme, bana biraz tatlı getirmedikçe seninle gelmeyeceğim." Kadın çıktı ve izârının altından içinde bir miktar kum tatlı (helva?) bulunan bir kâğıt parçası çıkardı. Şeyh'in arkadaşları, tatlı istemesinden dolayı hep şaşırdılar. Zira şeyh muttaki bir adamdı ve perhizliydi (riyazete devam ediyordu). Ancak, kağıdı alıp açtı, kâğıt boşalıncaya kadar tadıları bir bir attı. Kağıda göz attı. O ne! Kağıt, kadının kaybettiği mihir belgesiydi. Sonra şeyh kadına, "al belgeni, işte burada" dedi. Orada bulunanlar bunu bir keramet olarak değerlendirdiler, ancak o, "helal olanla kanaat edin, o zaman, daha fazlasını değilse bile bu kadarını yapabilirsiniz" dedi.

Hama'dan gelen ses

Bu olay da bana 570 yılı Zilhicce'sinin sonunda, Pazar günü,[4] ben Hama'dayken Şeyh Ebu'l-Kasem el-Hızr ibn Müslim ibn Kasım Hamavî tarafından anlatıldı. O, bana, "Peygamber soyundan, Kûfe'de yaşamakta olan bir Şerif gelip babasından naklen bana şu hikâyeyi anlattı" dedi:

"Beni dâima özel bir itibar ve hürmetle karşılayan Kâdi'l-Kudât Şâmî el-Hamavî'yi zaman zaman ziyaret ederdim. Bir gün bana, "içlerindeki bir adam dolayısıyla Küfe halkını severim. Abdullah ibn Meymûn el-Hamavî'nin (Allah rahmet eylesin) vefatı zamanında Hama'daydım ve gençtim. Ne arzu ettiğini kendisine sorduklarında "ölünce bedenimi defne hazırlayın. Sonra sahraya götürün ve biriniz mezarlığa bakan tepeye çıkıp "ey Abdullah ibn Kubeys, Abdullah ibn Meymûn öldü, gel ve namazını kıl" diye bağırsın. İbn Meymûn öldüğünde isteğini yerine getirdiler. Birdenbire,

[4] 1 Ağustos 1174.

çağrının yapıldığı istikamette, pamuklu elbiseler içinde, yün hırkasıyla bir adam göründü. Adam geldi ve oradakilerin şaşkın bakışları arasında mevtanın namazını kıldırdı. Kimse tek kelime bile söyleyememişti. Namaz bittiğinde adam geldiği yöne geri döndü. Oradaki insanlar adamı tutup bir şey sormadıkları için birbirlerini suçlamaya başladılar. Peşine düştüler ama adam kimse kendisine bir şey söyleyemeden gitti.

Kabul olunan dilek

Buna benzer bir olaya da Hısn-ı Keyfâ'da (Hasankeyf) şahid oldum.

El-Hızr (veya Hadrâ) Camii'nde, camiin yanıbaşındaki bir hücrede kalan Muhammed el-Semma' adında bir adam vardı. Cemaatte namaz zamanı camiye gider, namazdan sonra hücresine dönerdi. Veli bir zattı. Evimin yakınlarında bir yerde, ölüm saati yaklaştığında "Allah (Subhanehu)'dan dileğim odur ki, şeyhim Muhammed el-Busti'yi bana getirsin" dedi. Gasil ve tekfin hazırlıkları bitmeye kalmadan, şeyhi Muhammed el-Busti yanına ulaşmıştı. Gaslinde bulundu, cenazesinin peşinden yürüdü ve namazını kıldırdı.

Sonra, el-Bustî, Semma'ın hücresine girdi, bir süre orada ikamet etti. Ben de zaman zaman kendisini ziyaret ettim. Bu şeyh (Allah rahmet eylesin) bilge bir zahitti. Onun gibisini ne gördüm ne de işittim. Sürekli oruç tutar, su içmez, ekmek ve hububat cinsinden bir şey yemezdi. Orucunu iki hurmayla veya bir salkım üzümle, ya da iki elmayla açardı. Ayda bir ya da iki kez bir kaç lokma kızartılmış et yerdi. Bir gün ona, "ya Şeyh Ebû Abdullah, sürekli oruç tutup ekmek yememeyi ve su içmemeyi nasıl başardın (bu noktaya nasıl geldin)" diye sordum. Cevap verdi:

"Önce oruç tuttum ve açlığa katlandım. Ancak, açlığa dayanabileceğimi anladım. Bunun üzerine, kendime "yiyeceğim, ancak üç gün aç kaldıktan sonra zarurete binaen yenmesine izin verilen

ölü hayvanlar olsun" diyerek üç gün açlığa katlandım. Buna da dayanabildiğimi gördüm. Sonra düzenli yeme ve içmeyi bıraktım. Sonra bedenim buna alıştı ve direnç göstermedi. O gün bu gündür devam ediyorum."

Hısn-ı Keyfâ eşrafından biri bir bahçede bu şeyh için bir zaviye inşa etti. Şeyh, Ramazan'ın birinci günü beni çağırdı ve "sana veda etmeye geldim" dedi. "Peki, bahçede senin için hazırlanan zaviye ne olacak" diye sordum. "Ey kardeşim" dedi, "ben onlara yaramam. Kalmayacağım." Sonra bana veda etti ve gitti. Allah onun ruhuna rahmet eylesin. Bu, 570[5] yılında olmuştu.

Mekke'den gelen ölüm haberi

Bu hikâye bana Şeyh Ebu'l Kasem Hızr ibn Müslim ibn Kuseym el-Hamavi tarafından mezkûr yılda, Hama'da anlatıldı. Bir gün, Muhammed ibn Mis'ar'ın (Allah rahmet eylesin) bahçesinde çalışan ortakları, ibn Mis'ar'ın ailesinin yanına geldi. Onlar Ma'arra'daki evlerinin önlerinde oturuyorlardı, adam onlara, "şu anda garip bir şey işittim" dedi. "Nedir?" diye sordular, cevap verdi:

"Bir adam elinde testisiyle yanımdan geçerken benden su istedi. Testisine su doldurdum, o da gidip abdest aldı. Ona iki tane salatalık verdim, kabul etmedi. "Bu bahçenin ürününün yarısı emeğim dolayısıyla benim, yarısı da sahibi Muhammed ibn Mis'ar'ındır" dedim. Adam, "Muhammed hacca gitmemiş miydi?" diye sordu. "Evet" dedim. "O, dün vakfeden sonra öldü ve namazını kıldık" dedi.

Muhammed'in akrabaları o garip adama yetişmeye çalıştılarsa da, adam çok uzakta olduğu için vazgeçtiler. Eve dönüp, adamın söylediklerini tarihiyle kaydettiler. Gerçekten de, her şey adamın söylediği gibi olmuştu.

---

5 1174-75.

Sâdık rüya

Bu olayı bana meşhur Şihabeddin Ebu'l-Feth el-Muzaffer ibn Es'ad ibn Mes'ud ibn Bahtekin ibn Sebüktekin (Sebüktekin eskiden Mu'izzüddevle ibn Büveyh'in azatlısıydı) Musul'da, 565 senesi Ramazanının on sekizinde,[6] şu sözlerle anlattı:

Mü'minlerin Emîri Müktefi Li-Emrillah[7] (Allah rahmet eylesin) veziriyle birlikte Fırat'ın batısındaki el-Enbâr yakınlarında bulunan Sendûdiye mescidini ziyaret etti. Halife, 'Emirü'l-Mü'minîn Ali (Allah ondan razı olsun) adıyla bilinen mescide girdi. Ben de oradaydım. Halifenin üzerinde Dimyat elbisesi vardı ve çelik kabzalı bir kılıç kuşanmıştı. Kendisini şahsen tanımayan bir kimse, onun, Mü'minlerin Emîri olduğunu bilemezdi. Mescidin kayyumu vezire dua etmeye başladı. Vezir, "yazıklar olsun sana! Dua edeceksen Mü'minlerin emîrine et" dedi. el-Müktefi (Allah rahmet eylesin) bunu duyunca "adama doğru dürüst bir şey sor, öğren bakalım yüzündeki hastalığa ne olmuş. Efendimiz el-Müstezhir'in[8] (Allah rahmet eylesin) zamanında onun yüzünde bir hastalık vardı. Yüzünün tamamını kaplayan bir ur vardı. Yemek yerken, yemeği ağzına atabilmek için onu mendille kapatırdı" dedi. Kayyum şöyle cevap verdi: "Malum olduğu üzre, el-Enbar'daki evimden buraya sık sık gelirdim. Bir gün, karşılaştığım bir adam bana "Buraya gelip gittiğin kadar filana gitseydin (el-Enbar'daki yöneticiyi kastediyor) o muhakkak yüzündeki hastalığı gidermek için bir hekim çağırtırdı" dedi. Bu sözler üzerine kalbimde beni ziyadesiyle üzen bir şeyler hissettim. O gece uyurken Emirü'l Mü'minin Ali ibn Ebi Tâlib'i (Allah ondan razı olsun) camide gördüm. Bana "nedir bu inşaat malzemeleri?" diye sordu (caminin zeminindeki bazı malzemeleri kastediyordu). Ben, fırsattan istifade, kendisine hastalığımdan yakındım. O benden yüzçevirdi. Tekrar ona yaklaştım ve o adamın

---

6 5 Haziran 1170.

7 Abbasi Halifesi, ö. 1160.

8 Abbasi Halifesi, ö. 1118.

bana söylediği şeyi naklettim. Cevabı şu oldu "Sen, bu dünya hayatını isteyenlerdensin" O sırada uyandım. Ur, yanıma düştü ve hastalık gitti."

"Anlatılanları duyan el-Müktefî, (Allah rahmet eylesin) "Doğru söyledi" dedi. Sonra bana, onunla konuşup ne istediğini öğrenmemi, bir belge hazırlayarak kendisine imzalatmamı söyledi. Söylenenleri adama aktardım. Adam, "bir çok kızı olan bir ailenin reisiyim. Ayda üç dinar istiyorum" dedi. Bunu kayda geçirttim. Kâtip, başına "Mescid-i Ali'nin Kayyumu" diye yazdı. Halife imzaladı. Böylece adamın isteği yerine geldi. Sonra halife bana, "git, bunu maaş defterine kaydet" dedi. "Gereği yapılsın" kelimeleri dışında, metni okumadan götürdüm. Resmi prosedür, bir nüshanın istifade eden tarafa verilmesi, halifenin imzası bulunan nüshanın alıkonulması şeklindeydi. Kâtip, ikinci bir nüsha yazmak üzere belgeyi açtığında, Mescid-i Ali'nin Kayyumu" ifadelerinin altındaki "Mü'minlerin Emiri el-Müktefî tarafından yazılmıştır" ibaresini gördü. Kayyum daha fazlasını isteseydi, el-Müktefî onu da verecekti.

Fakir ve Melikşah

Kâdi'l-İmam Mecdeddin Ebû Süleyman Dâvud ibn Muhammed ibn Hasan ibn Halid el-Hâlidi (Allah rahmet eylesin) 566 Rebîülevvel'inin yirmi ikisinde, Perşembe günü,[9] kendisine anlatanlardan naklen bana şu hikâyeyi anlattı:

"Yaşlı bir adam, Hâce-i Büzürg'ün[10] (Allah rahmet eylesin) huzuruna girmek istedi. Kabul edildikten sonra, Hâce-i Büzürg, adamın yaşlı, muhterem ve nur yüzlü biri olduğunu gördü. Ona, "Nerdensiniz?" diye sordu. O, "yabancı bir memleketten" diye cevap verdi. Hâce, bir ihtiyacı olup olmadığını sordu. Adam, "ben Allah Resulünün (O'na salât ve selam olsun) resulüyüm, Melik-

9 3 Aralık 1170.

10 Melikşah'ın veziri meşhur Nizamülmülk.

şah'la görüşeceğim" diye cevap verdi. Hâce, "ne biçim lâf bu!" deyince, yaşlı adam, "eğer beni onun huzuruna çıkarırsanız, mesajımı ileteceğim; aksi halde onu görene ve bende olan şeyi ona nakledene kadar bekleyeceğim" dedi. Hâce-i Büzürg, Sultan'ın huzuruna çıktı ve ihtiyarın söylediklerini nakletti. Sultan, ihtiyarın kabul edilmesini istedi. Şeyh içeri alındığında Sultan'a bir kürdanla bir tarak verdi ve şöyle dedi: "bir çok kızım var, ancak, fakir olduğumdan evlilikleri için gereken çeyizi temin etme imkânına sahip değilim. Bu yüzden her gece Allah'a (subhanehu) dua edip bana kızlarımın çeyizlerini hazırlayacak imkânı ihsan etmesini istedim. Filan ayın Cuma gecesi, yine onlar için yardım dileyerek uyudum. Rüyamda Allah'ın Resulünü gördüm. Bana şöyle dedi: "kızının çeyizinde gerekli şeyleri ihsan etmesi için her gece Allah (Subhanehu) yakaran sen misin?" "Evet ya Resûlallah" diye cevap verdim. Bana, Sultan'ı kastederek 'İzz Melikşah'ın adını verdi ve "ona git, Allah Resulünün (O'na salât ve selam olsun) kendisinden kızların için gerekli çeyizi satın almasını istediğini söyle" dedi. Ben, "Ey Allah'ın Resulü, benden bir işaret isterse ona ne diyeceğim?" diye sordum. O da, "ona işaret olarak her gece yatmadan önce Tebâreke sûresini okuduğunu söyle" dedi.

"Sultan, bunu işitince, "bu doğru bir işaret, zira bunu Allah'tan (Subhanehu) başka kimse bilmiyor. Hocam bana her gece yatmadan önce bunu okumamı emretmişti. Ben buna hep devam ettim" dedi. Ve adamlarına, şeyhin kızlarının çeyizi için gerekli herşeyin sağlanması yolunda emirler verdi. Ayrıca, yolcu etmeden önce ona zengin hediyeler de verdi."

Fakir ve Halife

Yukarıdaki hikâye, Ebû Abdullah Muhammed ibn Fatik el-Mukrî'den dinlediğim şu hikâyeye benziyor:

"Bir gün, Bağdat'ta, Ebubekr ibn Mücahid el-Mukrî'nin (Allah rahmet eylesin) nezaretinde Kur'an çalışıyordum. Başında eski

bir sarık, üzerinde yeşil bir entari ve hırpani elbiseler bulunan yaşlı bir adam ona geldi. Adamı tanıyan ibn Mücahid, ona sordu: "Küçük kızın işi ne oldu?" Yaşlı adam cevap verdi: "Ey Ebubekr, dün üçüncü bir kızım oldu. Evdeki kadınlar kızın ağzına sürmek için yağ (manda yağı) ve bal almak üzere bir dânik[11] istediler. Ancak o kadar param yoktu. Düşünceli bir halde uyudum. Rüyamda Peygamber'i (O'na salat ve selam olsun) gördüm. Bana, 'Üzülme, endişelenme. Sabahleyin Halife'nin[12] veziri Ali ibn İsa'ya git, selamımı söyle ve işaret olarak ona, benim kabrimde dört bin defa salavat getirdiğini beyan ettikten sonra sana yüz dinar vermesini söyle" dedi."

"Ebubekr ibn Mücahid bunu duyunca bana "ey Ebû Abdullah, bu çok özel bir şey" dedi. Dersi kesti. Yaşlı adamın elinden tuttu ve Ali ibn İsa'ya götürdü. İbn Mücahid'in yanında tanımadığı yaşlı adamı gören Ali ibn İsâ "bu ihtiyarı nerden buldun?" diye sordu. İbn Mücahid, "vezir onu yanına çağırsın da sözlerini kendisinden dinlesin" diye cevap verdi. Vezir adamı yanına çağırdı ve "derdin nedir, ihtiyar" dedi. Şeyh, şöyle cevap verdi: "Benim iki kızım var. Ebubekir ibn Mücahid de biliyor. Dün bir kızım daha oldu. Evdeki kadınlar onun ağzına sürmek için bal ve yağ almak üzere benden bir dânik istediler. Ancak bende para yoktu. Bu yüzden dün, çok endişeli bir halde uykuya yattım. Rüyamda Peygamber'i (Ona salat ve selam olsun) gördüm. Bana şöyle dedi: "Üzülme, endişelenme. Sabahleyin Ali ibn İsa'ya git, benden de selam götür. Ona de ki, "kabrimde dört bin defa salavat getirmesi işarettir, bana yüz altın dinar ver."

İbn Mücahid şöyle devam etti: "Ali ibn İsa'nın gözünden yaşlar boşandı. Sonra, 'Allah ve Resulü doğru söyledi, bu adamın söylediği de doğru. Zira bu, Allah'tan (Subhanehu) ve Resulünden

---

[11] Dirhem'in altıda biri.

[12] Abbasi halifesi el-Muktedir Billah, 908-932.

(Ona salat ve selam olsun) başka kimsenin bilmediği bir şeydi. Hizmetçi, torbayı getir!' dedi. Adam torbayı getirdi. Ali, eliyle yüz altın çıkarıp "bu Allah Resulünün (O'na salat ve selam olsun) sana söylediği yüz dinar" dedi. Sonra bir yüz daha çıkardı, "bu da getirdiğin güzel haber için" dedi. Sonra üçüncü bir kese çıkararak "bu da bizim sana hediyemizdir" dedi. Yaşlı adam, yeninde üç yüz altın olduğu halde onun huzurundan çıktı."

Felçli ve Hz. Ali

Bu da bana 568 senesi Ramazan ayında'[13] Kâid Hacı Ebû Ali tarafından Hısn-ı Keyfâ'da anlatıldı. Bunlar onun sözleri:

"Musul'da, Muhammed ibn Ali ibn Muhammed ibn Âme'nin dükkanındayken, iri vücutlu, zayıf bacaklı bir şıracı oralardan geçiyordu. Muhammed onu çağırdı ve, "Ey Abd-i Ali, Allah aşkına, şuna hikâyeni anlatsana" dedi. Adam, "gördüğün gibi, ben fukka[14] satarım. Bir Salı gecesi, deliksiz bir uykuya daldım. Sabah kalktığımda bedenimin, belden aşağı kırıldığını hissettim, hareket edemiyordum. Bacaklarım öyle incelmişti ki bir deri bir kemik kalmıştı. O günden sonra geri geri sürünmek suretiyle yürüyordum, zira bacaklarım beni takib etmiyordu, hareket kabiliyetini yitirmişti.

"Bir gün Zeyneddin Ali Kûçek'in (Allah rahmet eylesin) yolu üzerine oturdum. Benim, evine götürülmemi emretti. Taşıdılar ve o, hekimleri çağırarak "bu adamı iyileştirmenizi istiyorum" dedi. Hekimler, "inşaallah onu tedavi ederiz" dediler. Bir çivi alıp kızdırdılar ve bacağımı dağladılar. Ancak ben, hiç bir şey hissetmedim. Hekimler Zeyneddin'e, "ümit yok, bu adamı iyileştiremeyiz" dediler. Bunun üzerine Zeyneddin, bana iki dinar ve bir de eşek verdi.

---

[13] 16 Nisan-15 Mayıs 1173.

[14] P. Hitti bunun biraya benzer bir içki olduğunu söylüyor. Ar. '*fukka*' (köpüklü). Muhtemelen alkolsüz bir içecek.

Eşek bir ay kadar benim mülkiyetimde kaldıktan sonra öldü. Yine Zeyneddin'in yoluna çıktım ve bana bir eşek daha verdi. O eşek de öldü. Zeyneddin, bana üçüncü bir eşek verdi, o eşek de öldü. Tekrar Zeyneddin'den yardım istedim. Bunun üzerine, Zeyneddin, adamlarından birine, "al bu adamı götür hendeğe at" dedi. Ben, Zeyneddin'e, "Allah aşkına, beni kalçamın üstüne at. O zaman acı hissetmem" dedim. Ancak o, "seni kafaüstü atacağım" dedi. Dışarı çıkarılmamdan sonra Zeyneddin'in gönderdiği bir adam geldi ve beni onun huzuruna götürdü. Benim atılmam konusunda söylediği şakaymış. Huzuruna kabul edildiğimde bana dört dinar bir de eşek verdi.

"Bir gece rüyamda bir adam yanıma dikilip bana "kalk" deyinceye kadar durumum böyleydi. Adama "kimsin sen?" diye sordum. "Ben Ali ibn Ebi Tâlib'im" dedi. Bunun üzerine kalktım ve karıma, "ben böyle böyle bir rüya gördüm" dedim. "Peki ama, niçin ayaktasın?" dedi. Ayaklarımla yürüdüm, felcim geçti ve şu anda gördüğün duruma geldim.

"Sonra Emîr Zeyneddin Ali Koçak'a (Allah rahmet eylesin) gittim ve rüyamı anlattım. Felcimin geçtiğini gördü ve bana on dinar verdi."

Sıhhate döndüren Şafi (Allah'a) hamdolsun.

Makbul dua: dürüstlüğün mükafatı

Bu hikâye bana 572 senesinin başlarında[15] Şam'da Şeyh el-Hafız Ebu'l Hattab Ömer ibn Muhammed ibn Abdullah ibn Ma'mer el-Uleymî tarafından anlatıldı. Ona da Kadî el-Mâristan diye tanınan (hastane kadısı) Kâdî Ebubekr Muhammed ibn Abdülbaki ibn Muhammed el-Ensari el-Furdî'den naklen Bağdad'da bir adam anlatmış. Kadi'l-Mâristan'ın sözleriyle:

---

15 1177 yılı ortalan.

"Hacc esnasında, Ka'be'yi tavaf ederken birdenbire inci bir gerdanlık buldum ve ihramımın ucuna iliştirdim. Bir saat sonra Harem-i Şerif'te bir adamın, bulana yirmi dinar vaadederek o gerdanlığı soruşturduğunu duydum. Kaybolan şeyin kendisine ait olduğuna dair bir işaret vermesini istedim, o da verdi. Ben de gerdanlığı kendisine teslim ettim. Onu aldıktan sonra bana, "benimle birlikte evime gel de vaadettiğim şeyi sana vereyim" dedi. Ben şöyle cevap verdim: "O ödüle ihtiyacım yok. Gerdanlığı da sana ödül için iade etmedim. Allah'a şükür maddî yönden durumum iyidir." Adam, "bunu sadece Allah (Azze ve Celle) rızası için mi iade ettin?" diye sordu. "Evet" dedim. "Öyleyse Ka'be'ye dönelim ve sen benim duama 'amin' de" dedi. Yüzlerimizi Ka'be'ye döndük ve o "Ya Rabbim, onun ve benim günahlarımızı bağışla ve bana, onun davranışına mukabele etme imkanı ver" diye dua etti. Sonra bana veda etti ve ayrıldık.

"Sonra, bir ara Mekke'den Mısır'a gittim. Oradan da bir tekneyle Mağrib'e gitmek üzere yola çıktım. Teknemiz Rumların eline geçti. Ben de, teknedekilerle birlikte onlara esir düştüm. Beni bir papaza verdiler. Onun ölümü yakınlaşıncaya kadar hizmetinde kaldım. Ölümü yaklaştığı sıralarda beni azad etti. Bunun üzerine Rum ülkesini terkettim ve Mağrib'in bir bölgesine gitmek üzere hareket ettim. Orada bir fırıncının yanında çalışmaya başladım. Fırıncının müşterileri arasında şehrin büyük toprak sahiplerinden biri de vardı. Yeni bir ayın başlangıcında o çiftçinin bir kölesi fırıncıya gelip "efendim hesap yapmak üzere sizi çağırıyor" dedi. Fırıncı onunla gitmemi istedi. Birlikte gittik ve ondaki kayıtlara göre hesabı hallettik. Aritmetik bilgimden ve elyazımın güzelliğinden etkilendi ve fırıncıdan beni istedi. Sonra elbiselerimi değiştirdi ve sahib olduğu geniş arazilerin kiralarını toplama işini bana emanet etti. Ayrıca bana, konağının bir kenarında bir ikametgâh tahsis etti.

"Kısa bir süre sonra bana, "Ey Ebubekr, evlilik konusunda ne düşünüyorsun?" diye sordu. "Efendim" dedim, "kendi maişetimi bi-

le temin etmekte güçlük çekiyorum, bir zevcenin yükünü nasıl kaldırırım?" "Mihir bedelini, evini, giyimi ve lazım olan her şeyi ben karşılayacağım" dedi. "Öyleyse olur" dedim. Bunun üzerine, "oğlum, bir çok özrü olan bir kız var" dedi. Sonra, başından ayağına kadar, saymadık fizikî arıza bırakmadı. Ben de, hep, "olsun, razıyım" diye cevap verdim. Gerçekten, şifahen söylediğim gibi, kalben de mutmaindim. Sonra devam etti: "Bu kız benim kerimemdir." Birkaç kişi çağırdı ve nikah akdedildi.

"Bir kaç gün sonra bana, "evine girmeye hazırlan" dedi. Bana çok güzel elbiseler getirtti. En iyi şekilde döşenmiş ve en iyi gereçlerle donatılmış bir eve girdim. Yüksekçe bir yere oturdum ve renkli yünden bir örtü içinde gelini getirdiler. Hemen onu karşılamak üzere ayağa kalktım. Örtüyü alıp kenara koyduğumda o zamana kadar bu dünyada görmediğim güzellikte bir yüzle karşılaştım. Hemen evden kaçtım. Yaşlı adam yanıma geldi ve evden niçin kaçtığımı sordu. Ben, "bu kız bana arızalarını saydığın kız değil" dedim. Bunu işitince güldü ve "hayır oğlum, dedi, "o senin zevcen, benim de ondan başka evladım yok.

Onu, görünce hayal kırıklığına uğramayasın diye o şekilde anlattım" dedi. Sonra benim huzurumda duvak töreni yapıldı.[16]

Ertesi gün, onun takındığı ziynet ve mücevherler arasında bir zamanlar Mekke'de bulduğum gerdanlığı gördüm. Buna çok şaşırdım. Kafam takılmıştı, dalgın bir haldeydim. Yatak odasından çıkarken kayınpederim beni çağırdı ve şu mısrayı terennüm ederek halimi sordu: "Şer'e uygunluk kıskançlığı kaldırdı." Benim için yaptıklarına teşekkür ettim ve yine gerdanlığı, gerdanlığın onun eline nasıl geçtiğini düşünmeye başladım. Dalgınlığımı görünce, "ne düşünüyorsun?" diye sordu. "Filan gerdanlığı. Zira, filan yıl, hacdayken, Harem-i Şerif'te onu ya da ona benzer bir gerdanlığı bulmuştum." dedim. Bunun üzerine adam, "Kaybolan gerdanlığı

16 Burada, gelinin güzellik ve erdemlerinin sayıldığı bir tür tören kastediliyor.

getiren sen miydin?" diye bağırdı. "Evet, ben oyum" dedim. Adam, "ne güzel haber, senin için de benim için de! Allah beni de seni de bağışladı; o anda Allah'a (O'na hamdolsun) ikimizin de günahlarımızı bağışlaması ve senin iyiliğine mukabele etme imkanı vermesi için dua etmiştim, şimdi, malımı ve evladımı sana teslim etmiş bulunuyorum. Eminim ki ecelim yaklaştı" dedi.

"Daha sonra, benim lehime vasiyetini tanzim etti. Çok geçmeden de öldü -Allah rahmet eylesin."

İlginç tedaviler

Çiğ yumurtayla çıban tedavisi

Emir Seyfüddevle Zengi ibn Karaca (Allah rahmet eylesin) bana şu hikâyeyi anlattı:

"Şehinşah bizi bir defasında Halep'e davet etti (Zengi'nin kızkardeşinin kocasıydı). Onunla buluştuğumuzda, kendisiyle sohbet edip içtiğimiz, yufka yürekli ve neşeli biri olan bir arkadaşımızı bize katılması için çağırdı. O da gelip bize katıldı. Biz, ona içki ikram ettik. Ama o, "bana içmek yasaklandı, hekim, şu çıban açılana kadar bana perhiz verdi" dedi. Ensesinde büyük bir çıban vardı. Biz, "bugün bize katıl da perhiz yarın başlasın" dedik. Bize katıldı ve günün sonuna kadar bizimle içti. Sonra Şehinşah'tan yiyecek bir şeyler istedik. Şehinşah, "yiyecek bir şey yok" dedi. Biz biraz fazla ısrar edince, bize, ateşte kızartmamız için yumurta getirmeye razı oldu. Yumurtalar bir tencerenin içinde geldi. Yumurtaları kırıp içlerini tencereye boşalttık. Sonra, kızarmakta olan tavayı, iyice kızması

için közün üstüne yerleştirdik. Ensesinde çıban olan adama çiğ yumurtadan içmesi için işaret ettim. Birazcık içmek için tencereyi ağzına götürüp diktiğinde, tencerede ne varsa boğazından aşağı gitti. Sonra ev sahibine, bize yeniden yumurta getirmesini söyledik. Ancak o, "vallahi getirmem" dedi. Birlikte içmeye devam ettik ve dağıldık.

"Ertesi gün, sabahleyin, biz hâlâ yataktayken kapının çalındığını duyduk. Hizmetçi, kapıdakinin kim olduğunu anlamak için dışarı çıktı. Bir de baktık ki akşamki arkadaşımız. Kadına, "içeri çağır" dedim. Ben yataktayken geldi ve "ah efendim, ensemdeki çıban hiç bir iz bırakmaksızın kayboldu" dedi. Çıbanın bulunduğu yere baktım, gerçekten de hiç bir iz yoktu. "Peki nasıl iyileşti?" diye sordum. "Allah iyileştirdi" dedi. "Bildiğim kadarıyla, o içtiğim çiğ yumurtalardan başka, değişik bir şey kullanmadım."

Hastalığı ve tedaviyi veren Yüce Allah'ın işleri ne kadar da esrarlıdır!

Karga etiyle fıtık tedavisi

Şeyzer'de, Kefertab'dan gelme iki kardeş vardı. Büyüğünün adı Muzaffer, küçüğününki Malik ibn Ayyad'dı. Ticaret için Bağdat'a ve diğer başka yerlere giderlerdi. Muzaffer de kasık fıtığı vardı ve bu yüzden kendisini hep yorgun hissederdi. Semave (Suriye çölü) üzerinden Bağdad'a giden bir kervandayken konakladıkları yerde bir Bedevî kabilesi vardı. Onlara kuş etinden yemek hazırlamışlardı.

Yemekten sonra yattılar. Muzaffer gece yarısı uyandı ve arkadaşını kaldırdı. Adam yanı başında yatıyordu. Ona, "bana bak, ben uyuyor muyum uyanık mıyım?" diye sordu. Öteki, "uyanıksın, uyuyor olsaydın konuşamazdın" dedi. Muzaffer, "fıtığım iz bırakmadan iyileşmiş" dedi. Arkadaşı onu muayene etti ve fıtığının iyileştiğini gördü.

Uyandıklarında, misafiri bulundukları Bedevilere, akşam yemeğinde yedikleri şeyin ne olduğunu sordular. Onlar, "hayvanları-

mız uzak bir yerdeyken misafirimiz oldunuz, biz de çıkıp yavru kuzgun avlayarak size ikram ettik" dediler.

Bağdad'a vardıklarında hastaneye giderek durumu bir yetkiliye anlattılar. Yetkili, adamlarına yavru kuzgunlar getirttirdi. Aynı hastalığı çeken hastalara bunlardan yedirdi. Hastaların durumunda bir değişiklik olmadı. Yetkili, "Muzaffer'in yediği kuşun babası o kuşu engerekle beslemiş olmalı. Muzaffer bu yüzden iyileşmiş" dedi.

Yılanla tedavi

Benzer bir olay da, tıp konusundaki bilgisi ve üstünlüğüyle ün yapmış olan Yuhanna ibn Butlan'a[1] gelen bir hastanın başına gelmişti. İbn Butlan Halep'teki dükkanındayken adam gelip hastalığını kendisine anlatmıştı. Hekim, hastanın kronik bir istiska (su toplanması) hastalığına tutulduğunu, karnının büyüdüğünü, boynunun inceldiğini, çehresinin ve görünümünün değiştiğini gördü. "Oğlum" dedi, "sana yapabileceğim bir şey yok. Bu noktada tıp sana fayda getirmez." Adam ayrıldı.

Bir müddet sonra aynı adam hastalığından tamamen kurtulmuş olarak hekimin dükkanının önünden geçti. Karnı yerine gelmiş, vaziyeti düzelmişti. İbn Butlan onu çağırdı ve "sen bana istiska hastalığından dolayı şişkin bir karın ve ince bir boyunla gelen, hiçbir faydamın dokunmayacağını söylediğim adam değil misin?" diye sordu. Adam, "ta kendisi" diye cevap verdi. Hekim, "kendini neyle tedavi ettin de bu hastalık geçti ?" dedi. Adam, "kendimi hiç bir şeyle tedavi etmiş değilim; ben hiçbir şeyi olmayan bir yoksulum. Yaşlı, aciz bir kadın olan annemden başka bakanım da yok. Annem iki küçük fıçıda yaptığı sirkeyle ekmeği getirerek beni besledi." dedi. İbn Butlan, adama, "o sirkelerden arttı mı?" diye sordu. Adam, "evet" dedi. İbn Butlan, "öyleyse beni götür ve sirkenin bulunduğu fıçıları göster" dedi.

---

[1] Tam adı Ebu'l-Hasan el-Muhtâr ibnü'l-Hasan olan Bağdadlı bir Hristiyan hekim. Halep ve Antakya'da da çalışmış.

Birlikte eve gittiler ve adam sirke fıçılarını gösterdi. Fıçıdaki sirkeyi boşaltınca ibn Butlan fıçının dibinde iki çürümüş engerek gördü. Bunun üzerine adama, "oğlum, aziz ve celil olan Allah tarafından iyileşmen takdir edilmiş olmasaydı hiç kimse seni içinde iki engerek bulunan sirkeyle tedavi edemezdi" dedi.

İbn Butlan'in ilginç tedavi usulleri

Bu ibn Butlan'ın akıllara durgunluk verecek tedavileri vardır. İşte bunlardan biri:

İbn Butlan'ın Halep'teki dükkanına konuşma melekesini yitirmiş, konuşmaya çalıştığı zaman sözleri çok zor anlaşılan bir adam geldi. İbn Butlan ona, "ne iş yaparsın?" diye sordu. Adam, "elekçiyim" dedi. Hekim, yarım şişe keskin sirke getirmesini söyledi. Adam getirdi. Hekim, "iç bunu" dedi. Adam içti, bir süre yerinde durduktan sonra midesinde bir bulantı hissetti, içtiği sirkeyle karışık çamur kusmaya başladı. Sonra boğazı açıldı ve konuşması normalleşti. İbn Butlan, öğrencilerine dönerek, "bu tedaviyi kimseye uygulamayın, hastanızı öldürebilirsiniz. Bu adam eleme işiyle uğraşırken aşırı miktarda toz yutmuş. Boğazının sirkeden başka bir şeyle temizlenme imkanı kalmamış" dedi.

İbn Butlan bir ara büyük dedem Ebu'l-Mutevvec Mukalled ibn Nasr ibn Münkız'ın hizmetinde de bulunmuş. O zamanlar dedem Ebu'l-Hasan Ali ibn Mukalled ibn Nasr ibn Münkız'ın (Allah rahmet eylesin) teninde beyaz lekeler oluşmuş. O tarihte genç bir çocuk olan dedemin vücudundaki bu lekeler babasını endişelendirmiş. Büyük dedem hastalığın cüzzam olmasından korkuyormuş. İbn Butlan'ı çağırıp "Ali'nin vücudundaki lekeler neymiş, bak bakalım" demiş. İbn Butlan bakmış ve "bu hastalığı tedavi edip ortadan kaldırmak için beş yüz dinar isterim" demiş. Büyük dedem ona, "eğer Ali'yi tedavi edersen beş yüz dinarla yetinmem" demiş. İbn Butlan, büyük dedemin kızdığını görünce, şunları söylemiş:

"Ben senin hizmetkârın ve kölenim. Senin ihsanınla yaşıyorum. Söylediklerim şakadan ibaretti. Ali'nin vücudundaki lekeler çocukluktan kaynaklanan kabartılar. Büyüdüğünde tamamen geçecek. Binanaleyh, bu konuda endişelenme ve senden para isteyip onu tedavi edeceğini söyleyenlere de kulak asma. Bunlar, delikanlı büyüdükçe geçer."

Gerçekten de onun dediği gibi olmuş.

Halep'te, Berre adlı bir kadın vardı. Şehrin itibarlı kadınlarından biriydi. Kadın, başını fena halde üşütmüştü. Başına eski pamuk, bir başlık ve bir kadife bez sarmıştı. Kafasında büyük bir sarık varmış gibi görünüyordu. Yine de ağrıdan inliyor yardım istiyordu. İbn Butlan'ı çağırdı ve şikayetini anlattı. İbn Butlan ona, "yarın sabah erkenden bana keskin kokulu elli miskal kâfur getir," dedi. "Ancak satın alma, ya ödünç al, ya da kirala, zira kendisine aynen iade edilecek." Kadın kâfuru temin etti. Hekim, kadının başındaki sargıları çözdü. Saçını kâfurla sıvadı. Sonra sargıları yeniden kadının başına bağladı. Bu arada kadın, soğukluktan şikayet etmeye devam ediyordu. Kısa bir süre uyuduktan sonra sıcaktan ve başındaki yorucu ağırlıktan şikayet eder bir şekilde uyandı. Hekim, kadının başında örtüsünden başka bir şey kalmayıncaya kadar sargıları çıkardı. Sonra kâfuru kadının başından silkeledi ve kadının rahatsızlığı geçti. Kadının, bir örtüden başkasına ihtiyacı kalmadı.

Buna benzer bir şey de Şeyzer'de benim başıma geldi. Ağır elbiseler ve kürkler giymeme rağmen hiç sıcaklık hissetmiyor, titreyip duruyordum. Oturduğum yerden her kımıldanışımda titriyordum. Saçım diken diken oluyor, bütün adalelerimin kasıldığını hissediyordum. Hekim Şeyh Ebu'l-Vefa Temim'i çağırıp halimi arz ettim. "Bana bir Hint kavunu getir" dedi. Kavun getirildiğinde kavunu böldü ve bana, "yiyebildiğin kadar ye" dedi. Ben, "ey hekim" dedim, ben ölesiye üşüyorum ve bu kavun da soğuk. Bu haldeyken böyle soğuk şeyi nasıl yiyebilirim?" O, "sen dediğimi yap" dedi. Yemeyi bitirmeme kalmadan terlemeye başladım. Üşümem gitti. Hekim, "hastalığın safranın aşırı yüklenmesiyle ilgili; grip değil" dedi.

Rüyayla iyileşen ağrı

Yukarıda bazı olağanüstü rüyalardan bahsetmiştim. Kitâbu'n-Nevm ve'l-Ahlâm adlı kitabımda da (uyku ve rüyalar kitabı) uyku ve rüyalarla ilgili bir çok olaylar anlatmış, başka yazarların bu konuda söylediklerini aktarmış, rüyaların zamanların, bilge kişilerin onlarla ilgili sözlerini izah etmiş, Arap şiirinden konuyla ilgili mısraları nakletmiş, konuyu tamamıyla izah eden ayrıntılara girmiştim. Binanaleyh, onları burada tekrar etmek gerekmez. Ancak orada nakledilen bir anektod beni çok ilgilendiriyor. Bu yüzden onu tekrar ediyorum.

Dedem Sedidü'l-Mülk Ebu'l-Hasan Ali ibn Mukalled ibn Nasr ibn Münkız'in (Allah rahmet eylesin) Lü'lü'e adlı bir hizmetçisi vardı. Babam Mecdeddin Ebû Selame Mürşid ibn Ali'yi (Allah rahmet eylesin) o büyütmüştü. Babam yeterince büyüyüp babasının evinden ayrıldığında o kadın da babamla birlikte ayrıldı. Ben doğunca aynı kadın beni de büyüttü. Evlenip babamın evinden ayrıldığımda kadın da benimle ayrıldı. Çocuklarım olduğunda onları da o kadın büyüttü. Muttaki bir kadındı (Allah rahmet eylesin). Günlerini oruçla, gecelerini namazla geçirirdi.

Lü'lü'e, zaman zaman karın ağrısından şikayet ederdi. Bir gün ona öyle bir ağrı geldi ki kendini kaybetti. İki gün iki gece bu halde kaldı. Sonra uyandı ve, "Lâ ilahe İllallah! Ne acayip haller oldu bana! Bütün ölülerimizi gördüm, bana olağanüstü şeyler anlattılar. Bir sürü şey söylediler. Bu karın ağrısını bir daha hiç çekmeyeceğimi de söylediler." dedi. Gerçekten de, bundan sonra uzun yıllar yaşadı ve bu ağrı ona hiç gelmedi. Yüz yıla yakın yaşadı ve namazlarını düzenli olarak kıldı. Allah rahmet eylesin.

Evimde, onun kullanımına tahsis ettiğim bölümde ziyaretine gittim. Önündeki leğende namazda kullandığı örtüyü yıkıyordu. "Anne, bu nedir?" diye sordum. "Ah, sevgili oğlum, birisi bu örtüyü peynire bulanmış elleriyle bana verdi. Yıkadıkça peynir kokusu yayılıyor" dedi. Örtüyü yıkadığı sabunu bana göstermesini söyledim.

Sabunu örtüden çıkarıp bana verdi. Baktım ki sabun diye uzattığı şey bir peynir parçası. "Anne", dedim, "bu sabun kalıbı değil, peynir parçası". Peynire baktı baktı, sonra, "doğrusun oğulcuğum" dedi, "ben onu sabun zannediyordum."

Söyleyenlerin en doğrucusu olan ve "günlerini uzattığımız kimsenin görünüşünü tebdil ederiz" buyuran Allah, yüceler yücesidir.

Bu gibi şeyleri anlatmayı uzatmak sıkıntıya neden olur. Tesadüfler ve talihsizlikler anlatılamayacak kadar çoktur.

Allah'tan (Azze ve Celle) hayatın kalan günlerinde himaye ve sağlık, ölüm saatinde de rahmet ve rıza niyaz ediyorum. Zira O, (O'na hamdolsun) duaları kabul edenlerin en merhametlisi, kendisinden ümid edilenlerin (kendisine dua edilenlerin) en yakınıdır.

Allah'a hamdolsun. Efendimiz Muhammed'e ve âline salat u selâm olsun.

Üçüncü Bölüm

◆

Üsâme'nin av maceraları

Tevekkeltü Alallah (Subhanehu)

Allah'a adanmış hayatımın bir yönü ve hep adanacak
Bir yönü de oyun ve aylaklığa.

Yukarıda, savaşla ilgili şeyler anlattım. Savaşta, kavgada ve tehlike hallerinde başımdan geçen hadiselerden hatırlayabildiklerimi, zamanın yılları birbiri ardınca yuvarlamasıyla bana unutturamadıklarını hikâye ettim. Şimdi yaşım ilerledi, zaman zaman münzevî, bir başıma yaşıyorum. Ayrıca, unutkanlık, başlangıcı tâ babamız Adem Aleyhisselam'a dayanan bir mirastır.

Şimdi, avlanma sırasında, sürekte veya şahinle avda tanık olduğum veya yaşadığım şeyler için bir bölüm açıyorum.

Bu tecrübelerden bazılarını hayatımın ilk çağında Şeyzer'deyken yaşadım. Bazılarını Melikü'l-Ümera Atabek Zengi ibn Aksungur'un (Allah rahmet eylesin) yanında, bazılarını Şihabeddin Mahmud ibn Tacü'l-Mülûk ile (Allah rahmet eylesin) birlikte Şam'da, bazılarını Mısır'da, bazılarını Melikü'l-Âdil Nureddin Ebu'l-Muzaffer Mahmud ibn Atabek Zengi (Allah rahmet eylesin) ile birlikte, bazılarını da Diyarbekir'de Artukoğlu Emîr Fahreddin Kara Arslan ibn Davud ile birlikte (Allah rahmet eylesin) yaşadım.

Suriye, Mezopotamya ve Mısır'da av

Üsâme'nin babasının avcılığı

Şeyzer'deki av tecrübelerim ava çok meraklı olan, avdan ve av kuşlarından çokça söz eden, av merakını tatmin için harcadıklarının neye baliğ olacağını hiç hesap etmeyen babamın (Allah rahmet eylesin) beraberinde yaşanmıştır. Bu onun yegâne eğlencesidir. Onun, savaşmaktan, Frenklere karşı cihad etmekten, dostlarının işleriyle meşgul olduktan sonra Allah'ın (Azze ve Celle) kitabının nüshalarını çoğaltmaktan başka bir işi olmamıştır. Babam (Allah rahmet eylesin) bütün bunları, sürekli oruç tutmayı ve her gün Kur'an okumayı ihmal etmeksizin yapmıştır. Ona göre av, şu geleneksel söze uymaktadır: "kalplerinizi açın ki kelamullahı daha iyi hıfzetsinler!" Doğrusu, onun avcılığı gibi avcılık görmediğim gibi onun gibi av partisi tertip eden de görmedim.

Zengî'yle av

Melikü'l-Ümera Atabek Zengi'nin (Allah rahmet eylesin) av sahnelerine de şahid oldum. Onun çok sayıda av kuşu vardı. Nehir kıyılarında yürür halde olduğumuz zamanlar o bu işle uğraşırdı. Şahinciler su kuşlarının üzerine salınan şahinlerle bizim önümüzden giderlerdi. Âdet üzre davullar çalınırdı. Şahinler yakalayabildikleri kuşları yakalarlar, geri kalanını bırakırlardı. Dağ şahinleri[1] arkadan gelen şahincilerin bileklerinde olurdu. Bunlar, diğer şahinlerin kaçırdıkları, epeyce uzaklaşıp yüksekçe bir yere konmuş olan su kuşlarının üzerine salıverilirdi. Dağ şahinleri onları izler ve yakalarlardı. Sonra bu şahinler dağ eteklerine tırmanan kekliklerin üzerine salınır onları kovalar ve yakalarlardı. Bu şahinlerin özelliği uçarken son derece çevik olmalarıdır.

Bir gün, Musul yakınlarındaki el-Mağraka'ya[2] giderken Atabek'e katıldım. Patlıcan ekili bir alandan geçmemiz gerekiyordu. Atabek'in önünde, elinde atmaca bulunan bir şahinci gidiyordu. Bir erkek keklik uçmaya başladı. Şahinci atmacayı kekliğin üzerine saldı, atmaca kekliği yakalayıp indi. Yere indiklerinde keklik atmacanın pençesinden kurtuldu ve tekrar uçtu. Keklik yükselirken atmaca yerden fırladı, onu yakaladı ve pençeleri arasında sıkıca tutarak indirdi.

Atabek'in bir çok kez vahşi hayvan avına çıktığını da gördüm. Avcılar, hayvanları ortaya alarak halkalandıklarında, hiç kimse halkanın içine doğru giremezdi. Bir hayvan harekete geçtiğinde okla vururlardı. Atabek en iyi okçulardan biriydi. Bir ceylan halkanın kenarına yaklaştığında o okuyla ceylanı vurur, ceylan tökezler ve yere düşerdi. Sonra hemen boğazlanırdı. Kendisiyle birlikte olduğum avlarda düşürülen ilk ceylanı adamlarından biriyle bana göndermek itiyadındaydı.

---

1 At. Kûhiyye.

2 Mağraka aynı zamanda insanı boğacak kadar batak yer anlamına geliyor.

Hirmas[3] kıyısındaki Nasibin (Nusaybin) bölgesinde bir çember oluşturulurken onunla birlikteydim. Hayvanlar gelirken çadırlarımız kurulmuş durumdaydı. Adamlarımız ellerindeki sopa ve kazıklarla saldırıp bir çoğunu vurdular. Halkanın içinde kalan bir kurt halkanın ortasında bir ceylanı yakaladı ve üzerine çöktü. Bu haldeyken onu da vurup öldürdüler.

Sincar'da ben Atabek'le birlikteyken, onun atlılarından biri geldi ve ona "şurada uyuyan bir dişi sırtlan var" dedi. Atabek önümüzde olduğu halde, yanı başımızdaki vadiye doğru yürüdük. Sırtlan vadinin bir yakasında, kaya üzerinde uyuyordu. Atabek atından indi ve yürüyerek onun karşısına varıncaya kadar ilerledi. Sonra okuyla sırtlanı vurdu. Sırtlan vadinin zeminine düştü. Adamları gidip ölmüş olan hayvanı getirdiler.

Yine, bir defasında Sincar yakınlarında bir yerde bir tavşan yattığı yerden çıkarılmıştı. Atabek'in emriyle atlılar tavşanın çevresini sardılar. Sonra atının terkisinde bir vaşak bulunan adamına vaşağı tavşanın üzerine salmasını söyledi. Adam, atının terkisinde bir çita gibi duran vaşağı saldı. Ancak tavşan, atların bacakları arasından kaçtı. Bundan önce avda vaşak kullanıldığını görmemiştim.

Şam'da av

Şam'da, Şihabeddin Mahmud ibn Tâcü'l-Mülûk'un günlerinde kuş, ceylan, vahşi hayvan ve karaca avlarına katıldım. Bir gün, zeminin çok yoğun bir bitki örtüsüyle kaplı olduğu Baniyas ormanına birlikte gittik. Bir çok karaca vurduktan sonra çadırlarımızı daire şeklinde kurarak konakladık. Yerde, çalılıkların arasında uyumakta olan bir karaca halkanın ortasında göründü. Çadırların arasında yakalandı.

Dönüşte, ağaçta sincap gören bir adam Şihabeddin'e haber verdi. Şihabeddin geldi, ağacın altına çöktü, iki veya üç ok attı, a-

[3] Fırat'a dökülen Habur'un bir kolu.

ma vuramadı. Sincabı vuramamaktan dolayı canı sıkkın olduğu halde yola devam etti. Sonra bir Türk gelip onu vurdu.

Ok hayvanı orta kısmından kesmişti. Ön ayakları hareketsiz sarkıyordu. Okla ağaca çakılı olduğu halde, ağaç sallanıncaya kadar arka ayakları tutunmaya devam etti. Sonra düştü. Eğer bu ok bir insana isabet etmiş olsaydı anında öldürürdü. Bütün mahlukatın yaratıcısı olan Allah'a övgüler olsun.

Mısır'da av

Mısır'da da avlara katıldım.[4] el-Hâfız Lidînillah Abdülmecid Ebu'l Meymûn'un (Allah rahmet eylesin) çok sayıda av kuşları; şahin, doğan ve deniz şahinleri vardı. Bu kuşlar usta bir avcının sorumluluğundaydı. Avcı, onları, çoğu yaya şahincilerin ellerine konmuş olarak haftada iki kez dışarı çıkarırdı. Ben de onların şahinleri çıkardıkları günlerde atıma biner, şahinleri seyre çıkardım.

Usta avcı benim bu itiyadımı farkedince Hafız'a gitti ve "misafirin filan düzenli olarak bizimle çıkıyor" diyerek onun bu konudaki fikrini almak istedi. Hafız, "sizinle birlikte çıkıp kuşları seyretsin" diye cevap verdi.

Bir gün, birlikte şahinleri çıkardığımızda, şahincilerden birinin elinde özel kafese alınmış[5] kızıl gözlü bir şahin vardı. Turnalar gördük. Usta, o şahinciye, "ilerle ve kızıl gözlü şahini onların üstüne sal" dedi. Adam ilerledi ve şahini saldı. Turnalar uçtular. Şahin onlardan birini yakaladı ve aşağı indirdi. Güzel bir atın üzerinde duran bir adamıma "atını şahinin olduğu yere sür, atından inip turnanın gagasını yere yatır. Biz sana yetişinceye kadar onu o şekilde tut" dedim. Adam gitti ve söylediğim gibi yaptı. Şahinci oraya vardığında turnayı kesti ve şahini doyuncaya kadar yedirdi.

---

4 1144-1154 arası.

5 Araplarda bir av hayvanı tüy dökmeye başladığında sahibi onu tozdan, dumandan, gürültü ve rüzgardan koruyan bir yere kapatıp etrafını söğüt yapraklarıyla çevirirler.

Geri döndükten sonra usta avcı olardan ve benim adamıma söylediklerimi Hafız'a anlattıktan sonra "efendim" dedi, "gerçek bir avcı gibi konuşuyor." Hafız, "o adamın savaşıp avlanmaktan başka ne işi var" diye cevap verdi.

Şahincilerin, uçan balıkçıllar[6] üzerine saldıkları doğanları vardı. Balıkçıl şahini gördüğünde büyük bir daire çizerek alabildiğine yükselir. Doğan da balıkçıldan daha yüksek bir seviyeye yükselinceye kadar, başka bir daire çizer. Sonra hızla dalarak balıkçılı yakalar.

Bu ülkede el-Bujj[7] denilen, Flamingoya benzer bir kuş var. Onu da avlarlar. Nil'in sığlıklarında su kuşlarını avlamak çok kolaydır. Ceylan Mısır'da çok azdır. Ancak bu ülkede bol miktarda "beni İsrail ineği" yaşar. Bunlar, boynuzları alelade inekler gibi olan sarı ineklerdir. Yalnız normal ineklerden daha küçüktürler ve çok hızlı koşarlar.

Nil, insanlara deniz atı[8] denilen (hipototam) küçük bir ineğe benzeyen ve gözleri küçük olan bir hayvan sağlıyor. Ancak derisi mandanınki gibi (tür farkı olabilir) tüysüz. Alt çenesinde uzun dişleri var. Üst çenesinde de diş köklerinin gözlerinin altından çıkmasını sağlayan delikler var. Domuz gibi homurdanır ve su birikintilerinden başka yerde yaşayamaz. Gıdası ekmek, ot ve arpadır.

Akka'da av

Emir Mu'inüddin'le (Allah rahmet eylesin) birlikte Akka'ya, Frenklerin kralı Fulk oğlu Fulk'e gittiğimizde Frenk ülkesinden yeni gelmiş bir Cenevizli gördük. Adamın yanında turna avlayan büyük bir tüysüz (tüy dökmüş) şahin, bir de köpek vardı. Şahin turnaların üzerine salıverildiğinde köpek şahinin altında koşuyor, şahin

6 Sulak yerlerde yaşayan bir kuş.

7 Ar. Nuham. Kaza benzeyen kızıl bir kuş.

8 Feresü'l bahr, nehir ya da deniz atı.

turnayı yakalayıp indirdiğinde de köpek dişleriyle turnayı yakalıyordu. Böylece turnanın kaçması önlenmiş oluyordu. Bu Cenevizli bize "bizim ülkemizde kanadında on üç tüy bulunan şahinler turna avlayabilir" dedi. Şahinin kanadındaki tüyleri saydık. Gerçekten de on üç taneydi.

Emir Mu'înüddin (Allah rahmet eylesin) kraldan bu şahini kendisine vermesini istedi. Kral, şahini ve köpeği Cenevizliden alıp Emîr Mu'înüddine verdi. Şahin yolda ceylanlara saldırıyordu, et parçasına saldırır gibi. Şam'a vardıktan sonra fazla yaşamadı. O bir av yakalayamadan ölüm onu yakaladı.

Hısn-ı Keyfâ'da av

Hısn-ı Keyfâ'da[9], Emîr Fahreddin Kara Arslan ibn Davud'la birlikte (Allah rahmet eylesin) ava gittim. Bu bölgede keklik ve karatavuk cinsinden kuşlar bol miktarda bulunur. Nehir[10] kıyılarında su kuşları da bulunur. Ancak çok büyük olduklarından şahin onları zaptetmekte zorlanır. Orada avın çoğunu erkek ve dişi dağ keçileri oluşturur. Avcılar onlar için vadilerde ağ gererler. Sonra dişi dağ keçilerini tuzağa yakalatıncaya kadar ağlara sürerler. Burada dişi dağ keçileri çok boldur ve avlanması da kolaydır. Aynı şey tavşanlar için de geçerlidir.

Nureddin'le av

Aynı şekilde el-Melikü'l-Âdil Nureddin'le (Allah rahmet eylesin) birlikte de sürek avlarında bulundum. Hama arazisinde adamlarımız bir tavşanın peşine düştüklerinde birlikteydik. Nureddin tavşana kertikli bir ok attı. Tavşan sıçradı, peşindekileri geçti ve yuvasına kaçtı. Hepimiz peşine düştük, Nureddin de seyrediyordu. Şerif Seyyid Bahaeddin (Allah rahmet eylesin) tavşanın bacağını

9 1140 civarı.

10 Dicle nehri.

elime verdi. Ok, bacağı dizin biraz üst kısmından kesmişti. Ok başının bir köşesi de karnını kesip açmış, rahmi düşürmüştü. Buna rağmen kaçarken hepimizi geçip mağaraya girmişti. Nureddin'in emriyle uşaklardan biri geldi, sandallarını çıkardı, tavşanın peşinden girdi. Ama ona ulaşamadı. İçinde iki cenin bulunan rahmi taşıyan adama "onu bıçağınla yar ve yavruları yere bırak" dedim. Adam dediğimi yaptı, yavrular hareketlendiler ve yaşadılar.

Halep yakınlarındaki Karahisar'da Nureddin bir köpeği tilkinin üzerine salarken ben de vardım. Nureddin tilkinin arkasından dörtnala atını sürdü. Ben de sürdüm. Köpek tilkiye yetişti ve ensesinden yakaladı. Tilki, başını geriye çevirerek köpeği burnundan ısırdı. Köpek kesik kesik havlarken Nureddin gülüyordu (Allah rahmet eylesin). Sonra tilki, hepimizi atlatarak kaçtı ve yuvasına girdi.

Bir defasında, Halep Kalesi surlarının dibinde, şehrin kuzeyinde atlarımızla giderken Nureddin'e bir şahin verdiler. Nureddin, Necmeddin Ebû Talib ibn Ali Kürd'e,[11] beni kastederek, "bu şahini falana ver, alsın, kendini eğlendirsin" dedi. Necmeddin bana söyleneni aktardı. Ben, "nasıl yapacağımı bilmiyorum" dedim. Nureddin, "devamlı avdasın ve şahin eğitmeyi bilmiyorsun; nasıl olur?" dedi. Ben de "efendim" dedim, "bizim onları eğiten ve avda bizim önümüzden gidip onları kullanan şahincilerimiz ve uşaklarımız vardı" dedim. Şahini almadım.

[11] Hama hakimi Alameddin Ali Kürd'ün oğlu.

Üsâme'nin babasının avcılığı

Böyle önemli şahsiyetlerin av partilerinde çok bulundum. Ancak bunlar hakkında ayrıntıya girecek vaktim yok. Avlanmak için her türlü imkana sahiptiler. Av gereçleri ve diğer gerekli şeylerle tamamen donanmıştılar. Ama, yine de babamın (Allah rahmet eylesin) yaptığı gibi av görmüş değilim. Bu, şairin;

Sevgilinin yaptığı her şey güzeldir

sözüyle belirttiği gibi, ona sevgi gözüyle bakmamdan mıdır, yoksa onun hakkındaki kanaatim gerçeği mi yansıtıyor, bilmiyorum. Ben, yargıyı tamamen okuyucuya bırakarak onun avcılığıyla ilgili olayları anlatacağım.

Babam (Allah rahmet eylesin) bütün zamanını, gündüzleri Kur'an okumak, oruç tutmak ve avlanmakla; geceleri de Allah'ın (Subhanehu) kitabını çoğaltmakla geçirirdi. Kendi el yazısıyla (Allah rahmet eylesin) kırk altı Kur'an nüshası çoğalttı. Bunların ikisi

başından sonuna kadar altın yaldızla yazılmıştı. Bir gün avlanır, bir gün dinlenirdi. Sürekli oruç tutardı.

Şeyzer'de iki av sahamız vardı. Bunlardan biri şehrin güneyindeki dağdaydı ve orada keklik ve tavşan avlanırdı. Diğeri de şehrin batısında, nehir kıyısındaki kamışlıklardı ve orada da su kuşları, ceylanlar, tavşanlar ve keklikler avlanırdı.

Babam, kendi cemaati arasından adamları şahin almak için uzak ülkelere, şehirlere gönderirdi. İstanbul'a bile (Konstantiniyye) şahin aldırmak için elçi gönderdiği olmuştur. Adamları, dönüşlerinde yanlarına şahinleri beslemeye yetecek kadar güvercin alırlar, ancak fırtınalı denizler yüzünden yolculuk uzar ve şahinler için alınan şeyler tükenirdi. Bunun üzerine şahinlere balık eti yedirmek zorunda kalırlar, balık eti yemekten şahinlerin tüyleri gevrer, kırılması kolaylaşırdı. Ancak adamlar döndüğünde Şeyzer az bulunur şahin türlerine sahip olurdu.

O zamanlar babamın hizmetinde şahin eğitmekte ve kullanmakta usta olan Ganâim adlı bir şahinci vardı. Kuşların kanatlarının kırılan yerlerini yeniler (tüy takarak ya da besleyerek) ve onları avda kullanırdı. Ganâim, şahinlerin çoğunu Vadiyi ibn Ahmer'e ısmarlar ve oradan alırdı. Şeyzer yakınındaki dağın[1] sakinlerini, Beşîla, Yesmalih ve Hilla 'Âra köylülerini çağırıp oralarda nasıl şahin tuzağı kuracaklarını onlara anlatmıştı. Onlara çeşitli hediyeler ve elbiseler vermişti. Onlar birçok şahin tuzağı kurdular ve şahin yakaladılar. Kimisi yavru, kimisi tüy dökmüş, kimisi beyaz şahinler... Onlar, bu şahinleri babama getirir, "efendimiz, size hizmet için maişetimizi, ziraatimizi bıraktık. Yakaladığımız şeyleri bizden satın almanı, bize, bizim de bileceğimiz bir ücret takdir etmeni, böylece pazarlığın ortadan kalkmasını istiyoruz" dediler. Babam da, yavru şahine on beş dinar, yavru beyaz şahine bunun yarısı kadar, tüy

---

1 Nusayriye dağları.

dökmüş şahine on dinar ve tüy dökmüş beyaz şahine de bunun yansı kadar fiyat belirlemişti.

Böylece, dağlılara, çok fazla çaba sarfetmeden para kazanacakları yeni bir vesile sağlanmıştı. Gerekli olan tek şey bir adam boyu yükseklikte taştan bir evdi. Burası dallar, çayır ve otlarla örtülür, bir yeri açık bırakılırdı. Tuzakçı, bir güvercin bulur, onu iki bacağından bir sopaya sıkıca bağlar ve yem olarak o pencereden uzatırdı. Adam sopayı aşağı yukarı hareket ettirince güvercin kanatlarını çırpar, bunu gören şahin de alçalarak güvercinin üstüne konardı. Avcı şahini hissettiğinde, şahin henüz güvercinin üstündeyken elini uzatır, şahinin iki bacağını yakalardı. Sonra şahini aşağı çekip gözlerini kapatırdı. Ertesi gün erkenden şahini bize getirir, ücretini alır, iki gün sonra da evine dönerdi.

Sonunda tuzakçıların sayısı arttı. Şahinler de öyle çoğaldı ki evin etrafındaki tavuklar kadar kalabalık oldular. Bazıları avlanma işleri için çok kullanışlıydı. Bazıları da izdiham yüzünden tüneğinde ölüyordu.

Babamın (Allah rahmet eylesin) hizmetinde şahinciler, doğan terbiyecileri ve av köpeklerine bakan çobanlar bulunurdu. Kölelerinden bazılarına şahinlerin nasıl bakılıp besleneceğini öğretmişti. Bunlar, bu konuda ustalaşıyorlardı. Bizimle, yani dört çocuğuyla birlikte ava çıkardı. Adamlarımızı, yedek atlarımızı ve silahlarımızı da peşine getirirdi. Zira, toprakları bizimkine bitişik olan Frenklerden hiç bir zaman emin değildik. Yanımıza bir çok da şahin alırdık. On, ya da daha fazla. Babam, bunların yanı sıra iki doğan terbiyecisi, iki çita bakıcısı ve iki de köpekçi bulundururdu. Bu köpeklerden biri zağar biri de sulûkî olurdu.

Keklik avı için dağa gittiğimiz zaman, dağa henüz varmadan bize birden "Dağılın, içinizde Kur'an'dan dersini okumayan varsa şimdi okusun" derdi. Biz, onun çocukları, Kur'an'ı ezbere biliyorduk. Dağılır ve av sahasına varıncaya kadar derslerimizi okurduk. Sonra bizi çağırtır ve ne kadar okuduğumuzu sorardı. Bizden cevap-

larımızı aldıktan sonra, "ben yüz sayfa okudum" derdi. Ya da yüze yakın bir şey söylerdi. Babam, (Allah rahmet eylesin) Kur'an'ı vahyolunduğu vecih üzre okuyabiliyordu.

Av sahasına vardığımızda adamlara dağılmalarını, bazılarının da şahincilere katılmasını emrederdi. Nereden bir keklik havalansa orada, o kekliğin üzerine atılmaya hazır bir şahin bulunurdu. Hepsi kırk kişi kadar olan beraberindeki memlûkler ve arkadaşlar tecrübeli avcılar olduklarından, havalanan bir kuşu, kaçan bir tavşan ya da ceylanı yakalamaları muhakkak olurdu. Avlana avlana dağın tepesine çıkar, ikindiye kadar orada kalırdık. Sonra, şahinleri doyurur, dağ gölcüklerinde su içmeleri ve yıkanmaları için onlara fırsat verir, akşama yakın şehre dönerdik.

Su kuşu ve keklik avı için atlara binip çıktığımız günler bizim için keyifli, tasasız günlerdi. Şehrin aşağı kapısından itibaren ava başlar, oradan batak kamışlıklara giderdik. Şahinlerle bataklıklara girdiğimizde çitalar ve doğanlar av sahasının dışında bırakılırdı. Havalanan bir kekliği şahin hemen yakalardı. Bir tavşan sıçradığında üzerine şahin salardık. Şahin tavşanı yakalarsa yakalıyordu. Yakalayamaz da tavşan kamışlıkların ötesine kaçarsa çitalar peşlerine düşüyordu. Bir ceylanın kaçması halinde kamışlıkları geçinceye kadar dokunulmazdı. Sonra çita ceylanın peşine salınıyordu. Çita'nın yakalayamaması halinde üzerine doğanlar salınıyordu. Mahsus bir takdiri ilahi müdahil olmadıkça elimizden hiç bir şey kaçamıyordu.

Batak kamışlıklarda yabandomuzu da bulunurdu. Dörtnala onun peşine düşer, öldürürdük. Onu öldürmek, başka bir avı öldürmekten daha çok hoşumuza giderdi.

Babamın, savaş alanını ya da ciddi bir işi düzenler gibi, kendine has bir av partisi düzenleme usûlü vardı. Hiç kimse arkadaşıyla konuşmaz, herkesin sadece ininden çıkacak bir tavşanı ya da yuvasından havalanacak bir kuşu gözlemesi istenirdi.

Yahşur

Babamla Rubal'in iki oğlu arasında[2] (Masisa, Antartus, Adana ve Durûb'un Ermeni hâkimleri Tarûs ve Lavun), babamın şahinlere olan merakından dolayı karşılıklı dostluk ve haberleşme ilişkisi vardı. Bunlar her yıl babama yaya olarak gelen Ermeni şahinciler eşliğinde on kadar şahin gönderirlerdi. Başka şeylerde yollarlardı. Babam da onlara atlar, kokular, Mısır yapımı elbiseler gönderirdi. Onlardan aldığımız şahinler eşine az rastlanır türdendi. Bir senesi, Durûb'dan büyük bir şahin koleksiyonu oluşturmuştuk. İçlerinde kartal kadar büyük genç bir şahinle birlikte daha küçük şahinler vardı. Bundan başka, dağ şahinleri de vardı. İçlerinden biri genç ve doğan kadar büyüktü. Ancak diğer şahinlerle beraber uçmazdı. Şahinci Ganâim onun için, "şahinler arasında bu genç Yahşûr gibisi yok. Hiç bir avı kaçırmayacak" diyordu. Başta ona inanmamıştık. Ancak şahini eğittikten sonra, tahmin ettiği gibi, şahinlerin en çeviği, en güçlüsü ve zekisi oldu. Bir süre evimizde kapalı kaldıktan sonra ilk zamanlardakinden daha da iyi oldu. Bu şahin, uzun yaşadı ve on üç yıl süreyle evimizde kafesli kaldı. Aileden biri gibi olmuştu. Kendileri için avlanan diğer avcı kuşlar gibi değildi; sahibi için avlanırdı.

Yahşur'un tüneği babamın yanındaydı. Babam (Allah rahmet eylesin) onu şahinciye bırakmazdı. Zira şahinci, şahinleri, daha iyi avlansınlar diye geceleri aç bırakırdı. Ancak bu şahin, karnını kendisi doyurur ve avda da kendisinden bekleneni yapardı. Bir çok şahinle keklik avı için çıktığımızda babam bu şahini şahincilerden birine verir ve ona, "onunla bir kenarda bekle, diğer şahinler saldırırken gitmesine izin verme. Dağın bir yerine saklan" derdi. Grubun geri kalanından ayrıldıktan sonra, bir kekliğin bir ağaca konduğu babama haber verildiğinde babam" Yahşur'u koyu ver!" derdi. Babam elini kaldırır kaldırmaz Yahşur, başka bir çağrıya gerek olmaksızın şahincinin elinden fırlar, babamın elinė konardı. Sonra babamın elinde boynunu ve başını yukarı dikerdi. Babam, uyuyan

[2] Reuben ve oğullan Theodoros ile Leon.

kekliğin yuvasına yaklaşır ve eliyle ona doğru bir şey atardı. Keklik yerinden kalkar kalkmaz babam Yahşur'u bırakır, Yahşur da on zira' mesafe içinde kekliği yakalardı. Şahinci de hemen oraya koşar, şahinin pençesindeki kuşu keser ve Yahşur'u alıp götürürdü.

Babam yine, "onunla bir kenarda bekle" derdi. Bir ağaç dalına konmuş keklik gördüklerinde babam aynı şeyi yapardı. Böylece, hepsi on zira' mesafe içinde, beş altı kekliği yakalarlardı.

Sonra babam, şahinciye, "şahini doyur" derdi. Şahinci, "doyurmasak da bir kaç keklik daha avlasak olmaz mı?" deyince, babam, "keklik avlayabileceğimiz on kadar şahinimiz var. Bu yeteri kadar avladı. Fazla koşmak ömrünü kısaltır" diye cevap verirdi. Şahinci de onu doyurur ve ava sokmazdı.

Av bittiğinde şahinlerimizi doyurur, su içip yıkanmaları için suya bırakırdık. Yahşur şahincinin elinde olduğu halde dağdan şehre doğru yöneldiğimizde, babam, "Yahşur'u bana verin" derdi. O elinde olduğu halde devam ederdi. Babamın karşısında bir keklik uçtuğunda Yahşur'u onun üstüne salardı. Bu şekilde, yolda havalanan keklik sayısınca, on ya da daha fazla uçuş yapardı. Karnı tok olduğundan, Yahşur, gagasını kekliğin boynuna sokmaz, kanının tadına bakmazdı.

Eve geldiğimizde babam "bana bir tas su getirin" derdi. Su getirilince elindeki şahine suyu sunar, içirirdi. Şahin yıkanmak istiyorsa, gagasını suyun içinde sallardı. Bunun üzerine babam, suyla dolu bir leğen getirilmesini söyler ve şahini bırakırdı. Şahin suya girer, iyice yıkanıncaya kadar suyun içinde çırpınır, kanat vurur, sonra sudan çıkardı. Sonra babam onu özel olarak yapılmış büyük tahta bir tüneğin üzerine kor ve yanmakta olan harlı bir mangalı onun yanına yaklaştırırdı. Taranıp, kuruyuncaya kadar yağlandıktan sonra yanına bol tüylü bir post serilirdi. Şahin onun üstüne iner ve uyurdu. O şekilde gecenin geç vaktine kadar aramızda kalır, babam haremliğe çekilirken "şahini getirin" derdi. Şahin, postuyla birlikte, uyur halde, babamın yatağına yakın bir yere yerleştirilirdi.

Bu şahinin bir çok olağanüstü özelliği vardı. Ben, hâlâ hatırlayabildiğim bir kaç tanesini anlatacağım. Zira o günden bu güne ni-

ce yıllar geçti ve bana onun davranışlarının pek çoğunu unutturdu. Babamın evinde güvercinler, dişileriyle birlikte yeşil su kuşları, sığırların yanında bırakılan ve sinekleri yakalayarak avluyu sineklerden temizleyen cinsten sığırcık kuşları bulunurdu. Babam, elinde bu şahin olduğu halde eve gelir, avluda bir yere oturur, şahini de yanındaki tüneğe koyardı. Şahin, bu kuşların hiçbirini istemez, avlanmaları âdetten değilmiş gibi onlara saldırmazdı.

Kışın, Şeyzer çevresinde o kadar çok su birikirdi ki, şehir surlarının dışı batak olur, birçok su birikintisi oluşur, kuşlar bu birikintilerin etrafına toplanırdı. Babam, böyle zamanlarda şahinciye ve onunla birlikte bir adama bu kuşlara yaklaşmalarını söylerdi. Kendisi de Yahşur'u elinin üstüne alır, köprünün yanında, avları ona gösterirdi. Babam şehrin doğu kısmında, kuşlar da batı tarafında olurdu. Şahin onları görür görmez babam onu salıverir; şahin alçaktan uçarak şehri arkasında bırakır, kuşlara doğru giderdi. Bu sırada şahinci davul çalarak kuşları kaldırır, şahin de onlardan bazısını yakalardı. Oysa, uçurulduğu yer bir hayli uzak mesafedeydi.

Su kuşu ve keklik avı için çıkar, akşam olunca dönerdik. Geri dönüşte Şeyzer çevresindeki büyük sularda kuşların sesini duymamız halinde babam "Yahşur'u bana verin" derdi. Kursağı dolu olan Yahşur'u alır, kuşlar havalanıncaya kadar çalan davulun eşliğinde kuşlara doğru ilerlerdi. Sonra şahini onların üzerine salardı. Şahin, avı yakalamayı başarırsa bize döner, şahinci onun yanına varıp kuşu keser ve ayaklarından tutup getirirdi. Yakalayamazsa, nehrin, bizim görmediğimiz bir kuytusuna gidip konardı. Biz onu kendi haline bırakır şehre girerdik. Ertesi gün şafakta şahinci çıkıp onu bulur ve "efendim, soğuk boynunun arkasını öyle bilemiş ki, çeliği bile kesebilir. Ava çıkalım da bakalım ne yapacak" diyerek kaleye, babamın yanına (Allah rahmet eylesin) getirirdi.

Bıldırcınlardan yaban ördekleri (...[3])ve tavşanlara kadar hiç bir av bu şahinden kurtulamazdı. Şahinci hep onunla turna ve

---

[3] el-Vazz el-Semend. Neyi karşıladığı tespit edilemedi.

Hint leyleği[4] avlamak isterdi. Ancak babam, "turnalar ve leylekler doğanla avlanır" diyerek ona izin vermezdi.

Bir ara, bu şahinin gücü kaybolur gibi oldu. Öyle ki, bir avın peşine uçup yakalayamadığında yem yememeye, zayıflamaya başladı. Yıkanmıyordu da. Ne olduğunu anlayamadık. Ama sonradan yeniden güçlenip avlanmaya başladı.

Bir gün, yıkandıktan sonra şahinci onu sudan çıkardı ve yan tarafında tüylerinin ıslaklığından dolayı ortaya çıkmış, badem büyüklüğünde bir çıban gördü. Şahinci onu babamın yanına götürdü ve "efendim, onu zayıflatıp ölüm noktasına getiren şey bu işte" dedi. Bunu söyledikten sonra çıbanı sıktı. Sonra çıbanın patladığı yer kapandı ve kuş, kılıcı ve kan torbasıyla[5] eskisi gibi avlarına saldırmaya başladı.

O zamanlar Hama hâkimi olan Şihabeddin Mahmud ibn Karaca her yıl Yahşur'u aldırtır, Yahşur, bir şahinciyle beraber oraya gidip Şihabeddin'in avlarına katılır, yirmi gün sonra şahinciyle birlikte dönerdi. Yahşur sonunda Şeyzer'de öldü.

Bir ara Hama'ya Şihabeddin'i ziyarete gittiğimde, sabahleyin Kârilerin, mükebbirlerin sesleriyle uyandım. Şehir sakinlerinden de büyük bir kalabalık toplanmıştı. "Kim öldü?" diye sorduğumda Şihabeddin'in kızının öldüğünü söylediler. Bunun üzerine cenazeye katılmak istedim. Ancak Şihabeddin bana engel oldu. Cenaze Tell-Sakrun'a götürülüp gömülmüştü. Dönüşlerinde Şihabeddin bana "ölenin kim olduğunu biliyor musun?" diye sordu. "Bana senin çocuğunun öldüğünü söylediler" dedim. "Vallahi hayır" diye cevap yerdi, "ölen Yahşur'du. Onun öldüğünü duyunca adam gönderdim ve buraya getirttim. Sonra ona bir tabut yaptım. Cenaze töreni düzenledim ve defnettim. Bunu fazlasıyla haketmişti."

---

4 Ar. Hercel.

5 Nef, celladın, idam ettiği kimsenin kanını topladığı torba. Burada kılıçla birlikte kullanılırken şahinin avları karşısındaki acımasızlığı anlatılmak isteniyor.

Becerikli bir çita

Babamın (Allah rahmet eylesin) dişi bir çitası vardı. Şahinler içinde Yahşur ne ise çitalar içinde de o öyleydi. Bu hayvan vahşi iken yakalanmıştı ve çitaların en büyüklerinden biriydi. Çita eğiticisi onu aldı, burnunun derisinde bir yarık açtı ve ehilleştirdi. İlkin avlanmaktan vazgeçmiş gibi bir hali vardı. Sonra ava götürülmekten hoşlanmaya başladı, ama ava katılmıyordu. Sara nöbetleri gibi nöbetlere tutuluyordu. Bu nöbetlerde ağzı köpürüyor, kendisine bir yavru geyik eti verildiğinde, istek belirtmiyor, sadece koklayıp ısırıyordu. Bu hal uzun bir süre devam etti; yaklaşık bir yıl.

Bir gün, batak sazlıklara gittik. Atlılarımız sazlıklara girdiler, ben kenarda durdum. Çita da eğiticisiyle birlikte yakınımdaydı. Sazlıktan bir ceylan çıktı ve bana doğru ilerlemeye başladı. Altımdaki, en güzel cinslerden olan atımı dörtnala sürdüm. Ceylanı çitanın bulunduğu yöne çevirmek istiyordum. Ancak at, ceylana göre çok hızlıydı ve ceylana çarpıp düşürdü. Çita, derin bir uykudan uyanıp "artık istediğiniz avı yakalarım" der gibi birden bire fırladı ve ceylanı yakaladı. Bundan sonra, görünen her ceylanı bir hamlede yakaladı. Çita terbiyecisi onu artık kontrol edemiyordu. Çita onu tırmalıyor, düşürüyor, çitaların avda davrandıkları gibi davranmıyordu. Terbiyecisi ne zaman onun durduğunu sansa o yeniden harekete geçiyor koşup ceylanı yakalıyordu.

Şeyzer'de, ceylana benzer, ondan büyükçe bir hayvan olan admi avlardık. Bu çitayı 'Alah'a ya da şehrin doğusunda uzanan bölgeye[6] götürdüğümüzde terbiyecisini tırmalayıp düşürmesin diye terbiyecisinin onun yanında koşmasına izin vermezdik. Orada çok miktarda beyaz ceylan bulunurdu. Çita bu ceylanlara yavru ceylanlara saldırır gibi saldırırdı. Bu alelade ceylanlar çok küçüktü.

Çitalar içinde yalnız bu çitanın babamın (Allah rahmet eylesin) evine girmesine izin verilirdi. Özel hizmetçisi vardı. Hizmetçi kadın avlunun bir kenarına, önüne kuru ot serilen bir kısa tüylü

---

6 Kayalık bölge.

post atmıştı. Duvara da büyük bir çivi çakılıydı. Avdan sonra çita terbiyecisi çitayı evin kapısına kadar getirir bırakırdı. Çita eve girer, yatağının bulunduğu o yere gidip yatar ve uyurdu. Hizmetçi kadın da gelip onu duvara çakılı olan çiviye bağlardı.

Bu evde, Allah biliyor ki, yirmi kadar admi, beyaz ceylanlar, koçlar, keçiler ve karacalar olurdu. Bunlar avluda doğmuş hayvanlardı. Çita onlara ne saldırır ne de korkuturdu. Yerinden ayrılmazdı. Kendi başına kaldığında bile, ceylanlara bakmaz, avluya girerdi.

Çita'dan sorumlu olan hizmetçi onu tararken çitanın itiraz etmeden, uysalca durduğunu gördüm. Bir gün, çitanın kendisi için serilen posta işediğini gören kadın, yatağa işedi diye çitayı silkeliyor, dövüyordu. Çita ise ne ona saldırıyor ne de hırlıyordu.

Bir gün, iki tavşan terbiyecinin önünden kaçarken çitanın tavşanlardan birini yakalayıp dişleriyle ısırdığını gördüm. Ardından öteki tavşanın peşine düştü. Yakaladığında, ön ayaklarıyla tavşana vurmaya başladı. Ağzı ilk yakaladığı tavşanla meşguldü. Pençeleriyle bir kaç defa vurduktan sonra tavşanı bıraktı. Tavşan da kaçıp kurtuldu.

Av partilerimize katılanlar arasında dilbilimde zamanının Sibeveyhî'si[7] olan dilbilimci Şeyh Ebû Abdullah Tuleytulî[8] de vardı (Allah rahmet eylesin). Yaklaşık on yıl ondan nahiv okudum. Bundan önce o, Trablus'ta, Dârü'l-İlm'de bulunuyordu. Frenkler bu şehri ele geçirdiklerinde[9] babamla amcam (Allah onlara rahmet eylesin) adam göndererek bu Şeyh Abdullah'ı kâtip (musannih) Yânis'le birlikte davet ettiler. Yânis'in hat metodu ibn Bevvâb'ınkine[10] benziyordu. Bu kâtip bir süre Şeyzer'de kaldı ve babama iki Kur'an nüshası yazdı. Daha sonra Mısır'a gitti ve orada vefat etti.

7 Arapların en büyük dilbilimcisi olarak kabul edilir. Ö. 796.

8 Bugünkü İspanya sınırları içinde Toledo.

9 12 Temmuz 1109.

10 Ünlü Arap hattatlarından Ebu'l Hasan Ali ibn Hilal. 1022 veya 1032'de Bağdad'da öldü.

Şeyh Ebû Abdullah'ın bazı acaip hallerine tanık oldum. Bir gün ders okumak için onun odasına girdiğimde önünde belli başlı kavâid kitaplarının açılı olduğunu gördüm. Kitab-ı Sibeveyhî, ibn Cinnî'nin *Hasâis*'i,[11] Ebû Ali el-Farisi'nin *el-İzah*'ı,[12] *el-Luma*'[13] ve *el-Cümel*[14] kitapları. "Ya Şeyh Ebû Abdullah, bu kitapların hepsini okudun mu?" diye sordum. "Vallahi hayır" dedi, "onları kalbimin üzerine yazdım; hepsini ezberledim. Emin olmak istiyorsan, al, herhangi bir bölümünü aç, sayfanın başından bir satır oku." Bir bölüm açtım, sayfanın başından bir satırı okudum. O sayfanın tamamını ezberden okudu. Diğer bölümlerde de öyle yaptı. Bu zâtın insan kudretini aşan bu yeteneğine şahid oldum.

Burası, ilgili olmayan bir konunun içinde anlatılmış istidrad kabilinden bir bölümdü.

Bizim o sözünü ettiğim çitanın da bulunduğu bir sürek avına Şeyh Ebû Abdullah da katılmıştı. At üzerindeydi ve ayağı çaputlarla örtülüydü. Zemin oldukça dikenlikti, dikenler ayağına batmış ve kanatmıştı. Fakat, çita avına iyici dalmış olduğundan ayağında acı hissetmiyordu. Bütün dikkatini sinsi sinsi ceylanlara yaklaşan, onların üzerine atılıp yakalayan çitayı seyre toplamıştı.

Kızıl gözlü şahin

Babam (Allah rahmet eylesin) olağanüstü ve zeki av kuşlarına sahip olması bakımından çok şanslıydı. Onda bunlardan çok sayıda vardı ve onların arasından en zeki ve yırtıcı olanlarını seçebiliyordu. Bir yıl, kafeslenmiş kızıl gözlü bir şahin aldı. Çok uyanık bir şahindi. Kahire'ye yerleşip Emîr Bi Ahkâmullah'ın hizmetine giren amcam Tâcu'l-Ümerâ Ebu'l-Mutevvec Mukalled'den babama bir mektup geldi. Amcam (Allah rahmet eylesin) mektupta şöyle di-

---

11 Ebu'l-Felh Osman Cinnî'nin (ö. 1002) dilin inceliklerini anlatan bir kitabı.

12 Ebû Ali el-Hasan el-Fesavî el-Fârisî. Ö. 987.

13 İbn Cinnî'nin.

14 Ebu'l Kasım Abdurrahman el-Zeccaci (Ö. 950) veya Abdülkadir el-Cürcanî'nin (ö. 1081) bir kitabı.

yordu: "el-Efdal'in kabul salonunda kızıl gözlü şahinden söz edildiğini duydum. el-Efdal, müşavirine bu şahinler hakkında malumat soruyor, avlanma usulünü öğrenmeye çalışıyordu." Bunun üzerine babam (Allah rahmet eylesin) bu şahini bir şahinciyle birlikte el-Efdal'e gönderdi. Şahinci kendini el-Efdal'e takdim ettiğinde el-Efdal, "bu kızıl gözlü şahin mi?" diye sordu. Şahinci, "evet efendim" dedi. el-Efdal, "bu ne avlar?" diye sordu. Şahinci cevap verdi: "bıldırcın, sığırcık ve bu iki tür arasındaki bütün kuş türlerini avlar." Bu şahin bir müddet Mısır'da kaldı, sonra kaçtı ve kayboldu. Bir yıl kadar firavun inciri ağaçlan arasında yabanda kalıp tüy döktükten sonra onu yeniden yakalamayı başardılar. Amcamdan bir mektup daha geldi (Allah rahmet eylesin). Şöyle diyordu: "Kızıl gözlü şahin kayboldu ve firavun inciri ağaçlarının arasında tüy döktü. Ancak onu sonra yeniden yakalamaya muvaffak oldular. Şimdi avda kullanıyorlar. Yeniden, kuşların başına büyük bir bela oldu."

Frenk Şahini

Bir gün, biz babamla birlikteyken (Allah rahmet eylesin) Ma'arratu'n-Nu'man köylülerinden biri, yanında büyük bir kartal büyüklüğünde kanat ve kuyruk tüyleri kırık bir şahinle geldi. "Efendim" dedi, "ben tahtalı güvercinlere serpme kurarken bu şahin serpmeye yakalanmış bir güvercine saldırdı. Ben de onu yakaladım, size getirdim" dedi. Babam şahini aldı ve onu hediye olarak getiren adama iyi bir bahşiş verdi. Şahinci onun tüylerini takviye etti, götürüp eğitmeye çalıştı. Ancak şahinin, ava alıştırılmış bir av şahini olduğu anlaşıldı. Önceleri kapalı tutulmuş, sonra frenklerin elinden kaçıp Ma'arra'daki dağda tüy dökmüştü. Av kuşlarının en çevik ve en zekilerinden biriydi.

Bir yavru şahin

Bir gün, babamla avdayken (Allah rahmet eylesin) elinde ne olduğunu bilmediğimiz bir şey taşıyan bir adam bize doğru geldi.

Bize iyice yaklaştığında baktık ki adamın elinde türünün en büyük ve en güzellerinden olan bir yavru şahin var. Şahin adamın elini yaralamıştı. Bu yüzden adam şahinin bacaklarından tutmuş, baş aşağı vaziyette taşıyordu. Şahinin kanatları açık duruyordu. Bize ulaşınca, "efendim" dedi, bu kuşu avda yakaladım ve size getirdim." Babam onu şahinciye teslim etti. Şahinci onu güzelce tuttu, kırılan tüylerini takviye etti. Ancak şahinin hareketleri, görünüşü kadar iyi değildi, herhalde, onu yakalayan adamın kötü muamelesi onu kızdırmıştı. Şahinler, hassas teraziler gibidir; az bir kötü muamele yüzünden kızarlar ve işe yaramaz hale gelirler. Bizim şahinci ise şahin eğiticiliği konusunda çok mahirdi.

Şehrin aşağı kapısından av için çıktığımız zamanlar av için lazım olan bütün gereçleri yanımıza alırdık. Ağları, nacakları, kürekleri, kancaları vs. Bu gereçler, toprağa giren avlar için bazen lâzım oluyordu. Ayrıca, şahin, doğan, çita ve tazı gibi av hayvanlarını da alırdık. Şehirden çıktıktan kısa bir süre sonra babam, iki şahini etrafta dönmesi için serbest bırakırdı. O şahinler biz ilerlerken etrafta dönüp dururlardı. İçlerinden birinin bir tarafa sapması, yan çizmesi halinde şahincinin tek yaptığı hafifçe öksürüp eliyle şahinin gitmesini istediği yönü işaret etmek olurdu. Şahin, o anda yönünü değiştirir, şahincinin işaret ettiği yöne giderdi.

Bir defasında babamın bir şahini çayırlıkta kümelenmiş güvercinlere doğru yönlendirdiğini gördüm. Şahin oraya yönelince davul vuruldu ve güvencinler havalandı. Şahin, onların üzerine saldırdı ve bir güvercinin başını koparıverdi. Sonra güvercini tutup indi. Biz her tarafı aramamıza rağmen güvercinin kesilen başını bulamadık. Nehre yakındık ve izler başın nehre düştüğünü gösteriyordu.

Babamın adamlarından, bizimle ava gelmeyen Ahmed ibn Mucir adlı biri bir gün babama "efendim, avı çok merak ediyorum, izlemek istiyorum" demişti. Babam da," Ahmed'e bir kısrak verin bizimle gelsin" dedi. O gün keklik avına çıkıyorduk. Bir erkek keklik, âdeti üzre kanatlarını çırparak yükseliyordu. Babamın elinde (Allah rahmet eylesin) Yahşur vardı. Yahşur, göğsü çimenlere de-

ğecek kadar yere yakın uçuyordu. Keklik ise hayli yükselmişti. Ahmed bunu görünce babama, "vallahi şahin keklikle oynuyor" dedi. Bir süre sonra şahin avını yakaladı.

Av köpekleri

Babam, Bizans ülkesinden (Anadolu) en iyi cins av köpekleri olan erkek ve dişi zağarlar alırdı. Bu köpekler bizim elimizde çoğalırdı. Bunlar, içgüdüsel olarak kuş avına çok yatkındılar.

Köpekçi köpekleri ava götürürken, bir yavru köpeğin diğer köpeklerin peşinden gittiğini gördüm. Köpekçi, nehrin kıyısındaki böğürtlen çalılarının arasına kaçan bir kekliğin peşinden bir şahin gönderdi. Köpeklerde kekliği uçurmak için çalılığın etrafına geldiler. Bu enik nehrin kenarında duruyordu. Keklik havalanır havalanmaz enik arkasından koştu ve yanı başındaki nehre düştü. Halbuki o zamana kadar ne ava çıkmış ne de nasıl avlanıldığını görmüştü.

Bir defasında bu zağarlardan birinin dişi bir kekliğin peşinden bir banotu kümesinin içine daldığını gördüm. Keklik, dağ tarafındaki bu geçilmesi imkansız çalılığın içine gizlenmişti. Köpek dışarı çıkmakta epey gecikti. Çalılığın içinden acı bir ses duyuldu. Babam (Allah rahmet eylesin) "herhalde içerde vahşi bir hayvan vardı, köpeği öldürdü" dedi. Bir saat kadar sonra köpek, öldürüp ayaklarının arasına aldığı bir çakalı sürükleyerek çıktı.

Bundan önce babam (Allah rahmet eylesin) İsfahan'a, Sultan Melikşah'ın (Allah rahmet eylesin) sarayına seyahate[15] gitmişti.[16] Dönüşünde bana şu hikâyeyi anlattı:

"Sultanla işimi bitirip de dönmeye hazırlandığımda yanıma yolda oyalanmak için bir kaç av kuşu almak istedim. Bana bir kaç şahin ve banotu çalılıklarında kuş yakalamak üzere eğitilmiş bir gelincik getirdiler. Mamafih ben, tavşan ve toy avlayan doğanları ter-

---

15 1085 civarı.

16 Gidiş sebebi muhtemelen 1085 başında Ma'arra ve Kefertab'ı ele geçiren ve Şeyzer için tehlike arzetmeye başlayan Selçuk emirlerinden Kutalmışoğlu Süleyman Şah'a karşı Melikşah'ın müdahalesini istemektir.

cih ettim; bu uzun ve yorucu yolda şahinlerle uğraşmanın zor olacağını düşündüm."

Babamın (Allah rahmet eylesin) en iyi cinsten sulûkî köpekleri de vardı. Bir gün, şiddetli bir yağmurdan sonra yerler yapışkan bir çamurla kaplıyken doğanları ceylanların peşine saldı. O zamanlar genç bir çocuk olan ben, kendi binek atımın üzerinde ona eşlik ediyordum. Ava katılan diğer adamların atları çamur yüzünden ilerleyemiyordu. Ancak benim atım, hafif olduğum için çamura galebe çalıyordu. Doğanlar ve köpekler ceylana yetiştiler. Babam bana, "Hey, Üsâme! Ceylanın peşine düş, inip bacaklarından yakala ve biz yetişinceye kadar öyle bekle" diye seslendi. Ben dediğini yaptım. Babam (Allah rahmet eylesin) yetişti ve ceylanı boğazladı.

Babam ceylanı boğazlarken, Hamaviyye[17] diye çağrılan iyi cins sarı bir köpek de yanında duruyordu. Ceylanı yakalayan köpeklerden biriydi. Birdenbire, bizim bu ceylanı ayırıp yakaladığımız ceylan sürüsü geri döndü. Yanımızdan geçiyordu. Babam hemen Hamaviyye'nin tasmasını yakaladı, ceylanları görebileceği bir yere kadar götürdü ve peşlerine saldı. Hamaviyye bir ceylan daha yakaladı.

Çok oruç tutan biri olan babam (Allah rahmet eylesin) iri yapılı ve ileri yaşta olmasına rağmen gün boyunca at sürer, ava sadece av atı ya da çevik yük atları üzerinde gider, ne bir zaaf, ne bezginlik, ne de yorgunluk hissederdi. Oysa biz, dört kardeş, onunla bitlikteyken yorulur, zorlanırdık. Ne bir köle, ne yedek atı getiren seyis ne de silah taşıyan adam sürek avı sırasında geride kalabilirdi.

Benim, mızrağımı ve deri kalkanımı taşıyan ve yedek atımın yularını tutan Yusuf adlı bir adamım vardı. Ama avın peşinden koşmazdı (sadece elindeki şeylerle ve yedek atla ilgilenirdi.) Babamın bu adama canı sıkılıyordu. Sonunda adam babama şunları söyledi:

"Efendim, ava katılanlar içinde sana (ne'ûzu billah) oğlun kadar yarayacak hiç kimse yoktur. Binâenaleyh, bırak, yedek atı ve si-

---

17 Hama'dan gelme.

lahlarıyla onun arkasında kalayım. Sen de böylece ne zaman ona ihtiyaç duyarsan kolaylıkla bulursun. Benim de yanınızda olmadığımı, ava hiç katılmadığımı farzedin."

Bu olaydan sonra babam avın peşinden koşmadığı için onu ne suçladı ne de rahatsızlık belirtti.

Avı bölen Frenkler

Antakya hâkimi[18] bize saldırdı ve bir muharebeden sonra herhangi bir sulh kararı olmaksızın gitti. Frenklerin artçı muhafızları henüz üst mahallenin bulunduğu mevkiden uzaklaşmamışken babam (Allah rahmet eylesin) ava gitmek üzere hazırlanmış, atının üstündeydi. Bizim atlılar düşmanı izlerken onlar geri dönüp saldırdılar. Babam o zamana kadar şehirden epeyce uzaklaşmıştı. Frenkler gele gele şehre ulaştılar. Bu arada babam, kendisiyle şehir arasında bir mevkide bulunan Frenkleri izlemek için Tell-Sikkîn'e çıkmıştı. Frenkler Şeyzer'i terk edene kadar orada bekledikten sonra ava devam etti.

Yük atları ve Arap atları

Babam (Allah rahmet eylesin) Şeyzer'in köprü tarafındaki arazide karaca avlardı. Satın alındığı adamın adından mülhem olarak Hurcî[19] diye adlandırılan siyah kısrağının üzerinde beş ya da altı karaca indirdi. Babam bu ata üç yüz yirmi dinar vermişti. Son karaca avlanırken kısrağın ön ayağı yaban domuzu için açılmış tuzağa gitti. Kısrak babamın üstüne düştü ve köprücük kemiğini kırdı. Sonra fırlayıp yirmi zira' kadar (14-15 metre) koştu ve geri döndü. Bu arada babam düştüğü yerde yatıyordu. Babam doğruluncaya kadar başı yanında kişnedi durdu. Adamları gelip babamı atına bindirdiler. İşte Arap atları böyledir.

---

18 Tancred, 1110.

19 Hurcî, hurç yapan anlamına gelmektedir. Hurç, hayvan sırtına koyulan yüklükleri ifade eder.

Keklik avlamak üzere babamla (Allah rahmet eylesin) birlikte dağ tarafına gittik. Babamın adamlarından Lü'lü' (Allah rahmet eylesin) şahsi bir işi için dağdan inmişti. Biz de bu arada şehre yakındık ve sabahın erken saatleriydi. Lü'lü'ün altında bir yük atı vardı. At, binicisinin sadağının gölgesini görünce ürkmüş, sahibini sırtından atmış ve çekip gitmişti.

Ben, atı yakalamak için adamlarımdan biriyle dörtnala peşine düştüm ve sabahtan öğle sonrasına kadar onu takip ettim. Sonunda onu batak kamışlıklarda otlayan sığırların arasına sığınmaya mecbur ettik. Sürüye nezaret edenler bir urgan açarak vahşi hayvan yakalar gibi onu yakaladılar. Sonra onu aldım ve geri götürdüm. Bu sırada babam (Allah rahmet eylesin) şehrin dışında durmuş beni bekliyordu. Ne avlanmış ne de istirahat etmişti. Görüyorsunuz, bu alelade atlar attan çok vahşi hayvanlara benziyor.

Müderrisin merhameti

Babam (Allah rahmet eylesin) bana şu hadiseyi anlatmıştı:

"Babamın Kur'an'ı hıfzettiği ve Arapça okuduğu hocası Reis Ebû Turâb Haydare ibn Katr-ı Matar ile birlikte ava çıkardım. Av sahasına vardığımızda Ebû Turab atından iner ve biz çevrede avlanırken bir kayanın üstünde oturur Kur'an okurdu. Av bittiğinde bizimle birlikte yola koyulurdu.

"Ebû Turab bana şunu anlattı: "Efendim, yine ben bir kayanın üstünde otururken birdenbire küçük bir keklik bitkin bir halde oturduğum kayaya doğru sekerek geldi. O kayanın alt yanına ulaştığında peşinden gelen ama henüz biraz uzakta olan bir şahin göründü. Şahin karşımda bir yere kondu. Lü'lü' "dikkat edin! Hocam, dikkat edin!" diye bağırıyordu. Sonra hızla geldi. Ben, "Allahım, kekliği onların gözünden sakla" diye dua ediyordum. Lü'lü', "keklik nerde hocam" diye sordu. Ben, "bir şey görmedim, buraya gelmedi" dedim. O atından indi, kayanın etrafını dolaştı, kekliği gördü ve "yok diyorsunuz ama ben kekliğin burada olduğunu biliyordum" dedi. Kekliği aldı, efendim, benim içim sızlarken bacaklarını kırıp şahine attı."

Tavşan avı

Bu Lü'lü' (Allah rahmet eylesin) insanların av konusunda en tecrübelisiydi. Bir gün, avda onunla birlikteyken bir miktar tavşan çalılıklardan çıktı ve civarımızdan serbestçe geçmeye başladı. Bunlar, bizim çok miktarda avladığımız küçük, kırmızı tavşanlardı. Lü'lü' bunlardan on tanesinin peşine düştü, dokuzunu bir kargıyla vurup öldürdü. Onuncu tavşanı vuracaktı ki babam (Allah rahmet eylesin) "bırak onu da, köpekler peşine düşsün, biz de seyrederiz" dedi. Tavşanı kendi haline bırakıp köpekleri peşine saldılar. Ancak tavşan, koşuda hepsini alt ederek kaçmayı başardı. Lü'lü' babama, "eğer bıraksaydın onu vurup öldürürdüm" dedi.

Bir gün bir tavşanı yerinden çıkarttık ve köpekleri peşine saldık. Tavşan Hubeybe arazisinde bir ine girdi, siyah bir köpek de onu takip etti. Köpek kesik kesik havlayarak dışarı çıktı ve öldü. Biz onu bırakıp giderken derisinde yara izi vardı ve kokmaya başlamıştı. Buna sebep inde bir yılanın onu sokmuş olmasıydı.

Şahinin yakaladığı sığırcık

Şahinlerle ilgili olarak şahit olduğum garip şeylerden biri de şuydu:

Bizi günlerce dışarı çıkmaktan alıkoyan birbiri ardınca yağan bir yağmurlar döneminden sonra babamla (Allah rahmet eylesin) dışarı çıktık. Yağmur kesilir kesilmez su kuşu avlamak üzere şahinleri yanımıza alarak yola koyulduk. Bir tepenin dibinde, çayırlıkta yayılmış kuşlar gördük. Babam ilerledi ve kafeslenmiş bir şahini üzerlerine saldı. Şahin kuşlara saldırdı, birini pençesine aldı ve dönüp kondu. Ancak şahinin yakaladığı şeyi göremedik. İndiğimizde baktık ki yakaladığı bir sığırcıkmış; pençesinde, yaralayıp incitmeden onu tutuyor. Şahinci gidip sapasağlam olan kuşu salıverdi.

Kaz ve toy avı

Kazların insan gibi cesur ve metin olduklarına tanık oldum. İşte bir örneği:

Doğanlarımızı bir kaz sürüsüne doğru saldık ve kazlar havalanıncaya kadar davullara vurduk. Doğanlar kazlara saldırdı, birini yakalayıp diğer kazların arasından yere indirdiler. Biz biraz uzaktaydık. O kaz bağırmaya başladı, beş altı tane kaz onun yardımına geldi ve kanatlarıyla doğanlara vurmaya başladılar. Biz çabuk davranmasaydık kazı kurtarıp doğanların kanatlarını gagalarıyla koparacaklardı.

Toy kuşlarının cesareti de bir başka türlüdür. Doğan ne zaman yaklaşsa, o yere iner ve doğan onun etrafında dolaşırken toy kanadını ona doğru uzatır. Doğan ona yaklaştığında o dışkısını onun üzerine çıkarır, kanatlarını ıslatır, gözünü doldurur ve doğanı kaçırır. Ancak isabet ettirememesi halinde doğan onu yakalar.

Ayma

Babamın (Allah rahmet eylesin) şahinlerinden biri olağandışı bir av yakalamıştı. Şöyle oldu:

Babamın elinde henüz yavru olan mükemmel bir şahin vardı. Irmağın bir kolunda, balıkçıl renginde, turnadan büyük, kanatlarının bir uçtan bir uca uzunluğu on dört karış kadar olan büyük bir 'ayma kuşu vardı. Şahin 'aymaya saldırmak istedi, babam şahini saldı ve 'ayma havalanıncaya kadar davul vuruldu. Aymanın kanatları arasından saldıran şahin onu yakalamayı başardı ama ikisi birlikte suya düştüler.

Doğrusu suya düşmeleri şahinin kaçması için bir fırsat oldu; yoksa 'ayma gagasıyla onu öldürecekti. Derken adamlardan biri elbiseleri ve teçhizatıyla birlikte suya atladı, aymayı yakalayıp kaldırdı. Karaya çıkarıldığında şahin ona baktı, bir çığlık attı ve hiç bir şey yapmadan kaçtı. Bu şahinden başka 'ayma'ya saldıran şahin görmedim. Zira 'ayma, Ebu'l-Â'lâ ibn Süleyman'ın[20] "bence akbabalar avda yakalanamayacak kadar büyüktür" dediği akbabalar gibi bir şeydi.

[20] Meşhur Ma'arrî, 973-1057.

Şahin arslanı yaralıyor

Babam (Allah rahmet eylesin) zaman zaman Köprü mahallesine gider ve orada bir kaç gün kalırdı. Zira o civarda bol miktarda av bulunurdu. Orada, keklik, su kuşu, karaca, ceylan ve tavşan avlarında birlikte bulunurduk. Bir gün yine babam o tarafa gitti; hepimiz, keklik avlamak üzere atlarımıza bindik. O, Nikola adlı bir memlûkün eğitip gezdirdiği bir şahini kekliğin peşine uçurdu. Nikola da atını şahinin peşinden sürdü. Keklik bir böğürtlen çalılığının içine girdi. Birdenbire Nikola'nın çığlığı kulaklarımızı doldurdu. Dört nala geliyordu. "Ne oldu sana?" diye sorduk, "kekliğin düştüğü çalılıktan bir arslan fırladı, şahini mahini bırakıp kaçtım" diye cevap verdi. Bir de baktık ki arslan da Nikola gibi korkmuş. Şahinin kanat seslerini duyunca çalılıktan fırlamış, ormana doğru kaçıyordu.

Balıkçılar

Av bitince döner, kalenin yakınındaki Bûşemir ırmağı kıyısında otururduk. Orada balıkçıları çağırır, onların yaptıkları ilginç işleri seyrederdik. Bunlardan birinin elinde içinde kargıda olduğu gibi kamışın yerleştirilebileceği kadar boşluk olan keskin bir uç takılı bir kamış olurdu. O boşluğun içinden her biri bir zira uzunluğunda üç demir kanca çıkardı. Kamışın ucunda balıkçının eline bağladığı bir ip bulunurdu. Balıkçı bir hayli dar olan ırmağın kenarında durur ve bir balık gördüğünde ucu demirli kamışı fırlatıldı. Kamış hedefini asla şaşırmazdı. Sonra, elindeki iple kamışı sudan çeker, ucunda balık olan kamışı çıkarırdı. Diğer bir balıkçının elinde de bir ucunda demir bir kanca, öbür ucunda eline bağlı bir ip bulunan bilek kalınlığında bir sopa olurdu. Bu balıkçı suya girer, yüzerken bir balık gördüğünde kancayla balığı vururdu. Sonra sudan çıkar, ipi çekerek balığı ve sopayı çıkarırdı. Bir diğer balıkçı da suya girip yüzer, yüzerken elini kıyılardaki söğüt ağaçlarının diplerinde gezdirir, balığı hissedince parmaklarını çırpınıp kaçamayacağı şekilde balığın solungaçlarına sokar, balığı çıkarıp kenara gelirdi. Balıkçıları seyrederken en azından şahinlerle avlandığımız zamanki kadar eğleniyorduk.

Şahinci Ganâim

Köprü mahallesindeyken günlerce rüzgar altında birbiri ardınca yağmurlar yağdı. Sonra yağmur bir süre durdu. Şahinci Ganâim babama geldi ve "şahinler aç; av için de iyi bir hava" dedi, "hava sakinleşti ve yağmur kesildi. Binip çıkmak istemiyor musun?" Babam, "neden olmasın?" dedi.

Ve çıktık. Ancak sahraya varamadan göğün kapakları açıldı ve müthiş bir yağmur boşandı. Ganâim'e, "hava düzeldi deyip bizi çıkardın; ne biçim yağmura yakalandık" dedik. Ganâim, "yağmur bulutlarını görmüyor muydunuz? 'kuyruklu yalan söylüyorsun; ne hava iyileşti, ne de yağmur kesilecek' diyebilirdiniz bana" diye cevap verdi.

Ganâim, şahin donatmakta uzmandı, av kuşlarıyla ilgili şeylerde çok tecrübeliydi, sohbeti çok tatlı, arkadaşlığı çok eğlenceliydi. Bilinen ve bilinmeyen bütün av kuşlarını görmüştü.

Bir gün, av için Şeyzer'den çıkarken Celali değirmeninin yakınlarında bir şey gördük. Yaklaşınca bunun yerde yatan bir turna olduğunu anladık. Adamlardan biri atından indi ve turnanın öldüğünü gördü. Ancak hâlâ sıcaktı ve sertleşmemişti. Ganâim bunu görünce "bunu luzzayk bu hale getirmiş, kanadının altına bakın" dedi. Turnanın yan tarafı parçalanmış, kalbi yenmişti. Ganâim, "Luzzayk 'asvak'a benzer bir av hayvanıdır (küçük şahin türleri); turnayı avlar, kanadının altına girer ve kaburgasını kırıp kalbini yer" dedi.

Allah'ın (O'na hamdolsun) takdiriyle Atabek Zengi'nin (Allah rahmet eylesin) hizmetinde de bulundum.[21] Ben oradayken ona 'asvak'a benzer, gagası, ayakları ve kirpiklerini kırmızı bir av kuşu getirdiler. En mükemmel av kuşlarından biriydi. Bunun luzzayk olduğunu söylediler. Ancak bu kuş Zengi'de bir kaç gün kaldı. Gagasıyla bağlarını kesti ve kaçtı.

---

[21] 1130 civarı.

Yaban eşeği avı

Babam (Allah rahmet eylesin) bir gün ceylan ayına çıktı. Ben o zamanlar genç bir çocuktum[22] ve onun yanındaydım. Vadi el-Kanâtîr'a vardığımızda (kemerli vadi) birdenbire yol kesmekte olan zenci eşkiyayla karşılaştık. Babam onları yakaladı, ellerini arkalarına bağlattı, bir grup adamına teslim ederek yargılanmak üzere Şeyzer'e gönderdi. Ben onlardan bir kargı alarak ava devam ettim.

Birdenbire bir yabaneşeği sürüsü göründü. Babama, "efendim, şimdiye kadar hiç yabaneşeği görmedim. İzin verirsen peşlerinden gidip bakayım" dedim. Babam "git bak" dedi. Altımda iyi cins doru bir kısrak vardı. Eşkiyadan aldığım kargıyı elimde tuttuğum halde peşlerinden dörtnala sürdüm. Sürünün orta kısmına eriştiğimde içlerinden birini sürüden ayırdım ve kargıyla dürtmeye başladım. Ancak kollarımın güçsüzlüğü ve kargı ucunun körlüğü nedeniyle darbelerim hayvanda hiçbir tesir yapmıyordu. Ben de eşeğin yönünü çevirdim ve adamlarımızın tarafına doğru kovaladım. Onlar da onu yakaladılar. Babam ve yanındakiler kısrağımın gidişini övdüler.

Allah'ın (O'na hamdolsun) takdiri; bir gün nehri seyrederek oyalanmak için Şeyzer'den çıktığımda altımda yine aynı at vardı. Yanımda da kimi zaman şiir okuyan, kimi zaman gazel, kaside söyleyen bir Kur'an öğretmeni... Bir ağacın yanında indim ve atımı bir uşağa verdim. Uşak atı nehrin kıyısında zincirledi (atın iki ön ayağını birbirine yakın bağlayarak yapılan bir zincirleme). Kısrak bir şeyden korktu ve yan üstü suya düştü. Zincir yüzünden her kalkmaya çalıştığında yeniden suya yuvarlanıyordu. Uşak kısrağı kurtaramayacak kadar küçüktü ve bizim ise olan bitenden hiç haberimiz yoktu. Kısrağın ölmek üzere olduğunu görünce uşak bize seslendi. Biz koştuk ve atın ölmekte olduğunu gördük. Hemen zinciri çıkardık ve atı sudan çektik. Su hayvanın bacaklarının yukarı kısmına bile gelemeyecek kadar sığdı, ama at öldü. Onu öldüren sudan ziyade zincirdi.

---

22 1109 civarı.

Suya dalan şahin

Bir gün babam (Allah rahmet eylesin) Semsâm adlı bir emîrle ava çıktı. Semsâm, Trablus hâkimi Fahrü'l-Mülk ibn Ammar'ın silah arkadaşıydı. Onun hizmetinde bulunmuştu. Ancak av konusunda çok az tecrübesi vardı. Babam bir grup av kuşunun peşinden bir şahin gönderdi, şahin bunlardan birini yakaladı ve nehrin ortasına düştü. Semsâm, "La havle vela kuvvete illa billahi. Ben ne yaptım da dışarı çıktım bugün" diye ellerini birbirine vurarak bağırmaya başladı. "Şahin boğulur diye mi korkuyorsun?" dedim. "Tabiiki" dedi, "zaten boğuldu. Şahin ördek midir ki suya düşünce yüzüp kurtulabilsin?" Ben güldüm ve "şimdi çıkar" dedim. Şahin, kuşu başından tutar halde yüzerek sudan çıktı. Semsâm bundan sonra uzun süre şaşkın bir halde "Elhamdülillah! Sübhanallah!" diye tekrar edip durdu. Şahinin kurtulmasına çok şaşırmıştı.

Kader ve kuşlar

Hayvanlar değişik şekillerde ölürler. Bir defasında babam bir kekliğin üzerine beyaz şahin salmıştı. Keklik böğürtlen çalılıklarına daldı, şahin de peşinden gitti. Çalılıkta bir çakal vardı; şahini kaptı, kafasını ısırıp kopardı. Bu şahin en iyi ve en mahir av kuşlarından biriydi.

Av kuşlarının ölümüne bir çok kez şahit oldum. Bir gün, önümde atmaca gezdiren bir uşak olduğu halde çıkmıştım. Adam atmacayı bir küçük kuş kümesine saldı, atmaca onlardan birini yakaladı. Sonra adam atmacanın pençesindeki kuşu gelip öldürdü. Şahin fenalaştı, kan kustu ve öldü. Küçük kuş da kafası koparılmış olarak pençesinde duruyordu. Ömürlerin uzunluğunu belirleyen Allah'a hamdolsun.

Bir gün, elimde bir kamış boru (küçük bilyelerin üflenerek fırlatıldığı uzun boru) kalede, bitişikteki bir binaya açılan kapıdan geçiyordum. Ben duvarın dibindeydim. Duvarın üzerinde bir serçe gördüm ve ona doğru üfledim. Bilye kuşa isabet etmedi; kuş da kaçtı. Gözlerimle bilyeyi izledim. Bilye aşağı düşerken başını duvarda-

ki bir delikten henüz uzatan bir başka serçenin başına isabet etti ve onu öldürdü. Oysa ben onu vurmak niyetinde değildim.

Bir gün babam (Allah rahmet eylesin) kamışlıklarda önümüzden kaçan bir tavşanın peşine şahinini saldı. Dikenlik bir yerdi. Şahin tavşanı yakaladı, ancak tavşan kurtuldu ve kaçtı. Şahin de yere düştü. Ben, altımdaki soylu siyah kısrakla dörtnala gittim, tavşanı geri çevirmek istiyordum. Kısrağın ön ayağı bir çukura girdi ve kısrak yuvarlandı. Beni de yuvarladı. Ellerim ve yüzüm dikenlerle doldu. Atın arka bacağı çıktı. Şahin ise, atımı sakatlayıp beni dikenliklere düşürerek keyfimi kaçırmaktan başka amacı yokmuş gibi, tekrar kalktı ve gidip tavşanı yakaladı.

Yabandomuzu avı

Bir sabah erkenden, Receb ayının ilk gününde biz oruçluyken babama (Allah rahmet eylesin) "kafamı oruçla meşgul etmemek için ava çıkmak istiyorum" dedim. Babam "git" dedi. Ben de kardeşim Bahâuddevle Ebu'l-Muğîs Münkız'la birlikte (Allah rahmet eylesin) kamışlıklara doğru gittim. Yanımızda bir kaç tane şahin vardı. Meyan ağaçlarının arasına girdiğimiz sırada önümüze bir yabandomuzu çıktı. Kardeşim mızrağıyla vurup domuzu yaraladı. Domuz ağaçların arasında koşmaya başladı. Kardeşim, "şimdi yara acımaya başlar o geri döner. O zaman vurup öldürürüm" dedi. Ben, "öyle yapma" dedim, "kısrağını vurup öldürebilir." Biz böyle konuşurken domuz çıkageldi. Kardeşim domuzun karşısına çıktı, arkasındaki hörgüçten domuzu vurdu. Mızrak hörgücün içinde kırıldı. Domuz, kardeşimin atının hemen altından saldırdı. At hamileydi; bacaklarının üçü ve yeleleri beyaz, geri kalan yeri doru bir attı. At yuvarlandı, arka bacağı çıktı ve sakatlanıp işe yaramaz hale geldi. Süvarisine gelince; onun küçük parmağı çıktı ve yüzüğü kırıldı.

Ben domuzun peşinden atımı sürdüm. Domuz, çok yoğun meyan ağaçları ve çirişotlarıyla kaplı bir alana girdi. Nebatın yo-

ğunluğu yüzünden oradaki sığır sürüsünü göremiyordum. Bir boğa atıma saldırdı, atımın karnından süstü, beni de atı da yuvarladı. Gem bağları kopan atla birlikte düştük. Ben kalktım, mızrağımı aldım, tekrar ata binip boğayı takip ettim. Boğa nehre daldı. Kenarda durdum ve mızrağımı fırlattım. Mızrak boğaya isabet etti ve kırıldı. Mızrağın ucu ve iki zira uzunluğundaki kırılan kısmı boğanın vücudunda kaldı. Yine de yüzüp nehrin karşı tarafına geçti. Nehrin karşısında, amcama ait olan bir köyde ev inşa etmek için tuğla yapan köylüleri çağırdık. Köylüler geldiler ve boğa kıyıya tırmanmaya çalışırken ona büyük taşlar atarak öldürdüler. Bu arada ben seyislerden birine "oraya git" dedim. Teçhizatını ve elbiselerini çıkarıp elinde kılıç karşıya geçti ve boğanın işini bitirdi. Sonra onu bacağından çekerek getirdi. "Murdar domuzlarla başladığımız Recep orucunun yüzü suyu hürmetine Allah seni bağışlasın" diyordu.

Eğer domuzun arslan gibi pençeleri ve dişleri olsaydı arslandan daha tehlikeli bir hayvan olurdu.

Bir defasında bir dişi domuzu yuvasından çıkarttık. Yavrulardan biri burnuyla adamlarımızdan birinin atının toynağına vurmaya başladı. Kedi büyüklüğündeydi. Adam, sadağından bir ok çıkararak eğildi, onu vurdu ve okla birlikte yukarı çekti. Ok ucunda taşınabilecek kadar küçük olmasına rağmen atın toynağına vurmasına ve kavgacılığına hayret etmekten kendimi alamadım.

Yorulmak bilmez bir köle

Avda karşılaştığım garipliklerden biri de keklik avı için dağa gittiğimiz sıralarda meydana geldi. Yanımızda on kadar şahin vardı ve gün boyu avlanıyorduk. Şahinler dağın dört bir yanını dolaşıyorlardı. Her birinin peşinde iki ya da üç atlı köle vardı. İki tane de köpekçimiz vardı. Bunlardan birinin adı Butrus (Peter) ötekininki Zerzûr Badiye idi. Şahinci bir kekliğin peşine şahin gönderdiğinde hemen "hey Butrus!" diye bağırırdı. Butrus da hepsine hecin devesi

gibi koşar yetişirdi. O ve arkadaşı gün boyunca tepeden tepeye bu şekilde koşar dururlardı. Şahinleri tamamen doyurup da evin yolunu tuttuğumuz zaman Butrus bir taş alır, kölelerden birinin peşine düşer ve taşla köleyi vururdu. Sonra o köle de bir taş alıp Butrus'u vururdu. Gün boyunca bir tepeden ötekine koşan o değilmiş gibi, yol boyunca kendisi yaya olduğu halde at üzerindeki köleleri taşlar, kovalar dururdu. Şehrin aşağı kapısına varıncaya kadar bu kovalamaca sürerdi.

Köpekle satranç oyunu

Av köpeklerinin garip özelliklerinden biri, kuşları yememeleridir. Kuşların sadece üzerinde et olmayan bacaklarını ve başlarını yerler, bir de üzerindeki et şahin tarafından yenmiş kemikleri. Babamın (Allah rahmet eylesin) bu cinsten bir köpeği vardı. Geceleri köleler onun başına bir lamba koyarlar ve onun ışığında satranç oynarlardı. Köpek bu süre içinde hiç kımıldamazdı. Gözleri şişip çapaklanıncaya kadar öyle dururdu. Babamın (Allah rahmet eylesin) bu duruma canı sıkılır, "köpeği kör edeceksiniz!" derdi ama onlar oyunlarına devam ederlerdi.

Caber Kalesi Emîri Şihabeddin Mâlik ibn Salim ibn Mâlik babama zekî bir köpek gönderdi. Doğanlar uçurulurken ceylanların peşine gönderilen cinsten bir köpekti bu. Hayret verici şeyler yapardı.

Avda usûl

Doğanlarla avlanmanın belli bir usulü vardır. Evvela öncü (mukaddem) gönderilir. Bu, ceylana saldırır ve kulağına biner. Sonra yardımcı ('avn) gönderilir, o da bir diğer ceylana saldırır. Sonra bir yardımcı daha gönderilir, o da ilk ikisi gibi, bir başka ceylana saldırır. Sonra da aynı şekilde dördüncü doğan gönderilir. Her doğan bir başka ceylana saldırır. Ceylana kulağından yapışan öncü onu sürüden ayırır. Diğer doğanlar üzerlerine saldırdıkları ceylanları bırakıp öncüye katılırlar. Bu arada köpekler diğer ceylanlara bak-

maksızın sadece doğanların saldırdığı ceylanlara koşarlar. Bazen bu karmaşada bir kartal ortaya çıkıverir. Doğanlar bu durumda ceylanı bırakırlar, ceylan kaçar ve doğanlar çevrede daireler çizerek uçmaya başlarlar. Bu sırada köpeklerin de doğanlar gibi ceylanların peşini bıraktıklarını görürüz. Onlar da, havada dönüp duran doğanlar gibi, aşağıda dolaşırlar. Doğanlar kendilerini geri getirmek için ortaya konan yeme geldiklerinde köpekler de dolaşmayı bırakıp gelirler. Atların peşinde yürümeye başlarlar.

Ceylan ve keklik avı

Babamla (Allah rahmet eylesin) Şihabeddin Mâlik arasında özel bir dostluk bağı vardı. Karşılıklı olarak, elçiler aracılığıyla haberleşirlerdi. Bir gün Şihabeddin babama "bir ceylan avı tertip ettim ve bir gün içinde üç bin yavru ceylan yakaladık" diye bir haber gönderdi.

Bu kadar çok yakalamaları o bölgede ceylanların çokluğundandı. Ceylanların yavruladıkları dönemi seçmişlerdi. At üzerinde ve yaya olarak çıkıp aynı gece ya da bir iki gün önce doğmuş ceylan yavrularını topluyorlardı. Odun ya da ot toplar gibi.

Fırat kıyılarındaki kamışlıklarda bol miktarda keklik vardır. Kekliğin içi açılıp temizlenir ve tüyle doldurulursa bir kaç gün kokmaz.

Bir defasında içi kesilip açılmış ve kursağı atılmış bir keklik gördüm. Kursağında daha önce yediği, bir karış kadar uzunlukta küçük bir yılan vardı.

Yine bir gün avlanırken bir yılan öldürdük. Bu yılanın karnından, kendisinden birazcık küçük bir yılan çıktı.

Hayvanların tabiatı böyledir, güçlü olan zayıfı avlar.

"Zulüm, bütün canlıların tabiatında vardır.
Eğer görürsen zulmetmeyeni; bil ki özel bir sebebi var."

Sonsöz

Hayatımda, yetmiş yıl boyunca yaptığım bütün avların hikâyelerini anlatmak ne doğru ne de mümkündür. Hikâyeler anlatarak zaman harcamak bir insanın başına gelebilecek en büyük felaketlerden biridir. Bense, hayatımın geri kalan az bir kısmını ona itaatten ve hesap gününe hazırlanmaktan başka bir şeyle harcıyorsam Allah (Subhanehu)'dan mağfiret dilerim. Allah Subhanehu ve Te'âlâ rahmetiyle günahları bağışlar ve iyiliği mükafatlandırır. O, ikram sahibidir; kendisine ümit bağlayanları hayal kırıklığına uğratmaz, O'ndan taleple bulunan geri çevrilmez.

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

Allah'ın Resulü Efendimiz Muhammed'e,

Ve âline salât u selam olsun!

Allah bize yeter.

O ne güzel vekildir.

Senet

Kitabın sonunda[1] şu sözler yer alıyor:

Bu kitabı efendim, dedem, güzide emîr, fazilet sahibi âlim, kralların ve sultanların arkadaşı, Arapların büyük itibarlı kişisi, Emîrü'l-Mü'minîn'in (Allah devletini sürdürsün) sırdaşı 'Adûdeddîn'in[2] nezaretinde bölümler halinde başından sonuna kadar okudum. Ondan, bana bu kitabın muhtevasını başkalarına aktarma konusunda izin veren bir belge vermesini istedim. Bu belgeyi kendisi, asil elleriyle bizzat yazarak verdi. Bu, 610[3] senesi Safer'inin on üçünde, Perşembe günü vâki oldu.

"Bunun gerçek olduğunu doğrularım."

Büyükbabası

Murhef ibn Üsâme ibn Münkız

tarafından imzalandı.

Allah'a hamd ve onun bağışım intizâr ile..."

---

1 Çeviride esas alınan nüshayı yazan müstensihin yararlandığı bir önceki nüsha kastediliyor.

2 Üsâme'nin oğullarından Murhef'in lakaplarından biri. P. Hitti'nin çevirisinde kullanılan nüsha, Murhef'in torununun elinde bulunan orijinal nüshadan kopya edilmiş.

3 4 Temmuz 1213.

"Haçlılar dönemi müellifleri arasında çekici üslubuyla dikkat çeken bir sima daha görüyoruz: Üsâme İbn Münkız!.. Üsâme İbn Münkız'ın ayrıntılı, değerli ve güzel bir eser olan anılarına, Doğu'da bu alanda yazılmış tek kitap gözüyle bakabiliriz."
M. Şemseddin Günaltay, İslâm'da Tarih ve Müverrihler

"Üsâme'nin anıları Arap edebiyatının emsalsiz bir parçasıdır. Ortaçağ'a yepyeni ve geniş bir pencere açar. Arap kültürü ve bu kültürün Batı düşünce ve uygulamalarıyla ilişkisi hakkındaki bilgilerimize paha biçilmez bir katkı niteliğindedir."
Philip K. Hitti, İbretler Kitabı

"Bu genel ilgisizliğin bazı istisnaları vardır. Bunlardan en dikkate değer olanı Haçlı seferlerinin Ortadoğu'daki Müslümanlar üzerindeki etkilerini anlatan insan elinden çıkma sayılı belgelerden biri olan Üsâme İbn Münkız'ın anılarıdır."
Bernard Lewis, Müslümanların Avrupayı Keşfi

ISBN 978-975-9173-75-3
9 789759 173753
THG 0588764 HZZ
20 ₺
KİTABEVİ